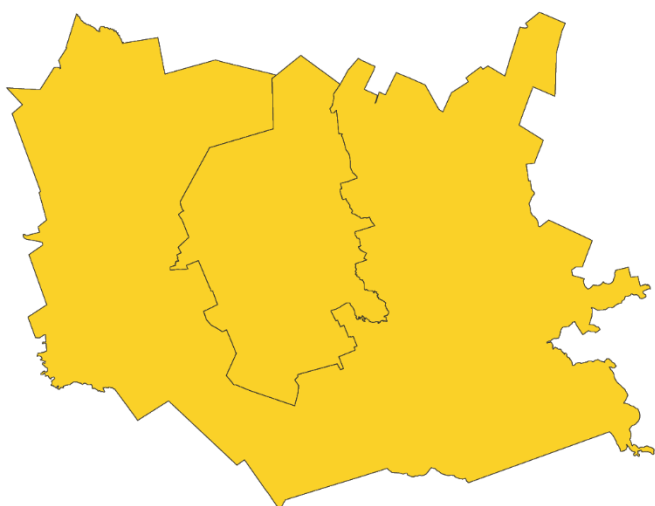

Strategia rozwoju ponadlokalnego

Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk 2030

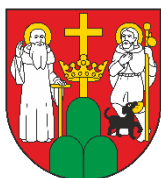
Pomoc Techniczna
dla Funduszy Europejskich

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Miasto
Suwałki

Gmina
Suwałki

**Strategia rozwoju
ponadlokalnego
Miejskiego Obszaru
Funkcjonalnego Suwałk
2030**

Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk 2030

Opracowanie: Związek Miast Polskich

Zespół autorski: Agnieszka Brzostowska, Norbert Brzostowski, Joanna Ćwiklińska-Ziomek, Grzegorz Dudzik, Wojciech Kłosowski, Karolina Koguciuk, Adam Witas, Jerzy Zaborowski.

„Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Partnerstwa MOF Suwałk” – zespół w składzie: Marta Gurgul, Piotr Górka, Katarzyna Jabłońska, Marek Karzyński, Grzegorz Roman, Marcin Turzyński

Koordynator Zespołu Doradców: Grzegorz Dudzik

Kierownik projektu CWD: Jarosław Komża

Projekt „Centrum Wsparcia Doradczego 2023” jest trzecią edycją projektu strategicznego pod nazwą Centrum Wsparcia Doradczego, zainicjowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Obecna edycja CWD wdrażana jest przez Fundację Fundusz Współpracy oraz Związek Miast Polskich. Program ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego oraz budowanie kompetencji samorządów lokalnych do strategicznego planowania rozwoju we współpracy z innymi JST i planowania kompleksowych przedsięwzięć, rozwiązujących problemy rozwojowe i odpowiadających zidentyfikowanemu potencjałowi obszaru partnerstwa. Projekt „Centrum Wsparcia Doradczego 2023” realizowany jest w okresie od lipca do końca grudnia 2023 roku w ramach programu Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich 2021-2027.

2023 © Związek Miast Polskich.

Skład Partnerstwa

- Miasto Suwałki
- Gmina Suwałki

Skład Rady Partnerstwa

- Czesław Renkiewicz, Prezydent Miasta Suwałk, Przewodniczący Rady Partnerstwa,
- Zbigniew Mackiewicz, Wójt Gminy Suwałki, Zastępca Przewodniczącego Rady Partnerstwa

Skład Grupy Roboczej

- Krzysztof Gwaj, Zastępca Wójta Gminy Suwałki, Zastępca Koordynatora Grupy Roboczej
- Grzegorz Krysa - Zastępca Prezydenta Miasta Suwałki
- Marcin Bonisławski, Miasto Suwałki
- Beata Maksimowicz, Miasto Suwałki
- Ilona Rżany, Gmina Suwałki
- Ewa Warakomska, Gmina Suwałki

Spis treści

1. Wstęp	9
2. Synteza diagnozy	11
2.1. Wymiar społeczny	11
2.2. Wymiar gospodarczy	17
2.3. Wymiar środowiskowo-przestrzenny	20
2.4. Wymiar instytucjonalny.....	55
2.5. Analiza powiązań społecznych, gospodarczych i środowiskowo -przestrzennych	62
2.6. Analiza SWOT	65
3. Cele partnerstwa i ich operacjonalizacja.....	68
3.1. Sposób wyznaczania celów strategicznych – podejście zintegrowane	68
3.2. Wizja i misja rozwoju	69
3.3. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań	69
3.4. Zgodność z dokumentami wyższego rzędu	89
4. Zrównoważona mobilność miejska.....	92
4.1. Wprowadzenie do tematyki mobilności miejskiej	92
4.2. Scenariuszowa analiza rozwoju sytuacji.....	95
4.3. Cele w zakresie mobilności.....	97
5. Wymiar przestrzenny w strategii rozwoju obszaru partnerstwa	100
5.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru partnerstwa.....	100
5.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie polityki przestrzennej	113
5.3. OSI określone w Strategii Rozwoju Województwa	126
5.4. Obszary strategicznej interwencji kluczowe dla Partnerstwa	128
6. Projekty	137
6.1. Zintegrowany charakter projektów.....	137
6.2. Wykaz zarysów projektów.....	137
6.3. Powiązanie pomiędzy projektami (wiązki projektów)	140
7. Wdrażanie: warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii	144
7.1. Zarządzanie wdrażaniem strategii.....	144
7.2. Monitorowanie i ocena wdrażania.....	146

7.3. Wskaźniki osiągnięcia celów strategii.....	148
8. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych	158
8.1. Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii.....	158
8.2. Sprawozdanie z przeprowadzonych konsultacji społecznych.....	161
8.3. Ewaluacja ex-ante.....	163
8.4. Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii	169
8.5. Partycypacja społeczna na etapie oceny efektów strategii	170
8.6. Ocena oddziaływania na środowisko	170
9. Źródła finansowania	171
9.1. Potencjał inwestycyjny gmin MOF Suwałk.....	171
9.2. Źródła finansowania projektów.....	174
10. Wykazy i spisy.....	178
10.1. Wykaz użytych skrótów.....	178
10.2. Spis rycin.....	179
10.3. Spis tabel.....	180

1. Wstęp

„Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk 2030”¹ (dalej: Strategia MOF Suwałk) jest strategią rozwoju ponadlokalnego pełniącą funkcję strategii ZIT. Została opracowana dla Partnerstwa: Miejski Obszar Funkcjonalny Suwałk (dalej: MOF Suwałk lub Partnerstwo), w skład którego wchodzi Miasto Suwałki oraz Gmina Suwałki, tworzące Związek ZIT na mocy porozumienia międzygminnego zawartego w dniu 2 sierpnia 2022 r. (Dz. Urz. Województwa Podlaskiego z 8 sierpnia 2022 r. poz. 3452).

Miejski Obszar Funkcjonalny Suwałk został wyznaczony uchwałą Zarządu Województwa Podlaskiego nr 329/6148/2023 z dnia 23 marca 2023 r. MOF Suwałk w granicach wyznaczonych powyższą uchwałą jest zgodny z obszarem zdefiniowanym w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego* uchwalonym Uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 r. zmienioną uchwałą Nr XXXIX/365/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 28 sierpnia 2017 r.

Strategia ponadlokalna nie zastępuje strategii gmin tworzących partnerstwo. Miasto Suwałki i Gmina Suwałki posiadają odrębne strategie rozwoju. Strategia i jej proces przygotowywania są zgodne z ustawą z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, ustawą o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 r. oraz ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 r. Strategia zawiera m.in. syntezę diagnozy, cele, do których partnerstwo dąży oraz odpowiadające im kierunki działań i model struktury funkcjonalno-przestrzennej. Strategia obejmuje okres 2021–2030.

Praca nad strategią była realizowana w zasadniczej części w ramach projektu Centrum Wsparcia Doradczego Plus, zainicjowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej w latach 2022–2023.

Prace nad dokumentem były realizowane w ramach trzech następujących zasadniczych etapów: diagnostyczny, strategiczny, konsultacji i opiniowania.

Na etapie diagnostycznym została wykonana analiza danych zastanych oraz badania ilościowe i jakościowe, powstał „Raport diagnostyczny. Portret Partnerstwa Miejski

¹ Na etapie opracowywania projektu strategii używano też roboczych tytułów: „Strategia rozwoju ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk” oraz „Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk do roku 2030”.

Obszar Funkcjonalny Suwałk”. W ramach badań ilościowych zrealizowano: badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży, badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, badanie opinii lokalnych liderów, badania osób starszych, badania dotyczące atrakcyjności Miasta Suwałki i Gminy Suwałki do życia i rozwoju osób młodych, badania samorządów w zakresie współpracy i instytucjonalizacji partnerstwa, badania wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwojowych partnerstwa

W ramach badań jakościowych przeprowadzono liczne spotkania i debaty członków Grupy Roboczej (GR) i Rady Partnerstwa (RP) oraz wywiady grupowe i warsztaty z reprezentantami różnych grup interesariuszy. Pierwotny dokument diagnostyczny opracowany został na dzień 31 października 2022 roku. W kolejnych miesiącach diagnoza została uzupełniona o wybrane zagadnienia i aktualne dane, elementy które w toku prac strategicznych uznano za istotne z punktu widzenia opracowywanej Strategii ZIT MOF. Etap prac strategicznych polegał w głównej mierze na opracowaniu modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, struktury celów i kierunków działań oraz określeniu listy projektów ZIT. W ramach tego etapu opracowano także inne wymagane prawem elementy dokumentu strategicznego.

Proces prac strategicznych był koordynowany przez Zespół Doradców Związku Miast Polskich i Grupę Roboczą Związku ZIT oraz nadzorowany przez Radę Partnerstwa. W czasie prac nad dokumentem powołano dodatkowe sektorowe grupy robocze: „przestrzeń”, „gospodarka”, „społeczeństwo” jako wsparcie do bieżących prac oraz „Zespół partnerów społeczno-gospodarczych” pełniący rolę ciała opiniującego-doradczego ZIT MOF Suwałk.

Wstępny projekt strategii ZIT MOF został przygotowany przez partnerów i zespół ekspertów Związku Miast Polskich w okresie listopad 2022 r. – kwiecień 2023 r. w ramach projektu Centrum Wsparcia Doradczego Plus. Ostateczny kształt projektu strategii powstał jako wynik etapu trzeciego - konsultacji i opiniowania w ramach zarówno wewnętrznych konsultacji partnerów, roboczych konsultacji z interesariuszami, a także formalnych procedur konsultacji i opiniowania adekwatnych do strategii ponadlokalnej i strategii ZIT.

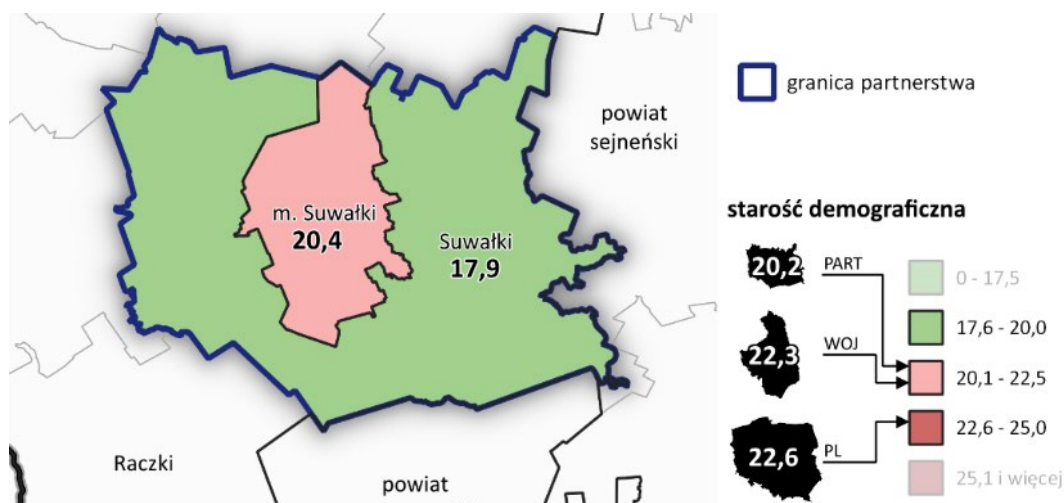
2. Synteza diagnozy

2.1. Wymiar społeczny

2.1.1. Sytuacja demograficzna

Według stanu na dzień 31 grudnia 2021 r. obszar partnerstwa zamieszkiwało 77 073 osoby, z czego 51,89% stanowiły kobiety. W okresie 2010–2021 liczba mieszkańców miasta była stabilna a liczba mieszkańców gminy wzrosła o blisko 10%. Sytuację w zakresie zjawiska starości demograficznej na terenie partnerstwa obrazuje poniższa grafika prezentująca odsetek osób powyżej 65 roku życia w populacji zamieszkującej teren partnerstwa w porównaniu z danymi wojewódzkimi i krajowymi. Wartością graniczną pozwalającą określić daną populację jako cechującą się występowaniem zjawiska starości demograficznej jest przekroczenie progu 20% osób w wieku powyżej 65 roku życia. Próg ten w skali partnerstwa jest przekroczony.

Ryc. 1. Starość demograficzna za rok 2021

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS oraz Państwowego Rejestru Granic

Prognoza GUS przewiduje jednak, że udział seniorów w populacji w roku 2030 wyniesie już 26%, podczas gdy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym spadnie do 17,3%. To już stanowcze załamanie zastępowalności pokoleń.

Konkluzja 1. Wobec spodziewanej fali demograficznej starości i braku zastępowalności pokoleń w całym MOF i spodziewanego deficytu usług opiekuńczych i asystenckich wyzwaniem strategicznym jest aktywizacja osób starszych.

Na negatywne tendencje demograficzne wskazuje również porównanie stanu urodzeń żywych i zgonów pomiędzy rokiem 2016 i 2021. W tym okresie łączna liczba urodzeń żywych spadła z 851 do 740 (-13,04%) a liczba zgonów wzrosła z 705 do 873 (+23,83%). Wskutek tego przyrost naturalny, który do 2019 roku był jeszcze dodatni, w 2020 roku stał się ujemny w mieście, a w 2021 roku także w gminie. Główne przyczyny migracji młodych ludzi to – według przeprowadzonych badań społecznych – niezadowalająca wysokość zarobków, niewystarczająca oferta usług zdrowotnych, rynku pracy i edukacji. Jedynie 28% respondentów wskazało obszar partnerstwa jako spodziewane miejsce swojego przyszłego zamieszkania, a 23% – jako spodziewane miejsce swojego przyszłego zatrudnienia. Zwraca uwagę też rosnące zapotrzebowanie na wzmocnienie rodzinnych form pieczy zastępczej, wobec – z jednej strony – odchodzenia od tradycyjnych rozwiązań instytucjonalnej pieczy zastępczej na rzecz form rodzinnych, oraz z powodu coraz częściej stwierdzanego stanu niewydolności opiekuńczo -wychowawczej rodzin biologicznych (97% osób objętych pieczą zastępczą to sieroty społeczne).

Konkluzja 2. Wsparcia w swych funkcjach wymagają rodzinne domy dziecka i inne rodzinne formy pieczy zastępczej w obu gminach MOF.

2.1.2. Warunki zamieszkania, wyposażenie w infrastrukturę techniczną

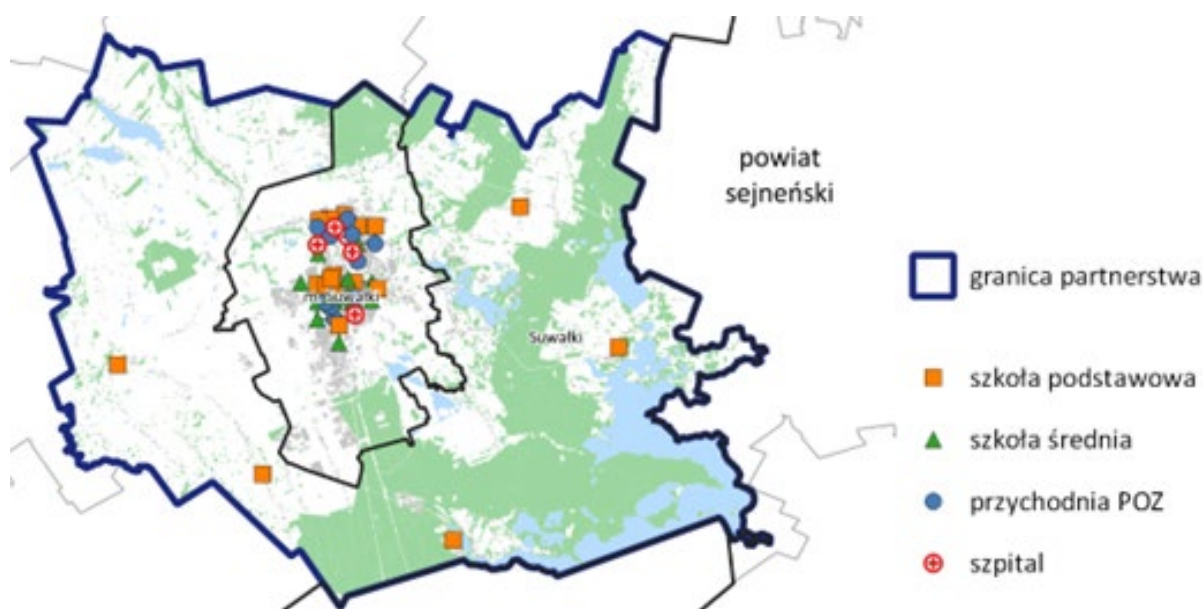
Warunki mieszkaniowe w partnerstwie, podobnie jak w całym kraju, ulegają stopniowej poprawie. W 2020 roku średnia powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 mieszkańca wynosiła 33,2 m² (w 2010 r. – 28,1 m²). Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w partnerstwie w 2020 r. wyniosła 69 m². Przeciętne mieszkanie było mniejsze na obszarze miejskim, gdzie dominuje zabudowa wielorodzinna – 64,3 m² i prawie dwukrotnie większe na obszarze wiejskim, gdzie występuje głównie zabudowa jednorodzinna – 114,9 m². Analogicznie wskaźnik powierzchni użytkowej na 1 mieszkańca był niższy na obszarze miasta Suwałki – 25,0 m², a wyższy na terenie gminy – 41,3 m². Jeśli chodzi o liczbę mieszkań na 1000 mieszkańców, to wskaźnik ten na terenie partnerstwa w roku 2020 wyniósł 374,75. Jeśli chodzi o ilość izb to wskaźnik ten wyniósł dla partnerstwa 1 581,19. W przeprowadzonym badaniu mieszkańców ankietowani Suwalczanie ocenili, że dostępność i ceny mieszkań i domów są słabą stroną miasta (prawie 60% ankietowanych).

Obszar partnerstwa jest dobrze wyposażony w urządzenia sieciowe infrastruktury technicznej. Odsetek ludności korzystającej w 2020 r. z sieci wodociągowej (95,5%) i kanalizacyjnej (89,2%). Wskaźniki długości sieci, biorąc pod uwagę odsetek korzystającej z sieci ludności, są niższe od przeciętnych dla kraju dla sieci wodociągowej i dla sieci kanalizacyjnej. W 2020 r. wskaźnik długości sieci rozdzielczej wodociągowej dla partnerstwa wynosił 54,2 km na 10 tys. obsługiwanych mieszkańców (średnia dla Polski to 88,8 km na 10 tys. obsługiwanych), zaś sieci kanalizacyjnej – 31,8 km na 10 tys. obsługiwanych (średnia dla Polski to 62,0 km na 10 tys. obsługiwanych). Znajduje to wyraz w niższych kosztach budowy i eksploatacji sieci.

2.1.3. Dostęp do podstawowych usług publicznych

W obszarze MOF Suwałk większość usług podstawowych zlokalizowana jest w mieście stanowiącym subregionalny ośrodek usługowy. Część usług lokalizowana poza miastem to przede wszystkim szkoły podstawowe i przedszkola oraz usługi handlu. Właściwie wszystkie usługi w zakresie opieki żłobkowej, opieki zdrowotnej oraz szkolnictwa ponadpodstawowego i wyższego są zlokalizowane na terenie miasta. Zdecydowana większość placówek handlowych (92%), w tym wszystkie hipermarkety (2), supermarkety (18) oraz domy handlowe (2) i punktów gastronomicznych (91%) jest zlokalizowana na terenie miasta. Sytuacja ta stanowi wyzwanie rozwojowe dla partnerstwa, na terenie którego obserwowany jest proces suburbanizacji polegający na odpływie mieszkańców z miasta Suwałki do gminy Suwałki, któremu powinien towarzyszyć proces decentralizacji podstawowych usług publicznych.

Ryc. 2. Rozmieszczenie podstawowych usług społecznych na terenie partnerstwa

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych od samorządów partnerstwa

2.1.3.1. Edukacja, wychowanie, opieka żłobkowa

Partnerstwo posiada na swoim obszarze dobrze rozwiniętą infrastrukturę w zakresie usług związanych z edukacją, wychowaniem i opieką nad dziećmi. Duża część dzieci i młodzieży zamieszkujących gminę Suwałki korzysta z placówek zlokalizowanych w mieście Suwałki.

Na terenie partnerstwa stale poprawia się dostępność opieki w żłobkach i klubach dziecięcych dla dzieci poniżej 3 roku życia. W roku 2016 miejsc w tego typu placówkach było 327, podczas gdy w roku 2021 było ich już 779, co daje wzrost o 138,23%. Wszystkie tego typu placówki znajdowały się na terenie miasta Suwałki. W roku 2021 działało tam 12 żłobków i 3 kluby dziecięce.

Pozytywna tendencja występuje w zakresie dostępności do edukacji przedszkolnej. W roku 2021 na terenie partnerstwa działało 47 różnego rodzaju placówek przedszkolnych, z czego 38 na terenie miasta Suwałki, a 9 na terenie gminy Suwałki. Dostępność edukacji przedszkolnej można określić na podstawie wskaźnika liczby dzieci w placówkach przedszkolnych na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat. Widzimy tu istotny wzrost. Na terenie partnerstwa funkcjonuje 19 szkół podstawowych, z czego 5 na terenie gminy Suwałki, a 14 na terenie miasta Suwałki. Wskaźniki skolaryzacji różnią się znacząco w obu jednostkach. W roku 2020 dla miasta Suwałki wskaźnik ten wynosił 103,03, podczas gdy dla gminy Suwałki wyniósł 63,60. Taka różnica wynika z faktu, że część uczniów zamieszkujących gminę uczęszcza do szkół na terenie miasta. Zjawisko to ma swoje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych opracowanych przez gminę Suwałki, wskazujących na konieczność rozbudowy infrastruktury edukacyjnej na jej terenie. Wszystkie szkoły ponadpodstawowe działające na terenie partnerstwa są zlokalizowane na terenie miasta Suwałki, gdzie w roku 2021 funkcjonowało 9 liceów ogólnokształcących, 6 techników i 7 szkół branżowych. Dokumenty strategiczne opracowane przez gminy partnerstwa wskazują na konieczność poprawy jakości kształcenia, zwłaszcza w zakresie dostosowania do potrzeb rynku pracy. Wskazywany jest też problem niedoboru nauczycieli. Na terenie partnerstwa działa jedna szkoła wyższa, zlokalizowana w mieście Suwałki Państwowa Uczelnia Zawodowa im. prof. Edwarda Szczepanika. Uczelnia funkcjonuje od 2005 roku oferując studia I i II stopnia oraz szereg studiów podyplomowych w ramach wydziałów: Wydziału Ochrony Zdrowia, Wydziału Politechnicznego i Wydziału Humanistyczno-Ekonomicznego.

Partnerstwo ma zdiagnozowane deficyty w zakresie **edukacji włączającej**. Celem edukacji włączającej jest kształcenie uczniów z niepełnosprawnością w infrastrukturze edukacyjnej dostosowanej do ich potrzeb, razem ze zdrowymi rówieśnikami. Na terenie MOF w szkołach i przedszkolach prowadzonych przez gminę i miasto Suwałki zidentyfikowano ok. 2 000 uczniów i uczennic wymagających objęcia wsparciem w zakresie edukacji włączającej. Diagnoza wykazała, że biorąc pod uwagę zróżnicowanie potrzeb wynikających z różnych rodzajów i stopni niepełnosprawności (niepełnosprawność ruchowa, niepełnosprawność narządów wzroku i słuchu, niepełnosprawność intelektualna, niepełnosprawności sprzężone) 100% placówek edukacyjnych MOF, zarówno w mieście, jak i w gminie wymaga dostosowania w różnym zakresie do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

Konkluzja 3. Poprawy wymaga jakość kształcenia i infrastruktury kształcenia na wszystkich poziomach, w tym na poziomie ponadpodstawowym szczególnie w zakresie profilowania pod kątem rynku pracy, a na każdym poziomie edukacji – w zakresie potrzeb edukacji włączającej, w tym dostosowania infrastruktury edukacyjnej do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

2.1.3.2. *Usługi zdrowotne i stan zdrowia ludności*

Miasto Suwałki, podobnie jak w przypadku usług edukacyjnych, pełni również rolę subregionalnego centrum zabezpieczającego potrzeby zdrowotne najbliższego otoczenia miasta, w tym wchodzącej w skład partnerstwa gminy Suwałki. Na terenie partnerstwa znajduje się Szpital Wojewódzki im. Dr. Ludwika Rydygiera w Suwałkach. Placówka oferuje leczenie szpitalne we wszystkich najważniejszych specjalizacjach oraz prowadzi szeroki zakres poradnictwa specjalistycznego. Ponadto na terenie partnerstwa w 2021 działało 5 innych podmiotów o charakterze szpitali, w tym Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach, SP ZOZ Ośrodek Rehabilitacji w Suwałkach oraz niepubliczna placówka Medica Vision. Usługi podstawowej opieki zdrowotnej świadczyło 13 przychodni POZ. Wśród nich znalazły się zarówno duże zakłady opieki zdrowotnej, jak i mniejsze placówki prywatne oferujące usługi z zakresu medycyny rodzinnej. Wszystkie placówki oferujące usługi w zakresie ochrony zdrowia zlokalizowane są na terenie miasta Suwałki.

2.1.3.3. *Pozostałe usługi publiczne*

Oferta kulturalna na terenie partnerstwa jest dobrze rozwinięta i wskazywana jako mocna strona w dokumentach strategicznych gmin partnerstwa. Jej atutami są tradycje wielokulturowości, rozpoznawalne imprezy kulturalne i dobrze rozwinięta infrastruktura oraz współpraca transgraniczna. Odbywa się tu m.in. największy plenerowy festiwal bluesowy w Polsce – Suwalski Blues Festiwal. W przeprowadzonych na potrzeby procesu diagnostycznego badaniach opinii 46,6% mieszkańców miasta Suwałki wskazało ofertę kulturalną i rozrywkową jako mocną stronę, a 29,8% jako stronę słabą. Gorsza była ocena mieszkańców gminy Suwałki, którzy w 39,4% ocenili tę ofertę pozytywnie i w 34,8% negatywnie. Jednocześnie statystyki wskazują na spadek uczestnictwa mieszkańców w zajęciach organizowanych przez lokalne ośrodki kultury.

Konkluzja 4. Z badań społecznych wynika, że zdaniem mieszkańców obu gmin MOF potrzebna jest poprawa dostępu do dóbr kultury i usług społecznych w obszarze uczestnictwa w kulturze.

Obszar partnerstwa dysponuje rozwiniętą infrastrukturą sportową i rekreacyjną. Szczególne znaczenie ma tu największa w regionie nowoczesna hala sportowo-widowiskowa Suwałki Arena dysponująca boiskami do siatkówki, koszykówki i piłki ręcznej oraz zapleczem pozwalającym na organizację koncertów i wydarzeń artystycznych. Obiekt posiada 2121 miejsc siedzących i stanowi istotny element wypełniania przez miasto Suwałki ośrodka o charakterze centrum subregionalnego.

Dokumenty strategiczne obu jednostek wchodzących w skład partnerstwa wskazują na konieczność poprawy w zakresie dostępności do miejsc rekreacji czynnej i biernej dla osób w różnym wieku i o różnym poziomie sprawności oraz na potrzebę tworzenia nowych zielonych terenów rekreacyjnych.

Istotnymi wskaźnikami pokazującymi bezpieczeństwo socjalne mieszkańców są dane dotyczące korzystania z różnych form pomocy społecznej. Odsetek dzieci poniżej 17 roku życia, których rodzice/opiekunowie otrzymują zasiłek rodzinny wyniósł w roku 2020 24,36%, co stanowi spadek w stosunku do roku 2016 o 14,88%.

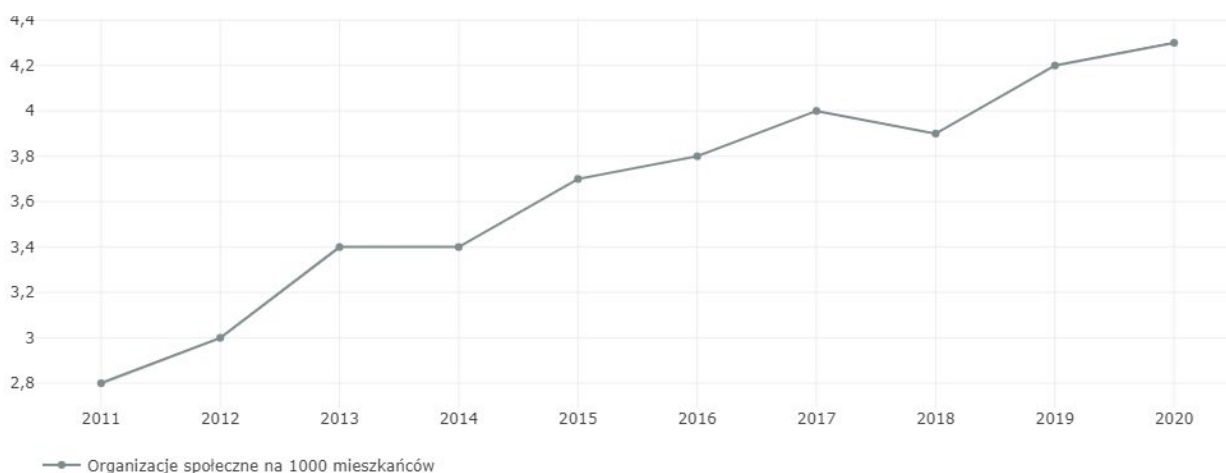
Konkluzja 5. Dokumenty strategiczne opracowane przez obie gminy partnerstwa wskazują potrzebę działań adresowanych do grup zagrożonych marginalizacją społeczną, szczególnie w obszarze wsparcia dzieci i młodzieży. Planowany jest rozwój takich działań, jak: streetworking, rozwój nowych wspólnych przestrzeni dla dzieci i młodzieży oraz adaptacja istniejącej infrastruktury, organizacja imprez i wydarzeń w oparciu o rozpoznane potrzeby młodzieży.

Konkluzja 6. Osoby z niepełnosprawnościami są wskazywane w obu gminach jako grupa wymagająca dodatkowych działań w zakresie dostępności przestrzeni publicznych, profilaktyki i leczenia, integracji społecznej i edukacji włączającej.

2.1.3.4. Działalność organizacji pozarządowych i zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne

Partnerstwo notuje długookresowy trend wzrostowy liczby organizacji pozarządowych mierzonej wskaźnikiem na 1000 mieszkańców. W roku 2011 wskaźnik ten wynosił 2,8, natomiast w roku 2020 już 4,3, co oznacza wzrost o 53,57%. W skali województwa wskaźnik ten wzrósł w tym samym okresie o 29,63% i wyniósł 3,5. W skali kraju wskaźnik ten wzrósł o 38,46% i wyniósł 3,6.

Ryc. 3. Liczba organizacji pozarządowych

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie MRL, www.analizy.monitorrozwoju.pl

Celem wskazywanym przez dokumenty strategiczne gmin partnerstwa jest zwiększenie udziału mieszkańców w samorządowych procesach decyzyjnych. Planowane jest zwiększenie roli partycypacji mieszkańców w decyzjach publicznych.

2.2. Wymiar gospodarczy

2.2.1. Przedsiębiorczość mieszkańców i aktywność gospodarcza

Obszar partnerstwa na tle innych partnerstw oraz na tle kraju charakteryzuje się przeciętnym ogólnym poziomem rozwoju gospodarczego. Podstawowe wskaźniki przedsiębiorczości są zdecydowanie niższe od krajowych, ale wyższe niż w regionie, przy czym dużo wyższe w rdzeniu MOF. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców wynosiła w 2021 roku 107 w mieście Suwałki i 102 w gminie, przy średniej dla województwa podlaskiego – 97, dla Polski – 127. Obszar cechuje się jednak pozytywną dynamiką, relatywny wskaźnik liczby firm wzrasta. Obszar partnerstwa charakteryzuje się dość dobrymi wskaźnikami w przypadku firm zatrudniających powyżej 49 pracowników. W mieście nie widać dużej dynamiki przyrostu wskaźnika podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności – wzrost w latach 2015-2021 o 7%, w tym okresie w gminie wzrost o 25%, w powiecie suwalskim o 26%, a średnio w regionie o 15,5%. W MOF dominują mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników (ok. 97% wszystkich podmiotów) oraz małe podmioty zatrudniające 10–49 pracowników (miasto – 2,5%, gmina – 1,6% wszystkich podmiotów). Obszar partnerstwa nie wyróżnia się pod tym względem na tle innych samorządów. W mieście Suwałki funkcjonują dwa podmioty zatrudniające ponad 249 i jeden ponad 999 pracowników.

Respondentów badania społecznego poproszono o określenie co mogłoby zachęcić ich do podjęcia własnej działalności gospodarczej. Wśród najczęstszych odpowiedzi były: posiadanie dobrego pomysłu na biznes (40% badanych); posiadanie odpowiednich znajomości, kontaktów np. z potencjalnymi klientami, dostawcami (27%); posiadanie odpowiedniej wiedzy i doświadczenia w zawodzie (26%); niskie podatki i inne koszty prowadzenia firmy, gospodarstwa rolnego (24%). W przeprowadzonym badaniu mieszkańców ankietowani nisko ocenili możliwości rozwoju przedsiębiorczości w swoim mieście i gminie. Ponad 41% suwalczan uznało, że warunki do rozwoju przedsiębiorczości, w tym do otwarcia i prowadzenia własnej firmy są słabą stroną miasta oraz niespełna 18% oceniło jako silną stronę. Korzystniej oceniają sytuację rozwoju przedsiębiorczości mieszkańcy gminy: za słabą stroną uznało 36,4% zaś za silną prawie 23%. Zdecydowanie lepiej mieszkańcy gminy ocenili możliwości prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego: ponad 39% uważa to za silną stronę gminy a tylko 21% za słabą.

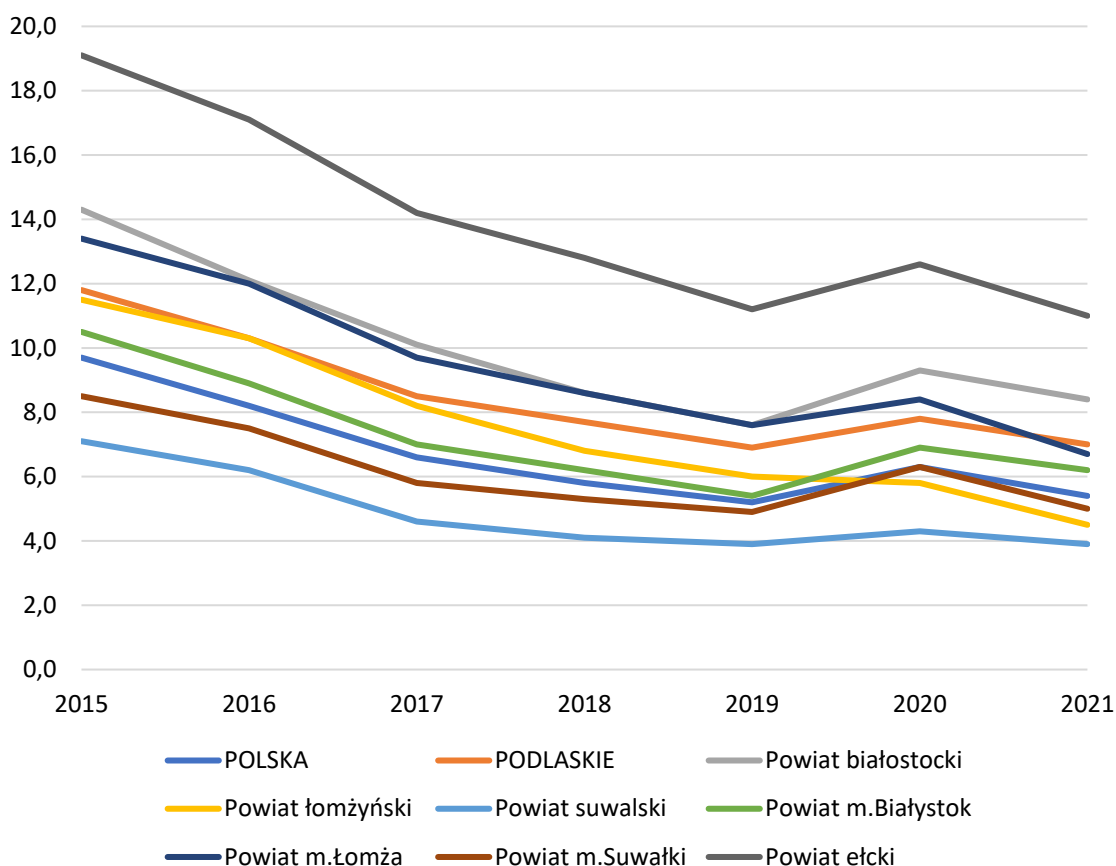
Miasto Suwałki charakteryzuje się na tle regionu dość wysoką koncentracją zatrudnienia w sektorach inteligentnych specjalizacji (tzw. wskaźnik LQ). W roku 2016 miasto miało czwarty najwyższy poziom koncentracji w regionie (po powiatach: bielskim, wysokomazowieckim, grajewskim). Natomiast powiat suwalski osiągnął najniższy poziom koncentracji zatrudnienia w całym województwie. Dane pochodzą z 2016 roku, dają jednak ogólny pogląd na relatywny poziom rozwoju IS w regionie. Warto podkreślić, że koncentracja zatrudnienia w IS była w mieście Suwałki bardzo stabilna na przestrzeni lat 2010–2016. Sektory inteligentnych specjalizacji obejmują

często firmy wysoko konkurencyjne, a wyrazem konkurencyjności jest skala eksportu. Analiza danych dotyczących eksportu i dostaw wewnątrzwspólnotowych w 2015 roku i 2019 roku wskazuje na rosnący potencjał eksportu firm zlokalizowanych na obszarze miasta Suwałki. Eksport o wartości ponad 1 mld zł to czwarty wynik wśród powiatów regionu.

Konkluzja 7. Zarówno w mieście, jak i w gminie występuje wysokie zapotrzebowanie na kadry o wysokich wyspecjalizowanych kompetencjach. Wyzwaniem jest przygotowywanie takich kadr zgodnie ze zmiennymi potrzebami rynku.

Bezrobocie jest niskie i spada. Analiza porównawcza oficjalnego bezrobocia rejestrowanego wskazuje na trwały spadek bezrobocia od wielu lat w powiecie suwalskim i w Suwałkach. Dostrzegalny jest chwilowy wzrost bezrobocia w roku 2020 związany z pandemią COVID-19. Rynek pracy nie wykazuje oznak sezonowości.

Ryc. 4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2015 – 2021

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie GUS, www.bdl.stat.gov.pl

Odzwierciedleniem kondycji gospodarki, ale także czynnikiem pokazującym chłonność rynku lokalnego są zarobki mieszkańców partnerstwa. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w latach 2015 - 2021 wzrosło na obszarze województwa z 3647 zł do

5 413 zł, czyli o ok. 48%. W tym czasie w powiecie suwalskim i w mieście Suwałki odnotowano odpowiednio 51% i 45% wzrost. Wartość wynagrodzenia na koniec 2021 roku wyniosła w powiecie 4 724 zł, a w mieście 4 967 zł, co stanowiło odpowiednio 79% i 83% średniej dla kraju. Są to wartości o ponad 1000 zł niższe od średniej dla kraju.

2.2.2. Turystyka

Obszar partnerstwa posiada cenne walory przyrodnicze i atuty kulturowe umożliwiające rozwój wybranych form turystyki. Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej pokazuje dość średni poziom rozwoju turystyki na analizowanym obszarze: obszar miejski uzyskuje pozycję 2, obszar gminy – 1. W województwie podlaskim najwyższą pozycję uzyskuje Białystok, znajdują się także inne obszary, które w skali wskaźnika otrzymały pozycję na poziomie drugim: północ województwa (powiat: augustowski, sejneński), powiat hajnowski i miasto Łomża. Podobne wnioski płyną z analizy dwóch szczegółowych wskaźników: liczby turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności oraz liczby miejsc noclegowych na 1000 ludności. Mimo dość umiarkowanego aktualnie rozwoju funkcji turystycznej, obszar partnerstwa i jego otoczenia cechuje bogactwo przyrodnicze, czyste środowisko, liczne formy ochrony przyrody (Wigierski Park Narodowy, obszary Natura 2000, Suwalski Park Krajobrazowy), cenne obiekty i kompleksy przyrodnicze (jezioro Wigry, jezioro Hańcza, rzeka Czarna Hańcza, Dolina Rospudy, Puszcza Augustowska), obszary chronionego krajobrazu (Pojezierza Północnej Suwalszczyzny, Puszcza i Jeziora Augustowskie). Ze względu na uwarunkowania historyczne oraz przygraniczne położenie teren MOF Suwałk i powiat suwalski są obszarem zróżnicowanym pod względem kulturowym, narodowościowym i religijnym. Ze względu na bogactwo przyrodnicze i cenne dziedzictwo kulturowe miasto Suwałki jest połączone z gminami w powiecie suwalskim licznymi trasami rowerowym, szlakami turystycznymi, także o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Szerzej dziedzictwo kulturowe oraz szlaki turystyczne scharakteryzowano w kolejnych podrozdziałach.

Wszystkie badane w ramach diagnozy grupy mieszkańców upatrywały w jakości środowiska, lokalnej kulturze i atrakcyjności turystycznej silnych stron obszaru MOF.

2.2.3. Rolnictwo

Na terenie MOF Suwałk rolnictwo odgrywa bardzo ważną rolę na obszarach wiejskich, mimo dość niskiego wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP). Wskaźnik WRRPP odzwierciedla potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynikający z warunków naturalnych. Wskaźnik bazuje na ocenie poszczególnych elementów siedliska takich jak: jakość i przydatność gleb, stosunki wodne gleb, rzeźba terenu oraz agroklimat. Wskaźnik przyjmuje wartość od 19,5 do 120. Na terenie MOF Suwałk oraz bliskiego otoczenia wskaźnik przyjmuje wartość poniżej 52 punktów, wskazujący na niski potencjał przestrzeni produkcyjnej. Rolnictwo ma także ograniczone znaczenie dla rozwoju miasta, głównie jako dostawca surowców do produkcji przetwórczej.

Charakterystyczną cechą rolnictwa w gminie Suwałki jest różnorodność produkcji, przy dominacji bydła mlecznego i mięsnego oraz trzody chlewnej i drobiu. Wśród upraw dominują zboża (ok. 46% upraw na terenach wiejskich). Rolnictwo na terenie MOF i otoczenia jest także powiązane z branżą turystyczną i gastronomiczną.

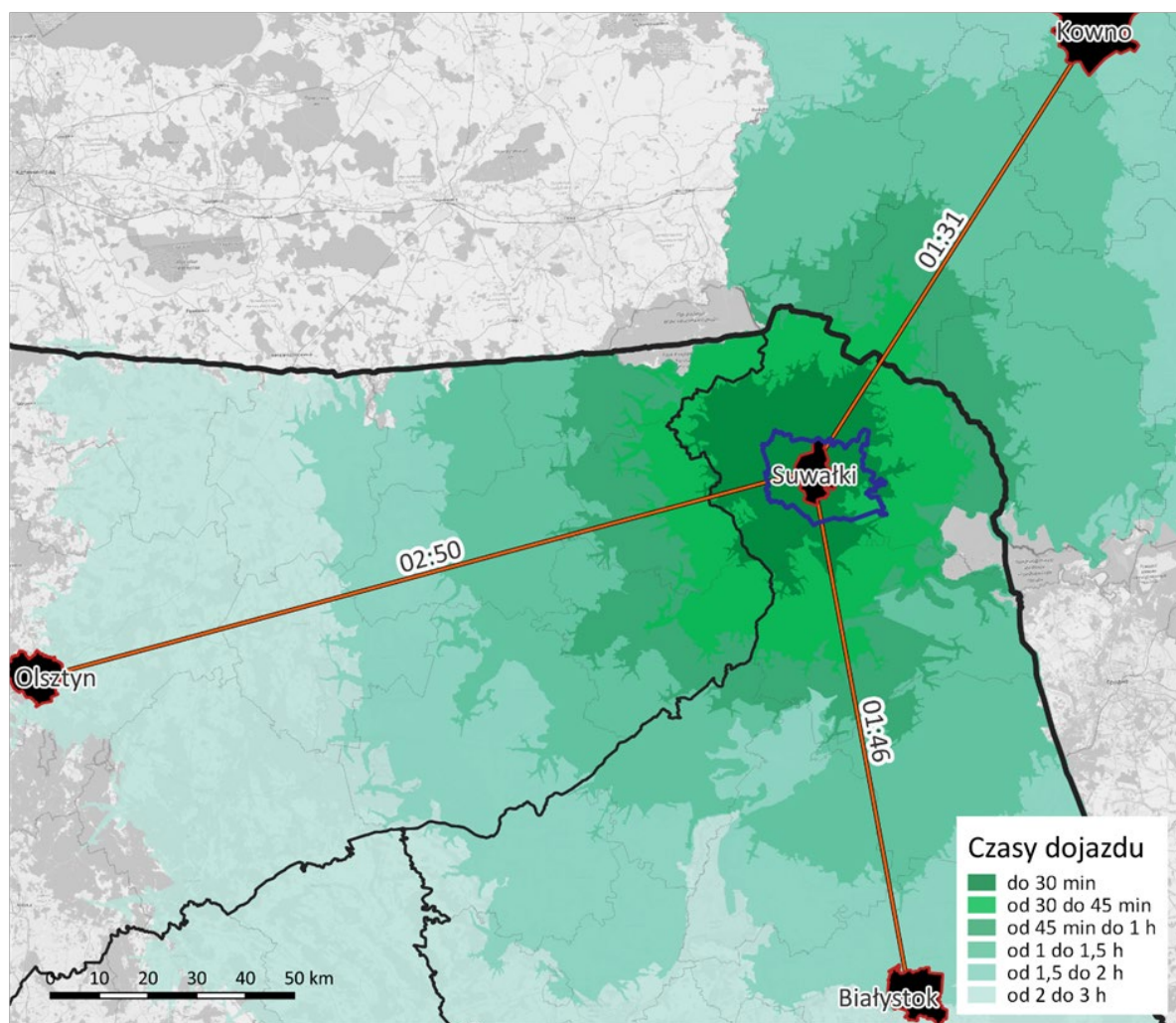
2.3. Wymiar środowiskowo-przestrzenny

2.3.1. Uwarunkowania wynikające z położenia partnerstwa w regionie/ kraju

Obszar partnerstwa położony jest w północnej części województwa podlaskiego i charakteryzuje się dominacją Suwałk, stanowiących centrum obszaru funkcjonalnego. MOF Suwałk obejmuje także 48 miejscowości wiejskich z gminy wiejskiej Suwałki. Obszar funkcjonalny ograniczony jest do miasta centralnego i jego bezpośredniego sąsiedztwa, stąd odsetek ludności miejskiej jest wysoki i wynosi 89,8 %. Jest wyższy niż średni wskaźnik krajowy (59,8 %) i wyższy od wskaźnika dla woj. podlaskiego (60,8%). Suwałki liczące 69,2 tys. mieszkańców to miasto zaliczane do miast średniej wielkości – do grupy miast liczących od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców. Rozkład przestrzenny miast na terenie Suwalszczyzny charakteryzuje stosunkowo regularne rozlokowanie miast średniej wielkości, jednak w porównaniu z innymi obszarami kraju jedynie niewielkim wypełnieniem układu przestrzennego miastami małymi (5-20 tys. mieszk.) i bardzo małymi (do 5 tys. mieszk.). W związku z powyższym ośrodki miejskie muszą obsługiwać większe obszary, a dostęp do usług w niektórych częściach Suwalszczyzny jest istotnie utrudniony. Odległość z Suwałk do Augustowa (29,7 tys. mieszk.) wynosi ok. 35 km, natomiast do pozostałych miast zbliżonej wielkości odległości przekraczają 60 km. Obszar partnerstwa znajduje się w znacznym oddaleniu od stolicy województwa – Białegostoku (295,7 tys. mieszk.), do którego odległość drogowa z Suwałk wynosi około 130 km. Położonym najbliżej Suwałk ośrodkiem zaliczanym do miast dużych (100-500 tys. mieszkańców) jest drugie miasto Litwy – Kowno (295,3 tys. mieszk.) oddalone o ok. 120 km. W efekcie czasy dojazdów samochodem do tych miast wynoszą nieco powyżej 1,5 godziny. Na rysunku poniżej przedstawiono analizę dostępności czasowej najważniejszych ośrodków miejskich w otoczeniu partnerstwa. Czasy dojazdu zostały oszacowane dla dnia powszedniego, poza sezonem turystycznym i poza godzinami szczytu (09.03.22. godz. 12.00 – środa).

Położenie obszaru partnerstwa z dala od ośrodków wyższego rzędu ogranicza możliwość wykorzystania atrakcji turystycznych i rekreacyjno-wypoczynkowych obszaru w ofercie jednodniowej lub weekendowej skierowanej do mieszkańców Białegostoku, Kowna a w szczególności Olsztyna (169,8 tys. mieszkańców), do którego dojazd autem zajmuje prawie 3 godziny. Tak długie czasy dojazdu w praktyce uniemożliwiają dostęp mieszkańców obszaru partnerstwa do usług i miejsc pracy oferowanych przez te duże miasta. Niemniej wielu mieszkańców MOF Suwałk korzysta z połączeń lotniczych lotniska w Kownie.

Ryc. 5. Czas przejazdu samochodem osobowym pomiędzy Suwałkami a wybranymi większymi miastami

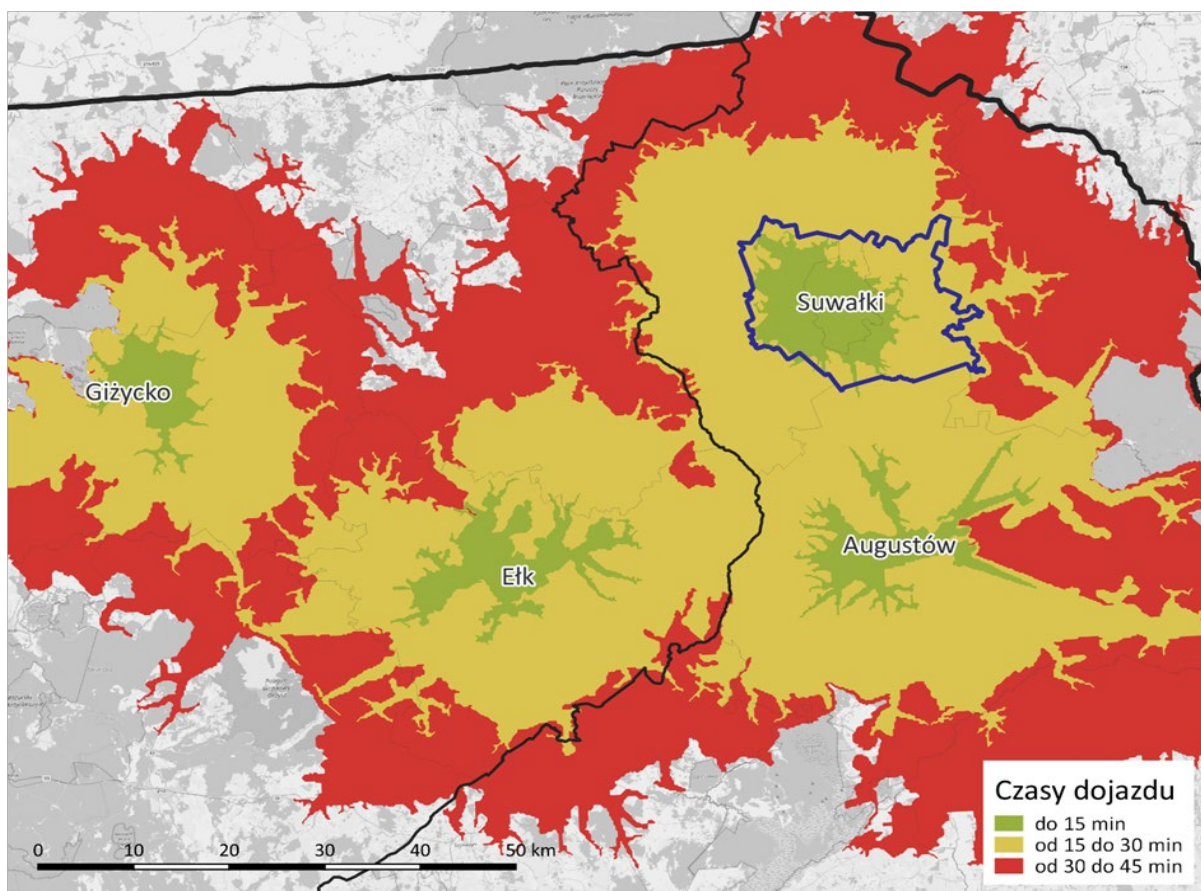

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie TravelTime Analytics

Zasięg obsługi Suwałk w zakresie zadań realizowanych przez samorząd powiatowy odpowiada granicom powiatu. Natomiast zasięg oddziaływania w sferze pozostałych usług, uzależniony jest od dostępności konkurencyjnej oferty usługowej sąsiadujących miast.

Na rycinie poniżej przedstawiono analizę dostępności czasowej do Suwałk i do sąsiednich miast świadczących usługi analogicznego poziomu. Cały obszar partnerstwa leży w zasięgu 30 minutowego dojazdu do Suwałk, zaś dominująca jego część w zasięgu 15 minutowego dojazdu. Biorąc pod uwagę czasy dojazdów do innych miast podobnej wielkości stwierdzić należy, że Suwałki są jedynym miastem zaliczanym do miast średniej wielkości, które świadczą wybrane usługi wyższego rzędu i oferują poszerzony rynek pracy w tej części województwa podlaskiego.

Ryc. 6. Dostępność czasowa Suwałk i wybranych miast w otoczeniu partnerstwa

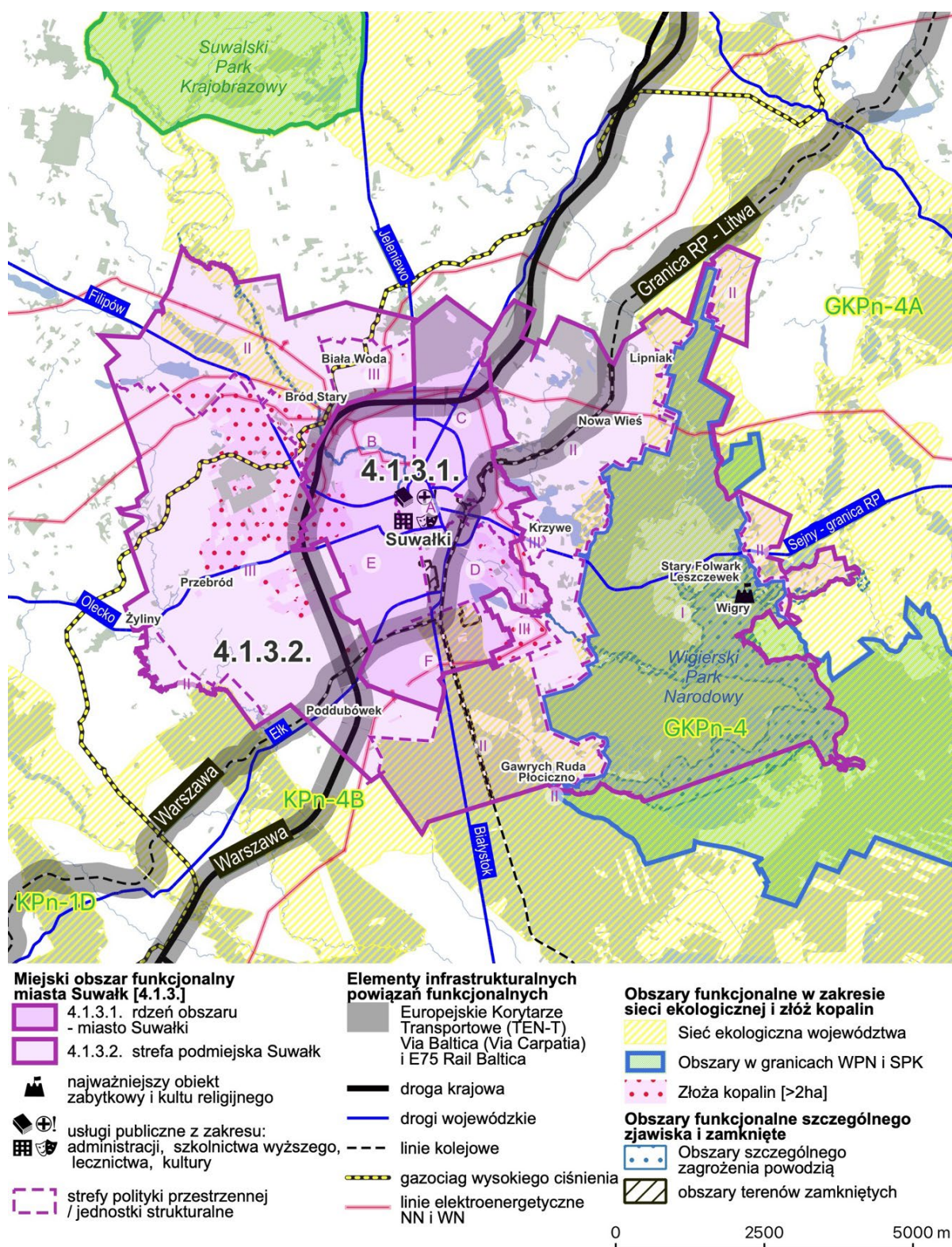
Źródło: opracowanie ZMP na podstawie TravelTime Analytics

2.3.2. Struktura funkcjonalno-przestrzenna

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego miasto Suwałki określone zostało jako ośrodek subregionalny, wspomagający miasto Białystok w zaspokajaniu potrzeb w zakresie usług publicznych, szkolnictwa wyższego, specjalistycznej służby zdrowia i opieki społecznej, kultury i administracji publicznej, jest ważnym ogniwem gospodarczym ze znaczącym potencjałem produkcyjno-usługowym aktywizującym sąsiadujące obszary. Strukturę funkcjonalno-przestrzenną MOF Suwałk tworzą:

- obszary chronione regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej, także o funkcjach klimatycznych, gospodarczych i rekreacyjnych;
- obszary urbanizacji (poza siecią ekologiczną) ze wskazanymi w PZPWP strefami uzupełnień i przekształceń oraz rozwoju zabudowy;
- infrastruktura transportowa i techniczna ponadlokalna, w tym I Europejski Korytarz Transportowy Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa (TEN-T) do obsługi ruchu drogowego i kolejowego, w którym przebiega realizowana droga ekspresowa S61 - odcinek trasy Via Baltica (część wspólna przebiegu z Via Carpatia) oraz modernizowana linia kolejowa E75 zwana Rail Baltica.

Ryc. 7. MOF Suwałk – struktura funkcjonalno-przestrzenna

Źródło: opracowanie własne, na podstawie rysunków Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego oraz Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Suwałki i gminy Suwałki

Zgodnie z zapisami obowiązujących dokumentów planistycznych na poziomie gmin hierarchia sieci osadniczej w granicach MOF Suwałk, wygląda następująco:

- miasto Suwałki – główny administracyjny (siedziba władz powiatowych i gminnych), wielofunkcyjny ośrodek rozwoju;
- wsie: Stary Folwark – Leszczewek, Gawrych Ruda – Płociczno, Przebród, Krzywe, Nowa Wieś, Poddubówek, Biała Woda, Bród Stary – to jednostki o funkcji produkcyjnej oraz usługowej dla sąsiednich terenów;
- wieś Wigry, Gawrych Ruda, Żyliny – pełnić mają dodatkowo funkcję wyspecjalizowaną – kultu religijnego oraz Lipniak - jednostka o funkcji rolniczej i usługowej, w tym aktywizacji osób niepełnosprawnych;
- pozostałe wsie o funkcji rolniczej.

W SUIKZP miasta Suwałk obszar miasta Suwałk podzielony został na sześć jednostek urbanistycznych oznaczonych symbolami literowymi od A do F, bez przypisywania im określonej specjalizacji funkcjonalnej. W SUIKZP gminy Suwałki obszar gminy został podzielony na trzy strefy polityki przestrzennej: Strefa I - o wysokim poziomie ochronnym, z dopuszczeniem rozwoju turystyki i rolnictwa, Strefa II - o podwyższonym poziomie ochronnym z możliwością rozwoju turystyki, rolnictwa i osadnictwa, Strefa III – rolniczo – osadnicza i aktywizacji gospodarczej. W przeprowadzonych badaniach w opinii liderów z obszaru partnerstwa estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych są silną stroną miasta lub gminy - zdaniem 87% respondentów.

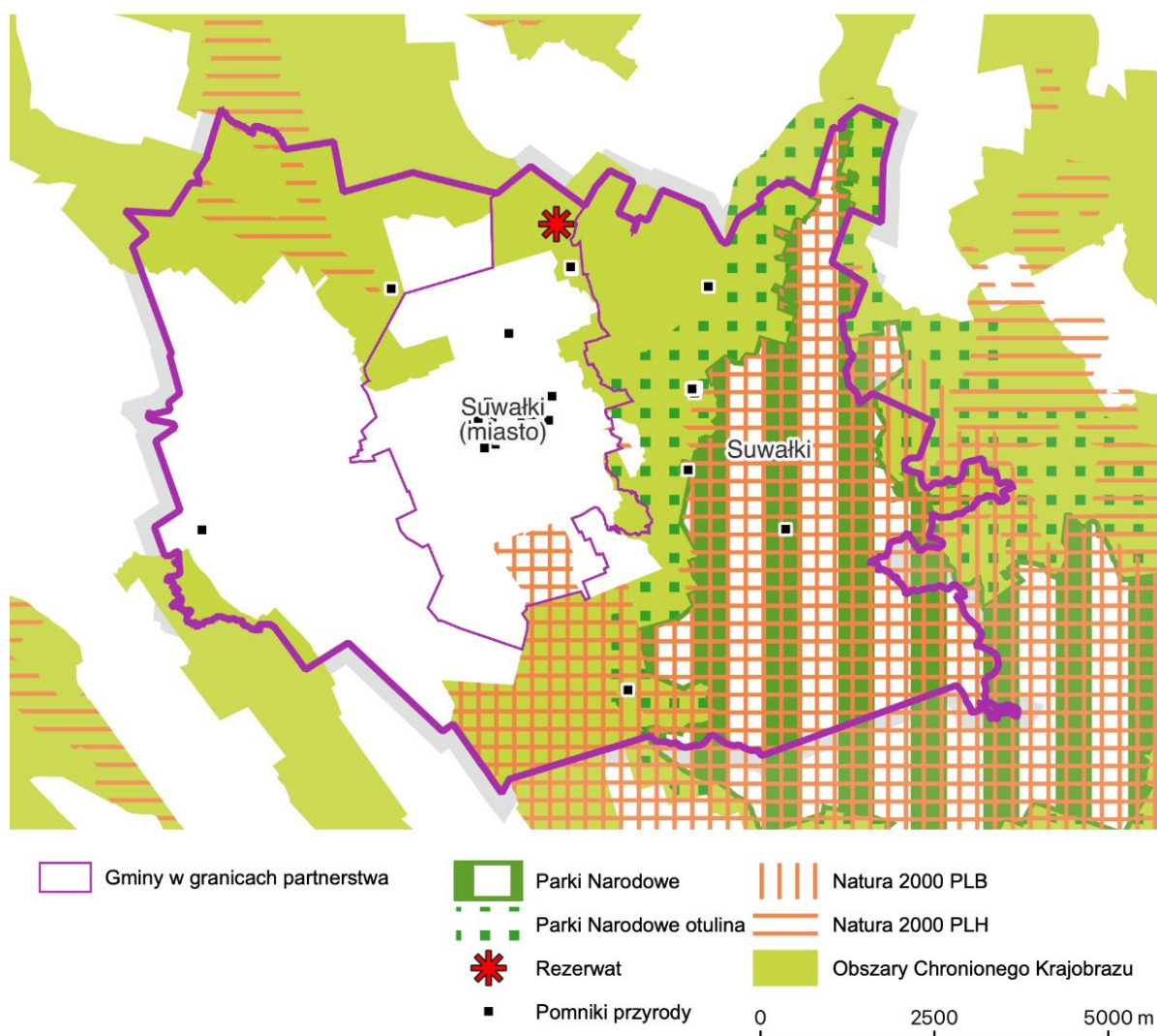
2.3.3. Środowisko przyrodnicze oraz jego ochrona

MOF Suwałk zlokalizowany jest w Dziale Północnym Mazursko-Białoruskim, w Krainie Augustowsko-Suwalskiego okręgu Pojezierza Suwalskiego. Charakterystyczne dla obszaru jest występowanie świerka a także innych gatunków o zasięgu północnym i zbiorowisk roślinnych o charakterze borealnym i kontynentalnym.

Obszar partnerstwa położony jest na terenach cennych przyrodniczo, stąd funkcjonuje tu wiele form ochrony środowiska. Siedliska przyrodnicze narażone są na typowe zagrożenia związane z antropopresją i ogólnie działalnością człowieka: zabudowa rozproszona, niekontrolowane odpady z gospodarstw domowych i obiektów rekreacyjnych, zanieczyszczenia związane z rolnictwem i leśnictwem w tym powierzchniowe zanieczyszczenie wód. Zagrożenia fauny związane są głównie z działalnością człowieka poprzez melioracje i osuszanie.

Charakterystyczna dla obszaru MOF jest stosunkowo duża różnorodność biologiczna, kształtowana przez dość dużą powierzchnię lasów, obszary wodno-błotne, jak również ekstensywne użytkowanie obszarów rolniczych oraz zróżnicowanie rzeźby terenu.

Ryc. 8. Formy ochrony przyrody

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Na obszarze Partnerstwa występują poniższe prawne formy ochrony przyrody:

- Wigierski Park Narodowy wraz z otuliną, część gminy Suwałki.
- Obszary Natura 2000 (Puszcza Augustowska PLB 200002, Ostoja Augustowska PLH 200005, część m. Suwałki i gm. Suwałki; Jeleniewo PLH 200001, Ostoja Wigierska PLH 200004, Pojezierze Sejneńskie PLH 200007, część gm. Suwałki).
- Obszary Chronionego Krajobrazu („Pojezierze Północnej Suwalszczyzny”, część m. Suwałki i część gm. Suwałki; „Puszcza i Jeziora Augustowskie”, „Pojezierze Sejneńskie”, „Dolina Rospudy”, część gm. Suwałki).
- Rezerwat przyrody „Cmentarzysko Jaćwingów”, m. Suwałki.
- Stanowisko dokumentacyjne „Szwajcaria”, m. Suwałki.
- Pomniki przyrody (42 obiekty).

- Lokalne systemy przyrodnicze, w szczególności dolina Czarnej Hańczy i jej powiązania z obszarami regionalnej sieci ekologicznej objętej ochroną prawną (obszary – Natury 2000 i Wigierskiego Parku Narodowego).

PZPWP wskazuje w obszarze MOF Suwałki obszary cenne przyrodniczo określone jako obszary funkcjonalne kształtowania potencjału rozwojowego w zakresie obszarów cennych przyrodniczo – sieci ekologicznej województwa, są to:

- Obszary węzłowe regionalnej sieci ekologicznej (obszar węzłowy GKPN-4 Puszcza Augustowska), część m. Suwałki, część gm. Suwałki.
- Główny korytarz ekologiczno-migracyjny regionalnej sieci ekologicznej (Korytarz GKPN-4A Puszcza Augustowska – Puszcza Romincka), część gm. Suwałki.
- Uzupełniający korytarz ekologiczno-migracyjny regionalnej sieci ekologicznej (Korytarz KPn-4B Puszcza Augustowska – Puszcza Borecka), część gm. Suwałki.

W przeprowadzonym badaniu mieszkańców zarówno mieszkańcy miasta jak i gminy docenili jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni), uznając te walory za silną stronę ich gminy (prawie 70% miasto i 82% gmina). Na równie wysokim poziomie postrzegana jest przez nich atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki (66% miasto i 73% gmina).

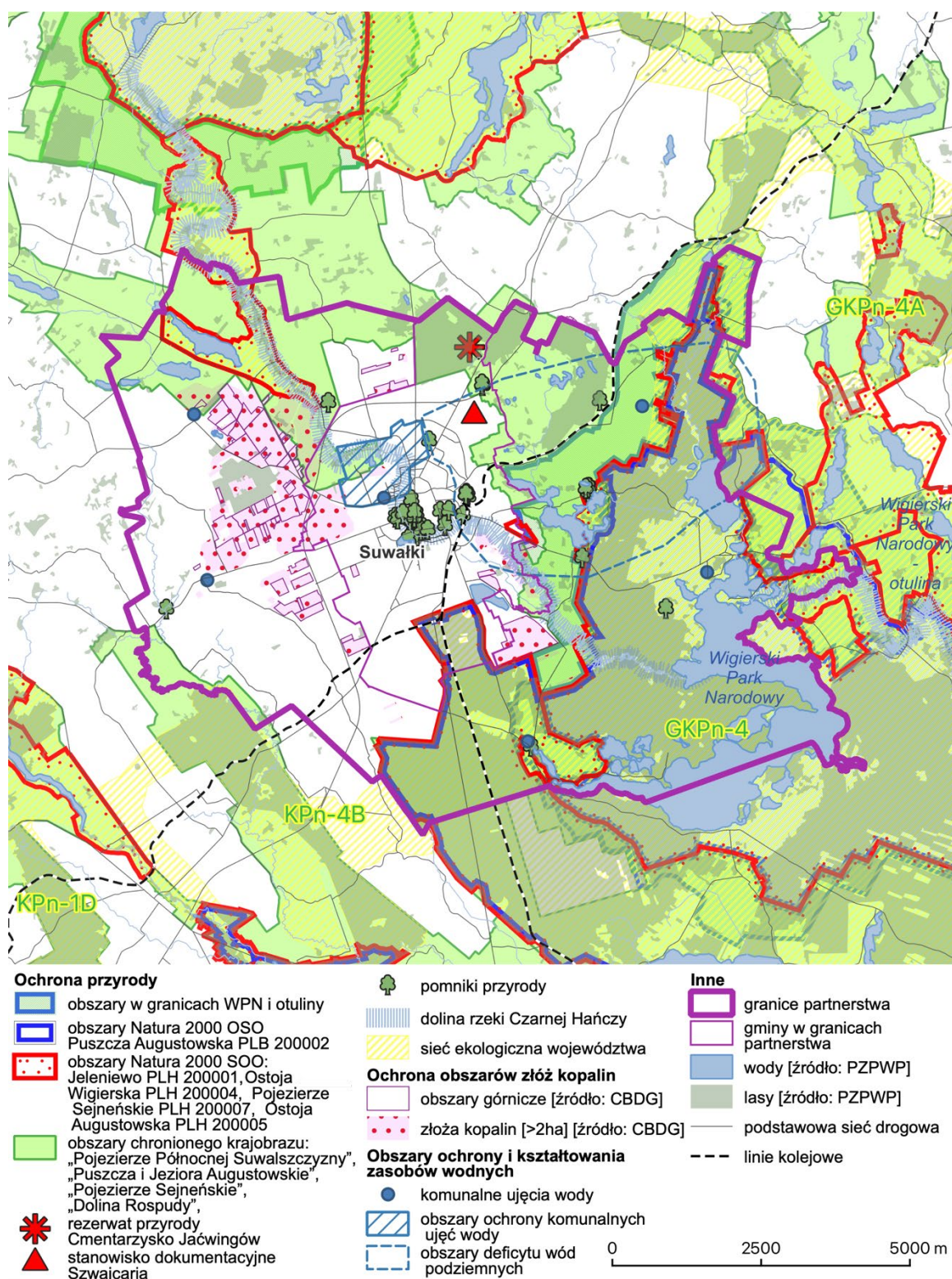
Obszar partnerstwa położony jest na terenach cennych przyrodniczo, stąd funkcjonuje tu wiele form ochrony środowiska. Siedliska przyrodnicze narażone są na typowe zagrożenia związane z antropopresją i ogólnie działalnością człowieka: zabudowa rozproszona, niekontrolowane odpady z gospodarstw domowych i obiektów rekreacyjnych, zanieczyszczenia związane z rolnictwem i leśnictwem w tym powierzchniowe zanieczyszczenie wód. Zagrożenia fauny związane są głównie z działalnością człowieka poprzez melioracje i osuszanie.

Charakterystyczna dla obszaru MOF jest stosunkowo duża różnorodność biologiczna, kształtowana przez dość dużą powierzchnię lasów, obszary wodno-błotne, jak również ekstensywne użytkowanie obszarów rolniczych oraz zróżnicowanie rzeźby terenu.

Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego obejmuje również racjonalne gospodarowanie wodami i lasami oraz ochronę powierzchni ziemi ze szczególną troską o zachowanie ich walorów: obszar Pojezierza Suwalskiego z jeziorem Wigry położonym w Wigierskim Parku Narodowym, wyróżnia się jako obszary o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Ochrona zasobów wodnych obejmuje, poza obszarami wód powierzchniowych, przede wszystkim obszary deficytu wód podziemnych oraz obszary ochrony komunalnych ujęć wody.

Ryc. 9. MOF Suwałk – stan i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego

Źródło: opracowanie ZMP, na podstawie rysunków Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego oraz Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Suwałki i gminy Suwałki

Zanieczyszczenie powietrza na terenie Partnerstwa jest najbardziej uciążliwe w mieście i jest to ściśle związane z procesem urbanizacji: częściowo uprzemysłowieniem, rozwojem motoryzacji, niską emisją. Pomiary jakości powietrza są dokonywane od 2018 r. za pomocą 11 sensorów stężenia pyłów zlokalizowanych w różnych punktach miasta. Jakość powietrza w Suwałkach jest silnie uzależniona od ilości dni zimnych (zwłaszcza mroźnych), których liczba w ostatnich latach rośnie. Szczególnie niepokojące jest zjawisko wzrostu, zwłaszcza w sezonie letnim, udziału pyłów drobnych PM_{2,5} w ogólnej ilości pyłu PM₁₀. Przekroczenie dobowej normy stężenia pyłu PM₁₀ nastąpiło w 2021 r. 16 razy, wyłącznie w sezonie grzewczym od stycznia do marca i od października do grudnia. Bardzo niekorzystnie wypada przekroczenie dobowych norm stężenia pyłu PM_{2,5}, gdyż miało miejsce aż 50 razy. Jakość powietrza w Suwałkach niepokojąco się pogarsza, obecnie spełnia wymagania dyrektywy CAFE, jednak bardziej restrykcyjne wymagania stawiane przez WHO są znacznie przekroczone. Wpływ na ten stan miała niewątpliwie pandemia, jednak nie jest możliwe do sprecyzowania, czy związane było to ze zmianą stylu życia (częstsze przebywanie w domu) czy też z metodami pozyskiwania energii cieplnej dla potrzeb mieszkańców (próbą oszczędności odbijającą się na jakości spalanych paliw w szczególności).

W centrum miasta znajdują się nieliczne parki i tereny zielone, a to tam jednak koncentruje się ruch uliczny, hałas, zanieczyszczenia i miejskie wyspy ciepła związane z terenami zwartej zabudowy. Uwzględniając rosnące temperatury w wyniku zmian klimatu, hałas, zanieczyszczenie powietrza od ruchu samochodowego, istnieje potrzeba zwiększenia typowej powierzchni zieleni miejskiej, wykorzystania retencji, minimalizowanie spływu powierzchniowego, promowanie rozsączania wód deszczowych zamiast wprowadzania ich do kanalizacji deszczowej, budowy szeroko rozumianej zielono-błękitnej infrastruktury.

Konkluzja 8. Potrzebna jest dbałość o tereny zielone oraz zasoby wodne Partnerstwa. Kluczowa może okazać się tu retencja wody opadowej i roztopowej oraz wykorzystanie jej do kształtowania zasobów wodnych i redukcji wysp ciepła.

Konkluzja 9. Pożądane są zabiegi mające na celu pokrycie możliwie dużych powierzchni zielenią „odbijającą” ciepło oraz odtworzenie zasobów wodnych, również na terenach wiejskich MOF.

2.3.4. Potencjały, wyzwania i bariery rozwoju istniejących układów przestrzennych

Miasto w części centralnej zachowało historyczny układ przestrzenny z pierwszej poł. XIX w. Przetrwały cenne obiekty architektury neoklasycystycznej: świątynie, kamienice mieszczańskie, gmachy urzędów i obiekty użyteczności publicznej. Miejski szlak turystyczny – Ścieżka klasycystyczna udostępnia w atrakcyjnej formie informacje o zabytkach i ciekawych miejscach. Systematyczna poprawa jakości zagospodarowania i działania zmierzające do ograniczenia lub uspokojenia ruchu samochodów w rejonie Parku Konstytucji 3 Maja, Placu Marszałka Piłsudskiego, ul. Chłodnej i ul. Mickiewicza

budują żywą, atrakcyjną przestrzeń publiczną w centrum miasta. Na ul. Chłodnej odbywają się kiermasze sztuki ludowej, występy kapel podwórkowych, teatrów ulicznych, a podczas Suwałki Blues Festiwal – koncerty zespołów bluesowych.

2.3.5. Stan i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego

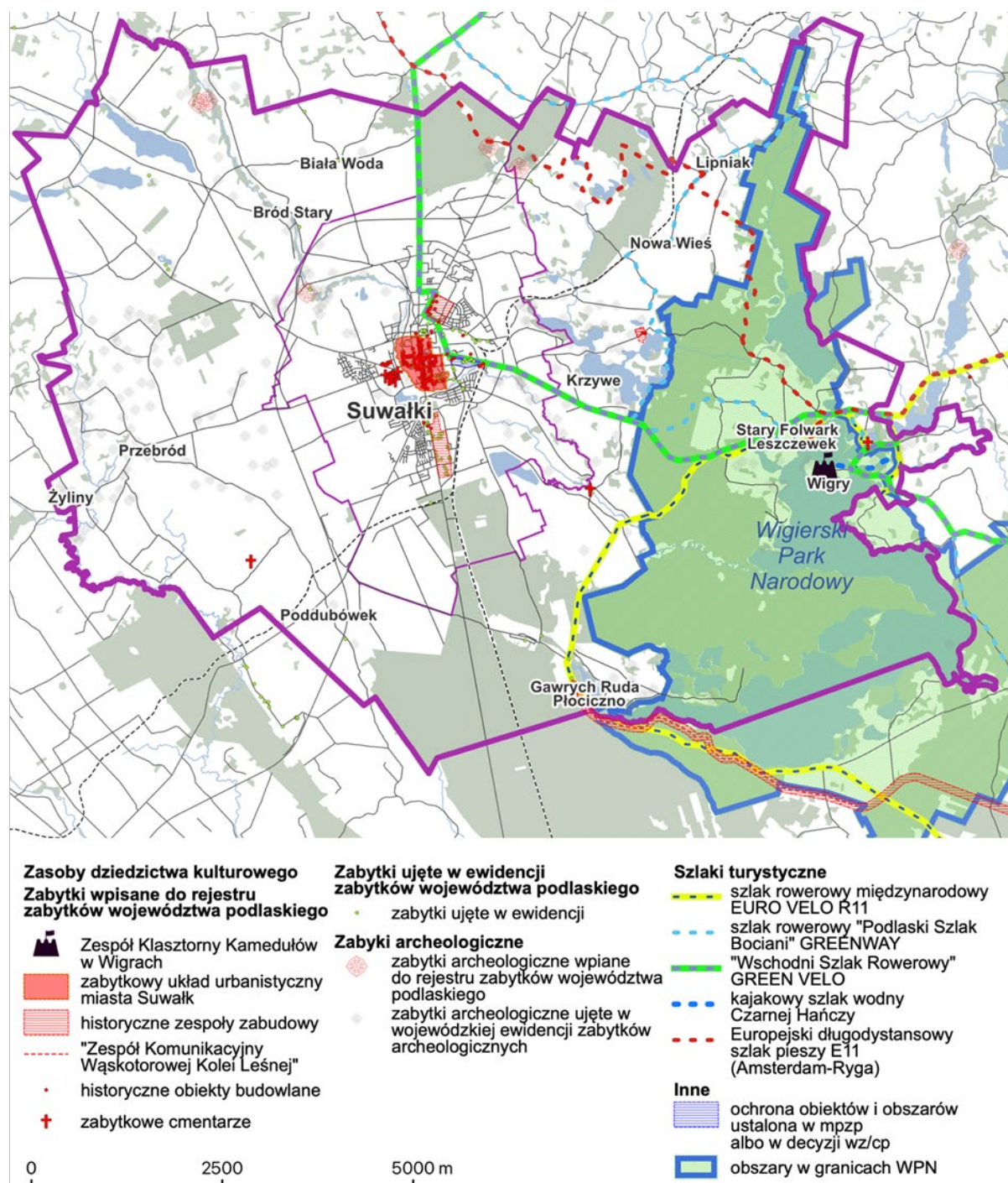
Dziedzictwo kulturowe w obszarze MOF Suwałk obejmuje m.in.:

- Zabytki archeologiczne: cmentarzysko kurhanowe w Szwajcarii, osada z okresu wpływów rzymskich (II-V w. n.e.) w Krzywólce, cmentarzysko kurhanowe z III-V w. n.e. oraz osada z okresu wpływów rzymskich w Osowej.
- Obiekty zabytkowe, w tym układ przestrzenny miasta Suwałk wpisany do rejestru zabytków jako zabytek urbanistyczny z dwoma parkami, zabytki sakralne (kościół, cerkwie, molenny), architektura świecka (m.in. kamienice z oficynami, budynki administracji i kolejowe, domy, chałupy), zespoły obiektów architektury historycznej militarnej (budownictwo koszarowe), cmentarze wyznaniowe. Na uwagę zasługuje obiekt inżynierii: „Zespół Komunikacyjny Wąskotorowej Kolei Leśnej”, który początek trasy ma we wsi Płociczno.

Na terenie MOF funkcjonuje Muzeum Okręgowe w Suwałkach z filią - Muzeum im. Marii Konopnickiej. Muzeum posiada bogate zbiory zabytków archeologicznych m.in. z epoki kamienia, zabytki kultury ludowej z terenów Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego, zbiory tkactwa, sztuki ludowej, plastyki obrzędowej oraz wytwory tradycyjnych rzemiosł ludowych a także niezwykle cenne dzieła malarstwa, rzeźby i sztuki użytkowej XVIII-XX wieku. Wykorzystanie potencjału kulturowego dla rozwoju turystycznej funkcji obszaru MOF Suwałk powinno być sprzężone z wykorzystaniem jego potencjału przyrodniczego, bogatego dziedzictwa kulturowego, tradycji historycznych, różnorodności narodowościowej, wyznaniowej i kulturowej oraz tradycyjnych związków z Litwą. Również dzięki zasobom dziedzictwa kulturowego Puszczę Augustowską z Wigierskim Parkiem Narodowym wskazuje się jako rejon turystyczny o znaczeniu międzynarodowym z siecią szlaków turystycznych, w tym znakowanych szlaków rowerowych. Do ważniejszych szlaków rowerowych w obszarze MOF Suwałk zaliczane są: fragment europejskiej trasy rowerowej EURO VELO R11, Podlaski Szlak Bociani, Pierścień Rowerowy Suwalszczyzny. Inne istotne szlaki o znaczeniu turystyczno-kulturowym to m.in. Europejski długodystansowy szlak pieszy E11 (Amsterdam-Ryga), szlak wodny Czarnej Hańczy i Kanału Augustowskiego, szlak frontu wschodniego I Wojny Światowej, szlak śladami Jaćwingów.

Konkluzja 10. Jak wskazywano już wcześniej w kontekście usług społecznych, potrzebna jest poprawa dostępu mieszkańców obu gmin do dóbr kultury i usług społecznych w obszarze uczestnictwa w kulturze.

Ryc. 10. Stan i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie ZMP, na podstawie rysunków Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego oraz SUIKZP miasta Suwałki i gminy Suwałki

Kierunki działań dla ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego obejmują opracowywanie i realizację kompleksowych programów rewitalizacyjnych terenów z zasobami zabytkowymi, zwłaszcza historycznych miejskich, przemysłowych powojennych, w tym między innymi wdrożenie projektów rewitalizacji centrum miasta oraz innych obszarów zdegradowanych w Suwałkach.

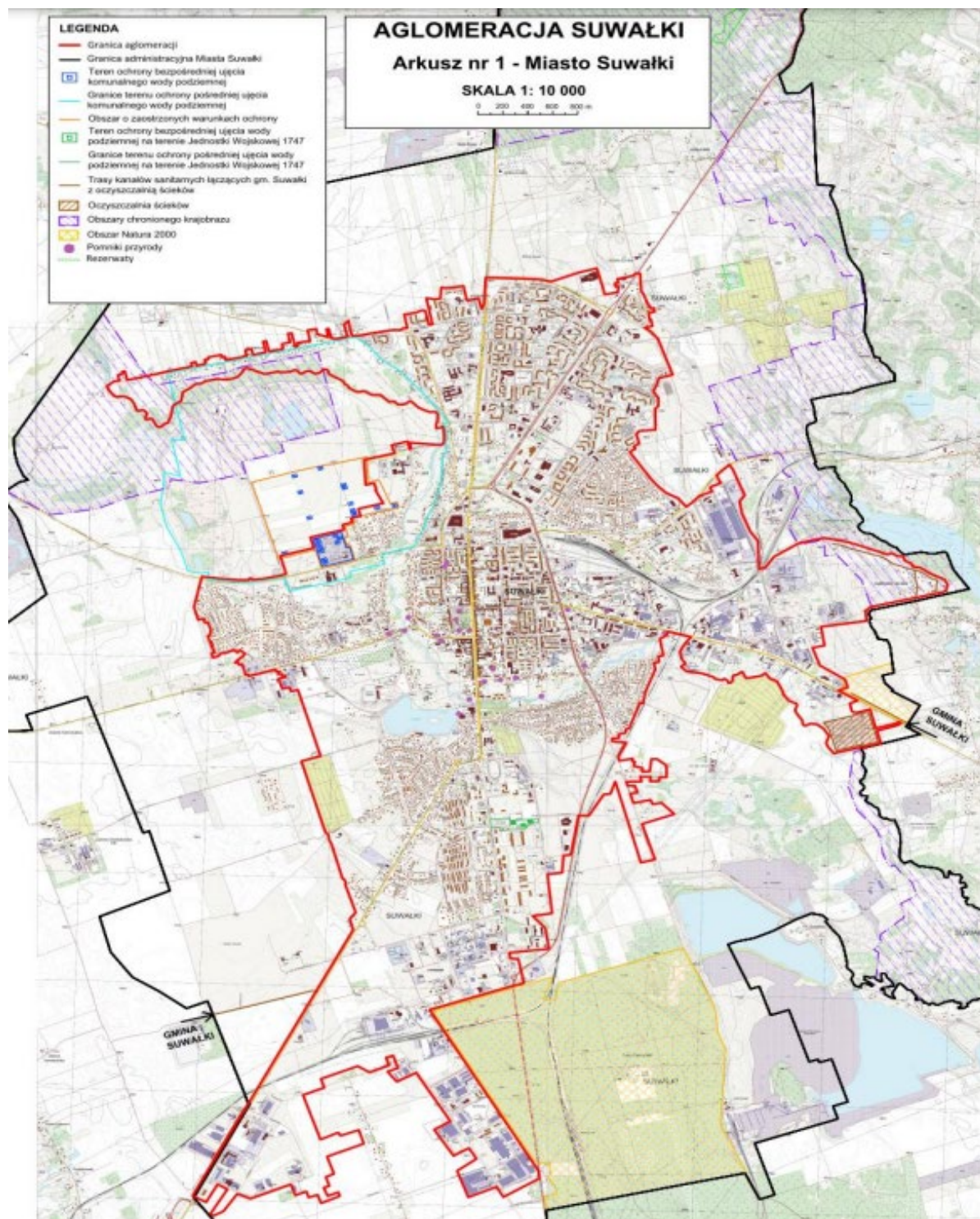
2.3.6. Infrastruktura techniczna

Zaopatrzenie w energię elektryczną obszaru MOF Suwałk zapewnione jest z Krajowego Systemu Elektroenergetycznego siecią 110 kV zewnętrznymi liniami 110 kV – ze stacji 220/110 kV Ełk. Powiązania elektroenergetyczne na poziomie 110 kV stanowią elementy głównej sieci dystrybucyjnej województwa. Składają się ze stacji 110/ 20 kV (5 szt.) – GPZ „Suwałki”, „Reja”, „Hańcza”, „Strefa”, „Potasznia” i linii zasilających WN 110 kV wraz z liniami WN 110 kV zlokalizowanymi na obszarze MOF Suwałk. Zrealizowane połączenie systemów Polski i Litwy dwutorową linią 400 kV relacji Ełk Bis – granica RP – Alytus, na terenie MOF Suwałk wzmocniło bezpieczeństwo energetyczne województwa. W obszarze MOF Suwałk potrzeby z zakresu energetyki ciepłej pokrywane są przede wszystkim ze źródeł energetyki indywidualnej oraz z miejskiej sieci ciepłowniczej, zapewniającej centralne ogrzewanie, technologię i dostawę ciepłej wody użytkowej. Paliwem wykorzystywanym w kotłowniach lokalnych jest głównie węgiel, biomasa oraz gaz i olej opałowy. Infrastruktura zaopatrzenia w wodę w obszarze MOF Suwałk bazuje w znacznej mierze na ujęciu wody dla miasta Suwałk. Sieć wodociągowa obsługująca teren gminy Suwałki zasilana jest z 5 ujęć zlokalizowanych w Przebrodzie, Turówce Starej, Płocicznie-Tartak, Starym Folwarku i Nowej Wsi, gdzie woda, podobnie jak w przypadku ujęcia w mieście, wymaga uzdatniania. W gminie Suwałki pojawia się problem dostaw wody na duże odległości, wymaga to modernizacji ujęć wody, infrastruktury sieciowej i towarzyszącej. Wszystkie ujęcia gminne posiadają strefy ochrony bezpośredniej. Ujęcie wody dla miasta Suwałk posiada strefę ochrony bezpośredniej i teren ochrony pośredniej.

Funkcjonująca na terenie MOF oczyszczalnia ścieków w Suwałkach odprowadza oczyszczony ściek do rzeki Czarna Hańcza. Jest to oczyszczalnia biologiczna z podwyższonym usuwaniem związków azotu o przepustowości max 1200 m³/d, 4 750 000 m³/rok. Z aglomeracji i spoza niej do oczyszczalni dopływa 12 504 m³/d oraz dowożone są ścieki w ilości 53 m³/d. Na obszarze miasta rozbudowa sieci kanalizacyjnej w ostatnich latach i nowe podłączenia budynków mieszkalnych nie powodują znaczącego przyrostu ilości osób korzystających z kanalizacji. Prawdopodobnie przyczyną tego zjawiska może być migracja wewnętrzna, a nie faktyczny napływ nowych mieszkańców. Słabszy przyrost nowych użytkowników może również mieć związek z niskim zainteresowaniem właścicieli istniejących starszych domów, a nawet unikaniem przez nich dołączenia własnej instalacji sanitarnej do sieci kanalizacji miejskiej. Na terenie miasta 290 nieruchomości nie jest jeszcze podłączonych do systemu kanalizacji, mimo że technicznie dla 194 jest taka możliwość. Istnieje przypuszczenie, że część tych domów wyposażona jest w nieuszczelne zbiorniki bezodpływowe, które mogą być źródłem zanieczyszczeń gleby, rzeki Czarna Hańcza oraz wód podziemnych. Priorytetem rozwoju infrastruktury kanalizacji sanitarnej z miejską oczyszczalnią jest ochrona przed zanieczyszczeniami wód jeziora Wigry i rzeki Czarnej Hańczy. Wody opadowe odprowadzane są systemem kanałów przede wszystkim z obszarów miasta Suwałki. Odbiornikiem jest głównie rzeka Czarna Hańcza.

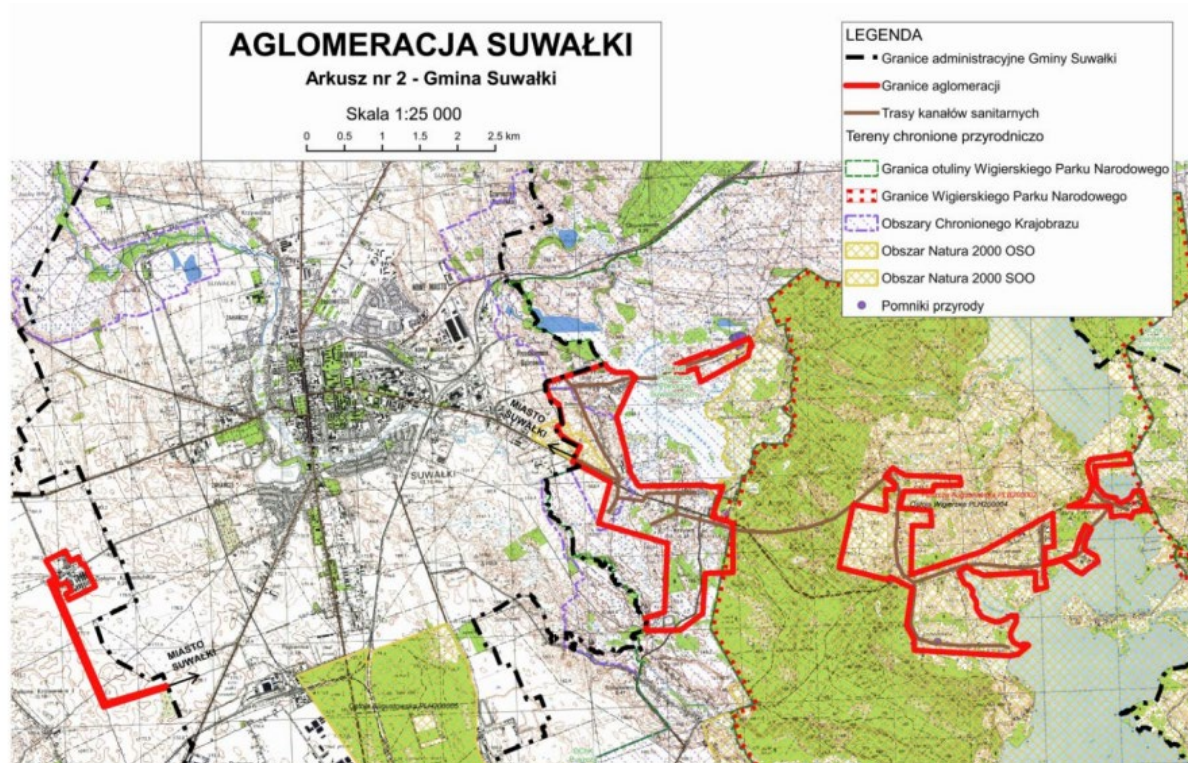
Konkluzja 11. Niezbędna jest cyfryzacja usług zaopatrzenia w wodę. Może to wygenerować znaczne oszczędności w wydatkach bieżących budżetów obu gmin oraz dodatkowo wpłynąć na mitygację zmian klimatycznych dzięki oszczędnościom wody i wynikającym stąd oszczędnościom energii.

Ryc. 11. Mapa aglomeracji Suwałki - arkusz 1, miasto

Źródło: Uchwała Nr XXVII/354/2020 Rady Miejskiej w Suwałkach z dnia 23 grudnia 2020 r.

Ryc. 12. Mapa aglomeracji Suwałki - arkusz 2, gmina Suwałki

Źródło: Uchwała Nr XXVII/354/2020 Rady Miejskiej w Suwałkach z dnia 23 grudnia 2020 r.

W obszarze MOF Suwałk zorganizowana jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, która zgodnie z obowiązującymi przepisami objęła wszystkich mieszkańców. Odpady komunalne z terenu miasta Suwałk zagospodarowane są przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami w Zielonym Kamedulskim. Każdego roku produkowana jest w przeliczeniu na mieszkańca coraz większa ilość odpadów komunalnych. W roku 2021 na terenie kraju zebrano ogółem ponad 13,6 mln ton śmieci, z czego prawie 12 mln pochodziło z gospodarstw domowych, większość z terenu miast. Na terenie MOF Suwałk zebrano łącznie 26,7 tys. ton, gdzie z terenu miasta pochodziła większość - 24,7 tys. ton. Na 1 mieszkańca miasta przypadało w 2021 r. 355 kg, zaś na 1 mieszkańca wsi 260 kg odpadów.

Konkluzja 12. W ramach gospodarki odpadami potrzebny jest skuteczny system usuwania i utylizacji eternitu z gospodarstw domowych miasta Suwałk i gminy Suwałki.

Koszty gospodarki odpadowej związane są m.in. z zagospodarowaniem kalorycznych frakcji odpadów, których nie można ponownie wykorzystać, ani składować na wysypisku (odpady powstające po sortowaniu, które nie nadają się do recyklingu tzw. pre-RDF). W 2020 roku zagospodarowanie tych frakcji kosztowało Suwałki ok. 8 mln zł. Jednocześnie rosną w sposób dramatyczny koszty energii cieplnej, koszty zakupu węgla i uprawnień do emisji CO₂.

Konkluzja 13. Rozwiązaniem w/w problemów może być budowa instalacji termicznego przekształcania odpadów (ITPO) wykorzystująca frakcję kaloryczną odpadów (odpady powstające po sortowaniu, które nie nadają się do recyklingu tzw. pre-RDF). ITPO może przetwarzać na ciepło i energię elektryczną tę część odpadów, która nie nadaje się do dalszego recyklingu. Domknie to lokalny system odpadowy. Instalacja pozwoli na zmniejszenie zużycia węgla o ok. 7 tys. ton rocznie i obniżenie kosztów zakupu uprawnień do emisji CO₂ o ok. 4 mln zł/rok.

W 2022 roku podłączono obszar MOF Suwałk do sieci gazowniczej dzięki nowo wybudowanemu interkonektorowi gazowemu, który połączył systemy gazowe Polski i Litwy (DN700). Umożliwiło to przyłączenie Suwałk do krajowego systemu gazowniczego oraz ułatwi rozwój gazyfikacji północnej części województwa. Wyzwaniem jest połączenie z siecią funkcjonującą na terenie miasta. Obecnie mieszkańcy części miasta zaopatrywani są w gaz ziemny siecią gazociągów niskiego ciśnienia ze stacji regazyfikacji gazu zlokalizowanej we wsi Zielone Kamedulskie w gminie Suwałki.

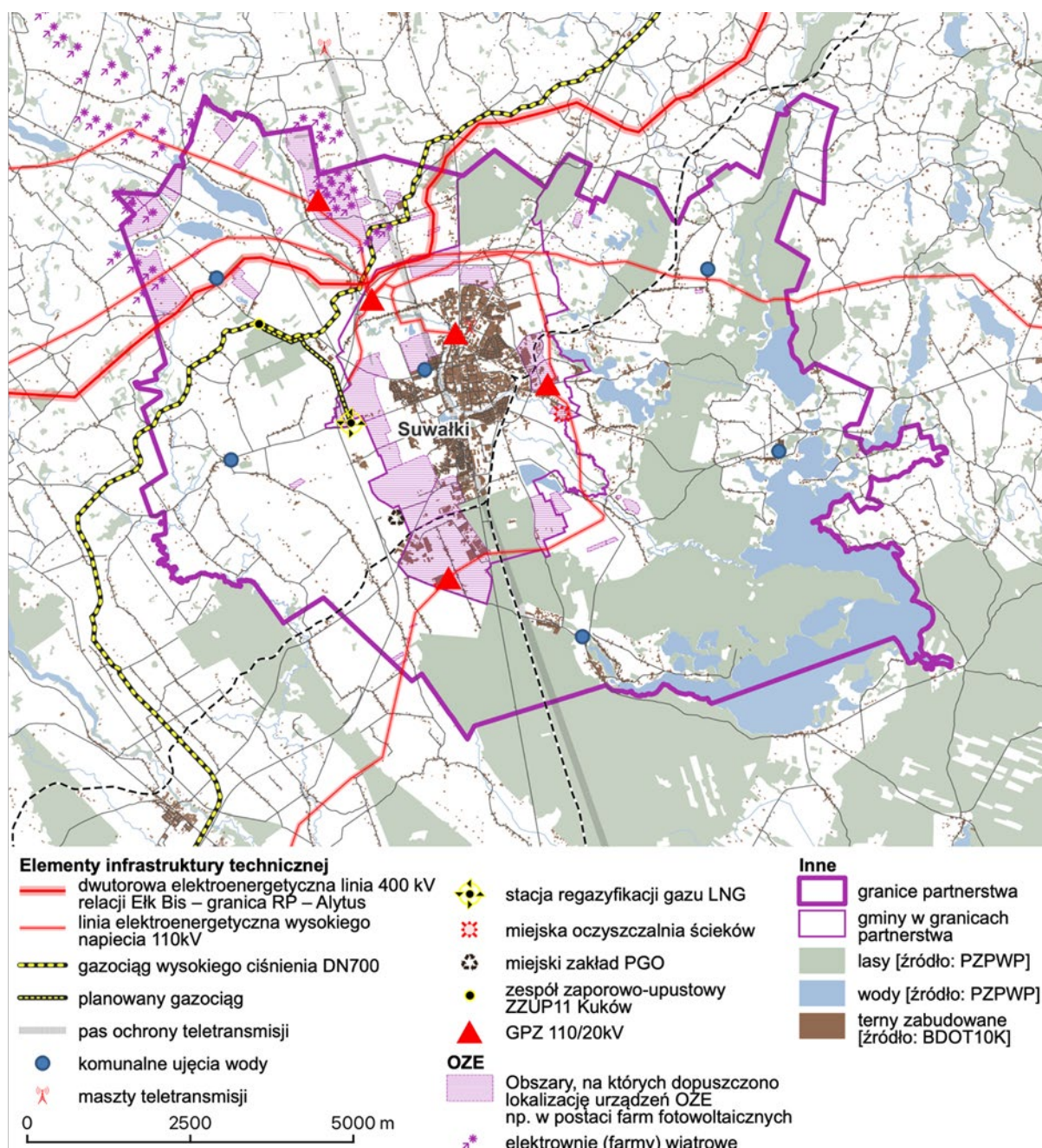
Do najważniejszych elementów infrastruktury i telekomunikacji i teleinformatyki w obszarze MOF Suwałk zaliczyć należy istniejące elementy Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej (sieć i węzły), jako infrastruktury realizującej cele polityki przestrzennej, ujętej w zapisach PZPWP. Budowa infrastruktury szerokopasmowego Internetu na obszarze tzw. białych plam na terenie gminy Suwałki jest zdaniem mieszkańców niezwykle ważna dla rozwoju gminy w perspektywie roku 2030 – prawie 100% badanych uważa ten czynnik za istotny lub ważniejszy.

System oświetlenia ulicznego w mieście jest stale dostosowywany do rosnących wymagań stawianych przez nowe normy i przepisy. Większość (97%) opraw oświetlenia ulicznego należących do miasta stanowią oprawy LED. Planowane są do wymiany na nowoczesne pozostałe oprawy w ilości ok. 350 szt., część starszego typu słupów lamp ulicznych oraz szafy sterownicze, umożliwiające pełne zdalne sterowanie oświetleniem ulicznym. Dużo więcej inwestycji wymaga system oświetlenia ulicznego na terenie gminy. Większość wyeksploatowanych opraw starszego typu należy wymienić na oprawy LED.

Konkluzja 14. Wskazane byłoby zautomatyzowanie i cyfryzacja systemów sterowania oświetleniem miasta i gminy na wybranych obszarach w celu poprawienia efektywności oświetlenia oraz bezpieczeństwa użytkowników dróg.

Obszar MOF Suwałk posiada sprzyjające warunki do stosowania odnawialnych źródeł energii. Najbardziej dogodne warunki dla funkcjonowania energetyki wiatrowej są w gminie Suwałki w okolicach Taciewa, Turówki Nowej, Czarnakowizny, Potasznia, Białej Wody i Brodu Starego. Ogólnie obszar Suwalszczyzny jest zaliczany do terenów o największej częstotliwości występowania wiatru z porywami (32 m/s) w sezonie zimowym.

Ryc. 13. MOF Suwałk – infrastruktura techniczna i OZE

Źródło: opracowanie ZMP, na podstawie rysunków Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego oraz Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Suwałki i gminy Suwałki

W gminie Suwałki funkcjonuje największy producent energii ze źródeł odnawialnych w płn.-wsch. Polsce – RWE, który posiada farmy wiatrowe w Potaszn, Taciewie oraz Pieckach (Gmina Filipów). Łączna moc instalacji wynosi 103,4 MW. W Potaszn znajdują się również turbiny należące do prywatnego właściciela o mocy 4 MW. Dodatkowo farmy wiatrowe zainstalowane są w innych gminach sąsiadujących: w Wiżajnach oraz w Przerośli.

W mieście zlokalizowane są farmy fotowoltaiczne oraz produkcja energii elektrycznej i ciepłej z biogazu. Instalacjami o mocy ponad 600 kW zarządza Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Suwałkach Sp. z o.o. Energetyka rozproszona MOF oparta o elektrownie fotowoltaiczne posiada łącznie zainstalowanej mocy 204 kW w sektorze publicznym i 1,95 MW w sektorze prywatnym.

Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Suwałkach sp. z o.o. (PEC) największy lokalny producent ciepła i energii elektrycznej w Suwałkach wytwarza energię pochodzącą z kogeneracji o mocy 7,06 MW. Mieszkańcy również posiadają prywatne, małe instalacje od 1,6 kW do 10 kW, o łącznej mocy 1,03 MW na terenie miasta oraz 0,67 MW na terenie gminy.

Miasto Suwałki przygotowało analizę pn. „Suwałki Miasto Samowystarczalne Energetycznie” w której przeprowadzono badanie uwarunkowań prawnych oraz faktycznych efektywnego wykorzystania lokalnych zasobów energetycznych w szczególności odnawialnych źródeł energii (OZE) na terenie miasta Suwałk i gminy Suwałki. Miasto miało na celu zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego oraz poprawę stanu środowiska i zoptymalizowanie kosztów energii elektrycznej. Wg przeprowadzonej analizy, średnie dzienne zapotrzebowanie na energię elektryczną wynosi 712 MWh/dzień, w poszczególnych dniach roku przyjęto dzienne zużycie energii elektrycznej w granicach 560 MWh - 860 MWh. W poniższej tabeli wyszczególniono średnioroczne zużycie energii w latach 2018 i 2019 przez różne grupy odbiorców.

Tabela 1. Zużycie energii elektrycznej w 2019 roku w Suwałkach przez poszczególne grupy odbiorców

Grupy odbiorców	Duże, średnie i małe firmy produkcyjne, hotele, centra handlowe, obiekty użyteczności publicznej	Małe i mikro przedsiębiorstwa, restauracje, obiekty użyteczności publicznej, sklepy	Gospodarstwa domowe, spółdzielnie mieszkaniowe	Ogółem w roku 2019
Zużycie energii	134,6 GWh	50,2 GWh	47,7 GWh	232,6 GWh

Źródło: „Suwałki Miasto Samowystarczalne Energetycznie” analiza dotycząca samowystarczalności energetycznej miasta Suwałki

Jako zasoby energii odnawialnej, możliwe do wykorzystania na obszarze partnerstwa, obecnie wskazuje się głównie: energię słoneczną i biomasę. Warunki nasłonecznienia w obszarze partnerstwa nie odbiegają znacząco od panujących w Polsce, natomiast problemem rozwoju OZE w formie systemów fotowoltaicznych (tereny zabudowy przemysłowej) jest wysoka terenochłonność i wpływ na krajobraz. Potencjałem dla rozwoju OZE z wykorzystaniem biomasy są funkcjonujące duże gospodarstwa hodowlane oraz oczyszczalnia ścieków.

Do realizacji idei samowystarczalności energetycznej miasto i gmina posiadają pewne potencjały związane z obiektami publicznymi, które ze względu na kształt budynku mogą być nośnikiem instalacji fotowoltaicznych, np. budynki hali i pływalni, budynek SUWAŁKI ARENA, Aquapark. W budynkach szkół i innych obiektów publicznych można ograniczyć poziom emisji oraz koszty związane z funkcjonowaniem, poprzez instalację OZE wraz z magazynami energii. Samorządy posiadają także przy swoich jednostkach organizacyjnych lub spółkach miejskich nieruchomości, które mogą być wykorzystane do budowy farm fotowoltaicznych. PEC w Suwałkach również posiada możliwości unowocześnienia źródeł ciepła i zastąpienia istniejących kotłów węglowych biomasowymi. PGO Sp. z o.o. posiada możliwość budowy biogazowni do energetycznego wykorzystania frakcji biologicznych odpadów komunalnych. Idea samowystarczalności energetycznej wymaga także wyznaczania terenów przeznaczonych pod lokalizację nowych inwestycji w planach zagospodarowania przestrzennego. Ideę samowystarczalności mogą dopełnić indywidualne instalacje OZE mieszkańców.

Projekt suwalskiej samowystarczalności energetycznej wpisuje się w zapisy „Polityki Energetycznej Polski do 2040 roku”, która zakłada tworzenie obszarów zrównoważonych energetycznie, dążących do samobilansowania zdolności wytwórczych oraz docelowo umożliwi znaczne ograniczenie wykorzystania węgla jako źródła ogrzewania w ciepłownictwie miejskim. Założeniem projektu jest wykorzystanie potencjału produkcyjnego ciepłowni miejskiej (PEC w Suwałkach Sp. z o.o.), która produkuje rocznie ok 40 tys. MWh energii elektrycznej rocznie (produkcja energii elektrycznej wyniosła w 2022 r. 38 304 MWh) na potrzeby wszystkich miejskich jednostek organizacyjnych oraz spółek miejskich (roczne zapotrzebowanie wszystkich jednostek i spółek miejskich to około 18 tys. MWh). Jednocześnie miasto konsekwentnie obniża emisyjność z ciepłowni miejskiej i inwestuje w nowe niskoemisyjne moce wytwórcze:

- PEC Sp. z o.o. zakończył inwestycje w instalację spalania biomasy, która pozwala na ograniczenie zużycia węgla o ok. 20%..
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami w Suwałkach Sp. z o.o. realizuje projekt „Budowa Instalacji Termicznego Przekształcenia Wstępnie Przetworzonych Odpadów Komunalnych (preRDF/RDF) w Suwałkach”, ograniczając emisje do atmosfery.

PEC w Suwałkach Sp. z o.o. dysponuje koncesją na obrót energią elektryczną dystrybuowaną za pośrednictwem sieci należącej do PGE Dystrybucja SA. W chwili obecnej Spółka dzięki posiadanej koncesji sprzedaje już energię elektryczną do Zespołu Szkół Technicznych w Suwałkach, Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Suwałkach Sp. z o.o. oraz Parku Naukowo-Technologicznego w Suwałkach Polska-Wschód Sp. z o.o. Przewiduje się, że w przyszłym roku Spółka będzie w stanie przystąpić do kompleksowego przetargu na dostawę energii dla miasta, jego spółek oraz jednostek organizacyjnych (w roku bieżącym pomimo 3 kolejnych ogłoszonych przetargów na dostawę energii elektrycznej żaden dostawca nie złożył oferty na energię elektryczną dla miasta).

Kolejnym krokiem, który należy wykonać aby zrealizować pomysł samowystarczalności energetycznej, jest budowa własnej, miejskiej sieci dystrybucyjnej, która umożliwi uniezależnienie się od sieci operatorów krajowych. W tym celu konieczne jest przeprowadzenie niezbędnych inwestycji w sieć energetyczną SN.

Konkluzja 15. Niezbędne jest zamotnowanie odnawialnych źródeł energii na obiektach komunalnych: fotowoltaiki, pomp ciepła, magazynów energii. Może to wygenerować znaczne oszczędności w wydatkach bieżących budżetu oraz dodatkowo wpłynąć na mitygację zmian klimatycznych. Dodatkowo istotny wpływ na samowystarczalność energetyczną miasta ma koncepcja budowy miejskiej sieci przesyłowej średnich napięć, łączącej najważniejszych wytwórców i odbiorców energii elektrycznej.

W celu rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, zrównoważonej energii i niezależności energetycznej miasta Suwałki i gmin sąsiadujących, 6 podmiotów: Miasto Suwałki, Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód w Suwałkach Sp. z o.o. MALOW Sp. z o.o. i Suwalskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o.o., a także spółki komunalne PEC w Suwałkach Sp. z o.o. i PWIK w Suwałkach Sp. z o.o. w marcu 2022 zawiązały Klaster Energii „Nowa Suwalska Energia”. Obszarem działania klastra jest obszar miasta Suwałki oraz czterech sąsiadujących z nim gmin: Suwałki, Jeleniewo, Przemośl, Szypliszki. Klaster powołano w oparciu o art. 2 pkt 15a) ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (Dz.U. z 2021 r. poz. 610). Współpraca w ramach klastra będzie pomocna w realizacji zadań, których samodzielna realizacja przez podmioty uczestniczące w klastrze byłaby utrudniona lub niemożliwa. Współpraca klastrowa wyzwoli efekt synergii generujący istotnie znacząco wartość dodaną w porównaniu do sumy wartości działań poszczególnych podmiotów. Ideę samowystarczalności energetycznej i dbałości o środowisko uczestnicy klastra będą realizować osiągając trzy cele strategiczne: cel 1. Czyste środowisko, cel 2. Czysta energia dla każdego mieszkańca, cel 3. Niezależność energetyczna bez emisji. Pierwszym strategicznym celem jest ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i wód, co w znaczący sposób wpływa na wizerunek regionu oraz na jakość życia mieszkańców. Drugim celem strategicznym jest zapewnienie mieszkańcom i przedsiębiorcom dostępu do czystej energii elektrycznej i ciepłej w atrakcyjnej cenie. Trzecim celem strategicznym jest utworzenie, w perspektywie wieloletniej, wydzielonego regionu zeroemisyjnego, o pełnej niezależności energetycznej w zakresie energii elektrycznej i ciepła.

2.3.7. Transport, komunikacja miejska i zrównoważona mobilność

2.3.7.1. Skomunikowanie z otoczeniem

Powiązania drogowe zewnętrzne międzynarodowe i międzyregionalne realizują w szczególności drogi krajowe i wojewódzkie. Powiązania drogowe wewnętrzne w mieście realizują głównie podstawowe układy uliczno-drogowe dróg wojewódzkich i powiatowych, dostosowane do potrzeb miejskiej komunikacji zbiorowej. Powiązania

z obszarami wiejskimi realizuje sieć dróg gminnych, a także drogi powiatowe, wojewódzkie i krajowe w ich przebiegu przez te obszary.

Najważniejszym elementem powiązań o znaczeniu międzynarodowym i krajowym jest I Europejski Korytarz Transportowy Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa (TEN-T), w którym przebiega realizowana droga ekspresowa S61 - Via Baltica oraz modernizowana linia kolejowa E75 - Rail Baltica.

Podstawowy układ drogowy tworzą drogi krajowe i wojewódzkie:

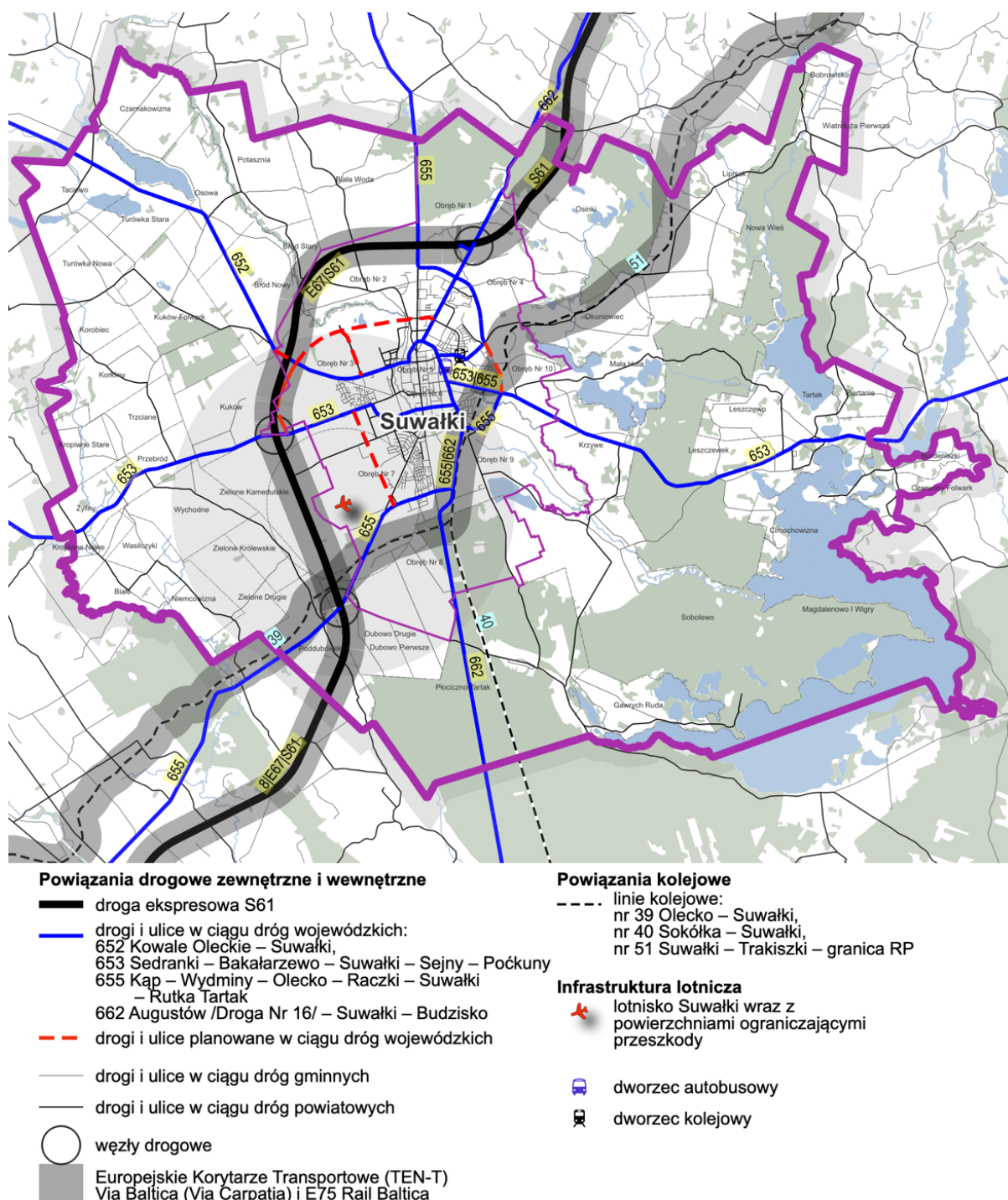
- S 61 - droga krajowa ekspresowa na odcinku Raczek – Suwałki – Budzisko – granica państwa (Kowno), stanowiącą odcinek drogowej trasy europejskiej Via Baltica (część wspólna przebiegu z Via Carpatia).
- DW 652 – droga wojewódzka: Kowale Oleckie – Suwałki.
- DW 653 – droga wojewódzka: Sedranki – Suwałki – Sejny – Poćkuny.
- DW 655 – droga wojewódzka: Giżycko/Kąp – Suwałki – Rutka Tartak.
- DW 662 – droga wojewódzka: Augustów /Droga Nr 16/ – Suwałki – Budzisko.

Układ infrastruktury kolejowej składa się obecnie z linii kolejowych:

- Nr 39: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Olecko – Suwałki.
- Nr 51: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Suwałki – Trakiszki – granica RP; obie linie 39 i 51 - stanowią planowany do modernizacji odcinek kolejowej trasy europejskiej E75 - Rail Baltica.
- Nr 40: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Sokółka – Suwałki.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 grudnia 2020 r. w sprawie planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz w wojewódzkich przewozach pasażerskich w transporcie kolejowym (opublikowanym w Dz.U. 2020 poz. 2328), przewiduje się szereg modernizacji układu komunikacji kolejowej. W odniesieniu do Suwałk w stanie pożądanym plan przewiduje przewozy pasażerskie na linii nr 40 Suwałki – Sokółka od 4 do 5 par pociągów codziennych, dla linii kolejowej nr 39 Ełk – Olecko – Suwałki docelowo od 8 do 11 par pociągów. Dla linii kolejowej nr 51 przewiduje się natomiast uruchomienie od 6 do 7 par pociągów codziennych na odcinku Suwałki – Trakiszki (granica państwa), z możliwością ich przedłużenia do Kowna i Wilna. Istniejącą sieć kolejową przewidzianą do modernizacji obrazuje poniższa rycina.

Ryc. 14. MOF Suwałk – komunikacja i transport

Źródło: opracowanie ZMP, na podstawie rysunków Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego oraz Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Suwałki i gminy Suwałki

W Suwałkach działa lokalne lotnisko dla małych samolotów, które jest własnością miasta a jego zarządcą jest Aeroklub Polski. Obiekt jest wpisany do rejestru lotnisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Obiekt dysponuje pasem do zawracania, płytą postojową,

drogą kołowania oraz infrastrukturą techniczną. Lotnisko wyposażone jest m.in. w pas startowy (DS-1) o długości 1320 m i szerokości 30 m., drogę kołowania i stację paliwową. Z lotniska mogą korzystać samoloty pasażerskie przewożące do 50 osób, w tym śmigłowce, szybowce, motolotnie, awionetki i małe samoloty o napędzie tłokowym. Projekt jest potencjalnie możliwy do realizacji pod warunkiem spełnienia zasad wskazanych przez Komisję Europejską.

Konkluzja 16. Inwestycja w rozbudowę lotniska jest istotna dla budowania atrakcyjności inwestycyjnej całego MOF w kontekście dostępności transportowej (pasażerskiej oraz cargo).

W związku z rosnącą liczbą samochodów osobowych postępuje zanieczyszczenie powietrza spowodowane w dużym stopniu emisją komunikacyjną, powstaje hałas i stale wzrasta zapotrzebowanie na miejsca parkingowe.

Możliwości ładowania aut elektrycznych są obecnie ograniczone, większy dostęp oferuje miasto Suwałki, ale doładowanie samochodu jest już możliwe na terenie gminy Suwałki w wybranych miejscowościach: Osowa, Poddubówek, Stary Folwark. Wspierania budowy systemu punktów ładowania aut elektrycznych oczekuje połowa badanych mieszkańców gminy.

W przeprowadzonych badaniach mieszkańcom zadano pytanie: „Gdyby Miasto otrzymało bardzo dużo środków – np. 500 mln zł na dowolny cel publiczny i moglibyście Państwo zdecydować na co wydać te pieniądze, to w jaki sposób byście je zagospodarowali?”. Najwięcej wskazań (ok. 25 %) dotyczyło oczekiwanych działań związanych z rozwojem szeroko rozumianej infrastruktury komunikacyjnej i miejskiej. Postulaty dotyczyły rozbudowy lotniska pod kątem lotów pasażerskich, modernizacji lub budowy nowych dworców PKP i PKS, rozwoju połączeń kolejowych i drogowych z pozostałymi częściami kraju (zwłaszcza dużymi miastami), rozwoju lokalnej sieci drogowej (dokończenie trasy wschodniej, obwodnica Suwałk) obejmującej również ścieżki rowerowe, chodniki, parkingi, poprawę bezpieczeństwa przejść dla pieszych.

2.3.7.2. Publiczny transport zbiorowy

Układ komunikacyjny miasta tworzą główne ulice promieniście rozchodzące się z centrum oraz ulice łączące, co ułatwia racjonalne planowanie różnych form komunikacji. W mieście Suwałki mieszkańcy przemieszczają się najczęściej pomiędzy osiedlami mieszkaniowymi (zwłaszcza zabudowa wielorodzinna), szkołami i uczelnią, zakładami pracy, punktami handlowo-usługowymi, placówkami ochrony zdrowia, urzędami i instytucjami, dworcami. Publiczny transport zbiorowy na terenie miasta i gminy Suwałki zorganizowany jest przez miasto Suwałki i obsługiwany przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Suwałkach sp. z o.o. Komunikacja autobusowa w 2021 r. na terenie MOF realizowana była na 21 liniach, w tym jedna linia oferowana sezonowo (dowóz do ogródków działkowych). Linie numerowane są od 1 do 22, numer 9 jest niewykorzystywany. Trasy autobusowe przebiegają w większości na

terenie miasta. 7 linii dociera do wsi położonych w gminie Suwałki: Krzywe, Mała Huta, Poddubówek, Przebród, Wychodne, Zielone Kamedulskie i Zielone Królewskie, Płociczno, Sobolewo, Biała Woda, Lipniak, Nowa Wieś i Okuniowiec. Pod względem dostępności kursów w ciągu tygodnia można wyróżnić 5 kategorii: całotygodniowe linie (8 tras), kursy od poniedziałku do soboty włącznie (1 linia), kursy od poniedziałku do piątku i w niedzielę (1 linia), tylko dni powszednie poniedziałek-piątek (10 linii), linia sezonowa (1 linia).

W celu zachęty mieszkańców do korzystania z publicznej komunikacji wprowadzone są przez miasto Suwałki liczne ulgi a nawet bezpłatne przejazdy skierowane do różnych grup. W związku z postępującym procesem starzenia społeczeństwa a także wzrostem wrażliwości na potrzeby osób starszych i osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami, ważne jest udostępnienie autobusów niskopodłogowych lub niskowejściowych.

Słabymi elementami publicznego transportu według opracowania „Analiza kosztów i korzyści związanych z wykorzystaniem (...) autobusów zeroemisyjnych dla Miasta Suwałk” jest wielowariantowość tras, wydłużenie czasu osiągnięcia celu poprzez meandrujące trasy na osiedlach. W rozbudowujących się częściach miasta oferta linii autobusowych nie nadąża za potrzebami użytkowników.

Ustawa o elektromobilności określa minimalne limity udziału pojazdów zeroemisyjnych we flocie pojazdów, m.in. od dnia 1 stycznia 2025 r. minimalny udział ma wynosić 20%. Dokonana w 2021 r. analiza stanu i potrzeb publicznego transportu zbiorowego wskazuje na zasadność wykorzystania taboru zeroemisyjnego szczególnie na liniach obsługujących centrum miasta oraz wewnątrz osiedli z zabudową wielorodzinną, co przyczyniłoby się do redukcji hałasu oraz poprawy jakości powietrza. Wiązałoby się to jednak z przemodelowaniem tras, aby uwzględnić możliwość doładowania pojazdów na pętli w czasie postoju.

Samorząd gminy Suwałki organizuje głównie przewozy szkolne. Międzymiastowa komunikacja autobusowa organizowana jest przez przewoźników koncesjonowanych przez władze samorządowe szczebla powiatowego i wojewódzkiego. Miasto oraz gmina wiejska Suwałki zawarły porozumienie międzygminne w zakresie wspólnej obsługi komunikacyjnej. W Planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Miasta Suwałk wymienionych jest szereg cech klimatu niesprzyjających komunikacji, które utrudniają ruch pieszey i bezpieczną, punktualną jazdę autobusom miejskim. Są to przede wszystkim uciążliwości związane z zimą: długi okres występowania niskich temperatur i oblodzenia jezdni, zalegający śnieg, bardzo niskie temperatury utrudniające uruchomienie silnika pojazdu, zamarzanie płynów eksploatacyjnych, szyn kolejowych, przewodów trakcyjnych. Warunki pogodowe wpływają też na wzrost kosztów eksploatacyjnych: ogrzewania i klimatyzacji.

Ryc. 15. Układ linii autobusowych w MOF Suwałk

Źródło: Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Suwałkach sp. z o.o.

Do uwarunkowań mających bezpośredni wpływ na publiczny transport zbiorowy w Suwałkach i w gminie wiejskiej Suwałki, należy zaliczyć także: stan zagrożenia pandemią, rosnące ceny paliw, zmiany zwyczajów (nauka i praca zdalna, załatwianie spraw urzędowych on-line).

Tabela 2. Wykaz taboru użytkowanego w komunikacji miejskiej w Suwałkach

L. P.	Nr boczny	Marka	Model	Rok prod./wiek	Stan techn.	Wyposażenie	Norma emisji CO ₂	Rodzaj paliwa
1	130	Irisbus	SFR 12 LEM S2 Crossway12.0/LE	2009/14	zły	Kasowniki biletów papierowych, monitoring wizyjny, wyświetlacze LCD, zapowiedzi głosowe	EURO 5	Diesel/ ON
2	131	Irisbus			zły			
3	132	Irisbus			dost.			
4	133	Irisbus			dost.			
5	135	Irisbus			dost.			
7	137	Irisbus			zły			
8	138	Irisbus			dost.			
9	139	Irisbus			zły			
10	140	Irisbus			zły			
11	141	Irisbus			dost.			
12	142	Mercedes	Benz 628 Conecto LF A30	2010/13	dost.	Kasowniki biletów papierowych, monitoring wizyjny, wyświetlacze LCD, 3zapowiedzi głosowe	EURO 5	Diesel/ ON
13	143	Mercedes			dost.			
14	144	Mercedes			dost.			
15	145	Mercedes			dost.			
16	146	Mercedes			dost.			
17	147	Mercedes			dost.			
18	148	Mercedes			dost.			
19	149	Mercedes			dost.			
20	150	Mercedes			dost.			
21	151	Mercedes			dost.			
22	152	Mercedes			dost.			
23	153	Mercedes			dost.			
24	154	Mercedes			dost.			
25	155	Mercedes			dost.			
26	156	Mercedes			dost.			

L. P.	Nr boczny	Marka	Model	Rok prod./wiek	Stan techn.	Wyposażenie	Norma emisji CO ₂	Rodzaj paliwa
27	158	Mercedes	EVOBUS 0530 CITARO	2001/22	dost.	Kasowniki biletów papierowych, monitoring wizyjny, wyświetlacze LCD,	EURO 3	Diesel/
28	159	Mercedes			dost.			Diesel/
29	160	Solaris	Urbino18	2018/5	b. dobry		EURO 6	Diesel/
30	161	Solaris	URBINO1	2020/3	b. dobry			CNG
31	162	Autosan	M12LF SANCITY 12LF CNG	2020/3	b. dobry	Kasowniki biletów papierowych, monitoring wizyjny, wyświetlacze LCD, zapowiedzi	EURO 6	CNG
32	163	Autosan			b. dobry			
33	164	Autosan			b. dobry			
34	165	Autosan			b. dobry			
35	166	Autosan			b. dobry			
36	167	Autosan			b. dobry			
37	168	Autosan			b. dobry			
38	169	Autosan			b. dobry			
39	170	Autosan			b. dobry			
40	171	Autosan			b. dobry			
41	172	Autosan			b. dobry			
42	173	Scania	M323, G28A7 7A10	2020/3	b. dobry	Kasowniki biletów papierowych, monitoring wizyjny, wyświetlacze LCD, zapowiedzi głosowe	EURO 6	CNG
43	174	Scania			b. dobry			
44	175	Scania			b. dobry			
45	176	Scania	M323, CITYWIDE LF	2021/2	b. dobry			
46	177	Scania			b. dobry			
47	178	Scania			b. dobry			
48	179	Scania			b. dobry			

Źródło: Plan wsparcia zrównoważonej mobilności miejskiej w mieście i gminie Suwałki

Suwałską komunikację miejską obsługuje:

- 4 pojazdy 2-letnie Scania CNG, EURO 6.
- 3 pojazdy 3-letnie pojazdy Scania CNG, EURO 6,
- 1 pojazd 3-letni Solaris Urbino 18, CNG Euro 6,

- 11 pojazdów 3-letnich Autosan CNG, EURO 6,
- 1 pojazd 5-letni Solaris Urbino 18, EURO 6,
- 15 pojazdów 13-letnich Mercedes Conecto, EURO 5,
- 10 pojazdów 14-letnich Irisbus, EURO 5,
- 2 pojazdy 22-letnie Mercedes Citaro, EURO 3,

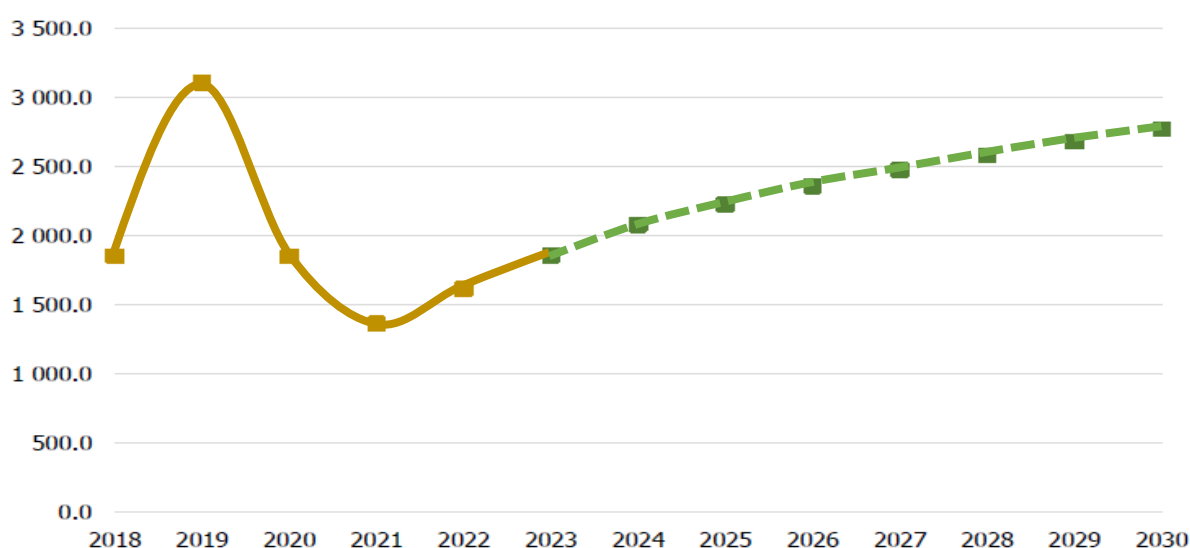
Miejska komunikacja zbiorowa jest świadczona za pomocą taboru składającego się z 47 pojazdów. Są to w większości (29 szt.) autobusy ze spalinowym silnikiem Diesla tankowane olejem napędowym. Autobusy napędzane olejem napędowym (oprócz Solarisa Urbino 18 z 2018 r.) znajdują się w złym lub jedynie dostatecznym stanie technicznym i wymagają wymiany, w szczególności eksploatowane od 2001 roku, na tabor generujący mniejsze koszty remontowe oraz bardziej przyjazny dla środowiska. Ostatnio zakupione autobusy z 2020 i 2021 r. napędzane są gazem CNG (19 szt.).

Pasażerowie publicznego transportu korzystają z 99 przystanków dostępnych dla wszystkich przewoźników oraz 167 przystanków wyłącznie na potrzeby komunikacji miejskiej. Przystanki wyposażone są w tablice systemu dynamicznej informacji pasażerskiej (SDIP). Prezentują w czasie rzeczywistym dane o najbliższych godzinach odjazdów autobusów. Zachętą do szerokiego korzystania z publicznego transportu zbiorowego jest objęcie dzieci i młodzieży oraz emerytów i rencistów zwolnieniem z opłat za przejazdy pojazdami suwalskiej komunikacji miejskiej. Kluczowa dla atrakcyjności przemieszczania się autobusami komunikacji miejskiej jest również siatka połączeń oraz częstotliwość kursowania w ramach poszczególnych linii komunikacyjnych. Główną grupą pasażerów generujących przychody ze sprzedaży biletów są mieszkańcy zatrudnieni w suwalskich przedsiębiorstwach zlokalizowanych m.in. w Suwalskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej. Dostosowanie kursów autobusów do godzin pracy oraz ustalenie możliwie szybkiego przejazdu do i z pracy podnosi atrakcyjność zbiorowej komunikacji. Nie sprzyja jej natomiast objazdowy charakter większości linii komunikacyjnych. Istotną rolę odgrywa w tym zakresie również dostępność miejsc parkingowych w pobliżu miejsca pracy.

- Kolejnym wyzwaniem jest zaspokojenie potrzeb w zakresie mobilności osób nie mogących korzystać z publicznego transportu zbiorowego, w tym osoby niepełnosprawne lub starsze, których niepełnosprawność lub wiek uniemożliwia im korzystanie z suwalskiej komunikacji miejskiej. Mimo przystosowania autobusów, dla niektórych pozostają one niedostępne w związku z rodzajem niepełnosprawności lub wiekiem. Osoby takie potrzebują zorganizowania przewozów typu „door to door”. Realizacja tych potrzeb wymaga inwestycji w mniejsze pojazdy dedykowane osobom z ograniczoną sprawnością ruchową i zabezpieczenia finansowania dedykowanych im usług przewozowych.

Zgodnie z posiadanymi prognozami, liczba pasażerów suwalskiej komunikacji miejskiej będzie wzrastać z ok. 1,4 mln w 2021 do ok. 2,7 mln w 2030 roku.

Ryc. 16 Liczba pasażerów suwalskiej komunikacji miejskiej 2018-2020 z prognozą 2030.

Źródło: Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Miasta Suwałk

Miasto w roku 2021 opracowało „Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Miasta Suwałk” w celu optymalizacji sprawności funkcjonowania transportu i wzmocnienia roli transportu publicznego.

Nakreślona w dokumencie wizja zakłada dążenie do posiadania nowoczesnego i proekologicznego transportu zbiorowego, na tyle atrakcyjnego i dostępnego dla pasażerów by być konkurencyjnym dla indywidualnego transportu samochodem osobowym. Rozwój infrastruktury drogowej powinien uwzględniać potrzeby transportu publicznego, ruchu rowerowego i pieszego. Mieszkańcy powinni mieć zapewnione możliwie dobre warunki do podróżowania transportem publicznym, rowerem lub pieszo, jako alternatywne dla samochodów osobowych.

Miasto Suwałki w oparciu o w/w Plan będzie dążyło do uzyskania kształtu sieci komunikacyjnej miejskiego publicznego transportu zbiorowego na obszarze MOF, który będzie obejmować dostępne rodzaje transportu publicznego: komunikację miejską, podmiejską komunikację autobusową innych organizatorów komunikację autobusową w tym przewoźników komercyjnych i komunikację kolejową. Planowana jest również rozbudowa infrastruktury, m.in. pętli autobusowych. W opinii badanych mieszkańców Suwałk, Gmina i Miasto powinny realizować wspólne inwestycje lub projekty, aby podnosić jakość życia społeczno-gospodarczego i środowiskowego na obszarze obydwu samorządów, m.in. w zakresie wspólnych działań w sferze infrastruktury drogowej (ok. 19 procent odpowiedzi) obejmującej modernizację i rozbudowę sieci ścieżek rowerowych i dróg oraz budowy parkingów, w tym wielopoziomowych.

Badanie mieszkańców wykazało również zainteresowanie ankietowanych inwestowaniem w transport publiczny, np. w przypadku hipotetycznej możliwości zainwestowania dużych dodatkowych środków przez miasto Suwałki. Wskazania

dotyczące rozwoju lokalnej komunikacji publicznej stanowiły ok. 5 procent. Dotyczyły one głównie zwiększenia zasięgu i ilości połączeń, modernizacji taboru autobusowego również o pojazdy elektryczne i hybrydowe. Pojawiały się również postulaty dotyczące uruchomienia połączeń tramwajowych oraz darmowej komunikacji dla mieszkańców.

Konkluzja 17. Potrzebna jest inwestycja w mobilność pieszą (głównie na obszarze miasta) i rowerową na obszarze całego MOF. Standard podróży pieszych i rowerowych zależy od jakości wybudowanych ciągów pieszych i rowerowych, a także od usług takich jak rower miejski na wynajem.

Miasto Suwałki opracowało dokument „Plan wsparcia zrównoważonej mobilności miejskiej w mieście i gminie Suwałki” podejmujący problemy związane z transportem zbiorowym na terenie MOF Suwałk, powiązaniemi pomiędzy różnymi środkami transportu i potrzebami mieszkańców w tym zakresie, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Konkluzja 18. Niezbędna jest duża inwestycja w autobusowy transport publiczny obsługujący zarówno miasto, jak i częściowo obszar wiejski MOF. Dotyczy to zakupu taboru bezemisyjnego, budowy infrastruktury przystankowej wysokiej jakości, systemu informacji pasażerskiej, instalacji ładowania/tankowania, OZE, rozbudowy systemu miejskiego roweru na wynajem SUWER i infrastruktury dającej priorytet mobilności pieszej.

Analiza posiadanych zasobów oraz trendów i zapotrzebowania mieszkańców MOF pozwoliła sformułować wnioski prowadzące do poniższych decyzji inwestycyjnych:

1. w zakresie transportu zbiorowego
 - zakup 19 nowych autobusów elektrycznych przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych,
 - zakup 2 elektrycznych busów do przewozów osób niepełnosprawnych,
 - zakup 10 ładowarek 2x40 kW,
 - zakup systemu biletu elektronicznego umożliwiającego również zakup w kasownikach autobusowych biletów jednorazowych przy użyciu kart płatniczych lub kart pre-paid (aktualny system jest przestarzały i wyeksploatowany),
 - modernizacja systemu informacji pasażerskiej poprzez integrację systemu z podkładem mapowym,
 - montaż instalacji fotowoltaicznej do ładowania autobusów połączony z budową pomieszczeń do ładowania pojazdów i lokalizacji magazynów energii stanowiących konstrukcję nośną do instalacji fotowoltaicznej.
2. w zakresie infrastruktury przystankowej
 - budowa kompleksowych przystanków autobusowych z peronami i wiatami oraz dojściami dla pieszych,
 - kompleksowy remont przystanków,

- wyposażenie przystanków w elektroniczne tablice dynamicznej informacji pasażerskiej,
3. w zakresie infrastruktury komunikacyjnej
- rozbudowa ciągów pieszych, rowerowych i pieszko-rowerowych na terenie miasta i gminy Suwałki,
 - rozbudowa systemu roweru miejskiego SUWER na terenie miasta i gminy Suwałki o dodatkowe stacje rowerowe wraz z zakupem rowerów,
 - rozbudowa ulic na potrzeby transportu publicznego, mobilności rowerowej i pieszej.

Ponadto planowane Centrum przesiadkowe będzie umożliwiała dogodną zmianę środka transportu, integruje połączenia kolejowe, autobusowe, samochodowe (taxi) i rowerowe (stacja roweru miejskiego SUWER). Powyższe zamierzenia będą miały kluczowy wpływ na usprawnienie ruchu oraz stworzą większe możliwości rozwoju komunikacji miejskiej.

2.3.7.3. Ścieżki rowerowe

Obszar MOF posiada dość dobrze rozbudowany system ścieżek rowerowych i ciągów pieszko-rowerowych. Długość ścieżek wynosiła w 2020 roku 119,1 km, z tego 95,3 km na terenie miasta Suwałki. Uwzględniając gęstość ścieżek liczoną długością w km na 10 tys. km² MOF Suwałk jest wiodącym partnerstwem na tle podobnych obszarów w regionie. Miasto Suwałki na tle podobnych miast subregionalnych jest jednym z najlepiej wyposażonych w kraju. Gmina Suwałki także wypada powyżej średniej na tle gmin podobnych, jednak zdecydowanie gorzej w porównaniu z obszarem miejskim. Transport rowerowy, zwłaszcza w okresie kwiecień-wrzesień może stanowić alternatywę dla innych form komunikacji w codziennych podróżach. Większość destynacji na obszarze Suwałk i najbliższej okolicy dostępna jest w ciągu ok. 30 minut jazdy, co jest czasem akceptowalnym przy codziennym korzystaniu z tego środka transportu.

Tabela 3. Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszko-rowerowych w km (2013–2020)

Obszar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miasto Suwałki	38,7	41,6	57,9	61,1	62,8	53,7	87,4	95,3
Gmina Suwałki	0,0	4,9	15,4	15,4	15,8	18,4	18,8	23,8
MOF Suwałk	38,7	46,5	73,3	76,5	78,6	72,1	106,2	119,1

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie MRL, www.analizy.monitorrozwoju.pl

Tabela 4. Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych w km na 10 tys. km² (2013–2020)

Obszar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miasto Suwałki	5907,5	6350,2	8838,3	9326,8	9586,3	8197,2	13341,5	14547,4
Gmina Suwałki	0,0	185,2	582	582	597,1	695,4	710,5	899,4
MOF Suwałk	2953,8	3267,7	4710,1	4954,4	5091,7	4446,3	7026	7723,4

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie MRL, www.analizy.monitorrozwoju.pl

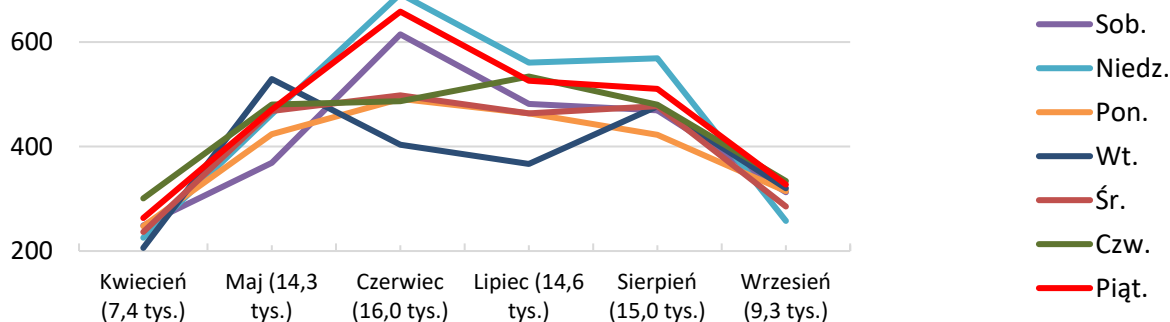
2.3.7.4. Publiczny rower miejski

W Suwałkach wdrożono system publicznego roweru miejskiego tzw. SUWER. Mieszkańcy mogą skorzystać ze 160 rowerów, w tym 15 elektrycznych, rozmieszczonych na 17 stacjach rowerowych. Obsługiwane są za pomocą aplikacji mobilnej w dwóch systemach, za pomocą SMS lub telekodu. Zgodnie z regulaminem klient może korzystać z wypożyczonego roweru na terenie miasta Suwałki oraz poza granicami miasta (poza obszarem funkcjonowania systemu SUWER), należy tylko zwrócić wypożyczony sprzęt na dowolnej wyznaczonej stacji rowerowej znajdującej się na obszarze funkcjonowania systemu SUWER. Zdaniem zdecydowanej większości ankietowanych mieszkańców miasta (77,8%) rozwój ścieżek rowerowych wzdłuż rzeki Czarna Hańcza jest co najmniej istotny dla rozwoju Suwałk. Rozbudowa systemu roweru publicznego SUWER została wskazana przez mieszkańców zarówno miasta jak i gminy jako ważny element rozwoju – 65% badanych uważa ten czynnik za istotny lub ważniejszy. Rozwój rekreacji rowerowej (obejmujący budowę sieci dróg i ścieżek rowerowych oraz rozbudowanie SUWER na terenie gminy Suwałki) przez 86,4% badanych mieszkańców gminy został uznany za istotny lub ważniejszy.

W 2021 r. system SUWER funkcjonował od czerwca do października, w 2022 roku od kwietnia do października. W 2022 roku, w okresie 01.04.2022-30.09.2022 w ramach działania systemu odnotowano następujące statystyki:

- łączna liczba wypożyczeń: 76 871 (w tym: wypożyczenia do 1 godz. - 90,19%, do 2 godz. - 7,29%, powyżej 2 godz. - 2,52%),
- łączny czas wypożyczeń: 38 815 godz.,
- łączny przejechany dystans: 254 034 km,
- liczba zarejestrowanych użytkowników: 8835 osób w tym zarejestrowanych w sezonie 2022 r. - 3715 osób,
- najpopularniejsze stacje rowerowe: ul. J. Dwernickiego (11 001 wypożyczeń/ 11 644 zwrotów), ul. T. Noniewicza (10 565 wypożyczeń/ 10 929 zwrotów), ul. Szpitalna (5 630 wypożyczeń/ 5 588 zwrotów).

Ryc. 17. Średnia liczba wypożyczeń rowerów SUWER w 2022 roku wg dni tygodnia i miesiący

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych przekazanych przez miasto Suwałki

Na mapach poniżej zaprezentowano szczegółowy system ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych w mieście Suwałki, w gminie Suwałki (wraz ze szlakami turystycznymi) oraz zaprezentowano system powiązań na obszarze MOF.

W najbliższych latach w mieście Suwałki przewidywana jest także dalsza rozbudowa o ok. 7 km sieci dróg rowerowych oraz o ponad 20,0 km ciągów pieszo-rowerowych.

System ścieżek wymaga natomiast rozbudowy na terenie gminy i dokończenia powiązania gminnego i miejskiego systemu ścieżek i ciągów pieszo-rowerowych.

Planowane są także ścieżki rowerowe łączące MOF z innym obszarami, np.

z Augustowem poprzez teren gminy Nowinka (budowa ścieżki rowerowej Suwałki-Augustów).

W badaniach zarówno mieszkańców gminy jak i miasta uczestnicy wyrazili duże zainteresowanie budową ścieżek rowerowych, tworzeniem szlaków i rozbudową systemu rowerowego SUWER. Mieszkańcy miasta w dziedzinie ochrona środowiska wybrali jako co najmniej istotne: rozbudowę systemu roweru publicznego SUWER ponad 65%, a w dziedzinie transport i infrastruktura techniczna wysoko ocenili szereg inwestycji związanych z budową ciągów pieszo -rowerowych i ścieżek rowerowych.

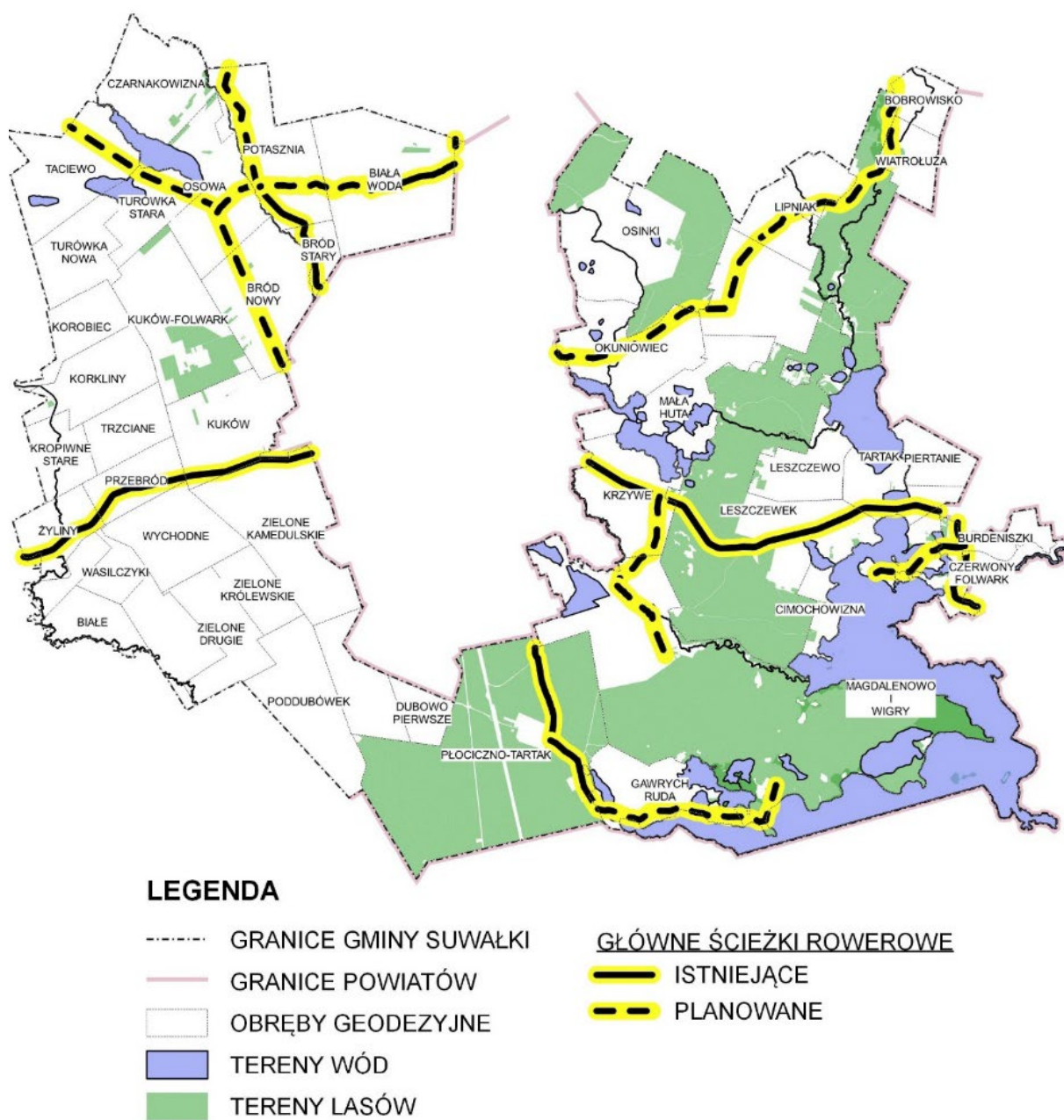
Rozwój ścieżek rowerowych wzdłuż rzeki Czarna Hańcza prawie 78% badanych uznało za co najmniej istotne dla poprawy jakości życia. Mieszkańcy gminy uznali rozwój rekreacji rowerowej (obejmujący budowę sieci dróg i ścieżek rowerowych oraz rozbudowanie SUWER o gminę Suwałki) za co najmniej istotne dla rozwoju gminy w dziedzinie „Transport i infrastruktura techniczna” (ponad 86% badanych). Planuje się rozbudowę systemu roweru miejskiego SUWER na terenie miasta i gminy Suwałki o siedem dodatkowych stacji rowerowych wraz z zakupem 70 rowerów, co pozwoli na zwiększenie dostępności systemu dla jego użytkowników z obszaru MOF Suwałki. Nowe stacje rowerowe i rowery zwiększą jego atrakcyjność oraz pozwolą na przemieszczanie się po mieście w sposób bardziej ekologiczny, skrócenie czasu podróży oraz stanowić będą alternatywny środek transportu np. w stosunku do samochodów i innych pojazdów oraz uzupełniający środek transportu dla komunikacji miejskiej w poruszaniu się po mieście. Dwie stacje SUWER na terenie gminy zlokalizowane będą w miejscowościach o największej liczbie ludności, w strefie oddziaływania komunikacji miejskiej tj. miejscowości Krzywe i Płociczno.

Ryc. 18. Mapa ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych na terenie miasta Suwałki

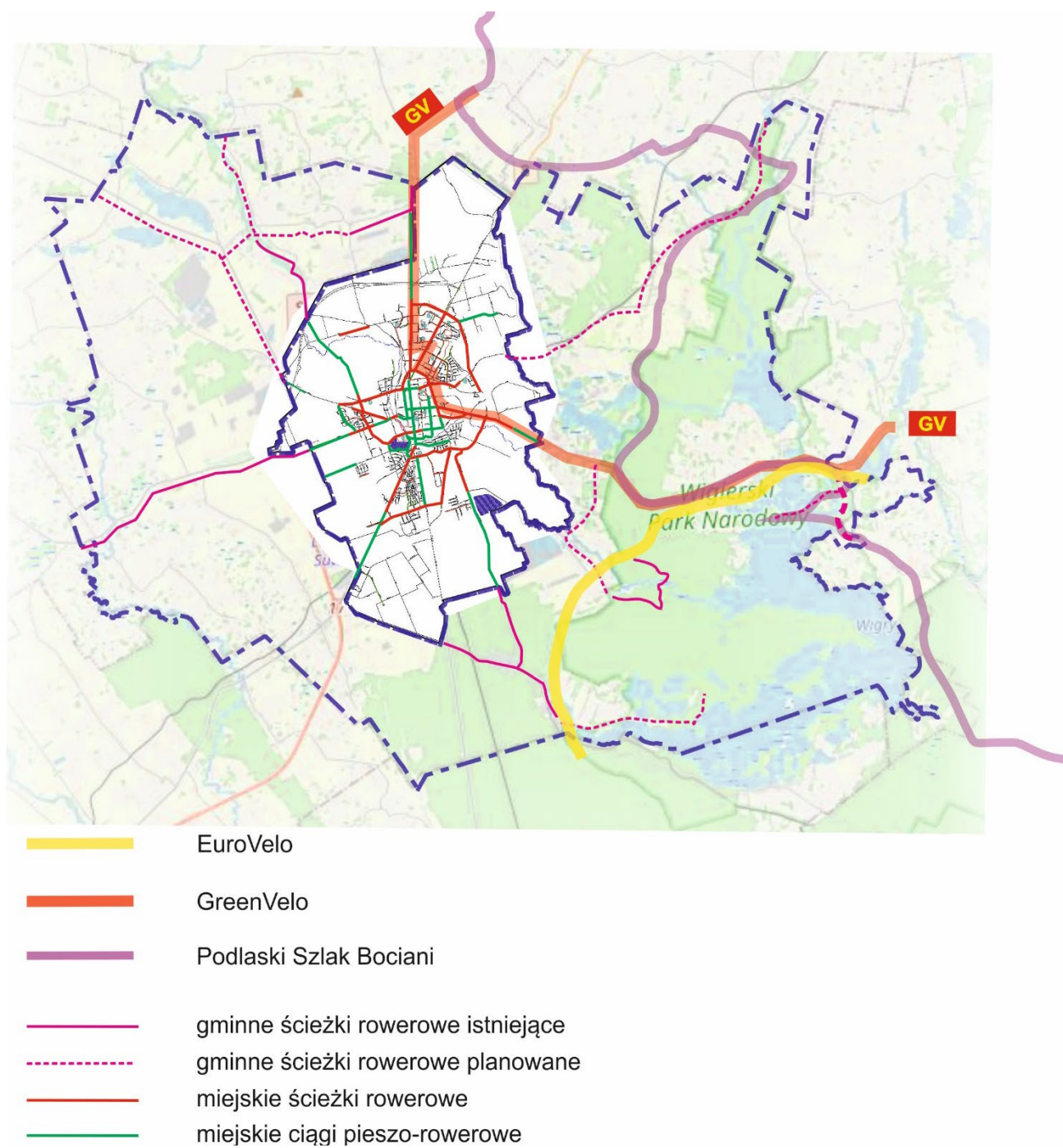
Źródło: www.zdiz.suwalki.pl

Ryc. 19. Mapa ścieżek rowerowych na terenie gminy Suwałki

Źródło: Urząd Gminy Suwałki

Ryc. 20. Mapa ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych na terenie MOF

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych przekazanych przez miasto Suwałki i gminę Suwałki oraz openstreet.org

2.4. Wymiar instytucjonalny

Aż 98,4% badanych liderów władzy lokalnej i administracji twierdzi, że ma duży wpływ na to, co dzieje się w gminach na obszarze partnerstwa. 65,60% badanych podobne oddziaływanie na sytuację w gminie przypisuje radzie gminy/miasta i radnym. Mimo istotnego wpływu na działania poszczególnych partnerów i całego partnerstwa liderzy samorządowi (włodarze, radni) i urzędnicy nie stanowią autorytetu – wzoru do naśladowania dla ludzi młodych. Aż 34,50% ludzi młodych nie ufa władzy wykonawczej, 36,43% - radnym, a 36,82% - urzędnikom urzędu gminy/miasta. Jednocześnie praca w administracji samorządowej jest postrzegana jako mało atrakcyjna – twierdzi tak aż 58,53% młodych ludzi, którzy wzięli udział w badaniu.

2.4.1. Potencjał instytucjonalny

Na sprawną realizację działań, w tym działań prorozwojowych partnerstwa, wpływają nie tylko aktywności podejmowane przez władze partnerów, ale również odpowiednio ukształtowane struktury organizacyjne, kompetentni i sprawni urzędnicy oraz mechanizmy zapewniające właściwe wykorzystanie zasobów. W 2021 r. partnerstwo MOF Suwałk zorganizowane było w ramach 2 urzędów gmin i 43 jednostek organizacyjnych, w tym 8 jednostek organizacyjnych gminy Suwałki oraz 35 jednostek organizacyjnych miasta Suwałki. W strukturach organizacyjnych urzędów funkcjonowały wydziały odpowiedzialne m.in. za sprawy obywatelskie, edukację i oświatę, ochronę środowiska, architekturę i planowanie przestrzenne, komunikację, kulturę i sport, gospodarkę komunalną, inwestycje. Jednostki organizacyjne gmin odpowiedzialne były za sprawy społeczne (ośrodki pomocy społecznej) oraz prowadziły działalność kulturalno-oświatową i rekreacyjną (domy kultury, biblioteki, muzeum, ośrodek sportu i rekreacji) oraz usługi opieki nad dziećmi do lat trzech i edukacyjne (żłobki, przedszkola i szkoły podstawowe). W strukturach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Suwałkach i Urzędu Gminy Suwałki w 2021 r. ponadto zostały wyodrębnione komórki organizacyjne lub stanowiska pracy zajmujące się planowaniem rozwoju oraz gromadzeniem i analizą danych. Dodatkowo w Urzędzie Miejskim w Suwałkach funkcjonowały odrębne stanowiska zajmujące się wdrażaniem strategii, monitoringiem i ewaluacją. Taka struktura organizacyjna aparatu pomocniczego partnerów może wspierać wzajemnie proces opracowania, wdrażania i ewaluacji strategii rozwoju partnerstwa. Wsparciem dla procesu wdrażania strategii rozwoju partnerstwa może być również niska (poniżej 5% rocznie²) fluktuacja pracowników w urzędach: miasta Suwałki i gminy Suwałki. Niska rotacja kadr gwarantuje bowiem pamięć instytucjonalną partnerów, co pozytywnie wpływa na ciągłość działań i poziom współpracy w partnerstwie. Istotne znaczenie dla jakości działań pracowników

² Badanie sytuacji i potencjałów instytucjonalnych JST wchodzących w skład partnerstwa MOF Suwałki, ZMP, 2022.

administracji, także w zakresie współpracy i współdziałania, mają kompetencje urzędników. Pracownicy zatrudnieni przez partnerów są kierowani na szkolenia (inne niż obowiązkowe) podnoszące ich kwalifikacje, co najmniej 2 razy w roku³. Jakość działań podejmowanych przez pracowników partnerów nie jest jednak na bieżąco monitorowana. Spotkania kierownictwa urzędów z pracownikami odbywają się nieregularnie lub incydentalnie. Badania dotyczące satysfakcji mieszkańców z prowadzenia spraw, oceniające postawy pracowników i jakość usług publicznych, zarówno w mieście Suwałki, jak i gminie Suwałki, prowadzone są incydentalnie⁴.

Z badań społecznych przeprowadzonych w 2022 r. na potrzeby diagnozy sytuacji na obszarze partnerstwa wynika, że działania i jakość pracy samorządów lokalnych partnerstwa oceniana jest pozytywnie lub neutralnie. 60,7% liderów lokalnych uważa działania i jakość pracy samorządu lokalnego za mocną stronę partnerstwa, a 24,81% badanej młodzieży – za przyczynę uzasadniającą pozostanie na obszarze partnerstwa. Działalność i jakość pracy samorządu lokalnego (urzędu gminy i jednostek organizacyjnych) jest wysoko oceniana w gminie Suwałki (45,5% badanych uważa ją za mocną stronę gminy). Nieco niżej usługi te są oceniane w mieście Suwałki, gdzie 33% badanych uważa je za mocną stronę gminy, jednocześnie prawie tyle samo respondentów (32%) za słabą stronę.

Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość i sprawność usług świadczonych w partnerstwie, jak również czynnikiem wzmacniającym współpracę między partnerami jest cyfryzacja oraz współdzielenie baz danych. Przy wykorzystaniu platformy e-PUAP załatwiane są przez partnerów sprawy obywatelskie (np. dowody osobiste), związane z poborem podatków i opłat oraz inne sprawy (rejestracja pojazdu, deklaracje odpadowe). Za pośrednictwem platformy internetowej mogą być również załatwiane sprawy dotyczące aktów stanu cywilnego (akt urodzenia, zgonu, małżeństwa). Miasto Suwałki umożliwia również zgłaszanie przez geodetów wyników prac geodezyjnych oraz zapewnia zainteresowanym dostęp do systemu informacji przestrzennej obrazującej plany miejscowe, granice działek, zagospodarowanie przestrzenne, ortofotomapę. Partnerzy nie dysponują wspólnymi bazami danych, a wymiana informacji nie jest zautomatyzowana.

Konkluzja 19. Partnerstwo potrzebuje wdrażania rozwiązań typu *smart city* i *smart village*. Należy dążyć do cyfryzacji i automatyzacji procesów zarządzania miastem i gminą.

³ Badanie sytuacji i potencjałów instytucjonalnych JST wchodzących w skład partnerstwa MOF Suwałk, ZMP, 2022.

⁴ Jak wyżej.

2.4.2. Współpraca publiczno-publiczna

2.4.2.1. Współpraca między partnerami

Kluczowa dla realizacji wspólnych projektów w partnerstwie, oprócz struktury organizacyjnej i kompetencji pracowników, jest umiejętność współpracy między instytucjami oraz ich pracownikami.

Tabela 5. Przedmiot i formy współpracy Partnerów tworzących MOF Suwałk

Główne obszary współpracy	Forma współpracy
Budowa dróg i infrastruktury drogowej	Niezinstytucjonalizowana
Transport i komunikacja	Porozumienie międzygminne
Budowa infrastruktury (sieć wod-kan)	Niezinstytucjonalizowana
Gospodarka odpadami	Porozumienie międzygminne
Edukacja	Porozumienie międzygminne/niezinstyt.
Usługi społeczne	Niezinstytucjonalizowana
Ochrona środowiska	Niezinstytucjonalizowana

Źródło: Badanie współpracy MOF Suwałk

Współpraca między JST wchodzącymi w skład partnerstwa odbywała się dotychczas w oparciu o formy niezinstytucjonalizowane (współpraca na podstawie umów partnerskich zawieranych celem wspólnej realizacji pojedynczych projektów/przedsięwzięć lub wspólne finansowanie przedsięwzięć) oraz formy zinstytucjonalizowane, tj. porozumienia międzygminne. Współpraca między JST wchodzącymi w skład partnerstwa realizowana była w różnych obszarach tematycznych, w tym w zakresie: budowy infrastruktury, transportu publicznego, gospodarki odpadami, ochrony środowiska, edukacji i usług społecznych. Za szczególnie wartościowe i udane przedsięwzięcia partnerstwo uznało prowadzenie wspólnej gospodarki odpadami, realizację przedsięwzięć drogowych, organizację transportu publicznego oraz działania w zakresie edukacji (w tym w zakresie świadczonych usług przedszkolnych)⁵. Wielopłaszczyznowa, z uwagi na różnorodność form i obszarów, współpraca partnerów świadczy o skuteczności realizacyjnej partnerstwa. Wpływ na tę skuteczność ma umiejętność współpracy urzędników, odzwierciedlona wzajemnym realnym zastępowaniem się w trakcie realizacji obowiązków (w wysokim stopniu występująca w obydwu badanych urzędach), dzieleniem się wiedzą (w wysokim lub średnim stopniu), a także umiejętnością pracy w zespołach zadaniowych

⁵ Badanie sytuacji i potencjałów instytucjonalnych JST wchodzących w skład partnerstwa MOF Suwałk, ZMP, 2022

powoływanych dla rozwiązywania istotnych problemów lub realizacji ponadstandardowych działań (występującą w stopniu wysokim lub średnim). Pracownicy partnerów często kontaktują się ze sobą w sprawach związanych z realizacją wspólnych przedsięwzięć lub w innych sprawach związanych z działalnością JST. Atmosfera współpracy między partnerami oceniana jest jako przyjazna. Wpływ na nią mają dotychczasowe doświadczenia ze współdziałania oraz pomyślna realizacja wspólnych zamierzeń. Partnerzy planują kontynuację współpracy po zakończeniu perspektywy finansowej 2021-2027, niezależnie od dostępności środków zewnętrznych na realizację przedsięwzięć. Na współpracę i wspólne działanie jednostek samorządu terytorialnego, oprócz doświadczeń, relacji i pozytywnej atmosfery między partnerami, korzystnie wpływają zdaniem badanych liderów lokalnych następujące czynniki:

- Realizowana polityka poszczególnych gmin i instytucji – 52,50%.
- Rozwój nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych – 72,10%
- Rozwój mediów społecznościowych oparty na wiedzy i danych – 62,30%.

Ograniczeniem we współpracy, zdaniem liderów lokalnych, mogą być w szczególności:

- Niepewność sytuacji politycznej, gospodarczej i pandemicznej – 63,90%
- Podział administracyjny i kompetencyjny JST – 31,10%.
- Wzrost różnorodności i indywidualizmu w społeczeństwie – 39,30%.

Wpływ na współpracę między samorządami wchodzącymi w skład partnerstwa mają również inne czynniki wewnętrzne (podziały polityczne, rywalizacja, indywidualna polityka, brak wspólnych celów, zbyt mała liczba wspólnych przedsięwzięć) i zewnętrzne (niepewna sytuacja wewnętrzna i zewnętrzna kraju, epidemia, brak pełnego finansowania działań samorządów, niestabilność prawa, podziały polityczne).

2.4.2.2. *Współpraca partnerów z innymi podmiotami publicznymi*

Oprócz współpracy partnerskiej samorządy współpracują również z innymi podmiotami publicznymi, w tym z licznymi podmiotami zagranicznymi. Do miast partnerskich miasta Suwałki należą: Alytus (Litwa), Marijampol (Litwa), Grande-Synthe (Francja), Notodden (Norwegia), Waren/ Müritz (Niemcy), Võru (Estonia), Cesis (Łotwa), Tarnopol (Ukraina). Suwałki realizują także współpracę na podstawie listów intencyjnych z miastem Poti (Gruzja). Natomiast partnerzy gminy Suwałki to: gmina Zamość, gmina Sanok, samorząd Rejonu Marijampole – Litwa, samorząd Rejonu Wileńskiego – Litwa, gmina Kowalczyki, Rejon Wileński – Litwa, gmina Zujuny, Rejon Wileński – Litwa, samorząd Rejonu Solecznickiego – Litwa, samorząd Rāpina – Łotwa oraz Rada Gromady terytorialnej Wielka Omylana – Ukraina. Współpraca z partnerami zewnętrznymi odbywa się na wielu różnorodnych płaszczyznach, m.in. w formie spotkań samorządowców i pracowników instytucji samorządowych. W międzynarodowe kontakty z europejskimi partnerami zaangażowane są również służby mundurowe i młodzież. Miasto Suwałki należy do międzynarodowego stowarzyszenia małych i średnich miast Europy północnej – Innovation Circle Network oraz do Stowarzyszenia Euroregionu Niemen. Natomiast gmina Suwałki

należy do: Stowarzyszenia Samorządów Polskich „Euroregion Niemen”, Stowarzyszenia „Suwalsko-Sejneńska Lokalna Grupa Działania”, Lokalnej Grupy Rybackiej „Pojezierze Suwalsko-Augustowskie”, Stowarzyszenia Gmin Przyjaznych Energii Odnawialnej, Związku Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego, Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej, Suwalskiej Organizacji Turystycznej, Stowarzyszenia Samorządów Polskich Współdziałających z Parkami Narodowymi oraz jest udziałowcem Parku Naukowo-Technologicznego Polska-Wschód w Suwałkach Sp. z o.o.

2.4.2.3. Współpraca publiczno-prywatna

O umiejętności współpracy partnerów świadczy, oprócz rozwijania współpracy publiczno-publicznej między sobą i innymi jednostkami publicznymi, skłonność do wspierania działalności organizacji pozarządowych w zakresie realizacji przez nie zadań publicznych oraz wspierania aktywności społecznej mieszkańców na obszarze partnerstwa. W 2021 r. na obszarze MOF Suwałk zarejestrowanych było 284 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, z których część posiadała status organizacji pożytku publicznego. Od 2012 r. działa Suwalska Rada Działalności Pożytku Społecznego, organ doradczy Prezydenta Miasta Suwałk, łączący środowiska organizacji pozarządowych, przedstawicieli Rady Miejskiej i Urzędu Miejskiego w Suwałkach.

Ponadto miasto Suwałki utworzyło Biuro Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, którego głównym zadaniem jest animowanie współpracy. Oprócz prowadzenia bieżącej współpracy z NGO partnerstwo udziela dotacji na działania publiczne realizowane przez podmioty trzeciego sektora. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w wydatkach bieżących samorządów wchodzących w skład MOF Suwałk wzrasta od 2012 r. i w 2021 r. wyniósł 1,81% - osiągając wartość o 1,51 punktu procentowego wyższą, niż w woj. podlaskim i o 1,26 punktu procentowego wyższą, niż w kraju. Wartość wskaźnika dla miasta wynosi 0,93%, dla gminy – 2,70%, są to wartości wyższe w porównaniu z krajem i regionem.

Tabela 6. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w wydatkach bieżących JST w latach 2012–2022 [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	0,60	0,64	0,65	0,68	0,60	0,60	0,63	0,62	0,53	0,55
PODLASKIE	0,25	0,24	0,29	0,30	0,30	0,34	0,39	0,40	0,36	0,30
MOF Suwałk	0,60	1,51	2,37	1,90	1,95	1,90	2,01	1,97	1,82	1,81
Gmina Suwałki	0,32	1,89	3,61	2,60	2,51	2,48	2,86	2,95	2,78	2,70
Miasto Suwałki	0,87	1,14	1,14	1,20	1,38	1,33	1,16	1,00	0,86	0,93

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl

O wysokim stopniu skłonności partnerów do współpracy z organizacjami pozarządowymi świadczy również kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, która wzrosła w partnerstwie w okresie 2011-2021 o 490,47%. Kwota wydatkowana przez partnerów na dotacje w 2021 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w MOF Suwałk wyniosła 102,38 tys. zł, w województwie podlaskim – 15,19 tys. zł, a w kraju – 28,69 zł, w mieście Suwałki – 62,65 tys. zł, w gminie Suwałki – 142,11 tys. zł. Wartości te są zdecydowanie wyższe w porównaniu do podobnych miast lub gmin. Wyrazem skłonności do współpracy partnerów ze społecznością lokalną jest również podjęcie inicjatywy budżetu obywatelskiego (partycypacyjnego), w tym budżetu zielonego. Przeznaczenie części budżetu gminnego na projekty obywatelskie buduje postawę obywatelską społeczności lokalnej, wzmacnia poczucie współdecydowania oraz odpowiedzialności, sprzyja rozwojowi dialogu społecznego oraz pozwala na lepsze dopasowanie działań gminnych do potrzeb mieszkańców. Pierwszą edycję budżetu obywatelskiego miasto Suwałki przeprowadziło w 2014 r. W kolejnych latach zainteresowanie budżetem obywatelskim utrzymuje się na stałym poziomie, a kwota przeznaczona na realizację budżetu obywatelskiego wzrosła ponad dwukrotnie.

Tabela 7. Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [w tys. zł]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	15,92	17,61	18,90	19,83	21,25	23,10	25,85	28,19	26,16	28,69
PODLASKIE	6,72	6,71	8,40	8,72	10,48	12,87	15,67	17,58	16,90	15,19
MOF Suwałk	19,70	49,21	79,23	63,84	78,14	82,21	90,28	100,23	96,88	102,38
Gmina Suwałki	8,41	56,20	114,83	81,04	92,43	97,58	119,19	141,45	139,24	142,11
Miasto Suwałki	31,00	42,22	43,64	46,64	63,84	66,84	61,37	59,01	54,53	62,65

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl

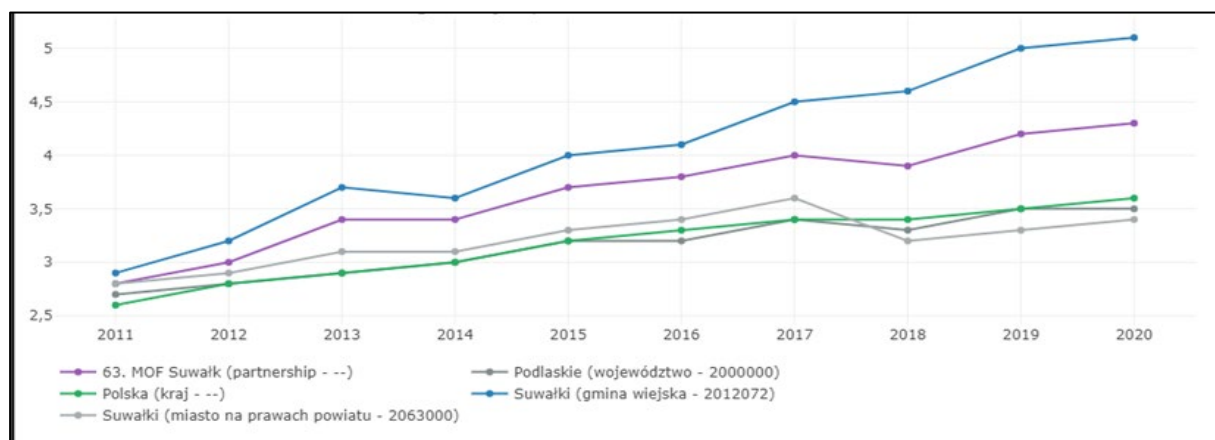
Pomimo działań podejmowanych przez partnerów na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej w tym na rzecz wsparcia organizacji pozarządowych oraz wzmacniania ich współpracy na obszarze partnerstwa odnotowano niski udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w mieście Suwałki. Jednakże sytuacja partnerstwa względem województwa i kraju przedstawia się korzystnie. Wskaźnik organizacji społecznych na 1000 mieszkańców na obszarze MOF Suwałk w 2021 r. kształtował się na poziomie 4,3; w województwie podlaskim – 3,5 a w kraju - 3,6.

Tabela 8. Budżet obywatelski w mieście Suwałki w latach 2014-2022

Rok	Wysokość budżetu obywatelskiego (w PLN)	Liczba głosów oddanych w budżecie obywatelskim	Liczba projektów zgłoszonych	Liczba projektów przeznaczonych do realizacji
2014	1 000 000	11 000	39	3
2015	2 000 000	8 495	35	13
2016	2 000 000	7 510	34	8
2017	2 000 000	8 801	27	8
2018	2 600 000	8 624	30	12
2019	2 600 000	12 202	33	12
2020	2 600 000	17 290	34	12
2021	2 600 000	8 674	31	13
2022	2 600 000	11 119	38	12

Źródło: Suwański Budżet Obywatelski, www.um.suwalki.pl

Ryc. 21. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w MOF Suwałk w latach 2011-2020

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl

Oprócz współpracy ze społecznością lokalną, samorządy z obszaru partnerstwa współpracują aktywnie także z instytucjami otoczenia biznesu i partnerami biznesowymi w zakresie promocji przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego obszaru. Od 2016 roku w Suwałkach odbywa się Forum Biznesowe Pogranicza – najważniejsza gospodarcza impreza północno-wschodniej Polski organizowana przez Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód w Suwałkach oraz Miasto Suwałki. Wydarzenie ma na celu kreowanie rozwoju regionu i pogranicza oraz promocję firm z możliwością prezentacji i promocji oferty eksportowej, a także nawiązania bezpośrednich kontaktów biznesowych z partnerami zagranicznymi.

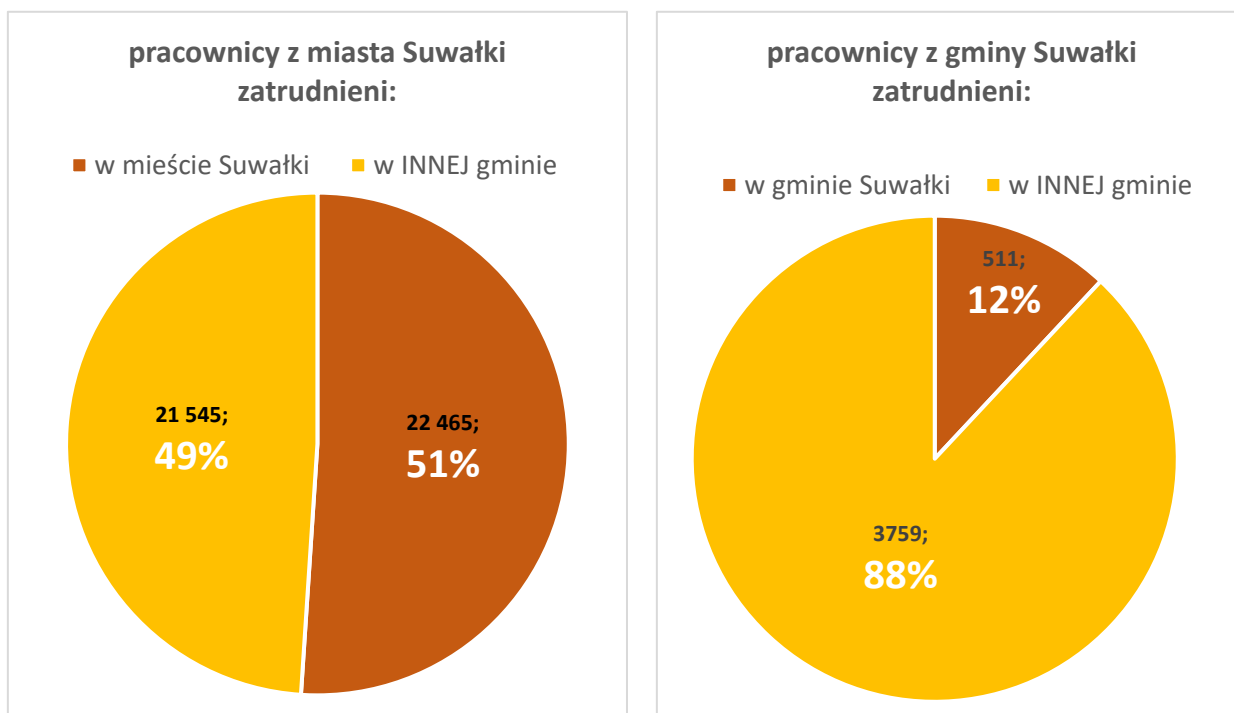
2.5. Analiza powiązań społecznych, gospodarczych i środowiskowo - przestrzennych

2.5.1. Analiza wzajemnych powiązań społecznych

Powiązania społeczne w MOF Suwałk są zgodnie z diagnozą bardzo silne, typowe dla MOF-u składającego się z dużego miasta rdzeniowego otoczonego zwartym obszarem wiejskim. Obszar miejski jest dla całego MOF miejscem koncentracji miejsc pracy, nauki oraz usług publicznych i rynkowych. Z kolei obszar wiejski jest miejscem koncentracji walorów przyrodniczych i środowiskowych.

Jeśli chodzi o codzienne przemieszczanie się mieszkańców w kierunku do - i odśrodkowym, jednym z parametrów pozwalającym pośrednio ocenić skalę tego zjawiska jest analiza formularzy PIT-11 wystawianych przez pracodawców pracownikom. PIT-11 jest informacją o uzyskanych przez podatnika przychodach oraz zaliczkach pobranych na podatek dochodowy od osób fizycznych, w której odnotowuje się gminę będącą siedzibą pracodawcy i gminę właściwą dla miejsca zamieszkania pracownika. Na podstawie deklaracji PIT-11 da się ustalić, jaki odsetek pracowników z terenu MOF pracuje poza swoją gminą zamieszkania, Da się ustalić także, jaki odsetek pracowników z terenu MOF dojeżdża do pracy z innej gminy. Wprawdzie z dostępnych danych nie da się wyliczyć dokładnej liczby mieszkańców gminy Suwałki pracujących w mieście Suwałki, ale da się oszacować rząd wielkości zjawiska.

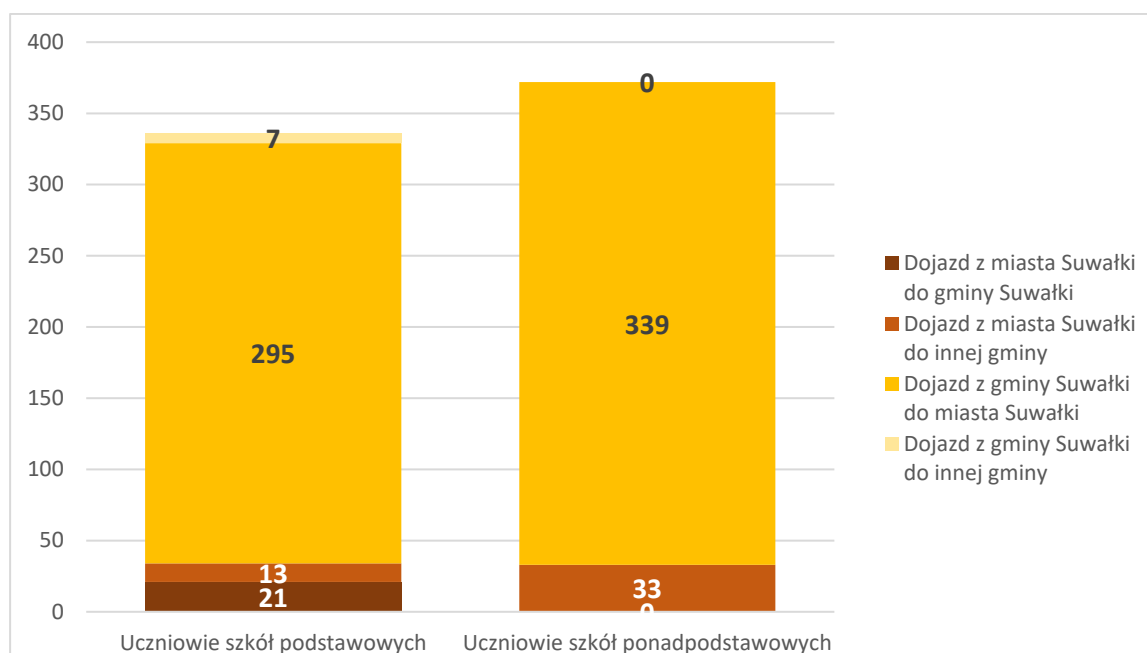
Ryc. 22. Pracownicy pracujący poza własną gminą: liczba i odsetek w 2020 r.)

Opracowanie własne na podstawie danych POLTAX (rok podatkowy 2020)

Można zakładać, że dla blisko 4 tysięcy pracowników z gminy Suwałki pracujących poza własną gminą w olbrzymiej większości miejscem pracy jest miasto Suwałki. Zakładając, że dla miasta Suwałk znaczna część zatrudnienia „w innej gminie” wiąże się z wykonywaniem pracy na miejscu, ale u pracodawcy mającego siedzibę rejestrową poza Suwałkami, a więc de facto jest to zatrudnienie miejscowe, widać jasno, że codziennie kilkutysięczny strumień pracowników dojeżdża do pracy w mieście i wraca z pracy do miejsca zamieszkania. W tym oszacowany przepływ pracowników pomiędzy miastem a gminą wynosi pomiędzy 3,5 a 4 tysiące osób, a więc 7 – 8 tysięcy przejazdów dziennie. To bardzo istotne powiązanie społeczne, nie tylko gospodarcze: ze środowiskiem pracy wiążą się z reguły kontakty społeczne i sieć znajomości osobistych, a w pewnej części też sieć włączenia społecznego. Innym parametrem pokazującym siłę powiązań społecznych jest liczba uczniów, którzy codziennie przyjeżdżają z gminy swego zamieszkania do szkół w innej gminie i po zakończonej nauce wracają do miejsca zamieszkania. Dane na temat skali tego zjawiska dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych przedstawiają poniższe wykresy.

Ryc. 23. MOF Suwałk: kierunki dojazdów uczniów do szkół

Opracowanie na podst. danych GUS zasilonych danymi z Systemu Informacji Oświatowej (2016)

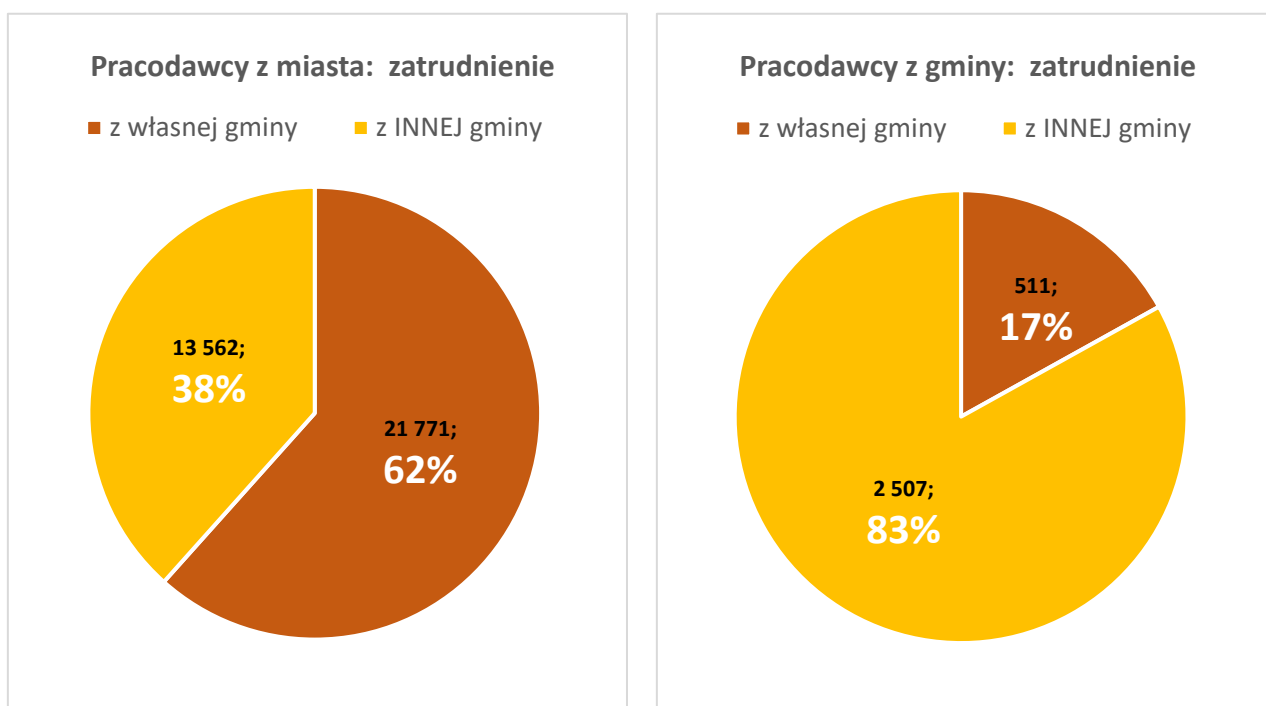
Jak widać, w obydwu grupach wiekowych absolutnie dominuje grupa uczniów zamieszkałych w gminie Suwałki, a uczących się w mieście Suwałki; to w dniach nauki szkolnej ponad 630 uczniów. **Pokazuje to siłę powiązania społecznego MOF Suwałk.**

W diagnozie pokazano skalę koncentracji innych usług społecznych w mieście. Zarówno usługi zdrowotne, edukacyjne na poziomie wyższym, jak i większość usług związanych z dostępem do kultury są usytuowane w mieście. **Można stwierdzić, że miasto rdzeniowe MOF jest centrum życia społecznego wspólnym dla całego MOF.**

2.5.2. Analiza wzajemnych powiązań gospodarczych

Przedstawione powyżej dane o przepływach pracowników pomiędzy gminą a miastem oszacowane w przedziale 3,5 – 4,0 tysiące, pokazały siłę powiązań społecznych w MOF Suwałk. Warto jednak to samo zjawisko przeliczyć z punktu widzenia pracodawców, co z kolei obrazuje siłę powiązania gospodarczego. Poniższe wykresy pokazują, jaki odsetek pracowników pracodawcy z obszaru MOF zatrudniają z obszaru własnej gminy, a w jakim stopniu są zależni od zatrudnienia zewnętrznego.

Ryc. 24. Pracodawcy zatrudniający pracowników spoza własnej gminy: liczba i odsetek zatrudnionych, dane dla 2020 r.

Opracowanie własne na podstawie danych POLTAX (rok podatkowy 2020)

O ile rynek pracy w mieście jest zasilany z zewnątrz w 38%, to pracodawcy z gminy są już zależni w 83% od zatrudnienia importowanego z zewnątrz, a zaledwie 17% PIT-ów 11 wystawiają mieszkańcom własnej gminy. **To zdecydowanie najbardziej wymowna miara siły powiązania gospodarczego miasta i gminy w ramach MOF: rynek pracy w obu jednostkach jest silnie zależny od pracowników spoza własnej gminy i można szacować, że większość tego strumienia zatrudnienia realizuje się wewnątrz MOF.**

Odrębnym czynnikiem powiązania gospodarczego miasta rdzeniowego z terenem wiejskim jest usytuowanie w mieście większości handlu i usług rynkowych adresowanych do indywidualnych konsumentów oraz usług dla biznesu adresowanych do przedsiębiorców.

2.5.3. Analiza wzajemnych powiązań środowiskowo-przestrzennych

Powyższe dane dotyczące powiązań społecznych i gospodarczych pokazują także skalę zapotrzebowania na codzienne dojazdy do pracy i nauki w ramach MOF, z czego wynika z kolei wielkie znaczenie rozwiązań przestrzennych ułatwiających sprawny dojazd do i z ośrodka rdzeniowego. Przestrzenne rozwiązania drogowe obsługują bowiem między innymi znaczny dobowy ruch pulsacyjny, co jest typowe dla tego rodzaju układu przestrzennego. W dni robocze mamy poranne dojazdy do rdzenia i popołudniowe powroty na teren wiejski, zaś w dni wolne od pracy – szczególnie w cieplej porze roku – można spodziewać się pulsacji odwrotnej: porannych wyjazdów na teren pozamiejski i popołudniowych powrotów do miasta. Taki charakter ruchu w dni wolne od pracy wynika z koncentracji atrakcyjności przyrodniczej MOF na terenie pozamiejskim. Jest on nie tylko obszarem produkcji rolnej, ale także miejscem rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców, atraktorem turystycznym i „zielonymi płucami” MOF – obszarem biologicznie czynnym, regulującym lokalny mikroklimat.

2.6. Analiza SWOT

Wnioski z przeprowadzonej diagnozy ujęto w postaci zestawienia kluczowych silnych stron (potencjałów) i szans rozwojowych oraz słabych stron (w tym problemów) i zagrożeń (barier) rozwojowych obszaru partnerstwa. Przyjęto sposób prezentacji wyników analizy SWOT, w którym szanse i zagrożenia są jednocześnie czynnikami zewnętrznymi, na które MOF nie ma wpływu lub ma bardzo ograniczony wpływ i dotyczą one przyszłości, w tym sensie, że będą miały istotny wpływ na MOF w perspektywie najbliższych lat, ale są to zjawiska lub ich oznaki już dzisiaj dostrzegane bądź przewidywalne. Natomiast w przypadku mocnych i słabych stron przyjęto, że są to czynniki aktualnie istniejące, wewnętrzne i zależne, przynajmniej w dużej części od MOF.

Tabela 9. Mocne i słabe strony

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Potencjał ośrodka subregionalnego umożliwiający realizację usług wyższego rzędu • Relatywnie wysoki potencjał ludnościowy • Położenie w strefie przygranicznej • Lokalizacja w węźle komunikacyjnym	• Wyczerpujący się potencjał do rozwoju przedsiębiorczości • Niski poziom wykorzystania potencjału turystycznego • Centralizacja usług publicznych w MOF • Niesatysfakcjonująca dostępność komunikacyjna zewnętrzna, w tym lotnisko

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Centralne położenie na obszarze Suwalszczyzny oraz w ramach MOF, miasto 15 minutowe • Potencjał przestrzeni: wysoka zwartość zabudowy w mieście, duża powierzchnia miasta i MOF, czytelny układ funkcjonalny MOF • Lotnisko z potencjałem do obsługi ruchu biznesowego i turystycznego • Wysoka atrakcyjność inwestycyjna • Instytucje otoczenia biznesu (IOB) • Wysoka konkurencyjność wybranych branż i firm • Potencjał sektora rolniczego MOF i otoczenia • Jakość i unikalność środowiska przyrodniczego MOF i otoczenia • Istotne zasoby dziedzictwa kulturowego • Rozpoznawalne imprezy kulturalne • Dynamiczny rynek mieszkaniowy • Rozwinięta infrastruktura komunalna • Istniejący potencjał MOF do wdrożenia gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ) i uzyskaniu samowystarczalności energetycznej • Rozwinięta infrastruktura społeczna w sferze edukacji, sportu, kultury, ochrony zdrowia • Aktywna współpraca transgraniczna w obszarze kultury, sportu i edukacji • Dobra współpraca między samorządem lokalnym a organizacjami pozarządowymi • Dobra współpraca między partnerami w MOF	• Niezadawalający poziom usług edukacyjnych (w tym szkolnictwo ponadpodstawowe, kształcenie zawodowe) • Niewystarczająca dostępność specjalistycznych usług medycznych • Niesatysfakcjonująca podaż ofert pracy – mała liczba dobrze płatnych oraz pozaprodukcyjnych ofert pracy • Ograniczona ilość kadr dla gospodarki • Słabo rozwinięta oferta kształcenia na poziomie wyższym • Spadek zainteresowania ofertą kulturalną • Niesatysfakcjonujący poziom powiązań sieciowych w MOF • Odptyw młodych osób z MOF • Przestarzały system oświetlenia ulicznego w gminie, wymagający modernizacji system oświetlenia w mieście • Niewystarczający poziom zastosowania nowoczesnych technologii, w tym – w zarządzaniu gospodarką komunalną miasta i gminy • Koncentracja problemów rewitalizacyjnych w centrum miasta • Niedostatek terenów zielonych zwłaszcza w centrum miasta • Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura zielono-błękitna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Wysoka świadomość własnych potencjałów i ograniczeń	Niewystarczająca dezinstytucjonalizacja usług społecznych

Źródło: opracowanie ZMP we współpracy z Partnerstwem oraz interesariuszami

Tabela 10. Szanse i zagrożenia

SZANSE	ZAGROŻENIA
Realizacja krajowych inwestycji drogowych i kolejowych (Via Baltica, Rail Baltica) Ekologizacja postaw społeczeństwa (zainteresowanie przyrodą, zdrową żywnością, dbałość o zdrowie, wzrost aktywności fizycznej) Rewolucja technologiczno-informatyczna (wzrost poziomu cyfryzacji gospodarki i usług publicznych, rozwój pracy zdalnej) Wzrost przyjazdów migrantów zagranicznych (odmłodzenie społeczeństwa, zapewnienie kadr dla biznesu) Krajowa polityka lokowania jednostek wojskowych na terenie Polski Wschodniej (możliwości skokowego wzrostu potencjału ludnościowego) Internacjonalizacja obszaru MOF (międzynarodowa współpraca gospodarcza i społeczna) Wykorzystanie krajowych i unijnych funduszy w perspektywie 2021-2027 Krajowa i unijna polityka wspierania rozwoju OZE	- Niepewność sytuacji krajowej i międzynarodowej (destabilizacja polityczna w Europie na skutek konfliktów zbrojnych, kryzys gospodarczy, inne zjawiska geopolityczne) - Zmiany klimatyczne (spadek bioróżnorodności, upały, susze, inne ekstremalne zjawiska pogodowe) - Ograniczenia czasowe i formalne w dostępności do funduszy UE w latach 2021-2027 - Spadek dochodów własnych samorządów - Konkurencja innych ośrodków regionalnych i krajowych - Wyczerpujący się potencjał ludnościowy otoczenia MOF - Rosnące koszty zagospodarowania odpadów, energii cieplnej i energii elektrycznej - Atomizacja społeczeństwa - Położenie MOF na tzw. Przesmyku Suwalskim –może przyczynić się do spadku atrakcyjności inwestycyjnej oraz negatywnych skutków społeczno-gospodarczych.

Źródło: opracowanie ZMP we współpracy z Partnerstwem oraz interesariuszami

3. Cele partnerstwa i ich operacjonalizacja

3.1. Sposób wyznaczania celów strategicznych – podejście zintegrowane

W ustawie z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 pojawia się wymóg wykorzystania podejścia zintegrowanego przy wyznaczaniu celów strategii ZIT (art. 34 ust. 15 p. 2), a wykorzystanie podejścia zintegrowanego należy wskazać w strategii. Czym jest podejście zintegrowane? W literaturze naukowej⁶ bywa rozumiane jako „świadome łączenie różnych interwencji prorozwojowych w taki sposób, aby powstawała między nimi synergia wytwarzająca wartość dodaną”. Na poziomie strategii lokalnej przez „podejście zintegrowane” przy wyznaczaniu jej celów – zgodnie ze wskazaniami literatury naukowej – należy rozumieć:

1. dbałość o formułowanie celów strategii w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby więcej niż jednej gminy wchodzącej w skład obszaru funkcjonalnego⁷,
2. dbałość o synergię pomiędzy celami strategicznymi (zintegrowanie celów wspólnie realizujących misję Partnerstwa);
3. dbałość o synergię pomiędzy celami operacyjnymi w ramach każdego z celów strategicznych (zintegrowanie celów operacyjnych wspólnie realizujących dany cel strategiczny).

W praktyce podejście zintegrowane na poziomie celów strategii to dbałość o jej wewnętrzną spójność i dbałość o rozwój całego MOF a nie pojedynczych gmin.

Procedura formułowania celów strategii uwzględniała na każdym etapie powyższe zasady składające się na podejście zintegrowane: uwzględniano proporcjonalnie potrzeby zarówno miasta jak i gminy, sprawdzano zintegrowanie celów strategicznych wspólnie realizujących misję, a w ramach każdego celu strategicznego sprawdzano, czy realizujące go cele operacyjne są zintegrowane pomiędzy sobą. Cele strategii na każdym z trzech poziomów odnoszą się bez wyjątku do obu gmin Partnerstwa.

⁶ Komża J. Wieczorkiewicz -Molendo J., Kłosowski W., *Strategiczne planowanie rozwoju w oparciu o podejście zintegrowane*, [w:] Europa Regionum 2022, tom XXXVIII, s. 135–142

⁷ W przypadku MOF Suwałk, który składa się z dwóch gmin, „więcej niż jedna gmina” oznacza automatycznie wszystkie gminy partnerstwa

3.2. Wizja i misja rozwoju

Wizja stanowi opis stanu obszaru MOF oczekiwany w przyszłości. Jest to obraz, wyobrażenie MOF Suwałk za kilka lat, przy optymistycznym założeniu wystąpienia korzystnych uwarunkowań zewnętrznych i realizacji zaplanowanych działań. Wizja rozwoju jest wynikiem wykorzystania endogennych potencjałów.

Wizja obszaru MOF Suwałk w 2030 roku:

**Dynamicznie rozwijający się ośrodek gospodarczy,
w którym czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń
zapewniają rozwój i wysoką jakość życia
kompetentnym i aktywnym mieszkańcom.**

Misja opisuje cel generalny strategii oraz ukazuje nadrzędne wartości (zasady), jakimi będą się kierować operatorzy Strategii podejmując działania na rzecz realizacji wizji.

Misją partnerstwa jest:

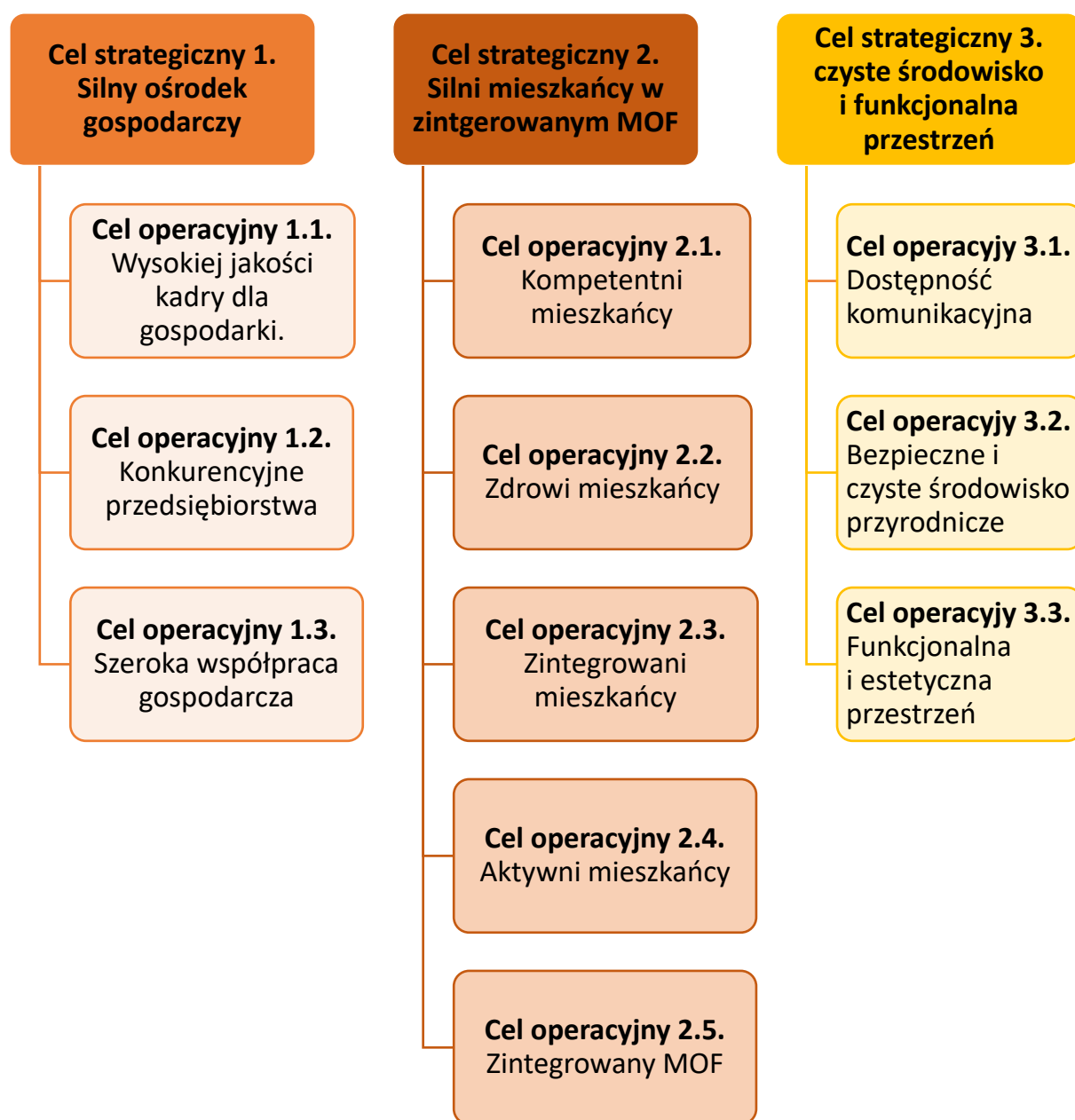
**Włączająca społeczność silnego ośrodka gospodarczego
o czystym środowisku i uporządkowanej przestrzeni**

3.3. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań

Z misji wynikają cele strategiczne, z nich cele operacyjne i kierunki działań. W trakcie prac nad Strategią podjęto decyzję o przyjęciu trzech strategicznych celów, które są konkretyzacją misji rozwoju MOF Suwałk:

- Cel strategiczny 1. Silny ośrodek gospodarczy,
- Cel strategiczny 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF,
- Cel strategiczny 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń.

Ryc. 25. Struktura celów strategicznych i operacyjnych

Opracowanie własne

3.3.1. Cel strategiczny 1. Silny ośrodek gospodarczy

Docelowy stan, jaki ma być osiągnięty w wyniku realizacji tego celu strategicznego, to **wzmocnienie pozycji Suwałk jako ośrodka gospodarczego** w trzech aspektach: lokalnej dostępności wysoko kwalifikowanych kadr, wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw i wzmocnienia kooperacji gospodarczej z otoczeniem.

W ramach każdego z działań miękkich realizujących ten cel wsparciem objęci będą każdorazowo mieszkańcy obu gmin MOF Suwałk, a infrastruktura stworzona w ramach

projektów twardych będzie każdorazowo wykorzystywana wspólnie przez obie gminy na podstawie odpowiednich umów lub porozumień. Celowość takiego podejścia wynika z ustaleń diagnozy (w szczególności z konkluzji 3, 7 i 16) i będzie dodatkowo opisana w części kierunkowej, w rozdziale opisującym projekty (w szczególności projekty SUW_ZIT_1, SUW_ZIT_2 i SUW_POZ_1 oraz wiązkę 1).

Cel strategiczny 1. Silny ośrodek gospodarczy będzie realizowany poprzez zestaw działań podporządkowanych trzem celom operacyjnym:

Cel operacyjny 1.1. Wysokiej jakości kadry dla gospodarki;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w trzech kierunkach:

- Kierunek 1.1.1. Rozwój szkolnictwa wyższego;
- Kierunek 1.1.2. Rozwój kształcenia ustawicznego i zawodowego;
- Kierunek 1.1.3. Pozyskiwanie kadr.

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **odsetek osób osiągających co najmniej 4-krotność płacy minimalnej wśród lokalnych podatników PIT**. Wskaźnik ten powinien wzrosnąć o 1% w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 1.2. Konkurencyjne przedsiębiorstwa;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w pięciu kierunkach:

- Kierunek 1.2.1. Polityka proinwestycyjna;
- Kierunek 1.2.2. Wzrost innowacyjności gospodarki lokalnej;
- Kierunek 1.2.3. Rozwój kultury przedsiębiorczości;
- Kierunek 1.2.4. Rozwój stabilnych miejsc pracy;
- Kierunek 1.2.5. Rozwój sektorów kluczowych i nowych branż.

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **wzrost rocznych wpływów z CIT na terenie MOF**. Wskaźnik ten powinien wzrosnąć o 20% w okresie realizacji strategii (wartość bazowa 2021).

Cel operacyjny 1.3. Szeroka współpraca gospodarcza:

W ramach tego celu będą podejmowane działania w trzech kierunkach:

- Kierunek 1.3.1. Współpraca wewnętrzna;
- Kierunek 1.3.2. Promocja gospodarcza;
- Kierunek 1.3.3. Współpraca zewnętrzna.

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego**. Wskaźnik ten w okresie realizacji strategii powinien wzrosnąć o 10% w porównaniu z wartością bazową (2021).

Wskaźnikiem rezultatu strategicznego dla całego **celu strategicznego 1. Silny ośrodek gospodarczy** będzie suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z

trzech celów operacyjnych wchodzących w skład celu strategicznego 1, przy czym cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach:

- Cel operacyjny 1.1. – 30%;
- Cel operacyjny 1.2. – 50%;
- Cel operacyjny 1.3. – 20%

Poniższa tabela pokazuje typy działań/operacji, które mogą być podejmowane w ramach każdego z kierunków działań.

Tabela 11. Operacjonalizacja celu strategicznego 1. Silny ośrodek gospodarczy

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
1.1. Wysokiej jakości kadry dla gospodarki	1.1.1. Rozwój szkolnictwa wyższego	• Wsparcie tworzenia i rozwoju nowych kierunków studiów, istotnych dla gospodarki lokalnej MOF. • Współpraca z instytucjami naukowymi i uczelniami, w tym zagranicznymi m.in. w zakresie realizacji wspólnych projektów, edukacyjnych, promocyjnych.
	1.1.2. Rozwój kształcenia ustawicznego i zawodowego	• Rozwój i dostosowanie programów kształcenia na potrzeby gospodarki lokalnej. • Promocja kształcenia zawodowego. • Podnoszenie jakości infrastruktury szkolnictwa zawodowego. • Rozwój oferty kształcenia ustawicznego, w tym w formach zdalnych.
	1.1.3. Pozyskiwanie kadr	• Umiędzynarodowienie rynku pracy – przyciąganie specjalistów z zagranicy niezbędnych lokalnej gospodarce. • Kształtowanie polityki mieszkaniowej poprawiającej dostępność mieszkań dla mieszkańców Suwałk. • Polityka kadrowa samorządów nastawiona na pozyskanie wykwalifikowanego personelu.
1.2. Konkurencyjne przedsiębiorstwa	1.2.1. Polityka proinwestycyjna	• Kształtowanie wspólnej polityki podatkowej MOF przyjaznej inwestorom. • Polityka inwestycyjna MOF w zakresie rozwoju infrastruktury i przestrzeni dla przedsiębiorców. • Doskonalenie systemu obsługi przedsiębiorców.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
	1.2.2. Wzrost innowacyjności gospodarki lokalnej	- Rozwój działalności Parku Naukowo-Technologicznego Polska-Wschód. - Rozwój badań na rzecz rozwoju innowacyjności lokalnych firm, w tym poprzez doradztwo i kontakt z ośrodkami realizującymi badania. - Wspieranie inkubacji i rozwoju przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych.
	1.2.3. Rozwój kultury przedsiębiorczości	- Edukacja dla przedsiębiorczości. - Promocja sukcesów lokalnych firm i ich produktów.
	1.2.4. Rozwój stabilnych miejsc pracy	- Wsparcie tworzenia i rozwoju miejsc pracy o konkurencyjnych wynagrodzeniach. - Poszukiwanie i przyciąganie przedsiębiorców tworzących miejsca pracy w sektorach technologicznych i pozaprodukcyjnych miejsc pracy. - Promocja możliwości pracy na terenie MOF z wykorzystaniem pracy zdalnej.
	1.2.5. Rozwój sektorów kluczowych i nowych branż	- Wsparcie rozwoju przemysłu drzewnego i meblarskiego, przemysłu rolno-spożywczego, usług turystycznych, branży logistycznej i transportowej, rolnictwa. - Wsparcie nowych branż o dużym potencjale rozwoju i kreowania dobrze płatnych miejsc pracy. - Wykorzystanie potencjału przyrodniczego MOF na potrzeby rozwoju srebrnej gospodarki. - Realizacja działań wynikających z Programu Rozwoju Przedsiębiorczości Miasta Suwałk do 2030 r. w ramach pakietu „Młode przedsiębiorcze Suwałki”. - Podejmowanie działań skutkujących wydłużeniem sezonu turystycznego, rekreacyjnego oraz wykorzystania potencjału obiektów usług turystycznych.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
1.3. Szeroka współpraca gospodarcza	1.3.1. Współpraca wewnętrzna	• Synergia aktywności kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej i gospodarczej lokalnych podmiotów. • Animowanie współpracy nauka-biznes-samorząd. • Promocja nowoczesnych metod współpracy. • Monitorowanie karier absolwentów – mieszkańców MOF.
	1.3.2. Promocja gospodarcza	• Tworzenie warunków do budowania powiązań kooperacyjnych przedsiębiorstw z MOF. • Prowadzenie wspólnej promocji gospodarczej i turystycznej MOF. • Organizacja rozpoznawanych w kraju i za granicą wydarzeń gospodarczych. • Promocja oferty małych firm lokalnych w otoczeniu transgranicznym. • Promocja ekonomii społecznej.
	1.3.3. Współpraca zewnętrzna	• Rozwój współpracy międzynarodowej. • Promowanie MOF jako miejsca atrakcyjnego do lokalizacji przedsięwzięć z branży logistycznej, transportowej. • Rozwój współpracy z krajowymi i zagranicznymi hubami innowacji i startupów. • Strefa aktywności gospodarczej na bazie lotniska lokalnego w Suwałkach.

Źródło: opracowanie ZMP we współpracy z Partnerstwem oraz interesariuszami

3.3.2. Cel strategiczny 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF.

Docelowy stan, jaki ma być osiągnięty w wyniku realizacji tego celu strategicznego, to **wzmocnienie spójności społecznej MOF** w pięciu aspektach: zwiększenia szans edukacyjnych, poprawy stanu zdrowia publicznego, ograniczenia zjawiska wykluczenia społecznego, zwiększenia uczestnictwa w kulturze i sporcie, oraz zwiększenia spójności instytucjonalnej miasta i gminy.

W ramach każdego z działań miękkich realizujących ten cel wsparciem objęci będą każdorazowo mieszkańcy obu gmin MOF Suwałk, a infrastruktura stworzona w ramach projektów twardych będzie każdorazowo wykorzystywana wspólnie przez obie gminy na podstawie odpowiednich umów lub porozumień. Celowość takiego podejścia wynika z ustaleń diagnozy (w szczególności z konkluzji nr 1, 2, 4, 5, 6 i 10) a także

będzie dodatkowo opisana w części kierunkowej, w rozdziale opisującym projekty (w szczególności projekty SUW_ZIT_3, SUW_ZIT_4, SUW_ZIT_5, SUW_ZIT_6 i SUW_POZ_2 oraz wiązkę 2).

Cel strategiczny 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF będzie realizowany poprzez zestaw działań podporządkowanych pięciu celom operacyjnym:

Cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w trzech kierunkach:

- Kierunek 2.1.1. Rozwój systemu edukacji
- Kierunek 2.1.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców
- Kierunek 2.1.3. Przygotowanie mieszkańców do reagowania na sytuacje kryzysowe.

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **średnia z wyników egzaminu maturalnego w MOF⁸ jako odsetek tego wskaźnika dla województwa**. Wskaźnik ten powinien wzrosnąć o 1% w okresie realizacji strategii, przy czym rokiem bazowym jest rok 2023⁹.

Cel operacyjny 2.2. Zdrowi mieszkańcy;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w dwóch kierunkach:

- Kierunek 2.2.1. Poprawa jakości opieki zdrowotnej
- Kierunek 2.2.2. Rozwój profilaktycznych programów prozdrowotnych

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **wskaźnik GUS odsetka zgonów z powodu chorób układu krążenia wśród zgonów ogółem**. Wskaźnik ten powinien zmaleć o 1,5% w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 2.3. Zintegrowani mieszkańcy;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w pięciu kierunkach:

- Kierunek 2.3.1. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
- Kierunek 2.3.2. Zapewnienie integracji społecznej seniorów
- Kierunek 2.3.3. Wzmacnianie partycypacji społecznej

⁸ Wynik dla MOF będzie obliczany następująco: *(liczba zdających zamieszkałych w mieście × średni wynik w mieście + liczba zdających zamieszkałych w gminie × średni wynik w gminie)/liczba zdających zamieszkałych w całym MOF*. Dla roku 2023 wskaźnik ten wynosi 64,85% (dla miasta 67,41% przy 959 zdających, a dla gminy 58,12%, przy 364 zdających). Ponieważ dla województwa podlaskiego wskaźnik wyniósł 65,21%, wartość bazowa wskaźnika dla celu operacyjnego wynosi 99,45% a docelowa 100,45%.

⁹ W roku 2023 zmieniono formułę egzaminu maturalnego, więc przyjęcie za bazę roku wcześniejszego nie zapewniałoby porównywalności wyników.

- Kierunek 2.3.4. Integracja imigrantów oraz migrantów w środowisku lokalnym a także wsparcie uchodźców
- Kierunek 2.3.5. Wsparcie osób z niepełnosprawnościami

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego**¹⁰. Wskaźnik ten powinien zmaleć o 0,1% w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 2.4. Aktywni mieszkańcy;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w dwóch kierunkach:

- Kierunek 2.4.1. Rozwój oferty sportowej i rekreacyjnej
- Kierunek 2.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i rozrywkowej

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **liczba osób aktywnie uczestniczących w uprawianiu kultury i sportu**¹¹. Wskaźnik ten powinien wzrosnąć o 12% w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 2.5. Zintegrowany MOF;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w trzech kierunkach:

- Kierunek 2.5.1. Rozwój współpracy pomiędzy miastem i gminą
- Kierunek 2.5.2. Budowanie tożsamości i rozpoznawalności zewnętrznej MOF
- Kierunek 2.5.3. Rozwój MOF poprzez synergii potencjałów

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **liczba zrealizowanych pomysłów działań wspólnych jako odsetek liczby działań zaplanowanych**. Wskaźnik ten powinien osiągnąć 100% w okresie realizacji strategii.

Wskaźnikiem rezultatu strategicznego dla całego **celu strategicznego 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF** będzie suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z pięciu celów operacyjnych wchodzących w skład tego celu, przy czym cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach:

- Cel operacyjny 2.1. – 30%;
- Cel operacyjny 2.2. – 20%;

¹⁰ Zasięg jest obliczany jako udział procentowy osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego w ogólnej liczbie mieszkańców MOF. W 2022 r. wynosi on 2,18% a więc wartość referencyjna wskaźnika wynosi 2,08%.

¹¹ Wskaźnik ten będzie obliczany jako suma dwóch wskaźników GUS z kategorii: KULTURA FIZYCZNA, SPORT I REKREACJA: *członkowie grup artystycznych ogółem* z grupy *Kultura* oraz *kluby – ćwiczący ogółem* z grupy *Sport*. Wartość bazowa wskaźnika dla MOF w 2022 r wynosi 3830 osób, a wartość referencyjna (docelowa) wynosi 4290 osób.

- Cel operacyjny 2.3. – 20%
- Cel operacyjny 2.4. – 20%
- Cel operacyjny 2.5. – 10%

Poniższa tabela pokazuje typy działań/operacji, które mogą być podejmowane w ramach każdego z kierunków działań.

Tabela 12. Operacjonalizacja celu strategicznego 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.1.1. Rozwój systemu opieki żłobkowej i edukacji	• Zwiększenie dostępności opieki żłobkowej poprzez rozwój infrastruktury i poprawę jakości usług. • Zwiększenie jakości edukacji przedszkolnej. • Poprawa jakości edukacji podstawowej i ponadpodstawowej poprzez rozwój infrastruktury i wzrost poziomu kształcenia. • Upowszechnianie edukacji włączającej i dostosowania placówek edukacji do potrzeb osób z niepełnosprawnością. • Rozwój oferty zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży pozwalającej na rozwój zainteresowań i talentów. • Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami uwzględniające wczesną i cykliczną diagnostykę. • Rozwój i tworzenie nowych specjalistycznych szkół lub klas profilowanych. • Zapewnienie uczniom odpowiedniego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego
	2.1.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców	• Rozwój kompetencji cyfrowych poprzez organizację szkoleń dla różnych grup wiekowych. • Poprawa dostępu do usług publicznych poprzez wdrażanie rozwiązań z zakresu e-administracji, smart city i smart village. • Poprawa infrastruktury teleinformatycznej w placówkach edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych. • Lobbing likwidacji białych plam dotyczących zasięgu szybkiego Internetu.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
	2.1.3. Przygotowanie mieszkańców do reagowania na sytuacje kryzysowe	• Zwiększanie świadomości mieszkańców dotyczącej zagrożeń związanych z klęskami żywiołowymi, katastrofami, atakami terrorystycznymi i konfliktami zbrojnymi. • Prowadzenie działań edukacyjnych przygotowujących do reagowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych. • Zapewnienie zasobów organizacyjnych i infrastrukturalnych niezbędnych do ochrony mieszkańców przed skutkami sytuacji kryzysowych. • Prowadzenie działań edukacyjnych przeciwdziałających cyberatakom i zagrożeniom związanym z Internetem.
2.2. Zdrowi mieszkańcy	2.2.1. Poprawa jakości opieki zdrowotnej	• Wsparcie dostępności usług ochrony zdrowia dla mieszkańców. • Wsparcie infrastruktury i wyposażenia placówek ochrony zdrowia. • Realizacja projektów terapeutycznych i rehabilitacyjnych dla mieszkańców.
	2.2.2. Rozwój profilaktycznych programów prozdrowotnych	• Realizacja prozdrowotnych programów profilaktycznych i edukacyjnych adresowanych do różnych grup wiekowych. • Realizacja prozdrowotnych programów profilaktycznych dotyczących różnych chorób i zaburzeń rozwojowych. • Promocja i wspieranie mobilności pieszej jako znaczącego czynnika profilaktyki chorób układu krążenia oraz redukcji stresu
2.3. Zintegrowani mieszkańcy	2.3.1. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	• Poprawa wsparcia instytucjonalnego i środowiskowego dla grup wykluczonych społecznie z uwzględnieniem indywidualizacji prowadzonych działań. • Prowadzenie programów profilaktycznych i poradnictwa specjalistycznego dla grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych. • Tworzenie przestrzeni publicznych wspierających integrację społeczną grup marginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. • Poprawa dostępności oferty kulturalnej, rozrywkowej, sportowej, rekreacyjnej i edukacyjnej dla grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. • Rozwój form rodzinnej pieczy zastępczej

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
	2.3.2. Zapewnienie integracji społecznej seniorów	• Rozwój środowiskowych form opieki, integracji społecznej i zawodowej seniorów. • Rozwój różnych form usług opiekuńczych dla seniorów. • Wzmacnianie więzi międzypokoleniowych poprzez działania angażujące seniorów i przedstawicieli różnych grup wiekowych. • Tworzenie przestrzeni publicznych wspierających integrację społeczną seniorów.
	2.3.3. Wzmacnianie partycypacji społecznej	• Działania edukacyjne rozwijające kompetencje obywatelskie i społeczne. • Tworzenie możliwości udziału mieszkańców w podejmowaniu kluczowych decyzji dla MOF • Rozwój współpracy władz samorządowych MOF z różnorodnymi organizacjami społecznymi. • Prowadzenie działań na rzecz utrzymania więzi z osobami, które opuściły obszar MOF w celu realizacji aspiracji edukacyjnych i zawodowych.
	2.3.4. Integracja imigrantów oraz migrantów w środowisku lokalnym a także wsparcie uchodźców.	• Monitorowanie napływu imigrantów i migrantów na teren MOF z uwzględnieniem danych demograficznych, analizy ich specyficznych potrzeb oraz wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą MOF. • Włączanie imigrantów i migrantów w funkcjonowanie społeczności lokalnej z uwzględnieniem dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, rynku pracy, sportu i kultury. • Prowadzenie szkoleń i poradnictwa dla imigrantów wspierających ich integrację w środowisku lokalnym. • Wsparcie finansowe punktu obsługi cudzoziemców i imigrantów.
	2.3.5. Wsparcie osób z niepełnosprawnościami	• Zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, rynku pracy i kultury. • Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych. • Realizacja kampanii edukacyjnych uświadamiających społeczeństwu potrzeby osób z niepełnosprawnościami i promujących włączanie osób z niepełnosprawnościami do życia społecznego.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
2.4. Aktywni mieszkańcy	2.4.1. Rozwój oferty sportowej i rekreacyjnej	• Rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, w tym budowa i modernizacja przyszkolnych obiektów sportowych. • Wykorzystanie walorów przyrodniczych obszaru MOF w celu rozbudowy istniejących i tworzenia nowych miejsc rekreacji. • Wsparcie finansowe i infrastrukturalne rozwoju sportu amatorskiego na terenie MOF. • Włączenie mieszkańców w życie sportowe i rekreacyjne poprzez promocję sportu rodzinnego. • Rozwój oferty sportu masowego, rodzinnego dostosowanego do potrzeb różnych grup mieszkańców.
	2.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i rozrywkowej	• Rozwój infrastruktury kulturalnej i rozrywkowej, w tym budowa Mediateki w Suwałkach. • Wsparcie finansowe i infrastrukturalne przedsięwzięć kulturalnych realizowanych w oparciu o zdiagnozowane potrzeby mieszkańców. • Poprawa jakości oferty kulturalnej i rozrywkowej dostosowanej do potrzeb różnych wiekowych grup mieszkańców.
2.5. Zintegrowany MOF	2.5.1. Rozwój współpracy pomiędzy miastem i gminą	• Ustalenie struktur i mechanizmów podejmowania decyzji związanych z realizacją strategii ponadlokalnej MOF. • Tworzenie baz danych i dokumentów sektorowych niezbędnych do sprawnego zarządzania MOF. • Rozwój działań informacyjnych dotyczących wydarzeń społecznych, kulturalnych, sportowych i innych istotnych dla funkcjonowania MOF. • Rozwój kompetencji administracji samorządowej w kierunku sprawnego zarządzania procesami w skali MOF. • Opracowanie wspólnego dla MOF programu reagowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych. • Budowa i rozbudowa infrastruktury technicznej, w tym sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej, gazowej, ciepłowniczej, obejmującej obszar miasta Suwałk i zwartą zabudowę w gminie Suwałki.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
	2.5.2. Budowanie tożsamości i rozpoznawalności zewnętrznej MOF	• Współpraca MOF z instytucjami regionalnymi, krajowymi, międzynarodowymi. • Promocja MOF. • Budowanie tożsamości lokalnej i integracja w oparciu o miasto subregionalne. • Wykorzystanie potencjału Parku Naukowo -Technologicznego Polska Wschód Sp. z o.o. do realizacji funkcji ośrodka subregionalnego rozwoju i analiz typu think tank. • Rozszerzanie oferty usług wyższego rzędu adekwatnych do potencjału ośrodka subregionalnego. • Wzrost internacjonalizacji MOF, jednostek organizacyjnych samorządów, szersza współpraca z partnerami i organizacjami międzynarodowymi. • Kreowanie rozpoznawalnych w kraju wydarzeń turystycznych, biznesowych, społecznych, sportowych, kulturalnych. • Wsparcie utrzymania dziedzictwa kulturowego Suwalszczyzny.
	2.5.3. Rozwój MOF poprzez synergię potencjałów	• Realizacja projektów zakładających synergiczne wykorzystanie zasobów miasta i gminy. • Integracja oferty turystycznej. • Wykorzystanie potencjału sektora rolniczego do poprawy atrakcyjności turystycznej. • Łączenie oferty kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej i edukacyjnej z ofertą turystyczną. • Wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych w ramach rozwoju w/w oferty usług. • Realizowanie wspólnych działań na rzecz turystyki przez miasto Suwałki i gminę Suwałki.

Źródło: opracowanie ZMP we współpracy z Partnerstwem oraz interesariuszami

3.3.3. Cel strategiczny 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń.

Docelowy stan, jaki ma być osiągnięty w wyniku realizacji tego celu strategicznego, to **poprawa stanu środowiska i jakości przestrzeni** w trzech aspektach: poprawy dostępności komunikacyjnej MOF z jednoczesną redukcją emisji CO₂, poprawy stanu środowiska (w szczególności przez transformację energetyczną, rozwój zielono-błękitnej infrastruktury i ochronę bioróżnorodności) oraz poprawy ładu przestrzennego.

W ramach każdego z działań miękkich realizujących ten cel wsparciem objęci będą każdorazowo mieszkańcy obu gmin MOF Suwałk, a infrastruktura stworzona w ramach projektów twardych będzie każdorazowo wykorzystywana wspólnie przez obie gminy na podstawie odpowiednich umów lub porozumień. Celowość takiego podejścia wynika z ustaleń diagnozy (w szczególności z konkluzji 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 i 19 oraz ustaleń zawartych w tabeli 5) i będzie dodatkowo opisana w części kierunkowej, w rozdziale opisującym projekty (w szczególności projekty SUW_ZIT_7, SUW_ZIT_8, SUW_ZIT_9, SUW_ZIT_10, SUW_POZ_3 i SUW_POZ_4 oraz wiązki: III i IV).

Cel strategiczny 3. „Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń” będzie realizowany poprzez zestaw działań podporządkowanych trzem celom operacyjnym:

Cel operacyjny 3.1. Dostępność komunikacyjna;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w trzech kierunkach:

- Kierunek 3.1.1. Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost bezpieczeństwa komunikacyjnego
- Kierunek 3.1.2. Wzmocnienie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych
- Kierunek 3.1.3. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **liczba pojazdów bezemisyjnych w lokalnej flocie transportu publicznego**. Wskaźnik ten powinien osiągnąć poziom 12 sztuk w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w siedmiu kierunkach:

- Kierunek 3.2.1. Poprawa bezpieczeństwa energetycznego
- Kierunek 3.2.2. Rozwój infrastruktury technicznej
- Kierunek 3.2.3. Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury
- Kierunek 3.2.4. Gospodarka niskoemisyjna
- Kierunek 3.2.5. Rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej
- Kierunek 3.2.6. Ochrona bioróżnorodności
- Kierunek 3.2.7. Informacja i edukacja środowiskowa

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **odsetek pomyślnie zrealizowanych projektów w ogólnej liczbie projektów przewidzianych do realizacji**. Wskaźnik ten powinien wynieść 100% w okresie realizacji strategii.

Cel operacyjny 3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń;

W ramach tego celu będą podejmowane działania w pięciu kierunkach:

- Kierunek 3.3.1. Poprawa atrakcyjności przestrzeni
- Kierunek 3.3.2. Rozwój terenów zieleni w MOF
- Kierunek 3.3.3. Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni MOF
- Kierunek 3.3.4. Organizacja przestrzeni do rozwoju MOF
- Kierunek 3.3.5. Zintegrowany system zarządzania informacją przestrzenną

Wskaźnik rezultatu strategicznego tego celu to **odsetek pomyślnie zrealizowanych projektów w ogólnej liczbie projektów przewidzianych do realizacji**. Wskaźnik ten powinien wynieść 100% w okresie realizacji strategii.

Wskaźnikiem rezultatu strategicznego dla całego **celu strategicznego 1. Silny ośrodek gospodarczy** będzie suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z trzech celów operacyjnych wchodzących w skład tego celu, przy czym cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach:

- Cel operacyjny 3.1. – 40%;
- Cel operacyjny 3.2. – 30%;
- Cel operacyjny 3.3. – 30%

Poniższa tabela pokazuje typy działań/operacji, które mogą być podejmowane w ramach każdego z kierunków działań.

Tabela 13. Operacjonalizacja celu strategicznego 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
3.1. Dostępność komunikacyjna	3.1.1. Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost bezpieczeństwa komunikacyjnego	• Rozwój systemu transportu publicznego – zakup taboru bezemisyjnego: elektrycznego ładowanego lub wodorowego¹²; • Budowa/przebudowa/rozbudowa infrastruktury przystankowej wysokiego standardu, w tym – systemu informacji pasażerskiej, oświetlenia, wygodnych miejsc siedzących, usług podnoszących standard, instalacji OZE i elementów zieleni; • Budowa/przebudowa/rozbudowa infrastruktury ładowania/tankowania; • Rozbudowa infrastruktury pieszej: ciągów pieszych wysokiego standardu. • Rozwój infrastruktury rowerowej: dróg rowerowych, ciągów rowerowo-piesznych, wydzielonych pasów dla rowerów, infrastruktury wspomagającej (śluzy, kontrapasy); rozwiązania

¹² Warunkowo – szczególnie w transporcie DRT – dopuszczony jest też tabor napędzany silnikami spalinowymi zasilanymi biogazem, który jest wprawdzie emisyjny, lecz jest to emisja z tzw. „krótkiego obiegu”, która nie podwyższa sumarycznego bilansu CO₂

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
		zapewniające podniesienie bezpieczeństwa rowerzystów; • Rozwój towarzyszącej infrastruktury drogowej według standardów zrównoważonej mobilności; • Rozbudowa i udrożnienie głównych ciągów komunikacyjnych w MOF, nowe drogi główne; • Rozwiązania przesiadkowe typu park&ride i bike&ride oraz pozostałe rozwiązania intermodalne.
	3.1.2. Wzmocnienie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych	• Lobbowanie na rzecz realizacji lub dostosowania krajowych i regionalnych inwestycji kolejowych i drogowych do potrzeb MOF. • Zabieganie o rozwój zewnętrznych (poza obszarem MOF) szlaków rowerowych. • Poprawa skomunikowania ze stolicami regionów.
	3.1.3. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej	• Rozwój sieci światłowodowej, np. poprzez budowę kanałów teletechnicznych przy okazji budowy lub przebudowy ulic, dróg. • Wdrażanie rozwiązań teleinformatycznych w miejskich i gminnych jednostkach organizacyjnych. • Wspieranie operatorów telekomunikacyjnych m.in. poprzez ułatwianie dostępu do miejskich i gminnych kanałów teletechnicznych.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze	3.2.1. Poprawa bezpieczeństwa energetycznego	- Rozwój infrastruktury odnawialnych źródeł energii: publicznych i prywatnych. - Działania poprawiające samowystarczalność energetyczną MOF (np. miejskie/gminne elektrownie fotowoltaiczne, biomasa, energia z odpadów, budowa własnego systemu dystrybucji i sprzedaży energii elektrycznej). - Działania lobbingsowe w celu podłączenia MOF do gazociągu magistralnego. - Działania służące obniżeniu energochłonności spółek komunalnych. - Promowanie działań obniżających energochłonność MOF np. termomodernizacja budynków wielorodzinnych i in. - Rozwój społeczności energetycznych, realizacja działań poprawiających samowystarczalność energetyczną MOF.
	3.2.2. Rozwój infrastruktury technicznej	- Rozwój i modernizacja sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. - Rozwój i modernizacja sieci deszczowej wraz z budową zbiorników retencyjno-rozsączających. - Rozwój i modernizacja sieci energetycznej i ciepłowniczej. - Poprawa systemu zagospodarowania odpadów, w tym selekcji odpadów w szczególności z budownictwa wielorodzinnego, termiczne wykorzystanie odpadów, usuwanie eternitu, inne. - Rozbudowa i modernizacja efektywnego systemu oświetlenia ulicznego. - Działania z zakresu smart city i smart village.
	3.2.3. Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury	Minimalizowanie spływu powierzchniowego wód, w tym poprzez wsparcie dla inicjatyw zwiększających ich retencję,

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
		• Odtwarzanie naturalnych zbiorników wodnych na terenach miejskich i wiejskich w celu zwiększenia retencji powierzchniowej. • Promowanie rozsączania wód deszczowych zamiast wprowadzania ich do kanalizacji deszczowej. • Tworzenie niewielkich zielonych miejsc rekreacji w zabudowie wiejskiej i śródmiejskiej. • Zakup sprzętu do utrzymania zieleni. • Budowa zielonych przystanków autobusowych, zielonych dachów i ścian budynków itp.
	3.2.4. Gospodarka niskoemisyjna	• Dofinansowanie zmian w systemach ogrzewania. • Rozbudowa systemu sieci ciepłowniczej i lobbowanie rozbudowy sieci gazowej. • Przechodzenie na niskoemisyjny i zeroemisyjny transport publiczny.
	3.2.5. Rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej	• Rozwój zrównoważonej mobilności poprzez zróżnicowane rozwiązania, m.in. ścieżki piesze, rowerowe, rozwój systemów rowerowych). • Rozwój elektromobilności. • Rozwój i modernizacja taboru komunikacji zbiorowej i infrastruktury towarzyszącej. • Utworzenie zintegrowanego centrum przesiadkowego na bazie dworca autobusowo-kolejowego. • Wdrożenie inteligentnych systemów transportowych. • Budowa odcinków ulic na potrzeby transportu zbiorowego. • Rozwój systemu roweru miejskiego • Wytwarzanie energii na rzecz zasilania autobusów miejskich.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
	3.2.6. Ochrona bioróżnorodności	- Ochrona siedlisk i gatunków. - Badania inwentaryzacyjne, analityczne i naukowe. - Odtwarzanie naturalnych ekosystemów wodnych.
	3.2.7. Informacja i edukacja środowiskowa	- Edukacja mieszkańców w zakresie segregacji odpadów. - Promocja działań mających na celu rozwój gospodarki obiegu zamkniętego w przedsiębiorstwach. - Promocja wykorzystania OZE, przechodzenia na bardziej ekologiczne źródła ogrzewania, ograniczania zużycia plastiku na rzecz wyrobów i opakowań biodegradowalnych lub wielorazowego użycia.
3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń	3.3.1. Poprawa atrakcyjności przestrzeni	- Działania na rzecz zachowania historycznych części MOF. - Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych. - Ochrona krajobrazu kulturowego. - Rewitalizacja zdegradowanych obszarów oraz nadanie im nowych funkcji. - Tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o walory kulturowe MOF. - Wykorzystanie dostępnych instrumentów wspierania rozwoju obszarów wymagających rehabilitacji. - Ograniczanie rozpraszania zabudowy, racjonalizacja wykorzystania terenów położonych w zasięgu pieszej dostępności do wydajnej komunikacji publicznej. - Ochrona przed niekontrolowaną zabudową otwartych obszarów rolnych, ważnych dla rozwoju funkcji turystycznej i wizerunku MOF - Zagospodarowanie zieleni terenów pożwirowych, pokolejowych i innych.
	3.3.2. Rozwój terenów zieleni w MOF	- Wsparcie tworzenia nowych obszarów zieleni i ochrona już istniejących, w tym parków miejskich. - Ograniczenie uciążliwości hałasu, emisji przemysłowych itp. wynikających z działalności produkcyjnej poprzez budowę zielonych barier i przestrzeni.

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
		• Tworzenie zielonych korytarzy i przestrzeni np. wzdłuż Czarnej Hańczy – rozbudowa bulwarów nadrzecznych. • Tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o walory przyrodnicze MOF.
	3.3.3. Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni MOF	• Kształtowanie bezpiecznych przestrzeni publicznych. • Rozwój systemu monitoringu wizyjnego. • Dostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami: dostosowanie budynków użyteczności publicznej, dostosowanie przejść dla pieszych, przystanków i pozostałej infrastruktury. • Zapewnienie dostępności budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych dla osób niepełnosprawnych i starszych.
	3.3.4. Organizacja przestrzeni do rozwoju MOF	• Wyznaczenie i przygotowanie terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i wielorodzinną. • Wyznaczenie i przygotowanie terenów inwestycyjnych. • Rozwój obszarów aktywności gospodarczej (tworzenie i aktualizowanie dokumentów planistycznych, pozyskiwanie i scalanie terenów, uzbrojenie i zagospodarowanie). • Wspieranie działań umożliwiających lokalizację jednostek i obiektów wojskowych na terenie MOF. • Zachęty do inwestowania w przestrzeń i budynki zabytkowe, inne nadające się do adaptacji do nowych potrzeb na rzecz biznesu i usług społecznych. • Aktywne zarządzanie nieruchomościami: scalanie gruntów pod inwestycje, skupowanie gruntów lub ich wymiana, utrzymanie na rzecz rolnictwa

Cel operacyjny	Kierunek działań	Działania/ typy operacji
		gruntów o dobrych jakościowo glebach, zachęcanie do scalania rozdrobnionych gruntów pod uprawy. - Aktywne prowadzenie polityki przestrzennej w obszarze MOF – tworzenie i aktualizowanie aktów planowania przestrzennego dostosowane do potrzeb mieszkańców oraz zmieniających się przepisów prawnych. - Zmiany MPZP pod potrzeby dużych inwestycji z uwzględnieniem wieloletniej polityki przestrzennej. - Wykorzystanie instrumentu GPR (np. Gminny Program Rewitalizacji Miasta Suwałki) do kształtowania przestrzeni oraz pozytywnych zmian społecznych na obszarze rewitalizacji i obszarze zdegradowanym.
	3.3.5. Zintegrowany system zarządzania informacją przestrzenną	- Rozbudowa systemu informacji przestrzennej. - Stopniowa digitalizacja urzędów i zachęcanie interesantów do zdalnego dostępu do załatwiania spraw administracyjnych.

Źródło: opracowanie ZMP we współpracy z Partnerstwem oraz interesariuszami

3.4. Zgodność z dokumentami wyższego rzędu

Cele Strategii powinny charakteryzować się zgodnością z celami dokumentów strategicznych na poziomie krajowym i regionalnym. Zapewnia to spójność i koncentrację wysiłków rozwojowych różnych poziomów administracji rządowej i samorządowej.

Dokonano oceny zgodności celów Strategii ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030), Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego do 2030 (KSRR 2030) oraz Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SOR).

Analizę zgodności przeprowadzono na poziomie celów strategicznych i celów operacyjnych Strategii ZIT MOF Suwałk, na poziomie celów strategicznych i celów operacyjnych SRWP 2030 oraz na poziomie celów strategicznych KSRR 2030 i SOR.

Tabela 14. Zgodność Strategii ZIT MOF z KSRR 2030

Cele Strategii rozwoju ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk	Cel. 1. Silny ośrodek gospodarczy			Cel. 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF					Cel. 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń		
Cele operacyjne Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	1.1. Wysokiej jakości kadry dla gospodarki	1.2. Konkurencyjne przedsiębiorstwa	1.3. Szeroka współpraca gospodarcza	2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.2. Zdrowi mieszkańcy	2.3. Zintegrowani mieszkańcy	2.4. Aktywni mieszkańcy	2.5. Zintegrowany MOF	3.1. Dostępność komunikacyjna	3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze	3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń
Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym											
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych											
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie											

Źródło: opracowanie własne

Tabela 15. Zgodność Strategii ZIT MOF z SOR

Cele Strategii rozwoju ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk	Cel. 1. Silny ośrodek gospodarczy			Cel. 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF					Cel. 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń		
Cele operacyjne Cele Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)	1.1. Wysokiej jakości kadry dla gospodarki	1.2. Konkurencyjne przedsiębiorstwa	1.3. Szeroka współpraca gospodarcza	2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.2. Zdrowi mieszkańcy	2.3. Zintegrowani mieszkańcy	2.4. Aktywni mieszkańcy	2.5. Zintegrowany MOF	3.1. Dostępność komunikacyjna	3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze	3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń
Cel szczegółowy I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną											
Cel szczegółowy II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony											
Cel szczegółowy III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu											

Źródło: opracowanie własne

Tabela 16. Zgodność Strategii ZIT MOF z SRWP 2030

Cele Strategii rozwoju ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk		Cel. 1. Silny ośrodek gospodarczy			Cel. 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF					Cel. 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń		
Cele SRWP 2030	Cele operacyjne	1.1. Wysokiej jakości kadry dla gospodarki	1.2. Konkurencyjne przedsiębiorstwa	1.3. Szeroka współpraca gospodarcza	2.1. Kompetentni mieszkańcy	2.2. Zdrowi mieszkańcy	2.3. Zintegrowani mieszkańcy	2.4. Aktywni mieszkańcy	2.5. Zintegrowany MOF	3.1. Dostępność komunikacyjna	3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze	3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń
Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka												
1.1. Przemysły przyszłości												
1.2. Podlaski system otwartych innowacji												
1.3. Lokalna przedsiębiorczość												
1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego												
1.5. E-podlaskie												
Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy												
2.1. Kompetentni mieszkańcy												
2.2. Aktywni mieszkańcy												
2.3. Przestrzeń wysokiej jakości												
Cel strategiczny 3. Partnerski region												
3.1. Dobre zarządzanie												
3.2. Kapitał społeczny												
3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne												
3.4. Gościnny region												

Źródło: opracowanie własne

4. Zrównoważona mobilność miejska

4.1. Wprowadzenie do tematyki mobilności miejskiej

Partnerstwo nie sporządzało Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP). Zgodnie z Umową Partnerstwa w miastach poniżej 100 000 mieszkańców SUMP nie jest wymagany, a przyznanie dofinansowania projektom z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej będzie uzależnione od przyjęcia *odpowiedniego dokumentu z zakresu planowania transportu miejskiego*. W takim przypadku finansowane działania z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej powinny opierać się o odpowiednie dokumenty planistyczne, np. odpowiednio dostosowaną strategię terytorialną ZIT, zawierającą odpowiednio szczegółowy rozdział opisujący zamierzenia strategiczne w zakresie zrównoważonej mobilności. **Niniejszy rozdział jest realizacją tej zasady.**

4.1.1. Pojęcia użyte w tym rozdziale – definicje

Tabela 17. Słownik pojęć z zakresu zrównoważonej mobilności użytych w tym rozdziale

POJĘCIE	OBJAŚNIENIE
Bike&Ride	Parking rowerowy zlokalizowany przy przystanku komunikacji zbiorowej przeznaczony dla osób korzystających z transportu zbiorowego (Parkuj i Jedź)
Car-sharing	Zjawisko wspólnego użytkowania samochodów, wspólne przejazdy
DRT: Demand-Responsive Transport	Transport na życzenie (lub transport na żądanie) – system transportu publicznego bez stałych linii kursowania i rozkładów jazdy, zamawiany według indywidualnych potrzeb transportowych zamawiającego.
Hulajnoga elektryczna	pojazd napędzany elektrycznie, jednośladowy, dwuosiowy, z kierownicą, bez siedzenia i pedałów, konstrukcyjnie przeznaczony do poruszania się wyłącznie przez kierującego znajdującą się na tym pojeździe.
Inteligentny System Transportowy	Inteligentny system transportowy, ITS – system informatyczny obsługujący świadczenie usług związanych z różnymi rodzajami transportu i zarządzaniem ruchem, pozwalający na lepsze informowanie różnych użytkowników oraz zapewniający efektywniejsze i skuteczniejsze korzystanie z sieci transportowych.
Kiss&Ride	Strefa krótkiego postoju samochodu indywidualnego przy przystanku komunikacji publicznej („pocałuj i jedź”)
Mobilność miejska	Mobilność miejska to zjawisko codziennego przemieszczania się mieszkańców oraz przyjezdnych korzystających z usług miejskich, związana z ich wszelką aktywnością, realizowana zarówno środkami transportu, jak i pieszo.

Park&Ride	Park&Ride to system przesiadkowy oparty o parkingi zlokalizowane przy przystankach komunikacji zbiorowej (przeważnie końcowych przystankach na wjeździe do miasta) przeznaczony dla osób dojeżdżających do miasta samochodem indywidualnym, a w mieście korzystających z transportu zbiorowego.
Podróż	Podróż to czynność jedno- lub wieloetapowego przemieszczania się pomiędzy dwoma punktami w odpowiedzi na potrzebę mobilności. Podróż składa się z jednego lub kilku <i>przemieszczeń</i> . Jeśli przemieszczeń jest kilka i są realizowane różnymi środkami/rodzajami transportu, to podróż jest multimodalna.
Praca przewozowa	Praca przewozowa to iloczyn długości drogi i miary przewiezonego ładunku. W transporcie pasażerskim, gdzie miarą przewiezonego ładunku jest liczba pasażerów, pracę przewozową wyrażamy w pasażerokilometrach.
Ruch pieszy	Ruch pieszy to część ruchu drogowego polegająca na przemieszczaniu się pieszych, a więc osób znajdujących się na drodze poza pojazdem. Za pieszego uważa się również osobę prowadzącą rower, motorower, motocykl, hulajnogę elektryczną, urządzenie transportu osobistego, urządzenie wspomagające ruch, wózek dziecięcy, podręczny lub inwalidzki, osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim, a także osobę w wieku do 10 lat kierującą rowerem pod opieką osoby dorosłej. W koncepcji zrównoważonej mobilności miejskiej ruch pieszy jest priorytetową częścią ruchu drogowego w obszarze miasta.
Ruch rowerowy	Ruch rowerowy, to część ruchu drogowego realizowanego za pomocą rowerów, a więc jedno- lub wielośladowych pojazdów kołowych napędzanych siłą mięśni poruszających się nim osób za pomocą przekładni mechanicznej, wprawianej w ruch (najczęściej) nogami ¹³ . W szerszym znaczeniu ruch rowerowy obejmuje także ruch rowerów elektrycznych. Częścią ruchu rowerowego jest ruch realizowany za pomocą rowerów miejskich na wynajem. W koncepcji zrównoważonej mobilności miejskiej ruch rowerowy jest drugą najbardziej priorytetową częścią ruchu drogowego w obszarze miasta.
Sieć transportowa	Sieć transportowa to intencjonalnie wyznaczony system węzłów (punktów) transportowych i łączących je powiązań (tras) transportowych przeznaczony do realizacji transportu osób i towarów. Sieć transportowa jest niemal zawsze wyznaczona na istniejącej infrastrukturze transportowej, lecz nie jest z nią tożsama (infrastruktura to system techniczny, a sieć – system organizacyjny).
Strefa uspokojonego ruchu „tempo 30”	Strefa uspokojonego ruchu „Tempo 30” to strefa miejska, w której oznakowaniem pionowym ograniczono dopuszczalną prędkość poruszania się pojazdów do 30 km/h, a ponadto wprowadzono inżynierskie zmiany w ukształtowaniu jezdni mające na celu zmniejszenie prędkości i wielkości ruchu samochodowego w interesie bezpieczeństwa pieszych i podwyższenia jakości środowiska.

¹³ Europejska Komisja Gospodarcza, Eurostat, Międzynarodowe Forum Transportu: Ilustrowany słownik statystyk transportu.

System Informacji Pasażerskiej (SIP)	System Informacji Pasażerskiej to jeden z podsystemów Inteligentnego Systemu Transportowego, służący informowaniu pasażerów w czasie rzeczywistym o stanie ruchu w sieci transportowej. SIP z reguły opiera się o dynamiczne wyświetlacze na przystankach pasażerskich, informujące o czasie oczekiwania na pojazdy poszczególnych linii i rodzajów transportu na danym przystanku.
Transport publiczny	Transport publiczny na danym terenie to system transportu pasażerskiego, realizowany przez przewoźnika publicznego lub nadzorowany przez podmiot publiczny, oparty głównie o wieloosobowe środki transportu i regularne linie.
Urządzenia transportu osobistego – UTO	Urządzenia transportu osobistego to niebędący hulajnogą pojazd napędzany elektrycznie, bez siedzenia i pedałów, konstrukcyjnie przeznaczony do poruszania się wyłącznie przez kierującego znajdującego się na tym pojeździe (np. deskorolka elektryczna, deska żyroskopowa, monocykl elektryczny, segway)
Urządzenia wspomagające ruch – UWR	Urządzenie wspomagające ruch to urządzenie lub sprzęt sportowo-rekreacyjny przeznaczone do poruszania się w pozycji stojącej, napędzane siłą mięśni (np. hulajnoga bez silnika, rolki, wrotki, deskorolka, deskorolka wahadłowa itp.).

4.1.2. Wnioski z diagnozy

W wyniku analizy sytuacji MOF Suwałk w zakresie mobilności stwierdzono:

- Niezadowalający stan techniczny taboru autobusowego (na 47 pojazdów tylko 19 jest w stanie bardzo dobrym, 23 w dostatecznym, a 5 w złym) zniechęca do podróżowania transportem publicznym, a szkodliwe emisje wpływają niekorzystnie na klimat (CO₂) i zdrowie mieszkańców (NO_x). Podstawowym wnioskiem diagnostycznym w tym zakresie jest więc **pilna potrzeba wymiany pojazdów taboru z silnikami zasilanymi paliwami węglowodorowymi kopalnymi na pojazdy z silnikami elektrycznymi (akumulatorowe lub wodorowe), o wyższym standardzie podróżowania.**
- Modernizacja bazy PGK Sp. z o.o. w zakresie infrastruktury garażowej, instalacji OZE, wytwarzania, ładowania i magazynowania energii, na potrzeby taboru zeromisyjnego.
- Także niska jakość infrastruktury przystanków autobusowych zniechęca do podróżowania transportem publicznym, przy czym dotyczy to szczególnie przystanków na terenie gminy. Niepełny system informacji pasażerskiej, brak wiat przystankowych lub ich niski standard, wszystko to obniża standard podróżowania. Potrzeba jest pilna **inwestycja w poprawę standardu technicznego przystanków autobusowych, w tym rozbudowa Systemu Informacji Pasażerskiej.** Przy przebudowywaniu zespołów przystankowych będących węzłami przesiadkowymi (na skrzyżowaniach, gdzie zbiegają się linie z różnych kierunków) należy przestrzegać zasady lokalizowania przystanków za skrzyżowaniem (na zjeździe ze skrzyżowania), a nie przed nim.

- Deficyt dróg rowerowych widać zarówno w mieście, jak i – szczególnie! – w gminie Suwałki. Z niespełna 120 km dróg rowerowych 80% znajduje się w mieście a tylko 20% w gminie Suwałki. **Potrzeba jest poprawa infrastruktury dróg rowerowych na terenie całego MOF Suwałk.**
- Niewystarczająco rozbudowany jest system **roweru miejskiego**. Rower miejski okazał się na tyle trafną odpowiedzią na potrzeby mieszkańców, że nie nadąża obecnie za wzrostem zapotrzebowania na korzystanie z niego.

4.1.3. Ogólne założenia dotyczące systemu transportu publicznego

Zgodnie z ogólnymi założeniami projektowania transportu w nowej perspektywie, pod uwagę wzięto: dostępność transportu, zrównoważony rozwój, potrzeby gospodarki, równość społeczną, zdrowie, jakość środowiska zamieszkania oraz potrzebę zintegrowania oferty usług, infrastruktury i harmonogramów przewozowych różnych przewoźników. Uwzględniono zrównoważony rozwój wszystkich środków transportu, w tym w szczególności nisko- i zeroemisyjnych. Koncentrowano się na mieszkańcach i jakości środowiska zamieszkania (ograniczenie oddziaływania transportu na zdrowie i środowisko, nowa kultura mobilności). Położono też nacisk na działania związane z kształtowaniem warunków obsługi transportowej w ramach całego obszaru.

4.2. Scenariuszowa analiza rozwoju sytuacji

4.2.1. Przyjęte scenariusze rozwoju systemu mobilności w MOF Suwałk

Została przeprowadzona analiza trzech wariantów rozwoju mobilności i systemu transportowego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk. Rozważane scenariusze różnią się między sobą zakresem wdrażanych projektów/działań, które przede wszystkim zależą od możliwości finansowych samorządów wchodzących w skład MOF-u. Te z kolei zależą od dwóch czynników:

1. Skuteczności pozyskiwania przez MOF Suwałk środków zewnętrznych, szczególnie ze środków programu regionalnego FEdP, programu FEPW i innych źródeł;
2. Wydajności finansowania z budżetów własnych JST wchodzących w skład MOF Suwałk, która z kolei zależy w znacznym stopniu od czynników niestabilnego otoczenia gospodarczego i regulacji centralnych.

W scenariuszach oszacowano zmianę zapotrzebowania na podróże wynikającą z prognozy demograficznej GUS. Przyjęto roboczo trzyprocentowe obniżenie zapotrzebowania na podróże związane z pracą i zakupami na 10 tys. mieszkańców rocznie. Będzie ono wynikało ze stopniowego upowszechniania się e-pracy i e-handlu. Zostały przeanalizowane następujące scenariusze rozwoju:

1. **Scenariusz optymistyczny** – scenariusz ten zakłada szeroki dostęp gmin tworzących MOF Suwałk do funduszy zewnętrznych oraz w dłuższej perspektywie minimalne negatywne oddziaływanie niestabilności otoczenia. Scenariusz przewiduje realizację wszystkich obecnie planowanych zamierzeń inwestycyjnych oraz pakietu zamierzeń uzupełniających, wykraczających poza obecne plany inwestycyjne samorządów MOF.
2. **Scenariusz realistyczny** – scenariusz zakłada, że gminy tworzące Miejski Obszar Funkcjonalny Suwałk zrealizują obecne plany rozwoju infrastruktury zorientowanej na rozwój zrównoważonej mobilności. Scenariusz zakłada dostęp do pełnej palety środków zewnętrznych, jednakże skutki niestabilności otoczenia spowodują, iż realizacja zamierzeń inwestycyjnych wykraczających poza obecne plany samorządów będzie mocno utrudniona.
3. **Scenariusz pesymistyczny** – scenariusz zakłada, iż możliwości finansowe gmin tworzących Miejski Obszar Funkcjonalny Suwałk będą mniejsze niż w scenariuszu 2 w wyniku ograniczonego dostępu do funduszy zewnętrznych i znacznej niestabilności otoczenia. W wyniku ograniczeń finansowych zostanie zmniejszony zakres działań inwestycyjno-organizacyjnych planowanych do realizacji w ramach Scenariusza 2.

4.2.2. Zastosowana metoda szacowania kosztów zadań w każdym ze scenariuszy

Dla scenariuszy nie tworzono pełnych numerycznych modeli symulacyjnych, ale dokonano wystarczająco precyzyjnego na tym etapie oszacowania zapotrzebowania na podróże oraz kosztów systemu transportu metodą parametryczno-porównawczą. Wyliczeń dla każdego scenariusza dokonano dla dwóch przedziałów czasowych: 2022–2028 i 2029–2037. Za podstawę oszacowania wzięto istniejące modele numeryczne dla podobnych układów przestrzennych¹⁴ i przeliczono je proporcjonalnie do dwóch parametrów:

- **liczby ludności** w tysiącach – dla MOF Suwałk wynosi ona 77 073. (2021 r.),
- **gęstości zaludnienia** w osobach na km² – dla MOF Suwałk to 233,2 (2021 r.).

Zakłada się, że zapotrzebowanie na podróże jest w podstawowym wymiarze wprost proporcjonalne do liczby ludności. To główny parametr sterujący dla szacowania zapotrzebowania na podróże pasażerskie, więc w obliczeniach przypisano mu wagę przeliczeniową 1,0. Ponadto jest ono odwrotnie proporcjonalne do gęstości zaludnienia (w układach osadniczych o mniejszej gęstości zaludnienia powstaje zapotrzebowanie na dłuższe dojazdy). Drugi parametr jest jednak mniej determinujący dla kosztów systemu, toteż – zgodnie ze wskazaniem literatury¹⁵ – przypisano mu przeliczeniową wagę liczbową z przedziału <0,4;0,5> przyjmując ostatecznie wartość wagi przeliczeniowej 0,45.

¹⁴ Podstawą szacowania parametryczno-porównawczego był model MOF Inowrocławia.

¹⁵ Por. np. Kruszyna M. *Modelowanie podróży do centralnego miasta aglomeracji z otaczających go miejscowości*, [w] „Modelowanie podróży i prognozowanie ruchu” – Zeszyty Naukowo-Techniczne SITK RP oddział w Krakowie, seria: Materiały Konferencyjne

Wnioski z procesu szacowania parametryczno-porównawczego scenariuszy zawarto w tabeli poniżej, gdzie przedstawiono szacunkowe koszty realizacji każdego z trzech analizowanych scenariuszy w dwóch przedziałach czasowych oraz w całym okresie.

Tabela 18. Zestawienie szacunkowych kosztów realizacji każdego ze scenariuszy (w zł)

Scenariusze	Lata 2022-2028	Lata 2029-2037	RAZEM 2022-2037
Scenariusz optymistyczny	103 549 666,30 zł	214 172 359,84 zł	317 722 026,16 zł
Scenariusz realistyczny	82 368 540,25 zł	157 694 791,34 zł	240 063 331,61 zł
Scenariusz pesymistyczny	64 282 385,48 zł	122 105 810,91 zł	186 388 196,39 zł

Opracowanie własne.

4.3. Cele w zakresie mobilności

4.3.1. Określenie wizji mobilności na obszarze miasta i jego obszaru funkcjonalnego

W diagnozie wskazano, że układ funkcjonalno-przestrzenny MOF Suwałk jest czytelny przestrzennie, zwartym obszarem złożonym z miasta rdzeniowego i otaczających je obszarów wiejskich. Zasadniczymi wyzwaniami w takim układzie przestrzennym są: po pierwsze – zorganizowanie zrównoważonego transportu między obszarem wiejskim a miastem rdzeniowym, po drugie – zorganizowanie zrównoważonego transportu w samym mieście rdzeniowym i po trzecie – spięcie niektórych elementów tych obu systemów rozwiązaniami przesiadkowymi typu park&ride i bike&ride.

Dzięki zrównoważonym rozwiązaniom w zakresie mobilności ograniczony zostanie negatywny wpływ człowieka na klimat, do czego przyczyni się rozwój transportu publicznego realizowanego w oparciu o zeroemisyjny tabor oraz nowoczesną infrastrukturę przystankową, połączony z rozbudową sieci dróg rowerowych umożliwiającą ekologiczne przemieszczanie się w MOF. Standard podróży publicznym transportem autobusowym podwyższy się na tyle, że zachęci dodatkowe osoby do korzystania z transportu publicznego i rezygnacji z podróży samochodem indywidualnym. Zmieni się model realizowania mobilności przez mieszkańców. Dzięki zmianie kultury mobilności

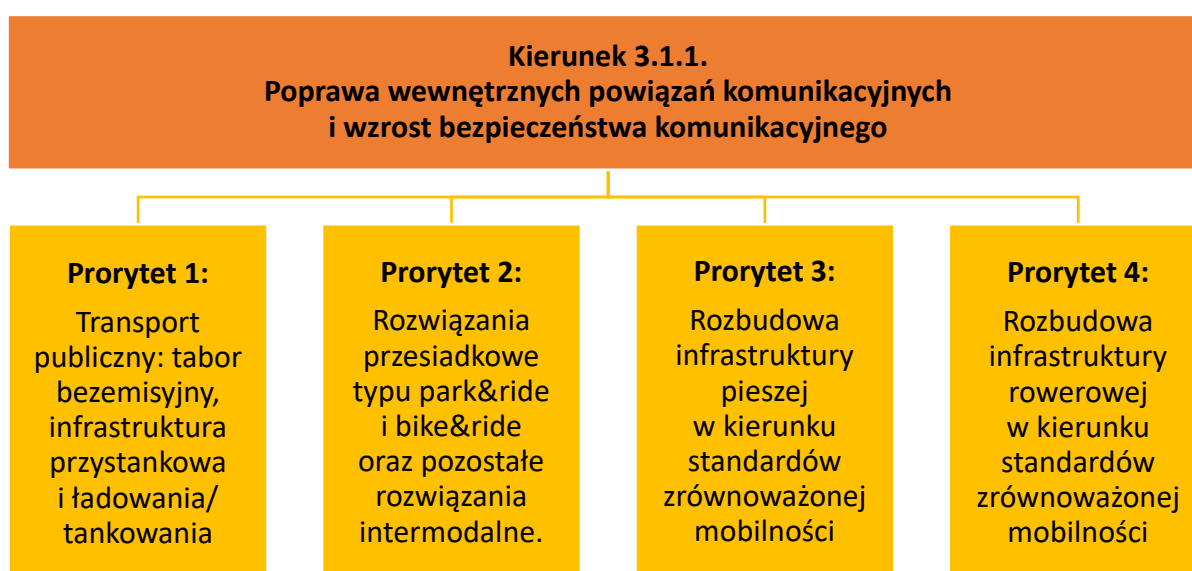
Nr 1 (103)/2014, s.205, lub Romanowska A., Jamroz K., Budziszewski T., *Problemy modelowania liczby podróży generowanych i absorbowanych na przykładzie Gdańska*. Zeszyty Naukowo-Techniczne SITK RP Oddział w Krakowie, nr 1(97)/2012, a także: Sarbiewska J., Mokrzański M., Konarski A., *Tworzenie modeli podróży na przykładzie miasta Szczecina*. Zeszyty Naukowo-Techniczne SITK RP Oddział w Krakowie, nr 1(97)/2012.

MOF Suwałk będzie cechował się wyższym poziomem mitygacji zmian klimatycznych poprzez ograniczenie emisji gazów cieplarnianych. Poprawi się też zdrowotność populacji mieszkańców dzięki upowszechnieniu podróży rowerowych i pieszych.

4.3.2. Określenie priorytetów i celów w zakresie mobilności

Priorytety niniejszej strategii w zakresie mobilności są w strukturze celów strategii podporządkowane **trzeciemu celowi strategicznemu „czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń”**. A w ramach tego celu – celowi operacyjnemu 3.1. Dostępność komunikacyjna i kierunkowi działań 3.1.1. **Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost bezpieczeństwa komunikacyjnego**. Cztery szczegółowe priorytety w ramach tego kierunku przedstawia poniższy diagram.

Ryc. 26. Priorytety w zakresie zrównoważonej mobilności (kierunku działań 3.1.1.)

Opracowanie własne

Priorytet 1. Rozwój transportu publicznego: tabor bezemisyjny, infrastruktura przystankowa i ładowania/tankowania

Priorytet ograniczenia emisji z transportu publicznego dotyczy przede wszystkim ograniczenia emisji dwutlenku węgla CO₂ jako gazu cieplarnianego, ponieważ ma on kluczowe znaczenie dla mitygacji zmian klimatycznych. **Priorytet w tym zakresie będzie realizowany poprzez projekty wymiany pojazdów spalinowych taboru transportu publicznego na bezemisyjne.** Wymiana pojazdów transportu publicznego na bezemisyjne ograniczy także inne szkodliwe emisje pochodzące ze spalania paliw węglowodorowych, co z kolei w mniejszym stopniu wpływa na spowolnienie zmian klimatu, ale za to będzie miało korzystny wpływ na środowisko i zdrowotność mieszkańców. W ramach tego priorytetu nastąpi też **poprawa standardu infrastruktury towarzyszącej transportowi zbiorowemu**. Ma to kluczowe znaczenie dla zmiany kultury mobilności na bardziej

proekologiczną i proklimatyczną. Potrzebna zmiana nawyku podróżowania samochodem osobowym na nawyk korzystania z transportu publicznego zależy między innymi od porównania standardu wygody obu typów podróży. W tym zakresie olbrzymie znaczenie ma wyposażenie przystanków i stworzenie dobrych warunków oczekiwania na pojazd. **Priorytet w tym zakresie będzie realizowany poprzez przebudowę przystanków transportu publicznego w kierunku podwyższenia standardu obsługi pasażerów, w tym – wyposażenia ich w System Informacji Pasażerskiej.**

Priorytet 2. Rozwiązania intermodalne: integracja infrastrukturalna, synchronizacja rozkładów jazdy i ofert przewozowych

Dla zrównoważonej mobilności kluczowe jest dobre połączenie mobilności wewnątrzmięjskiej z mobilnością na terenach pozamiejskich. Specyfika tych dwóch obszarów wymaga zróżnicowania transportu i przemyślane rozwiązania na styku obu systemów transportowych. **Priorytet ten będzie realizowany poprzez integrację infrastrukturalną, w tym projekty rozwiązań przesiadkowych typu park&ride oraz bike&ride, synchronizację rozkładów jazdy, zintegrowanie ofertowe przejazdów komunikacji publicznej z ofertami innych przewoźników, objęcie ofertą obszarów dotychczas nieobsługiwanych, a także inne rozwiązania sprzyjające podróżom multimodalnym.**

Priorytet 3. Rozbudowa infrastruktury pieszej w kierunku standardów zrównoważonej mobilności

Postulowana jest rozbudowa infrastruktury pieszej: ciągów pieszych wysokiego standardu: chodniki trójstrefowe, dodatkowe funkcje w pasie przyulicznym ciągu pieszego (z ograniczeniem funkcji parkowania do wyznaczonych miejsc), odtwarzanie szpalerów drzew przyulicznych, inżynieryjne rozwiązania drogowe dające priorytet ruchowi pieszemu, oświetlenie i monitoring podnoszące bezpieczeństwo pieszych); we wskazanych miejscach – ciągi pieszce zadane. **Priorytet ten będzie realizowany poprzez projekty budowy i przebudowy ciągów pieszych w odpowiednim standardzie oraz wprowadzanie rozwiązań podnoszących bezpieczeństwo pieszych.**

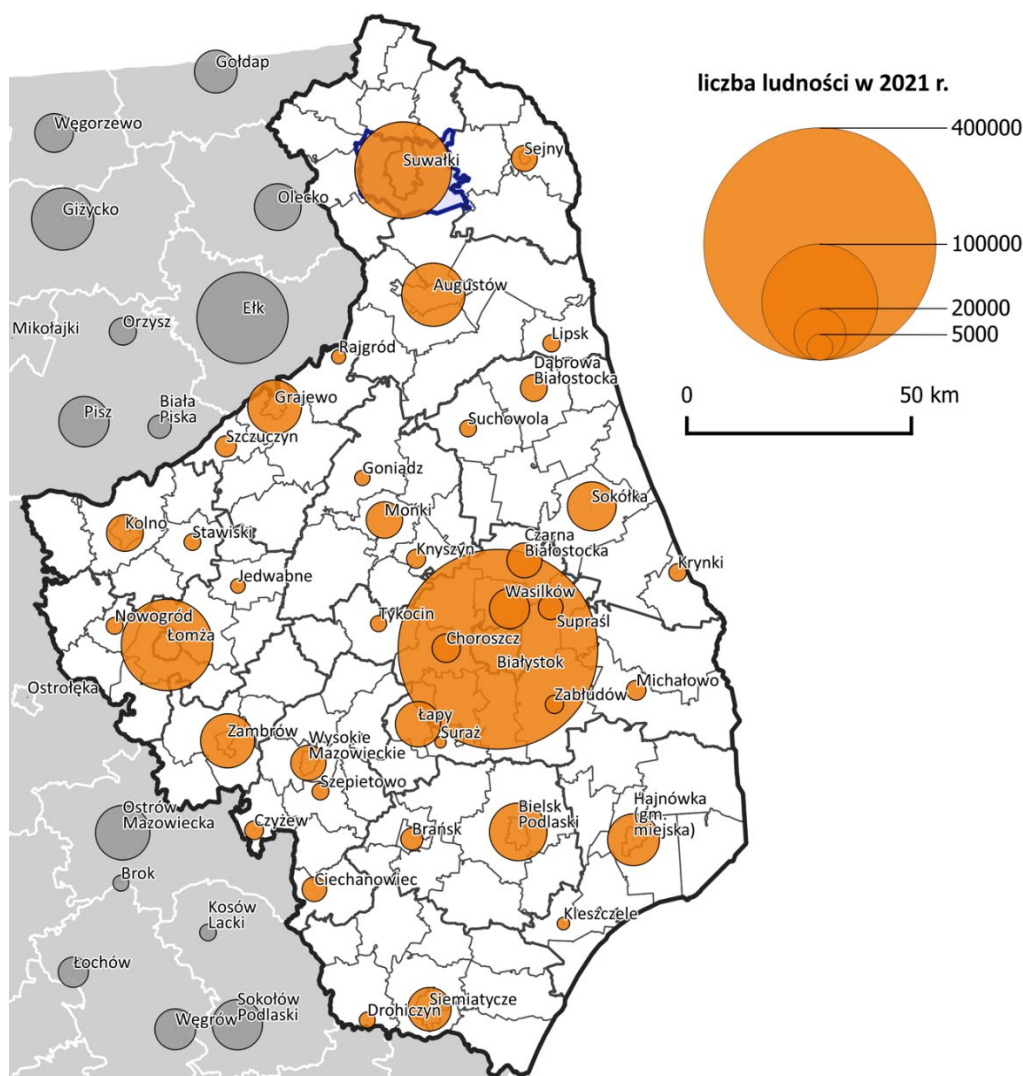
Priorytet 4. Rozbudowa infrastruktury rowerowej w kierunku standardów zrównoważonej mobilności

Priorytet rozbudowy infrastruktury rowerowej jest nastawiony na wkomponowanie w kulturę mobilności nawyków podróżowania rowerem, co zastępuje istotną część zapotrzebowania na podróżowanie samochodem. Planowany jest rozwój infrastruktury rowerowej: dróg rowerowych, ciągów rowerowo-pieszych, wydzielonych pasów dla rowerów, infrastruktury wspomagającej (śluzy, kontrapasy); rozwiązania zapewniające podniesienie bezpieczeństwa rowerzystów. **Priorytet ten będzie realizowany poprzez projekty budowy i przebudowy dróg rowerowych i ciągów pieszorowerowych.** W zakresie tego priorytetu istotne jest projektowanie infrastruktury rowerowej tak, aby zwiększyć bezpieczeństwo rowerzystów. Są oni trzecią co do liczebności grupą użytkowników dróg narażoną na poszkodowanie w zdarzeniach drogowych.

5. Wymiar przestrzenny w strategii rozwoju obszaru partnerstwa

5.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru partnerstwa

Ryc. 27. Sieć miast Partnerstwa i w jego otoczeniu wg liczby ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

5.1.1. Położenie obszaru partnerstwa w regionie/kraju struktura sieci osadniczej

Partnerstwo MOF Suwałki obejmuje miasto Suwałki oraz 54 miejscowości wiejskie z gminy wiejskiej Suwałki. Odsetek ludności miejskiej jest wysoki i wynosi 89,8 %. Jest

wyższy niż średni wskaźnik krajowy (59,8 %) i wyższy od wskaźnika dla woj. podlaskiego (60,8%). Miasto Suwałki (69,2 tys. mieszkańców) jest zaliczane do miast średniej wielkości – do grupy miast liczących od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców.

Obszar partnerstwa położony jest w pobliżu granicy z Litwą, Rosją i Białorusią. Znajduje się w znacznym oddaleniu od stolicy województwa – Białegostoku (295,7 tys. mieszkańców), do którego odległość drogowa z Suwałk wynosi około 130 km. Położonym najbliższym Suwałk ośrodkiem zaliczanym do miast dużych (100-500 tys. mieszkańców) jest drugie miasto Litwy – Kowno (295,3 tys. mieszkańców) oddalone o ok. 120 km. Czas dojazdu samochodem do tych miast z Suwałk wynosi około 2 godzin.

Odległość z Suwałk do najbliższego położonego miasta średniej wielkości - Augustowa (29,7 tys. mieszkańców) wynosi ok. 35 km, natomiast do pozostałych miast zbliżonej wielkości odległości przekraczają 60 km.

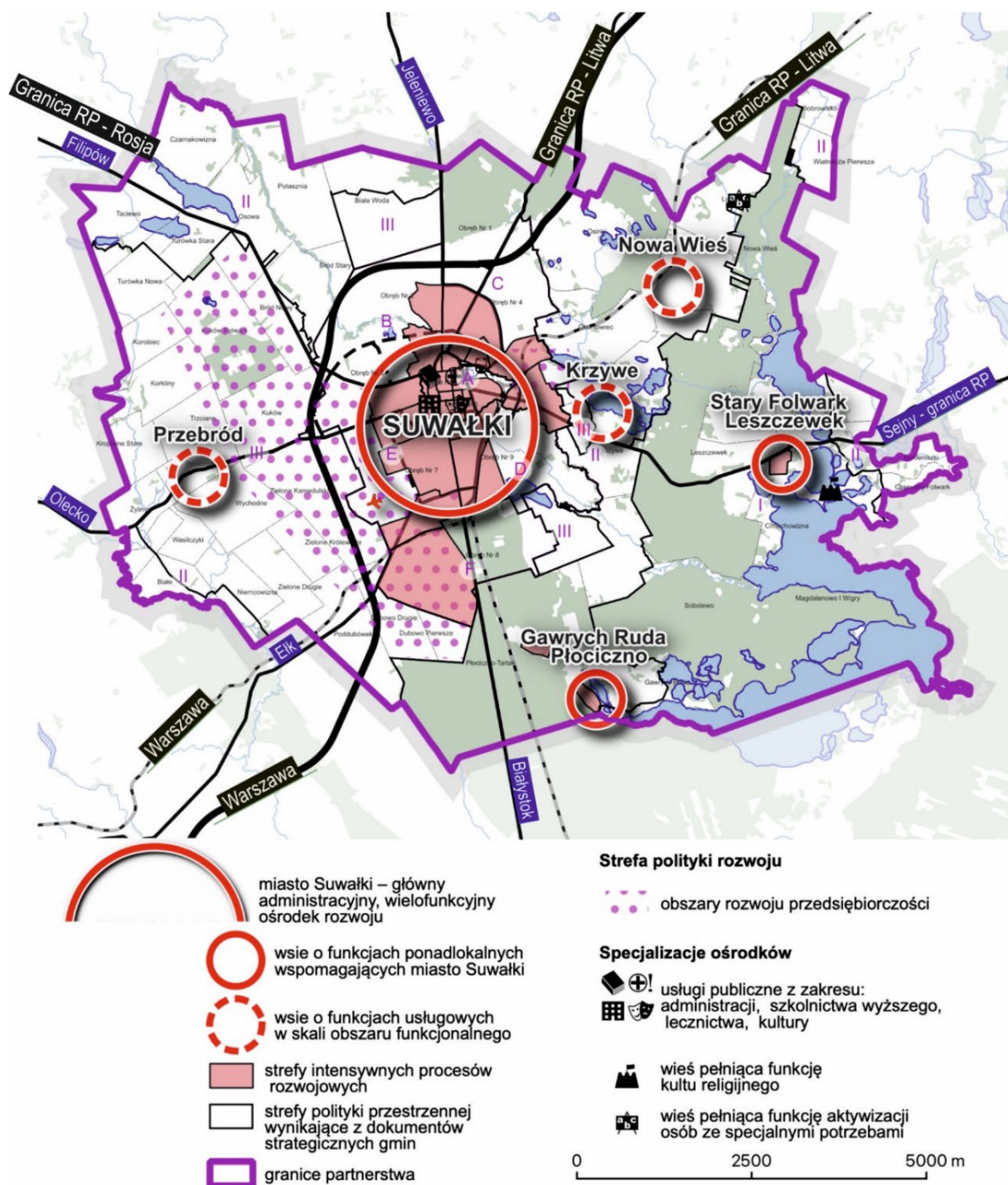
Zasięg obsługi Suwałk – stolicy powiatu – w zakresie zadań realizowanych przez samorząd powiatowy odpowiada granicom powiatu. Natomiast zasięg oddziaływania w sferze pozostałych usług, uzależniony jest od dostępności konkurencyjnej oferty usługowej sąsiadujących miast. Cały obszar partnerstwa leży w zasięgu 30 minutowego dojazdu do Suwałk, zaś dominująca jego część w zasięgu 15 minutowego dojazdu. Biorąc pod uwagę czasy dojazdów do innych miast podobnej wielkości stwierdzić należy, że Suwałki są jedynym miastem zaliczanym do miast średniej wielkości, które świadczą wybrane usługi wyższego rzędu i oferują poszerzony rynek pracy w tej części województwa podlaskiego.

Hierarchia sieci osadniczej w granicach MOF Suwałk wygląda następująco:

- miasto Suwałki – główny administracyjny (siedziba władz powiatowych i gminnych), wielofunkcyjny ośrodek rozwoju;
- wsie: Stary Folwark – Leszczewek, Gawrych Ruda – Płociczno-Tartak – jednostki o funkcjach wspomagających miasto Suwałki (ponadlokalne funkcje usług turystycznych);
- wsie: Przebród, Krzywe, Nowa Wieś, Płociczno-Osiedle – jednostki o funkcjach usługowych istotne w skali obszaru funkcjonalnego.

Strefa intensywnych procesów rozwojowych obejmuje zwarte tereny zabudowane i wskazane do zabudowy, w tym obszary miasta Suwałki i zwarte struktury wsi Płociczno-Tartak, Gawrych Ruda i Stary Folwark. Dodatkowo wieś Wigry pełnić ma funkcję ośrodka kultu religijnego oraz Lipniak – funkcję aktywizacji osób ze specjalnymi potrzebami. Obszar partnerstwa podzielony jest na strefy polityki przestrzennej, gdzie gminy prowadzą politykę określoną w swoich dokumentach strategicznych.

Ryc. 28. Partnerstwo MOF Suwałk – Struktura sieci osadniczej

Źródło: opracowanie własne, styczeń 2023 r.

Istniejące tereny przemysłowo-usługowe, w tym obszar SSSE Podstrefa Suwałki wraz z terenami przyległymi położonymi w gminie Suwałki, na których zlokalizowane są przedsiębiorstwa i zakłady ważne dla partnerstwa i planowane tereny rozwoju przemysłu, uwzględniają obszary cennych w skali województwa złóż kopalin (piaski i żwiry) oraz większe funkcjonujące zakłady górnicze.

5.1.2. Środowisko przyrodnicze – zasoby, ochrona, system powiązań przyrodniczych

MOF Suwałk zlokalizowany jest w Dziale Północnym Mazursko-Białoruskim, w Krainie Augustowsko-Suwalskiego okręgu Pojezierza Suwalskiego. Charakterystyczna dla obszaru MOF jest stosunkowo duża różnorodność biologiczna (duża powierzchnia lasów, obszary wodno-błotne, ekstensywne użytkowanie obszarów rolniczych) oraz zróżnicowanie rzeźby terenu.

W ogólnej powierzchni miasta Suwałki grunty rolne zajmują ok. 51,7% (ok. 3,4 tys. ha), lasy, tereny zadrzewione i zakrzaczone zajmują ok. 13,8% (ok. 0,9 tys. ha), grunty pod wodami zajmują ok. 1,2% (ok. 77 ha). W ogólnej powierzchni gminy Suwałki grunty rolne zajmują ok. 54,9% (ok. 13,7 tys. ha), lasy, tereny zadrzewione i zakrzaczone zajmują ok. 29,8% (ok. 7,9 tys. ha), grunty pod wodami zajmują ok. 10,95% (ok. 2897 ha).

Na obszarze Partnerstwa występują poniższe prawne formy ochrony przyrody:

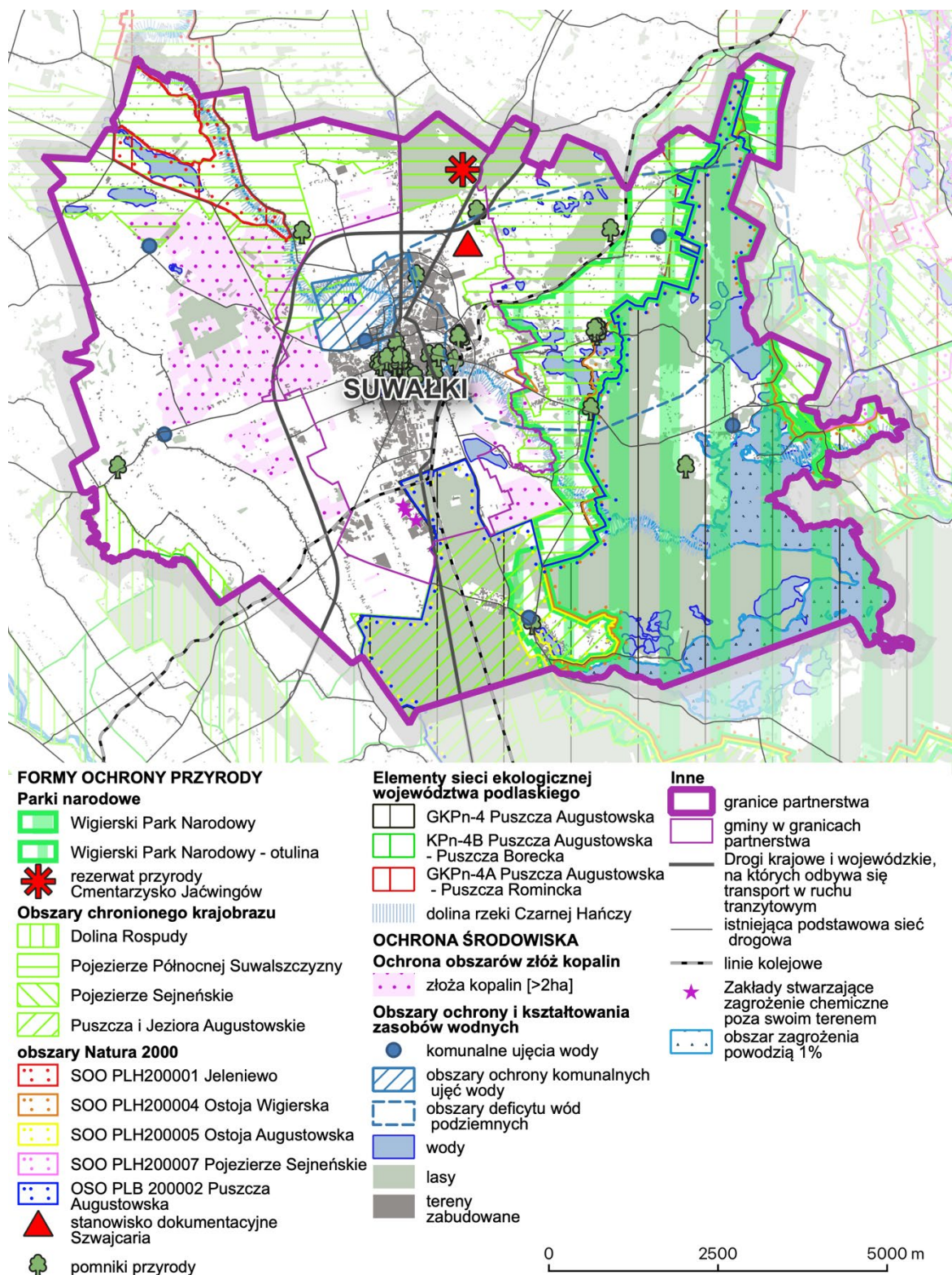
- Wigierski Park Narodowy wraz z otuliną.
- Obszary Natura 2000 (Puszcza Augustowska PLB 200002, Ostoja Augustowska PLH 200005, Jeleniewo PLH 200001, Ostoja Wigierska PLH 200004, Pojezierze Sejneńskie PLH 200007).
- Obszary Chronionego Krajobrazu („Pojezierze Północnej Suwalszczyzny”, „Puszcza i Jeziora Augustowskie”, „Pojezierze Sejneńskie”, „Dolina Rospudy”).
- Rezerwat przyrody „Cmentarzysko Jaćwingów”.
- Stanowisko dokumentacyjne „Szwajcaria”.
- Pomniki przyrody (42 obiekty).
- Lokalne systemy przyrodnicze, w szczególności dolina Czarnej Hańcy i jej powiązania z obszarami regionalnej sieci ekologicznej objętej ochroną prawną (obszary: Natura 2000 i Wigierskiego Parku Narodowego).

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego wyznaczona została ponadto sieć ekologiczna województwa. W obszarze MOF Suwałki są to:

- Obszar węzłowy GKPN-4 Puszcza Augustowska.
- Główny korytarz ekologiczno-migracyjny GKPN-4A Puszcza Augustowska – Puszcza Romincka.
- Uzupełniający korytarz ekologiczno-migracyjny KPN-4B Puszcza Augustowska – Puszcza Borecka.

Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego obejmuje również racjonalne gospodarowanie wodami i lasami oraz ochronę powierzchni ziemi ze szczególną troską o zachowanie walorów obszaru Pojezierza Suwalskiego z jeziorem Wigry położonym w Wigierskim Parku Narodowym. Ochrona zasobów wodnych obejmuje, poza obszarami wód powierzchniowych, przede wszystkim obszary deficytu wód podziemnych oraz obszary ochrony komunalnych ujęć wody.

Ryc. 29. Partnerstwo MOF Suwałk – Środowisko przyrodnicze: zasoby, ochrona, system powiązań przyrodniczych

Źródło: opracowanie własne, styczeń 2023 r.

W obszarze MOF Suwałk występują złoża kopalin (piaski i żwiry), cenne w skali województwa ze względu na jakość kopaliny i wielkość zasobów. Z uwagi na walory krajobrazowe, potrzebę ochrony bioróżnorodności oraz w trosce o poziom wód gruntowych nie przewiduje się przeznaczania w planach zagospodarowania przestrzennego nowych terenów pod wydobycie kopalin. Siedliska przyrodnicze narażone są na typowe zagrożenia związane z antropopresją i ogólnie działalnością człowieka: zabudowa rozproszona, niekontrolowane odpady z gospodarstw domowych i obiektów rekreacyjnych, zanieczyszczenia związane z rolnictwem i leśnictwem w tym powierzchniowe zanieczyszczenie wód. Zagrożenia fauny związane są głównie z działalnością człowieka poprzez melioracje i osuszanie. Potencjalne zagrożenie powodziowe w obszarze MOF Suwałk ma niewielki zasięg i związane jest głównie z rzeką Czarna Hańcza.

Wśród zagrożeń środowiskowych wskazać należy na jakość powietrza w Suwałkach, która niepokojąco się pogarsza, hałas (drogowy, kolejowy, przemysłowy i komunalny), pola elektromagnetyczne (źródła stanowią linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia 110 kV i 400 kV oraz związane z nimi stacje elektroenergetyczne, a także źródła punktowe, takie jak nadajniki radiowe i telewizyjne). Na istniejących terenach przemysłowo-usługowych zlokalizowane są zakłady stwarzające zagrożenie chemiczne poza swoim terenem.

Zanieczyszczenie powietrza na terenie Partnerstwa jest najbardziej uciążliwe w mieście i jest to ściśle związane z procesem urbanizacji: niską emisją, częściowo uprzemysłowieniem, rozwojem motoryzacji. Pomiar jakości powietrza wskazują, że jakość powietrza w Suwałkach jest silnie uzależniona od ilości dni zimnych (zwłaszcza mroźnych). Szczególnie niepokojące jest zjawisko wzrostu, zwłaszcza w sezonie letnim, udziału pyłów drobnych PM_{2,5} w ogólnej ilości pyłu PM₁₀.

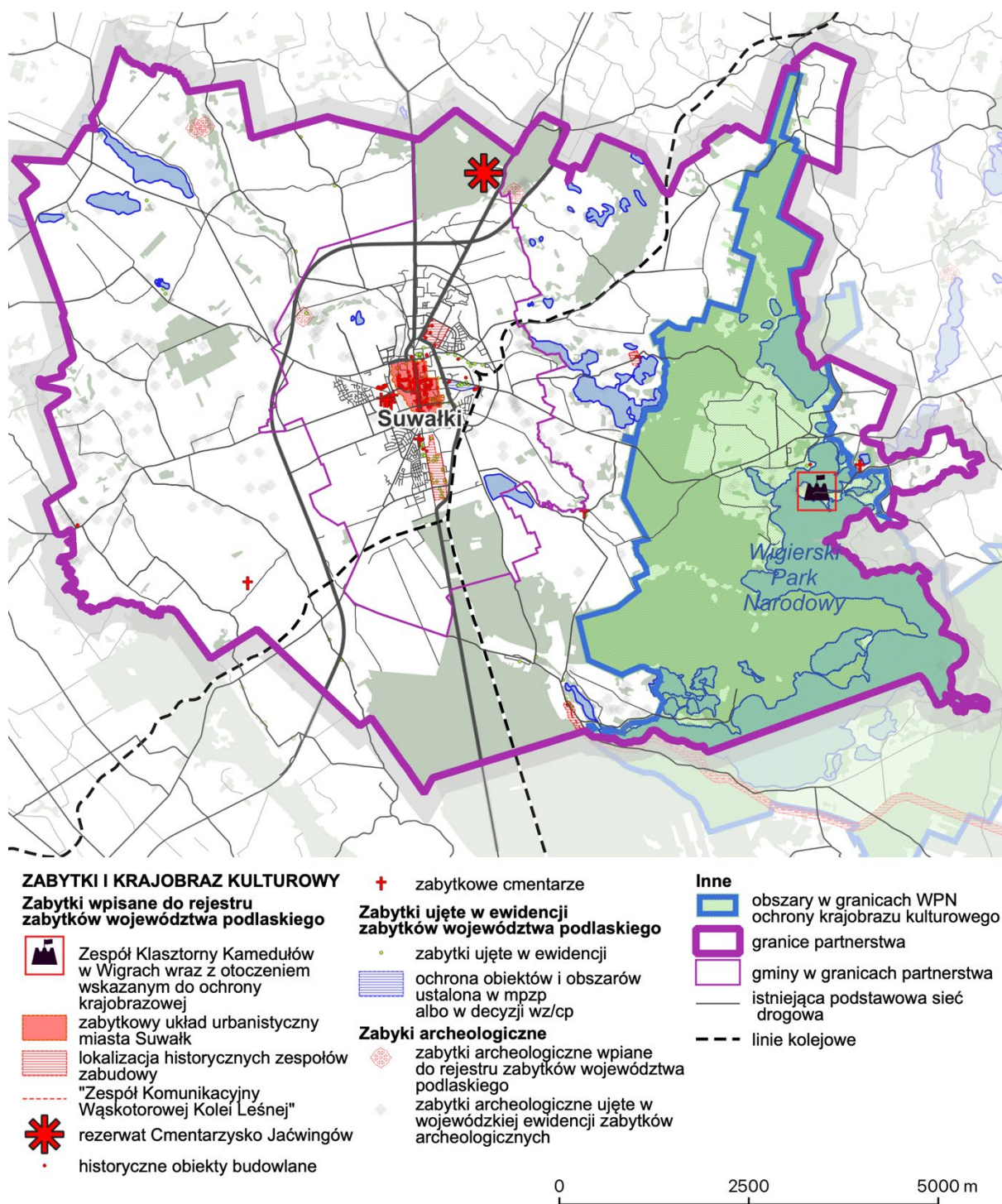
5.1.3. Zabytki i krajobraz kulturowy

Dziedzictwo kulturowe w obszarze MOF Suwałk obejmuje m.in. obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i zabytki archeologiczne.

Wśród obiektów zabytkowych wyróżnić należy układ przestrzenny miasta Suwałk wpisany do rejestru zabytków jako zabytek urbanistyczny z dwoma parkami, zabytki sakralne (kościół, cerkwie, molenny), architekturę świecką (m.in. kamienice z oficynami, budynki administracji i kolejowe, domy, chałupy), zespoły obiektów architektury historycznej militarnej (budownictwo koszarowe), cmentarze wyznaniowe. Zespół Klasztorny Kamedułów w Wigrach położony na wschód od Suwałk, na Półwyspie Wigierskim, zaliczony został do grupy najważniejszych obiektów zabytkowych w Polsce, ochrony natomiast wymaga jego otoczenie. Na uwagę zasługuje obiekt inżynierii: „Zespół Komunikacyjny Wąskotorowej Kolei Leśnej”, który początek trasy ma we wsi Płociczno-Tartak.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić należy cmentarzysko kurhanowe w Szwałcarii, osadę z okresu wpływów rzymskich (II-V w. n.e.) w Krzywólce, cmentarzysko kurhanowe z III-V w. n.e. oraz osadę z okresu wpływów rzymskich w Osowej.

Ryc. 30. Partnerstwo MOF Suwałk – Zabytki i krajobraz kulturowy

Źródło: opracowanie własne, styczeń 2023 r.

Na terenie MOF funkcjonuje Muzeum Okręgowe w Suwałkach z filią - Muzeum im. Marii Konopnickiej. Muzeum posiada bogate zbiory zabytków archeologicznych m.in. z epoki kamienia, zabytki kultury ludowej z terenów Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego, zbiory tkactwa, sztuki ludowej, plastyki obrzędowej oraz wytwory tradycyjnych rzemiosł ludowych a także niezwykle cenne dzieła malarstwa, rzeźby i sztuki użytkowej XVIII-XX wieku.

Wykorzystanie potencjału kulturowego dla rozwoju turystycznej funkcji obszaru MOF Suwałk powinno być sprzężone z wykorzystaniem jego potencjału przyrodniczego, bogatego dziedzictwa kulturowego, tradycji historycznych, różnorodności narodowościowej, wyznaniowej i kulturowej oraz tradycyjnych związków z Litwą.

Kierunki działań dla ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego obejmują opracowywanie i realizację kompleksowych programów rewitalizacyjnych terenów z zasobami zabytkowymi, zwłaszcza historycznych miejskich, przemysłowych i powojennych, w tym między innymi wdrożenie projektów rewitalizacji centrum miasta oraz innych obszarów zdegradowanych w Suwałkach.

5.1.4. Transport i komunikacja

Przez obszar przechodzi ruch tranzytowy o znaczeniu międzynarodowym i krajowym – I Europejski Korytarz Transportowy Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa (TEN-T), w którym przebiega droga ekspresowa S61 – Via Baltica oraz modernizowana linia kolejowa E75 – Rail Baltica.

Ponadto powiązania drogowe zewnętrzne, w tym międzyregionalne realizują drogi wojewódzkie. Powiązania drogowe wewnętrzne w mieście realizują głównie podstawowe układy uliczno-drogowe dróg wojewódzkich i powiatowych, dostosowane do potrzeb miejskiej komunikacji zbiorowej. Powiązania z obszarami wiejskimi realizuje sieć dróg gminnych, a także drogi powiatowe, wojewódzkie i krajowe w ich przebiegu przez te obszary.

Podstawowy układ drogowy obszaru tworzą następujące trasy:

- S 61 - droga krajowa ekspresowa na odcinku Raczek – Suwałki – Budzisko – granica państwa (Kowno), stanowiąca odcinek drogowej trasy europejskiej Via Baltica (część wspólna przebiegu z Via Carpatia).
- DW 652 – droga wojewódzka: Kowale Oleckie – Suwałki.
- DW 653 – droga wojewódzka: Sedranki – Suwałki – Sejny – Poćkuny.
- DW 655 – droga wojewódzka: Giżycko/Kąp – Suwałki – Rutka-Tartak.
- DW 662 – droga wojewódzka: Augustów /Droga Nr 16/ – Suwałki – Budzisko.

Podstawowy układ drogowy obszaru wymaga rozbudowy o planowane odcinki dróg.

Układ infrastruktury kolejowej składa się obecnie z linii kolejowych:

- Nr 39: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Olecko – Suwałki.
- Nr 51: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Suwałki – Trakiszki – granica RP; obie linie 39 i 51 - stanowią planowany do modernizacji odcinek kolejowej trasy europejskiej E75 - Rail Baltica.
- Nr 40: niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa Sokółka – Suwałki.

Istniejąca sieć kolejowa przewidziana jest do modernizacji. Planowana jest też budowa w granicach partnerstwa nowego przystanku na linii kolejowej.

Planowane jest wykorzystanie dla przemysłu, w większym zakresie, transportowych bocznic kolejowych powiązanych z istniejącymi liniami kolejowymi.

Publiczny transport zbiorowy na terenie miasta i gminy Suwałki zorganizowany jest przez miasto Suwałki i realizowany liniami autobusowymi, w tym oferowanymi sezonowo. Trasy autobusowe przebiegają na terenie miasta oraz docierają do wsi położonych w gminie Suwałki: Krzywe, Mała Huta, Poddubówek, Przebród, Wychodne, Zielone Kamedulskie i Zielone Królewskie, Płociczno, Sobolewo i Biała Woda, Lipniak, Nowa Wieś i Okuniowiec. Komunikacja publiczna organizowana przez gminę, obecnie ma charakter głównie związany z dowozem uczniów.

Publiczny transport zbiorowy, zapewniający powiązania obszaru z regionem oraz powiązania międzynarodowe, planuje się dostosować do funkcji miasta Suwałki – głównego administracyjnego wielofunkcyjnego ośrodka rozwoju.

System publicznego transportu zbiorowego rozwijać się będzie zgodnie z planowanym zoptymalizowanym systemem transportu obejmującym MOF Suwałk, z wykorzystaniem m.in. rozbudowanej oferty roweru miejskiego.

W obszarze partnerstwa znajduje się lokalne lotnisko dla małych samolotów. Dysponuje pasem do zawracania, płytą postojową, drogą kołowania oraz infrastrukturą techniczną. Przewiduje się wzbogacanie oferty lotniska i rozwój jego infrastruktury, w tym w zakresie zwiększenia operacji lotniczych.

Na obszarze MOF Suwałk funkcjonuje system tras rowerowych, w tym turystyczne szlaki rowerowe. Najważniejsze szlaki międzynarodowe / krajowe to:

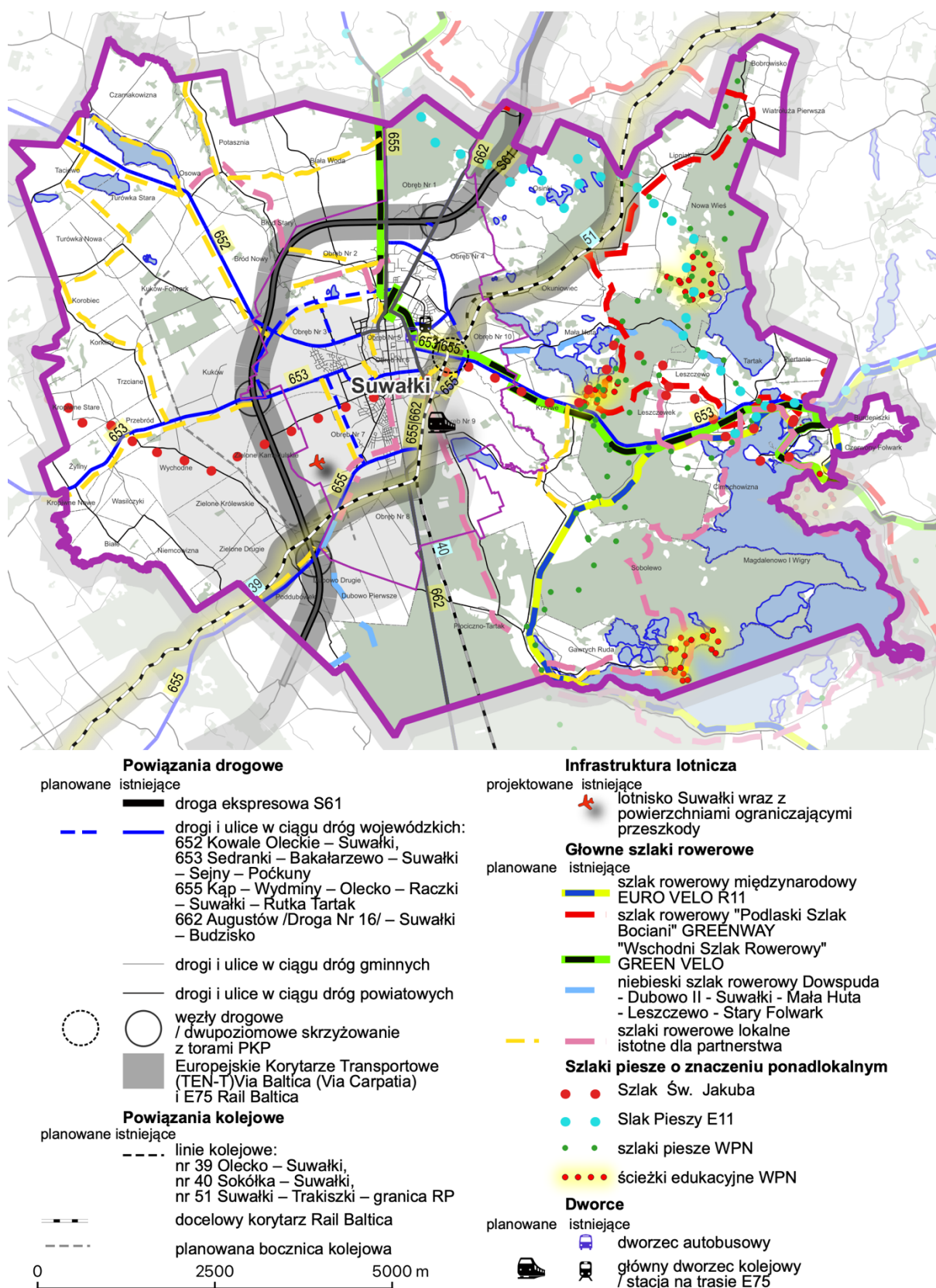
- Wschodni Szlak rowerowy GREEN VELO,
- EURO VELO R11,
- „Podlaski Szlak Bociani” GREENWAY.

W obszarze funkcjonują również liczne szlaki turystyczne piesze, w tym międzynarodowe, m.in.:

- Europejski długodystansowy szlak pieszy E11 Amsterdam-Ryga,
- Szlak św. Jakuba,
- szlaki piesze w granicach WPN i ścieżki edukacyjne WPN.

W ramach rozwoju systemu tras rowerowych i pieszych planuje się jego skoordynowany rozwój, dążąc do objęcia systemem całego partnerstwa, z priorytetem połączenia terenów oraz szlaków istotnych dla rozwoju obszaru.

Ryc. 31. Partnerstwo MOF Suwałk – Transport i komunikacja

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych z obowiązujących studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, styczeń 2023 r.

5.1.5. Infrastruktura techniczna i OZE

Zaopatrzenie w energię elektryczną obszaru MOF Suwałk zapewnione jest z Krajowego Systemu Elektroenergetycznego siecią 110 kV zewnętrznymi liniami 110 kV – ze stacji 220/110 kV Ełk. Elementy głównej sieci dystrybucyjnej stanowią stacje 110/ 20 kV (5 szt.) – GPZ „Suwałki”, „Reja”, „Hańcza”, „Strefa”, „Potasznia” i linie zasilające WN 110 kV wraz z liniami WN 110 kV zlokalizowanymi na obszarze MOF Suwałk. W obszarze zlokalizowana jest dwutorowa linia 400 kV relacji Ełk Bis – granica RP – Alytus.

Infrastruktura zaopatrzenia w wodę w obszarze MOF Suwałk bazuje w znacznej mierze na ujęciu wody dla miasta Suwałk. Sieć wodociągowa obsługująca teren gminy Suwałki zasilana jest z 5 ujęć zlokalizowanych w Przebrodzie, Turówce Starej, Płocicznie-Tartaku, Starym Folwarku i Nowej Wsi, gdzie woda, podobnie jak w przypadku ujęcia w mieście, wymaga uzdatniania. Wszystkie ujęcia gminne posiadają strefy ochrony bezpośredniej. Ujęcie wody dla miasta Suwałk posiada strefę ochrony bezpośredniej i teren ochrony pośredniej. Sieć przesyłowa nie jest objęta efektywnym monitoringiem, w związku z tym występują stosunkowo znaczne straty wody.

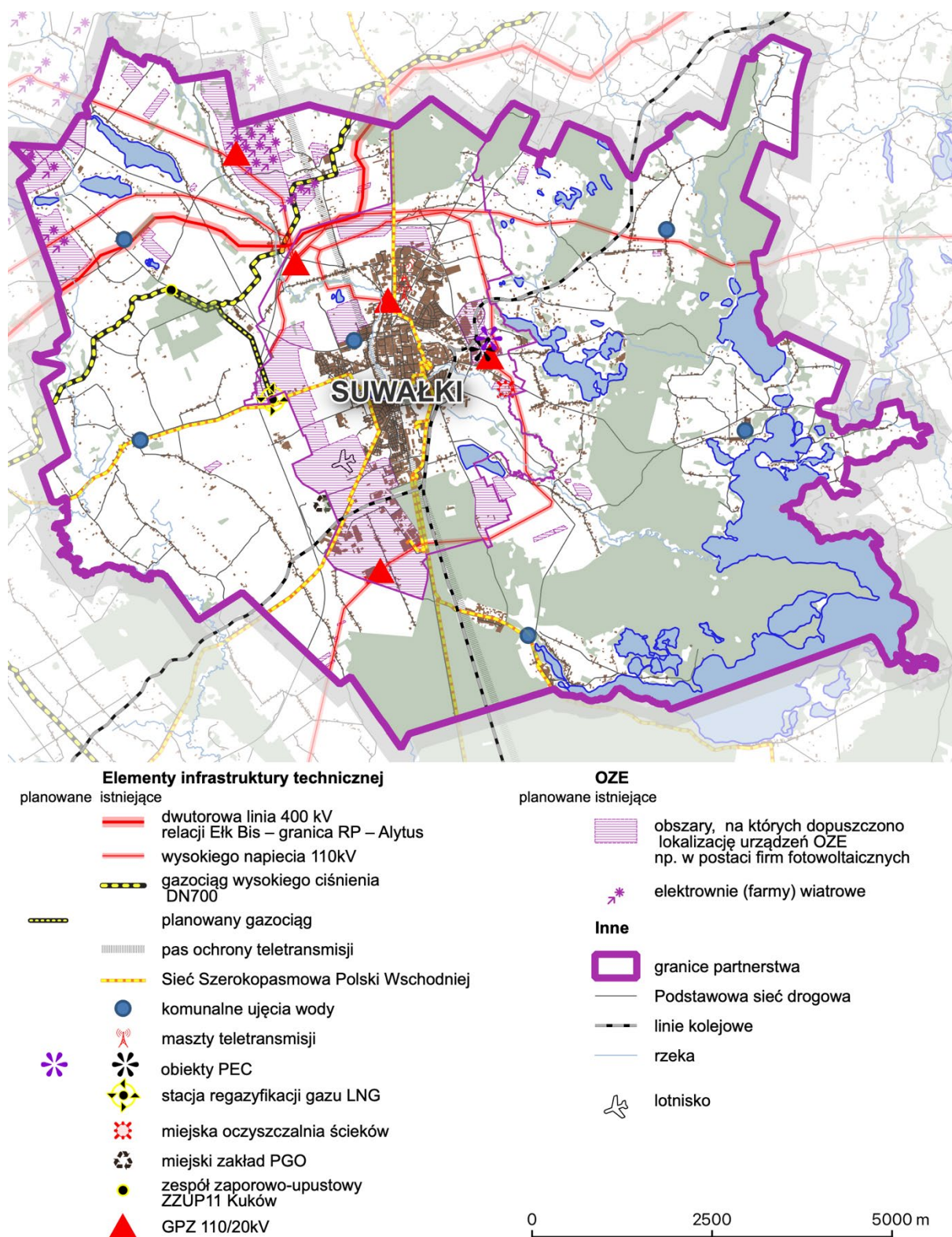
Kanalizacja sanitarna. Na terenie MOF Suwałk została wyznaczona aglomeracja i obejmuje obszar miasta oraz położonych w gminie Suwałki wsi: Cimochovizna, Krzywe, Leszczewek, Leszczewo, Mała Huta, Stary Folwark, Tartak i Zielone Kamedulskie. Długość sieci kanalizacyjnej na terenie aglomeracji to 160,4 km (dane z 2020 r.). Funkcjonująca na terenie MOF **oczyszczalnia ścieków w Suwałkach** to oczyszczalnia biologiczna z podwyższonym usuwaniem związków azotu.

Wody opadowe odprowadzane są systemem kanałów przede wszystkim z obszarów miasta Suwałki. Odbiornikiem jest głównie rzeka Czarna Hańcza. Na terenie zurbanizowanym infrastruktura rozsączająca jest niewystarczająca.

Dostęp do gazu obecnie zapewnia sieć gazociągów niskiego ciśnienia ze stacji regazyfikacji gazu zlokalizowanej we wsi Zielone Kamedulskie w gminie Suwałki. Trwa proces podłączenia obszaru MOF Suwałk do krajowego systemu gazowniczego dzięki interkonektorowi gazowemu, łączącemu systemy gazowe Polski i Litwy (DN700). Wyzwaniem jest połączenie z siecią funkcjonującą na terenie miasta.

Energetyka wiatrowa. Obszar MOF Suwałk posiada sprzyjające warunki dla stosowania odnawialnych źródeł energii. Najbardziej dogodne warunki dla funkcjonowania energetyki wiatrowej wskazano w gminie Suwałki w okolicach Taciewa, Turówki Nowej, Czarnakowizny, Potasznia, Białej Wody i Brodu Starego. Na tych terenach znajdują się obiekty farm wiatrowych: „Potasznia” o mocy 41,4 MW, „Piecki” – 32 MW, „Taciewo” – 30 MW. Ze względu na istniejące zagospodarowanie obszaru partnerstwa, w tym funkcjonowanie parków elektrowni wiatrowych, uwarunkowania prawne, przyrodnicze i środowiskowe oraz brak akceptacji społeczności lokalnej, nie przewiduje się rozwoju OZE w tej formie. Na terenie miasta należy utrzymać zakaz lokalizacji elektrowni wiatrowych.

Ryc. 32. Partnerstwo MOF Suwałk – Infrastruktura techniczna i OZE

Źródło: opracowanie własne, styczeń 2023 r.

Energia słoneczna. Warunki nasłonecznienia w obszarze partnerstwa nie odbiegają znacząco od panujących w Polsce, natomiast problemem rozwoju OZE w formie systemów fotowoltaicznych (tereny zabudowy przemysłowej) jest wysoka terenochłonność i wpływ na krajobraz. Obszary, na których dopuszczono lokalizację urządzeń OZE w postaci farm fotowoltaicznych wynikają z obowiązującej polityki przestrzennej wyrażonej w dokumentach planistycznych.

Energetyka geotermalna. Obszar MOF Suwałk nie zalicza się do obszarów rozwoju geotermii głębokiej. Tak jak w całym kraju możliwe jest jednak wykorzystanie złóż niskotemperaturowych w instalacjach typu pompa ciepła, służących do ogrzewania domów jednorodzinnych oraz większych obiektów.

Bioenergetyka. Jako zasoby energii odnawialnej, możliwe do wykorzystania na obszarze partnerstwa, obecnie wskazuje się również biomasę. Potencjałem dla rozwoju OZE z wykorzystaniem biomasy są funkcjonujące duże gospodarstwa hodowlane oraz oczyszczalnia ścieków.

Gospodarowanie odpadami. Odpady komunalne z terenu miasta Suwałk zagospodarowane są przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami w Zielonym Kamedulskim. W obszarze MOF Suwałk zorganizowana jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, która zgodnie z obowiązującymi przepisami objęła wszystkich mieszkańców. Odpady, szczególnie frakcja energetyczna pre-RDF stanowią również potencjalne źródło energii dla miasta. W najbliższych latach zostanie zrealizowane zadanie dotyczące budowy instalacji termicznego przekształcania wstępnie przetworzonych odpadów komunalnych (pre RDF/RDF).

Do najważniejszych elementów infrastruktury **telekomunikacji i teleinformatyki** w obszarze MOF Suwałk zaliczyć należy istniejące elementy Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej (sieć i węzły), jako infrastruktury realizującej cele polityki przestrzennej, ujętej w zapisach PZPWP. Na obszarze MOF Suwałk zlokalizowane są urządzenia **radio-komunikacji i teletransmisji** o znaczeniu ponadlokalnym: TON Suwałki, trasa linii radiowej relacji: RTCN Suwałki / Krzemieniucha – SLR Kamień, która ma podstawowe znaczenie dla bezpieczeństwa państwa oraz urządzenie pomocy radionawigacyjnych lotnictwa cywilnego w Suwałkach, zlokalizowane w sąsiedztwie istniejącego lotniska (strefy ochronne i sposób zagospodarowania wymaga uzgodnienia z Urzędem Lotnictwa Cywilnego).

W obszarze MOF Suwałk potrzeby z zakresu **energetyki cieplnej** pokrywane są przede wszystkim ze źródeł energetyki indywidualnej oraz z miejskiej sieci ciepłowniczej (istniejące i planowane obiekty spółki miejskiej PEC), zapewniającej centralne ogrzewanie, technologie i dostawę ciepłej wody użytkowej.

5.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie polityki przestrzennej

Partnerstwo MOF Suwałk obejmuje miasto Suwałki i otaczającą je gminę wiejską. Stąd w centrum Partnerstwa dominuje regularna, planowa zabudowa miejska Suwałk, a w otoczeniu zabudowa o charakterze wiejskim, o niskiej intensywności, rozciągnięta wzdłuż dróg. Tylko nieliczne miejscowości wiejskie, charakteryzują się bardziej skupioną zabudową (Stary Folwark, Płociczno-Tartak i Gawrych Ruda).

Wsie zlokalizowane wokół Suwałk to struktury wynikłe z przekształceń dawnej zabudowy wiejskiej, lokalizowanej zwykle wzdłuż dróg. Zagrody znajdowały się po jednej lub obu stronach drogi, a każda zagroda zbudowana była na własnym łanie pola, który odchodził prostopadłe od drogi. Przykładem: Sobolewo, Biała Woda, Krzywe i Zielone Królewskie. Najdłuższe zespoły rozciągniętej zabudowy wiejskiej osiągnęły około 2,5 km długości. W ostatnich dziesięcioleciach nastąpiły i nadal następują żywiołowe, **słabo kontrolowane procesy powstawania wtórnej zabudowy i zmiany jej charakteru** z zagrodowej na jednorodziną, niezwiązaną z gospodarstwem rolnym. Tereny ulegają stopniowej parcelacji pod zabudowę jednorodziną, powstają chaotyczne układy zabudowy oparte o bezpośrednie zjazdy z drogi publicznej. Następuje przemieszanie zabudowy o różnym, potencjalnie konfliktowym charakterze.

Większość mieszkańców Partnerstwa zamieszkuje w obrębie skoncentrowanej zabudowy miasta Suwałk i ma zapewniony dobry dostęp do obiektów usług publicznych i komercyjnych oraz do sieci infrastruktury technicznej. Przykładowo, około 70% ogółu mieszkańców, a co za tym idzie podobny odsetek dzieci, zamieszkuje w zasięgu 15-minutowego dojazdu pieszego do szkoły podstawowej. Kolejne 26% dzieci może dotrzeć do szkoły podstawowej w ciągu 15 minut podróżując rowerem. Wskaźniki długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, biorąc pod uwagę wysoki odsetek korzystającej z sieci ludności, są również korzystne – niższe od przeciętnych dla kraju.

Zagrożeniem dla ładu przestrzennego i standardu życia mogą być jednak procesy niekontrolowanej suburbanizacji na terenach wiejskich. Poza wskazanymi miejscowościami wiejskimi, zabudowa tworzy wąskie pasma wzdłuż dróg a mała intensywność zabudowy stawia pod znakiem zapytania możliwość wprowadzenia współczesnych standardów zamieszkiwania w zakresie dostępu do usług oraz infrastruktury technicznej (w tym np. centralnego ogrzewania i kanalizacji sanitarnej). Chaotyczne rozlewanie się zabudowy, skutkuje nie tylko dewastacją krajobrazu, ale również generuje **nadmierne koszty funkcjonowania gminy**. Proces taki może następować również w przypadku, gdy zbyt szeroko zaplanowane tereny rozwojowe są wykorzystywane w niewielkim stopniu, wyrwykowo, bez zapewnienia właściwych standardów uzbrojenia terenu i dostępu do usług publicznych.

5.2.1. Zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego

1. Znaczna część obszaru MOF Suwałk objęta jest różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu. Niezbędne jest rygorystyczne respektowanie zakazów i ograniczeń wynikających z ustanowionych form ochrony.
2. Ukierunkowanie rozwoju gospodarczego Partnerstwa w oparciu o naturalne walory przyrodnicze i środowiskowe z zachowaniem bioróżnorodności naturalnych ekosystemów.
3. Zaleca się działania zmierzające do utrzymania i wzmocnienia powiązań ekologicznych – wskazania, na podstawie waloryzacji przyrodniczej i krajobrazowej, obszarów niezbędnych do zachowania ciągłości regionalnej sieci korytarzy ekologicznych, mających szczególne znaczenie dla gatunków wędrownych.
4. Podstawową formą ochrony terenów otwartych i krajobrazu, które są ograniczonym dobrem wspólnym, jest ich ochrona przed zabudową lub niekorzystną zmianą sposobu użytkowania. Tereny rolne i leśne, tereny położone wzdłuż cieków wodnych i jezior oraz obszary na przebiegu zielonych korytarzy ekologicznych powinny być chronione przed zabudową w dokumentach planistycznych. Wyjątkiem mogą być jedynie obiekty gospodarcze, związane z gospodarką rolną lub leśną (bez możliwości realizacji nowych siedlisk), niezbędne obiekty infrastruktury, urządzenia związane z regulacją i retencją wód oraz wyspecjalizowane urządzenia obsługi turystyki wodnej (przystanie, mariny, itp.).
5. Ustanowienie jednoznacznej granicy pomiędzy terenami zurbanizowanymi (tereny zabudowy) i terenami otwartymi, nie przewidywanymi do zabudowy. Zmiana sposobu użytkowania terenów rolnych na cele nierolnicze powinna następować jedynie w przypadkach uzasadnionych realnym zapotrzebowaniem (przykładowy czas realizacji: do 5-10 lat) i zostać poprzedzona uchwaleniem aktu planowania przestrzennego, a zabudowa poprzedzona lub równoległa z realizacją docelowego uzbrojenia i urządzenia ulic.
6. Ustanowienie istotnych dla rozwoju funkcji turystycznych terenów krajobrazu otwartego – z ograniczeniami dla nowej zabudowy – połączenie występujących wokół miasta kompleksów leśnych, łąkowych i mokradeł oraz terenów rolnych, wolnych od zabudowy lub zabudowanych w nieznacznym stopniu.
7. Wbudowanie terenów rolnych i leśnych w obręb korytarzy ekologicznych w ogólnodostępny system terenów otwartych i zieleni publicznej, połączenie ich zielonymi ciągami pieszymi i rowerowymi spinającymi poszczególne wsie i obszary Partnerstwa.
8. Utrzymanie terenów zielonych na obszarach zurbanizowanych, a także zwiększanie na tych obszarach retencji wód, stosowanie rozwiązań prorotacyjnych jako jedno z działań adaptujących do zmian klimatycznych. Ustanowienie retencji jako priorytetu projektowania systemów gospodarowania wodami opadowymi. Stosowanie rozwiązań takich jak:
 - zwiększanie udziału powierzchni biologicznie czynnych, a w przypadku realizacji niezbędnych powierzchni utwardzonych stosowanie rozwiązań wodoprzepuszczalnych (np. ażurowych lub z materiałów jamistych, wodoprzepuszczalnych) zamiast powierzchni szczelnych,
 - wykorzystanie istniejących zagłębień i oczek wodnych do retencji,

- zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych w sposób minimalizujący utratę naturalnej retencji lub spowalniający odpływ odprowadzanych wód (np. poprzez zbiorniki retencyjno-infiltracyjne, zastosowanie drenaży lub skrzynek rozsączających itp.),
 - zakładanie zielonych dachów i zielonych, żyjących ścian na budynkach/wiatlach,
 - zakładanie ogrodów deszczowych zasilanych deszczówką na terenach zurbanizowanych, szczególnie na terenach o znacznym zasklepieniu gleby.
9. Wspólna polityka ekologiczna miasta i gminy, poprzez podejmowanie wspólnych przedsięwzięć, w tym we współpracy z firmami eksploatującymi zasoby środowiska przyrodniczego i Wodami Polskimi, w zakresie ochrony wód, ziemi, powietrza i krajobrazu jako podstawy dla rozwoju rekreacji oraz turystyki. Rozwój gospodarczy w oparciu o naturalne i przywrócone na terenach pokopalnianych walory przyrodnicze i środowiskowe z jednoczesną dbałością o zachowanie bioróżnorodności naturalnych ekosystemów.

5.2.2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Ochrona elementów dziedzictwa kulturowego, w szczególności wartościowych układów urbanistycznych, zespołu Klasztoru Wigierskiego wraz z otoczeniem, historycznych zespołów parkowych, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych oraz obiektów zabytkowych.
2. Ochrona krajobrazu kulturowego i naturalnego wokół zespołu Klasztoru Wigierskiego winna odbywać się z wykorzystaniem wszystkich możliwych narzędzi prawnych, w tym planistycznych. Obszar w zasięgu widoku należy chronić przed nową (niezwiązaną z istniejącą) zabudową, dopuszczając jedynie obiekty niezbędne do funkcjonowania instytucji i usług publicznych.
3. Rewitalizacja obszarów wyznaczonych na terenie miasta, w tym obszarów obejmujących zabytkowy układ zabudowy w Suwałkach oraz rehabilitacja obszarów istniejącej zabudowy z obiektami zabytkowymi i infrastruktury technicznej na terenie gminy Suwałki. Działania te wymagają analizy i oceny istniejących strategicznych uwarunkowań dotyczących zagospodarowania i zabudowy. Opracowanie i wdrażanie programów rewitalizacji lub rehabilitacji dla poszczególnych obszarów lub ich fragmentów.
4. Wykorzystanie lokalizacji (położenia, połączeń komunikacyjnych, uzbrojenia technicznego, zachowanych elementów zagospodarowania) dawnych założeń folwarcznych i przemysłowych dla realizacji nowych inwestycji przemysłowych / przetwórczych lub innych aktywności gospodarczych / adaptacji na inne współczesne funkcje.
5. Przypadki samowoli budowlanej polegającej na nielegalnej realizacji zabudowy lub zmiany sposobu użytkowania terenów rolnych (np. poprzez sytuowanie obiektów niezwiązanych trwale z gruntem, niewymagających pozwolenia na budowę) powinny być skutecznie zwalczane. Działanie to winno dotyczyć szczególnie obszarów w obrębie istniejących form ochrony przyrody oraz w otoczeniu zespołu Klasztoru Wigierskiego.

5.2.3. Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów

5.2.3.1. Zapotrzebowanie w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

Przygotowywana zmiana przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa sposób obliczania zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową oraz obliczania chłonności terenów niezabudowanych i luk w zabudowie - w planie ogólnym, który ma zastąpić studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Zgodnie z projektem rozporządzenia określając zapotrzebowanie na nową zabudowę, bierze się pod uwagę:

- prognozowaną, przyszłą liczbę mieszkańców gminy w perspektywie 20 lat;
- przyszły standard zamieszkiwania wyrażony powierzchnią użytkową mieszkań w gminie na jednego mieszkańca, z założeniem, że standard ten będzie się poprawiał w ciągu kolejnych 20 lat w tempie zgodnym z trendem wyznaczonym z okresu ostatnich 10 lat.

Jako okres kierunkowy w analizie przyjęto rok 2041, aktualizując dane przyjęte do diagnozy o wyniki NSP 2021. Szacowana liczba mieszkańców obszaru partnerstwa zgodnie z prognozami GUS w 2041 r. wyniesie około 76,8 tys. osób, zaś wskaźnik standardu zamieszkiwania - około 35,3 m²/mieszkańca.

Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową wyniesie około 0,6 mln m² PUM, dla około 16,8 tys. osób.

Tabela 19. Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową w MOF do 2041 r.

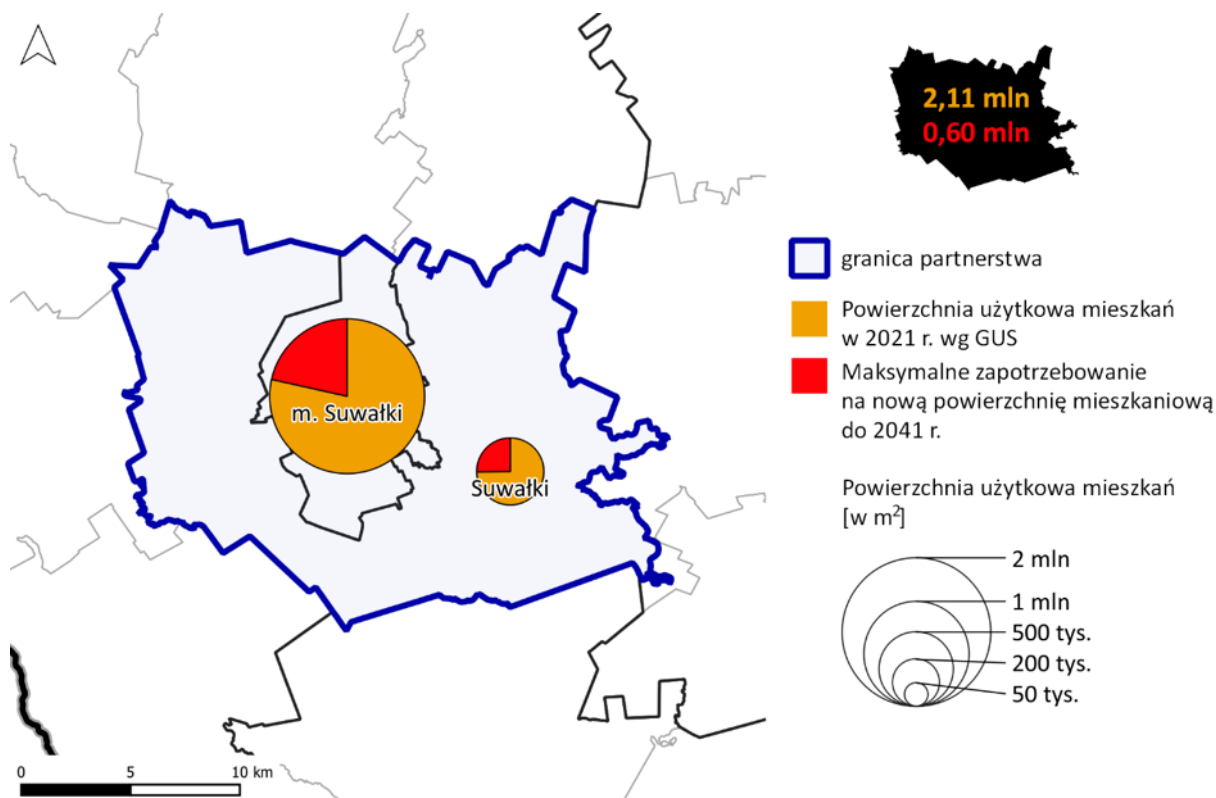
Gmina (w) wiejska (m) miejska (m-w) miejsko-wiejska	Powiat	Liczba ludności			Standard zamieszkiwania (PUM/mieszkańca)		Powierzchnia użytkowa mieszkań		Zapotrzebowanie na nową zabudowę	
		w osobach			m ² /osobę		m ² (ogółem)		w osobach	w PUM (m ²)
		2021 r.	2030 r.	2041 r.	2021 r.	2041 r.	2021 r.	2041 r.	do 2041 r.	
Suwałki (w)	suwalski	7931	8158	8391	40,4	51,2	321404	429645	2114	108241
Suwałki (m)	m. Suwałki	69229	68801	68376	26,0	33,4	1792789	2283747	14699	490958
MOF Suwałk		77160	76959	76767	27,4	35,3	2114193	2713391	16813	599198

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL i BDOT10k z geoportal.gov.pl

Bezkrytyczne przyjęcie wyników obliczeń według zaproponowanej metody - szacowania potrzeb mieszkaniowych na podstawie ekstrapolacji trendu inwestycyjnego z ostatnich lat - może powodować utrwalanie negatywnych tendencji rozwojowych - niekorzystnych procesów rozlewania się zabudowy w krajobrazie cennym i wartym zachowania, istotnym dla rozwoju funkcji turystycznych. Z taką sytuacją mamy do czynienia w Miejskim

Obszarze Funkcjonalnym Suwałk. Wyliczone zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową mieszkań dla miasta Suwałk to prawie 491 tys. m² – co stanowi około 21% obecnej substancji mieszkaniowej, natomiast dla przylegającej do miasta gminy Suwałki to 108 tys. m² - około 25%. Tereny budowlane odległe od miasta charakteryzują się jednak niedostatkami w uzbrojeniu terenu, urządzeniu dojazdów i utrudnionym dostępem do usług. Niekontrolowana suburbanizacja, w dalszej perspektywie, przekłada się na wzrost kosztów jej funkcjonowania, zarówno dla mieszkańców jak i dla gmin.

Ryc. 33. Maksymalne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową mieszkań do 2041 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL i BDOT10k z geoportal.gov.pl

Konkluzja 20. Rekomenduje się rozpatrywanie zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową wspólnie dla miasta i jego otoczenia, a następnie jej realizację w pierwszej kolejności w granicach miasta Suwałki.

5.2.3.2. Ograniczanie rozpraszania i ochrona zwartości zabudowy miasta i wsi

1. Zachowanie zwartości zespołów zabudowy miasta i wsi, przeciwdziałanie rozlewaniu się zabudowy poprzez dostępne instrumenty polityki przestrzennej.
Pod nową zabudowę należy w pierwszej kolejności wykorzystać tereny już zurbanizowane, w szczególności tereny, budynki lub obiekty, które utraciły swoje walory użytkowe lub uległy degradacji (brownfields) oraz niewykorzystane, liczne luki w istniejącej zabudowie.

2. Łączne oszacowane zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową mieszkań w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Suwałk (por. pkt 4.2.3.1) powinno być realizowane w maksymalnym stopniu na terenie miasta Suwałki i istniejącej zwartej zabudowy wsi.
3. Rozwijanie idei miasta / miejscowości 15-minutowej, w tym poprzez skupianie zabudowy, dla zapewnienia dostępu do podstawowych usług publicznych i komercyjnych oraz w miarę możliwości do znaczącej liczby miejsc pracy w zasięgu 15 minutowego dojścia pieszego od miejsca zamieszkania (długość dojścia do 1 km).
4. Należy wykluczyć rozwój zabudowy w formie pasmowej wzdłuż dróg powiatowych i wojewódzkich, na rzecz koncentracji zabudowy. W sytuacji wyczerpania rezerw terenowych wewnątrz istniejącej zabudowy, nowe struktury należy projektować w formie skupionej - jako jednostki sąsiedzkie, wyposażone w niezbędne usługi publiczne i lokalne ośrodki usługowe. Nowe jednostki mogą być kontynuacją istniejących struktur zabudowy (zabudowa krawędziowa) lub tworzyć małe miejscowości (jednostki satelitarne).
5. Ograniczenie zabudowy letniskowej indywidualnej. Należy wykluczyć zabudowę letniskową w formach rozproszonych, stanowiących zagrożenie dla środowiska oraz element ekspansji na tereny otwarte i zawłaszczania najbardziej atrakcyjnych elementów krajobrazu, który stanowi dobro wspólne i powinien podlegać ochronie.
6. Ograniczenie ekspansji usług turystyki wokół jezior oraz innych zbiorników i cieków wodnych do lokalizacji opartych o istniejące wsie.
7. Ograniczanie zabudowy na terenach rolniczych (poza zwartą zabudową) wyłączenie do istniejących gospodarstw rolnych, celem ograniczenia suburbanizacji oraz zachowania cennej zabudowy zagrodowej i terenów otwartych wykorzystywanych rolniczo.
8. Utrzymanie istniejących powiązań przyrodniczych i budowa nowych, zgodnie z celami środowiskowymi (tworzenie korytarzy ekologicznych i ich udostępnianie dla rekreacji stosownie do możliwości i priorytetów ochrony). Zagospodarowanie i sukcesywne przekształcanie doliny Czarnej Hańczy, ważnej z punktu widzenia rekreacyjnego, wypoczynkowego, krajobrazowego i przyrodniczego, w sposób umożliwiający: zapewnienie dostępu publicznego do rzeki i zapewnienie powiązań komunikacyjnych, w tym szlaków turystycznych, kulturowych i przyrodniczych.
9. Utrzymanie i kreowanie kierunków zagospodarowania i rozwoju poszczególnych stref/jednostek strukturalnych w obszarze MOF Suwałk.

Obszar miasta Suwałk podzielony na sześć jednostek urbanistycznych (strukturalnych) oznaczonych symbolami literowymi od A do F o zróżnicowanych potencjałach rozwoju:

Jednostka strukturalna A - położona w centralnej części miasta. Większość jednostki znajduje się w granicach strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej zabytkowe śródmieście miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: zabudowa śródmiejska o dużej różnorodności funkcji i koncentracji usług, w tym publicznych, w większości objęta granicami strefy

ochrony konserwatorskiej, wpisanej do rejestru zabytków, obejmującej układ urbanistyczny miasta;

- funkcje pozostałe: zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna o wysokiej intensywności, tereny kolejowe zamknięte, przestrzenie publiczne, w tym tereny rekreacji i wypoczynku, tereny zieleni.

Jednostka strukturalna B - położona w północno - zachodniej części miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: tereny rolne położone w granicach obszaru wodonośnego miasta Suwałk, zieleń krajobrazowa;
- funkcje pozostałe: mieszkaniowa (jednorodzinna i wielorodzinna), usługowa, rekreacyjno- wypoczynkowa, sportowa, zabudowa zagrodowa, infrastruktura.

Jednostka strukturalna C - położona w północno - wschodniej części miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: tereny leśne i tereny zieleni, zabudowa mieszkaniowa, tereny rolne;
- funkcje pozostałe: usługowa, techniczno-produkcyjna (obiekty produkcyjne, składy i magazyny), mieszkaniowa jednorodzinna, rekreacyjno-wypoczynkowa, sportowa, zabudowa zagrodowa, tereny rolne, zieleń krajobrazowa, ogrody działkowe, infrastruktura, tereny zamknięte kolejowe.

Jednostka strukturalna D - położona we wschodniej części miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: tereny rolne, zabudowa mieszkaniowa, tereny zieleni;
- funkcje pozostałe: usługowa, techniczno-produkcyjna (obiekty produkcyjne, składy i magazyny), mieszkaniowa (jednorodzinna i wielorodzinna), rekreacyjno-wypoczynkowa, sportowa, zabudowa zagrodowa, tereny rolne, tereny zamknięte wojskowe, tereny zamknięte kolejowe, ogrody działkowe, obszary eksploatacji kruszywa.

Jednostka strukturalna E - położona w zachodniej części miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: tereny rolne, zabudowa mieszkaniowa (jednorodzinna), infrastruktura (lotnisko);
- funkcje pozostałe: zabudowa usługowa, techniczno-produkcyjna (obiekty produkcyjne, składy i magazyny), centra logistyczne i transportowe, zabudowa mieszkaniowa (wielorodzinna), rekreacyjno- wypoczynkowa, sportowa, zabudowa zagrodowa, cmentarze, obszar eksploatacji kruszywa, infrastruktura.

Jednostka strukturalna F - położona w południowej części miasta.

Główne kierunki:

- funkcja dominująca: tereny leśne, produkcyjna (w tym przemysł wydobywczy, obszary eksploatacji kruszywa) i techniczno-produkcyjna, tereny zamknięte kolejowe, tereny zamknięte wojskowe;
- funkcje pozostałe: usługowa, techniczno-produkcyjna (obiekty i magazyny), mieszkaniowa (jednorodzinna i wielorodzinna), tereny rolne.

Obszar gminy Suwałki podzielony na trzy strefy polityki przestrzennej:

Strefa I - o wysokim reżimie ochronnym, z dopuszczeniem rozwoju turystyki i rolnictwa. Granice strefy pokrywają się z granicami Wigierskiego Parku Narodowego.

Główne kierunki:

- utrzymanie istniejącej struktury użytkowania gruntów z dopuszczeniem zamiany gruntów ornych na użytki zielone, utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci drożnej, rozłogów pól, łąk i pastwisk;
- zachowanie istniejącej zabudowy zagrodowej i istniejącej zabudowy wsi;
- możliwy jest umiarkowany rozwój zabudowy na terenach wyznaczonych w planach miejscowych oraz w strefach wyznaczonych na podstawie planu ochrony WPN.

Strefa II - o podwyższonym reżimie ochronnym z możliwością rozwoju turystyki, rolnictwa i osadnictwa. Granice tej strefy pokrywają się z granicami otuliny Wigierskiego Parku Narodowego i obszarów chronionego krajobrazu.

Główne kierunki:

- dopuszczenie realizacji nowej zabudowy mieszkaniowej, rolniczej, letniskowej oraz obiektów usługowych i rzemiosła nieuciążliwego szczególnie w formie plomb istniejącej zabudowy wiejskiej;
- tworzenie bazy usługowej i noclegowej dla turystyki i wypoczynku;
- zakaz eksploatacji złóż kruszywa naturalnego poza wyznaczonymi terenami priorytetu wydobywania złóż.

Strefa III – rolniczo – osadnicza i aktywizacji gospodarczej – obejmuje pozostałe części gminy Suwałki.

Główne kierunki:

- uzupełnianie w formie plomb istniejącej zabudowy wiejskiej, przy dopuszczeniu zabudowy rolniczej, mieszkaniowej, usługowej i letniskowej;
- wyznaczanie terenów pod zabudowę przemysłowo-składową;
- wyznaczanie terenów pod zabudowę handlową;

- tworzenie bazy usługowej wzdłuż szlaków komunikacyjnych i turystycznych;
- ochrona złóż kruszywa naturalnego.

5.2.3.3. *Kreowanie wielofunkcyjnych i zróżnicowanych społecznie sąsiedzkich zespołów mieszkaniowo-usługowych wyposażonych w atrakcyjne przestrzenie publiczne*

1. Planowanie nie jedno- lecz wielofunkcyjnych zespołów zabudowy, sprzyjających integracji społecznej, które oferują atrakcyjne i dostępne usługi, mieszkania i możliwości pracy dla grup społecznych o zróżnicowanych potrzebach i dochodach. Zespoły wielofunkcyjne gwarantują też całodzienną aktywność użytkowników na danym obszarze.
2. Kreowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych. Miasto w swej materialnej warstwie, układzie budynków, ulic i placów, tworzy przestrzeń dla relacji międzyludzkich. Jakość przestrzeni publicznych i jakość ich zagospodarowania kształtuje w sposób pozytywny lub w sposób ograniczający, charakter tych relacji.
3. Rehabilitacja zdegradowanych przestrzeni publicznych oraz kompleksów obiektów turystycznych.
4. Uzupełnianie zabudowy i wzbogacenie wachlarza usług, kreowanie koncepcji urbanistycznej zakładającej realizację dominant architektonicznych i nowych osi kompozycyjnych w mieście Suwałki.
5. Realizacja hierarchicznej sieci ośrodków usługowych w oparciu o istniejące obiekty usług publicznych i komercyjnych:
 - ośrodki wiejskie/osiedlowe – wybrane wsie/osiedla w mieście,
 - ośrodek subregionalny – miasto Suwałki.
6. Koncentracja obiektów usługowych powinny być realizowana jako elementy ośrodków usługowych, przy zapewnieniu dobrego dostępu pieszego, dostępu do komunikacji publicznej i organizacji odpowiedniej atrakcyjnej przestrzeni publicznej.
7. Zabudowa w mieście Suwałki rozciąga się na przestrzeni ok. 6,5 km, zatem obok centralnego ośrodka miejskiego - śródmieścia, niezbędne jest wykreowanie wspomagających, lokalnych (dzielnicowych/osiedlowych) ośrodków usługowych. Rekomendowane jest zachowanie promienia obsługi 600 m tzn. zasięg odpowiadający 10-minutowemu dojściu pieszemu.
8. Zapewnienie terenów zieleni i wypoczynku na terenach zabudowy wielorodzinnej, w ramach osiedli i na poziomie miejskim. Łączenie terenów zieleni, istniejących obiektów rekreacji i wypoczynku (w tym ogrody działkowe) w ramach systemu zieleni miejskiej oraz z otaczającymi obszarami poza miastem. Wykorzystanie istniejących obszarów zieleni (np. łąki, lasy, zadrzewienia) oraz obiektów fizjograficznych (np. jeziora, rzeki, wzniesienia) poprzez wbudowanie ich w system zieleni publicznej. Rekomendowany minimalny wskaźnik to 12 m² miejskich terenów zieleni i sportowo-rekreacyjnych na 1 mieszkańca + 8 m² terenów zieleni osiedlowej na 1 mieszkańca na terenach zabudowy wielorodzinnej.

5.2.4. Kierunki rozwoju systemów transportu i infrastruktury technicznej

5.2.4.1. Kierunki rozwoju systemów transportu i komunikacji publicznej

1. Kreowanie przyjaznego dla pieszych i rowerzystów układu ulic, ograniczanie wielkości kwartałów zabudowy, wprowadzanie nowych i rewitalizacja istniejących powiązań, bezpiecznych przejść „na skróty”, eliminowanie konieczności użycia samochodu, a w konsekwencji zatorów komunikacyjnych, hałasu i zanieczyszczenia powietrza.
2. Rozwijanie sieci dróg i ścieżek rowerowych oraz uliczek przyjaznych dla pieszych i rowerzystów – uliczek ruchu uspokojonego lub wolnych od samochodów. W szczególności na osiedlach mieszkaniowych, w sąsiedztwie szkół i przedszkoli oraz w obrębie prestiżowych przestrzeni publicznych.
3. Stosowanie, przy technicznym projektowaniu ulic miejskich i osiedlowych, rozwiązań zachęcających do przemieszczania się pieszo oraz innych, niewymagających użycia samochodu, takich jak ruch rowerowy i transport publiczny. Rozwiązania drogowe w obszarach zabudowy powinny minimalizować geometrię dróg i skrzyżowań, pozostawiając jednocześnie wystarczającą, wygodną przestrzeń dla pieszych, ruchu rowerowego, transportu publicznego, jak również dla osób niepełnosprawnych i starszych (m.in. dogodnie usytuowane i wygodne przystanki, pasy zieleni, krótkie przejścia dla pieszych w obrębie skrzyżowań: w poziomie terenu i na wprost).
4. Rekomenduje się działania na rzecz integracji transportowej miasta i gminy poprzez wspólne podejście do organizacji transportu zbiorowego na poziomie Partnerstwa i szerzej powiatu. Zapewnienie niezbędnych powiązań transportem regularnym, co najmniej obsługującym ośrodki o funkcjach ponadlokalnych oraz docelowe zapewnienie komunikacji publicznej dla całego Partnerstwa np. transportem publicznym wywoławczym.
5. Rozwijanie wysokiej jakości, dostępnego transportu publicznego, ze zwróceniem szczególnej uwagi na potrzeby zorganizowania węzła przesiadkowego przy istniejącym dworcu kolejowym – maksymalne skracanie drogi przejść pomiędzy różnymi środkami transportu.
6. Organizacja ramach węzłów przesiadkowych integrujących różne środki transportu (stacja kolejowa/dworzec autobusowy).
7. Rozwijanie w miarę możliwości systemów współużytkowania środków transportu (rower miejski, hulajnoga miejska, car-sharing itp.).
8. Limitowanie liczby miejsc parkingowych w śródmieściu przy jednoczesnym ograniczeniu czasu parkowania lub poprzez system opłat parkingowych dla równoważenia popytu i podaży miejsc parkingowych. Właściwa polityka parkingowa w centrum miasta w celu zapewnienia pełnej dostępności dla pieszych i rowerzystów oraz transportu zbiorowego jako nadrzędnych w stosunku do dostępności samochodem.
9. Zmniejszanie zajętości terenów przez parkingi poprzez ich realizację w formach spiętrzonych np. wewnątrz kwartałów zabudowy. W obszarach śródmiejskich należy wykluczyć realizację indywidualnych boksów garażowych, które zajmują więcej miejsca niż miejsca parkingowe i mogą być wykorzystywane jedynie przez właściciela (nie

podlegają rotacji). Długotrwały postój pojazdów ciężarowych oraz autobusów może być dopuszczony wyłącznie na specjalnych, wyznaczonych do tego parkingach.

10. Wprowadzanie nowych rozwiązań stopniowo, przyzwyczajając mieszkańców do zmiany sposobów przemieszczania.

5.2.4.2. Kierunki rozwoju systemów infrastruktury technicznej

1. Dalszy rozwój systemów infrastruktury technicznej, w tym rozwój systemów centralnego ogrzewania w oparciu o skojarzoną produkcję energii elektrycznej i ciepła (kogenerację).
2. Rozwój instalacji OZE wykorzystujących energię promieniowania słonecznego lokalizowanych na budynkach, budowlach oraz w obrębie terenów już zainwestowanych - na terenie całego Partnerstwa (respektując występujące ograniczenia m.in. dotyczące zabytków i ich otoczenia). Ograniczenie rozwoju farm fotowoltaicznych na terenach otwartych, w szczególności należy unikać lokalizacji:
 - na gruntach wysokich klas bonitacyjnych (I-IV), w obrębie kompleksów glebowych o wysokiej przydatności rolniczej,
 - w obrębie regionalnych lub lokalnych korytarzy ekologicznych, gdzie mogłyby zakłócać naturalne procesy migracji zwierząt,
 - na terenach otwartych o wyróżniających się walorach przyrodniczych i krajobrazowych, gdzie mogłyby te walory degradować.

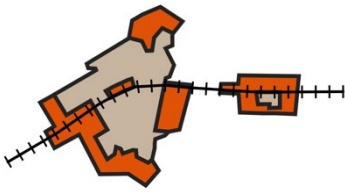
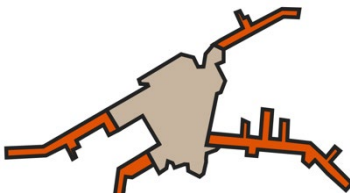
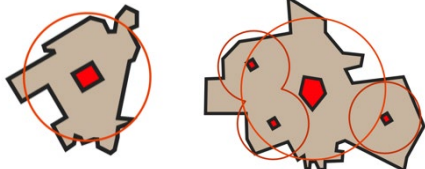
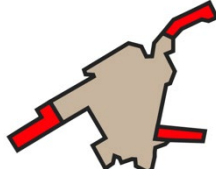
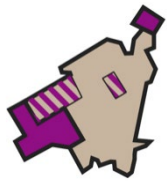
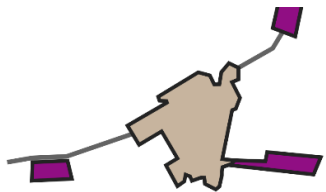
W ocenie lokalizacji planowanych farm fotowoltaicznych należy uwzględnić potencjalny wpływ takich inwestycji na krajobraz, aby unikać „zanieczyszczania” cennych krajobrazów.

3. Rozwój indywidualnych i lokalnych instalacji OZE na terenie całego Partnerstwa – z wykluczeniem lokalizacji, które mogłyby negatywnie wpływać na otoczenie, w szczególności na sąsiadującą zabudowę mieszkaniową.
4. Ograniczony rozwój i adaptacja istniejących obiektów energetyki wiatrowej ze względu na znaczne rozproszenie zabudowy utrudniające zachowanie wymaganych odległości od zabudowy.

5.2.5. Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

1. Na obszarze MOF Suwałk występują obszary o dominującej funkcji rolniczej. Warunki dla prowadzenia produkcji rolnej występują głównie we wschodniej i zachodniej części obszaru, chociaż wskazuje się na niski potencjał przestrzeni produkcyjnej. Rolnictwo na terenie MOF i otoczenia jest powiązane z branżą turystyczną i gastronomiczną, co powinno skutkować ochroną gruntów rolnych przed zmianą sposobu użytkowania.
2. Przemysł i przetwórstwo, szczególnie w branżach: rolno-spożywczej i drzewnej jest jedną z szans rozwojowych obszaru. Rozwój rolnictwa zintegrowanego z przetwórstwem poprzez lokalizację i budowę inkubatorów przedsiębiorczości wspierających m.in. wyspecjalizowane, ekologiczne formy rolnictwa i przetwórstwa.

Ryc. 34. Pozytywne i negatywne schematy rozwoju zabudowy i zagospodarowania

PRZYKŁADY POZYTYWNE / KORZYSTNE (+)	PRZYKŁADY NEGATYWNE / NIEKORZYSTNE (-)
ZABUDOWA MIESZKANIOWA / ZABUDOWA OGÓŁEM	
+ rozwój do wewnątrz – wykorzystanie rezerw	 zabudowa rozproszona
+ model krawędziowy / nowe jednostki osadnicze	 zabudowa pasmowa wzdłuż dróg
USŁUGI KOMERCYJNE I PUBLICZNE	
+ hierarchiczne wielofunkcyjne ośrodki usługowe	 zabudowa pasmowa / zewnętrzna
ZABUDOWA BIUROWA, PRZEMYSŁ NIEUCIĄŻLIWY	
+ model krawędziowy / zabudowa wielofunkcyjna	 zabudowa zewnętrzna monofunkcyjna

ZABUDOWA TURYSTYCZNA / LETNISKOWA

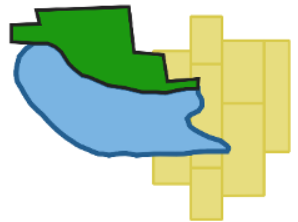

silny ośrodek turystyki kwalifikowanej
zlokalizowany w miejscowości turystycznej

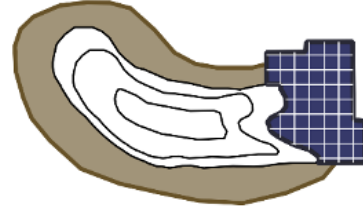

obrzeżna zabudowa pasmowa wokół zbiornika
lub zabudowa rozproszona

ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW POKOPALNIANYCH

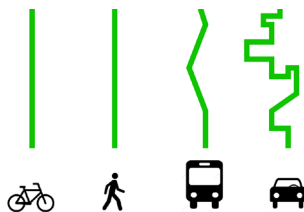

wykorzystanie wyrobisk do retencji wody
wykorzystanie leśne, rolne i rekreacyjne

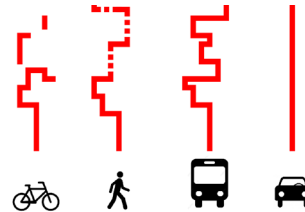

zagospodarowanie pod urządzenia techniczne
bez rekultywacji zdegradowanych obszarów

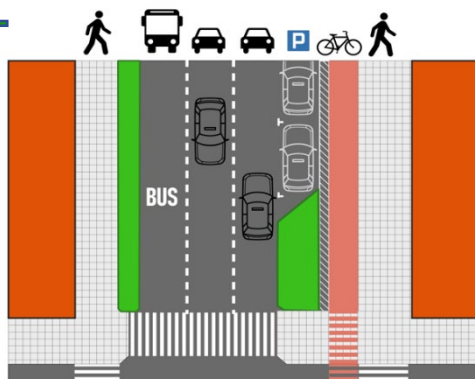
PROJEKTOWANIE DRÓG I PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

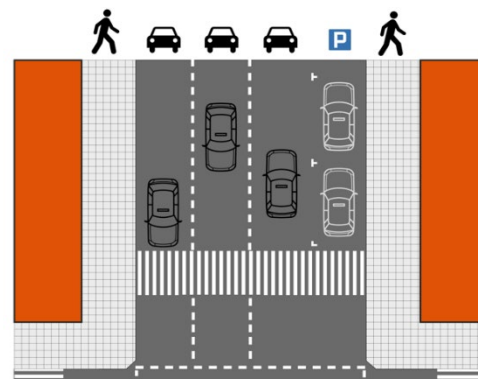
priorytet dla ruchu pieszych i rowerzystów

priorytet dla płynnego ruchu samochodów

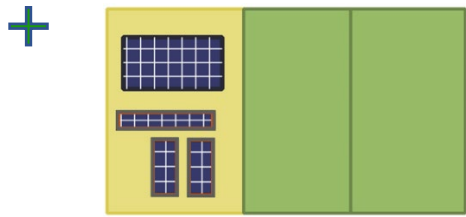
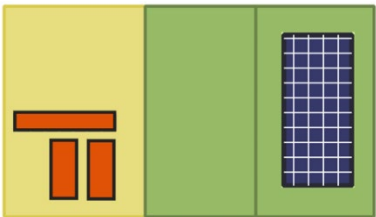

przestrzeń publiczna przyjazna dla pieszych:
ulica ruchu multimodalnego

przestrzeń nieprzyjazna dla pieszych
i rowerzystów - trasa dla samochodów

LOKALIZACJA FARM FOTOWOLTAICZNYCH

 wykorzystanie istniejącej zabudowy i terenów istniejącego zainwestowania	 wielkopowierzchniowe farmy fotowoltaiczne kosztem terenów otwartych i rolnictwa
---	---

Źródło: opracowanie własne

5.3. OSI określone w Strategii Rozwoju Województwa

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Podlaskiego Nr XVIII/213/2020 z dnia 27 kwietnia 2020 r.) wskazano indykatywnie obszary strategicznej interwencji wynikające z kompilacji dwóch podejść – krajowego (SOR i KSRR 2030) i regionalnego. W SRWP 2030 wskazano dwa OSI z poziomu krajowego: OSI - Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz OSI - Obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Na obszarze Partnerstwa takie miasta lub obszary nie zostały wskazane. W SRWP 2030 wskazano także cztery OSI z poziomu regionalnego, z których trzy obejmują częściowo obszar Partnerstwa. Są to:

1. **Subregionalne ośrodki wzrostu** – OSI pokrywa obszar Partnerstwa – MOF Suwałk, obejmując miasto Suwałki;
2. **Miasta powiatowe** – OSI na obszarze Partnerstwa obejmuje **miasto Suwałki**;
3. **Obszary wiejskie**, w tym przyrodniczo cenne – OSI na obszarze Partnerstwa obejmuje gminę Suwałki.

5.3.1. OSI – Subregionalne ośrodki wzrostu – MOF Suwałk

Suwałki stanowią jeden z trzech (obok Łomży i Bielska Podlaskiego) ponadlokalnych ośrodków wzrostu o dosyć wyraźnie zakreślonym zasięgu. Jako miasto średnie o charakterze ośrodka subregionalnego, odgrywa ogromne znaczenie w rozwoju województwa, ponieważ:

- Przenosi impulsy rozwojowe generowane w stolicy regionu na pozostałe obszary.
- Zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia efektów synergii wskutek połączenia potencjałów rozwojowych różnych miejsc.
- Zapewnia spójność społeczną i zrównoważony przestrzennie rozwój, gwarantując dostępność przestrzenną do usług publicznych.

Zgodnie z zapisami SRWP 2030 w subregionalnych ośrodkach wzrostu nadal należy wspierać usługi publiczne, dostępność transportową, działania z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska, podnoszenia jakości kapitału ludzkiego. Wzmacnianie pozycji Suwałk obok Łomży i Bielska Podlaskiego powinno opierać się w dużym stopniu na rozwijaniu ich potencjału gospodarczego i poprawieniu atrakcyjności inwestycyjnej bazującej na potencjale endogenicznym tych miast. W obszarze dynamicznej gospodarki ważne będzie realizowanie swoich specjalizacji w ramach **celu operacyjnego 1.1 Przemysły przyszłości**. Kluczowe znaczenie dla rozwoju ośrodków subregionalnych będzie miała realizacja **celu operacyjnego 2.1 Kompetentni mieszkańcy** i **celu operacyjnego 2.3 Przestrzeń wysokiej jakości**. Ograniczone zasoby i duże wyzwania przed jakimi staje region sprawiają, że potencjał ośrodków subregionalnych musi być w pełni wykorzystany, czemu będzie służyło szerokie wdrażanie wszystkich celów operacyjnych wchodzących w skład **celu strategicznego 3. Partnerski region**. Główne kierunki interwencji w ramach poszczególnych celów operacyjnych wymieniono w poniższej tabeli.

5.3.2. OSI – Miasta powiatowe - Suwałki

W miastach powiatowych szczególne znaczenie należy przypisywać rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości - **cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość**, powiązanej z doskazywaniem kompetencji mieszkańców - **cel operacyjny 2.1. Kompetentni mieszkańcy** oraz z ich aktywizacją - **cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy**. Obok zachęt i bodźców kierowanych do przedsiębiorców i osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, należy w dalszym ciągu inwestować w infrastrukturę dostępową, tzn. wysokopręciowe sieci teleinformatyczne, jak i dobrej jakości drogi i linie kolejowe, które poprawią dostępność wewnętrzną i zewnętrzną ośrodków powiatowych, ale także w infrastrukturę zapewniającą wysoką jakość usług publicznych świadczonych na poziomie powiatu - **cel operacyjny 2.3 Przestrzeń wysokiej jakości**. Takie działania niewątpliwie uruchomią potencjał endogeniczny każdego miasta.

5.3.3. OSI – Obszary wiejskie, w tym przyrodniczo cenne – gmina Suwałki

Zakres interwencji powinien obejmować wachlarz instrumentów podnoszących jakość życia mieszkańców. Będzie temu służyć m.in. rozwój i unowocześnienie szkolnictwa począwszy od etapu przedszkolnego aż do kształcenia ustawicznego, rozwój infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i wodno-kanalizacyjnej.

Niezbędne są działania dotyczące przywracania funkcji społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich w ramach odnowy wsi. Ważne będą działania promujące przedsiębiorczość i umiejętności konkurowania na rynku pracy. W odniesieniu do rolnictwa szczególne zagrożenie zaczyna stanowić brak wody. Stąd ważna jest mała retencja, program zalesień terenów nieużywanym rolniczo, ale też ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze. Istotną kwestią pozostaje także poprawa struktury obszarowej gospodarstw.

Ze względu na przyjęty w regionie model energetyki rozproszonej, w dalszym ciągu należy wspierać inwestycje dotyczące produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, co będzie możliwe poprzez działania podejmowane w ramach realizacji **celu operacyjnego 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego**. Polityka regionalna w stosunku do obszarów wiejskich powinna być oparta na inicjatywach lokalnych, rozwijających kapitał społeczny. W gminach, które są objęte szczególną ochroną prawną ze względu na obszary cenne przyrodniczo, co w wielu przypadkach może stanowić istotną barierę ich rozwoju, m.in. poprzez ograniczenia organizacyjne, społeczne, prawne i zwiększone koszty inwestycji, należy kontynuować działania z jednej strony dotyczące ochrony środowiska i wartości krajobrazowych, z drugiej zaś wspierające rozwój przedsiębiorczości, która pozwoli zachować walory przyrodnicze, w tym turystyki kwalifikowanej czy ekoturystyki. Rolnictwo na obszarach cennych przyrodniczo powinno rozwijać się w kierunku produkcji żywności wysokiej jakości oraz rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego. Na obszarach wiejskich zasadne będzie koncentrowanie się na realizacji działań służących realizacji celów operacyjnych związanych z przestrzenią wysokiej jakości - **cel operacyjny 2.3. Przestrzeń wysokiej jakości**, a także rozwojem przedsiębiorczości - **cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość**, w powiązaniu z aktywizacją mieszkańców - **cel operacyjny 2.2. Aktywni mieszkańcy**, szczególnie w zakresie wspierania mieszkańców w zdobywaniu i rozwijaniu kompetencji na wszystkich etapach życia. W obszarze przedsiębiorczości można liczyć na rozwój ekologicznych i zrównoważonych form produkcji rolniczej i powiązany z nimi rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości.

5.4. Obszary strategicznej interwencji kluczowe dla Partnerstwa

Terytorialny wymiar polityki rozwoju przejawia się w programowaniu rozwoju i podejmowaniu interwencji w stosunku do wskazanych obszarów strategicznej interwencji. Wyznaczono cztery obszary strategicznej interwencji (dalej OSI) dla MOF Suwałk. Kolejność prezentacji OSI nie ma związku z ich ważnością. Wszystkie OSI mają kluczowe znaczenie dla rozwoju gmin w Partnerstwie.

5.4.1. OSI 1. Rozwój funkcji subregionalnych

Obszar strategicznej interwencji **OSI 1. Rozwój funkcji subregionalnych** jest skoncentrowany wokół działań mających na celu rozwój Suwałk i najbliższego otoczenia w ramach MOF Suwałk jako ośrodka subregionalnego. Suwałki jako drugie pod względem wielkości miasto w województwie posiadają potencjał ośrodka o znaczeniu subregionalnym. Położenie w znaczącej odległości od innych dużych miast oraz stolic kraju i województwa w naturalny sposób predestynuje Suwałki do stanowienia **ośrodka subregionalnego**. Aby wzmocnić i rozwijać ten oczywisty potencjał wytypowano szereg działań na terenie MOF. Wytypowanie OSI 1 jest pokierowane skupieniem wybranych kierunków działań o szczególnie silnych bodźcach rozwojowych skoncentrowanych głównie w

centrum miasta Suwałk, na południe od centrum miasta oraz obejmuje zidentyfikowane obszary na terenie gminy Suwałki. Wskazany obszar wyróżniają szczególne warunki przestrzenne, istniejąca koncentracja obiektów, w tym publicznych pełniących funkcje subregionalne i obszarów o potencjałach rozwojowych, do którego winna być kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne oraz w zasoby ludzkie.

Część obszaru OSI 1, zlokalizowana w centrum miasta Suwałk, wskazana została jako **Obszar rozwoju i lokalizacji obiektów pełniących funkcje subregionalne** (w tym obiekty oświaty, kultury, nauki, opieki zdrowotnej). Zakładane do realizacji w tym obszarze kierunki działań: *1.1.1. Rozwój szkolnictwa wyższego, 1.1.2. Rozwój kształcenia ustawicznego i zawodowego, 2.1.1. Rozwój systemu edukacji, 1.1.3. Pozyskiwanie kadr*, kierowane będą do szkoły wyższej, obiektów szkolnictwa ponadpodstawowego w tym zawodowego, oraz m.in. specjalistów branż kluczowych, specjalistów deficytowych zawodów i specjalistów z zagranicy niezbędnych lokalnej gospodarce. Ponadto pomocne do tworzenia silnego oddziaływania ośrodka subregionalnego będą działania w ramach kierunku: *1.3.3. Współpraca zewnętrzna*, koncentrujące się na rozwoju współpracy międzynarodowej, promocji MOF jako miejsca atrakcyjnego do lokalizacji przedsięwzięć z branży logistycznej, transportowej, rozwoju współpracy z krajowymi i zagranicznymi hubami innowacji i startupów. Kierunek działań *2.2.1. Poprawa jakości opieki zdrowotnej*, realizowany będzie przez działania na rzecz wysokiej jakości, cieszącej się zaufaniem pacjentów opieki zdrowotnej jako niezbędnego elementu ośrodka subregionalnego. Wymaga ona wsparcia w różnych formach przez samorządy MOF w celu zwiększenia dostępności usług ochrony zdrowia.

W obszarze OSI 1 wskazane zostały **miejsowości o funkcjach ponadlokalnych**, wspomagających miasto Suwałki, są to: Stary Folwark wraz z półwyspem Wigierskim oraz powiązane przestrzennie wsie Gawrych Ruda i Płociczno-Tartak. Obszary te mogą wymagać wykorzystania instrumentu Gminnych Programów Rewitalizacji do kształtowania przestrzeni oraz pozytywnych zmian społecznych na obszarze rewitalizacji i w obszarze zdegradowanym. Działania w tym obszarze dotyczą również stosowania zachęt do inwestowania w obiekty wymagające interwencji infrastrukturalnych, w obiekty zabytkowe oraz inne nadające się do adaptacji do nowych potrzeb na rzecz biznesu i usług społecznych na obszarach wymagających rehabilitacji. Rozwój jakościowy obszarów lokalizacji obiektów publicznych uznano za kluczowy dla budowania tożsamości i rozpoznawalności zewnętrznej MOF. Zaplanowano w tym obszarze kierunek działań: *3.3.4. Organizacja przestrzeni do rozwoju MOF*.

Część obszaru OSI 1 wskazana jako **Szczególne obszary do rozwoju gospodarczego na potrzeby rozwijającego się ośrodka subregionalnego** obejmuje obszar na południe od centrum miasta Suwałk. We wskazanym obszarze skupiane są działania prowadzące do rozwoju infrastruktury dla przedsiębiorców a polegające głównie na wyznaczeniu i uzbrojeniu kolejnych terenów inwestycyjnych, rozwoju infrastruktury biznesowej, pro-

Ryc. 35. OSI 1. Rozwój funkcji subregionalnych

130

poprawa skomunikowania ze stolicami regionów przez **budowę węzła komunikacyjnego MOF Suwałk**), **rozwój i efektywne wykorzystanie lotniska lokalnego**, w ramach realizacji kierunku działań: *3.1.2. Wzmocnienie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych*. W związku z dużym znaczeniem powiązań komunikacyjnych dla MOF obejmujących obszar wykraczający poza OSI 1, wyznaczony został odrębny obszar dedykowany powiązaniom komunikacyjnym: OSI 2. Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna.

W realizację planowanych działań w ramach OSI 1 zaangażowane będą różne instytucje, zarówno jako bezpośredni realizatorzy projektów, jak i podmioty wspierające, koordynujące, ale odgrywające kluczową rolę. Do tych instytucji należą: Urząd Miejski w Suwałkach, Urząd Gminy Suwałki, Państwowa Uczelnia Zawodowa im. prof. Edwarda Szczepanika, Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód w Suwałkach Sp. z o.o., Szpital Wojewódzki im. dr. Ludwika Rydygiera, szkoły branżowe/ zawodowe oraz szkoły ponadpodstawowe zlokalizowane na terenie MOF.

5.4.2. OSI 2. Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna

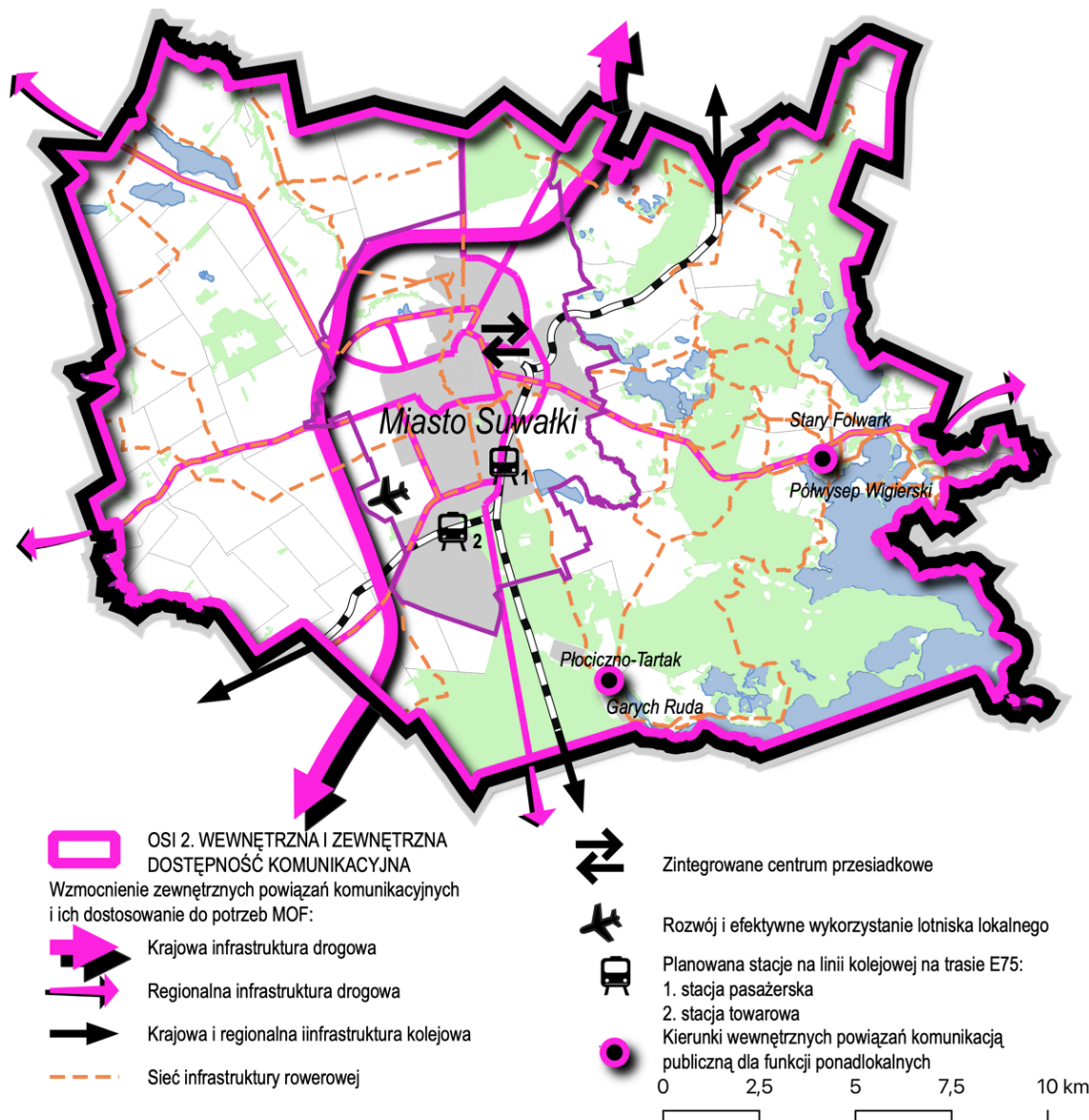
Do intensywnego rozwoju obszaru MOF niezbędna jest szybka, sprawna i możliwie komfortowa sieć powiązań komunikacyjnych. Jest to szczególnie ważne z powodu znacznych odległości Suwałk od innych dużych miast. Potrzebna jest możliwość dojazdu i dystrybucji osób i towarów różnymi środkami transportu. Niezbędna jest też szybka i sprawna sieć teletechniczna. Prężnie rozwijający się obszar funkcjonalny musi też posiadać dobrej jakości, dostosowane do potrzeb mieszkańców drogi łączące rdzeń MOF z ośrodkami na terenie gminy, publiczne środki komunikacji zbiorowej oraz inne alternatywne. Za osiągnięcie tej grupy celów odpowiedzialne będą zadania skupione w **OSI 2. Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna**.

Działania planowane w ramach OSI 2 obejmują obszarowo centrum miasta – kierunki zaplanowanych działań będą związane z obiektami publicznymi w tym z urzędem miejskim i urzędem gminy, placówkami edukacyjnymi, ośrodkami kultury, obiektami i obszarami sportu i rekreacji oraz instytucjami w mieście i poza miastem. **Zintegrowane centrum przesiadkowe** jest węzłowe dla ciągów komunikacyjnych w MOF, stanowi istotny obiekt o znaczeniu subregionalnym, powiązany z trasami komunikacyjnymi do innych ważnych miast (drogowe i kolejowe), obejmuje również linie autobusowe miejskie, ścieżki i trasy rowerowe na terenie MOF jako elementy inteligentnych systemów transportowych oraz lotnisko, uznane za jeden z bodźców rozwojowych i faktyczne narzędzie łączności, w ramach realizacji kierunku działań *3.1.2. Wzmocnienie zewnętrznych powiązań komunikacyjnych*. Silny wpływ na zewnętrzną dostępność komunikacyjną mają inwestycje krajowe obejmujące obszar MOF: dokończenie trwających inwestycji Via Baltica i Rail Baltica oraz planowana budowa drogi S-8 do Białegostoku.

Kierunek działań *3.1.1. Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost bezpieczeństwa komunikacyjnego* realizowany poprzez inwestycje w rozwój infrastruktury drogowej: głównych ciągów komunikacyjnych w MOF, obwodnic miejskich, dróg

lokalnych i osiedlowych, ciągów pieszych i rowerowych, a także systemu komunikacji publicznej. Niezbędna jest również równoległa modernizacja i rozbudowa istniejącej infrastruktury drogowej, która bezpośrednio i pośrednio wpływa na jakość korzystania i bezpieczeństwo użytkowników dróg. Ważne jest też **wewnętrzne powiązanie komunikacją publiczną** obiektów i obszarów istotnych dla rozwoju MOF Suwałk (w tym ważnych dla funkcji ponadlokalnych).

Ryc. 36. OSI 2. Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna

Źródło: opracowanie własne

Kierunek 3.2.5. *Rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej* to kolejny pakiet działań, który przyczyni się do poprawy wewnętrznej dostępności komunikacyjnej. Jest komplementarny z kierunkami działań 3.1.1. i 3.1.2. W ramach kierunku planowane są przedsięwzięcia takie jak rozwój alternatywnych metod komunikacji zbiorowej (m.in. rozwój

systemów rowerowych), rozwój elektromobilności, rozwój i modernizacja taboru komunikacji zbiorowej, utworzenie zintegrowanego centrum przesiadkowego na bazie dworca autobusowo-kolejowego, wdrożenie i rozwój systemu roweru miejskiego.

W ramach doskonalenia dostępności komunikacyjnej zaplanowano m.in. kierunek działań: *2.1.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców* poprzez rozwój kompetencji cyfrowych, poprawę dostępu do usług publicznych e-administracji, smart city i smart village oraz poprawę jakości łączności internetowych w placówkach edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, doposażenie i modernizację sprzętu i oprogramowania. Kierunek działań *3.1.3. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej*: sieci światłowodowej, wdrażanie rozwiązań teleinformatycznych w jednostkach organizacyjnych, wspieranie operatorów telekomunikacyjnych, będzie uzupełnieniem powyższych zamierzeń.

5.4.3. OSI 3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych

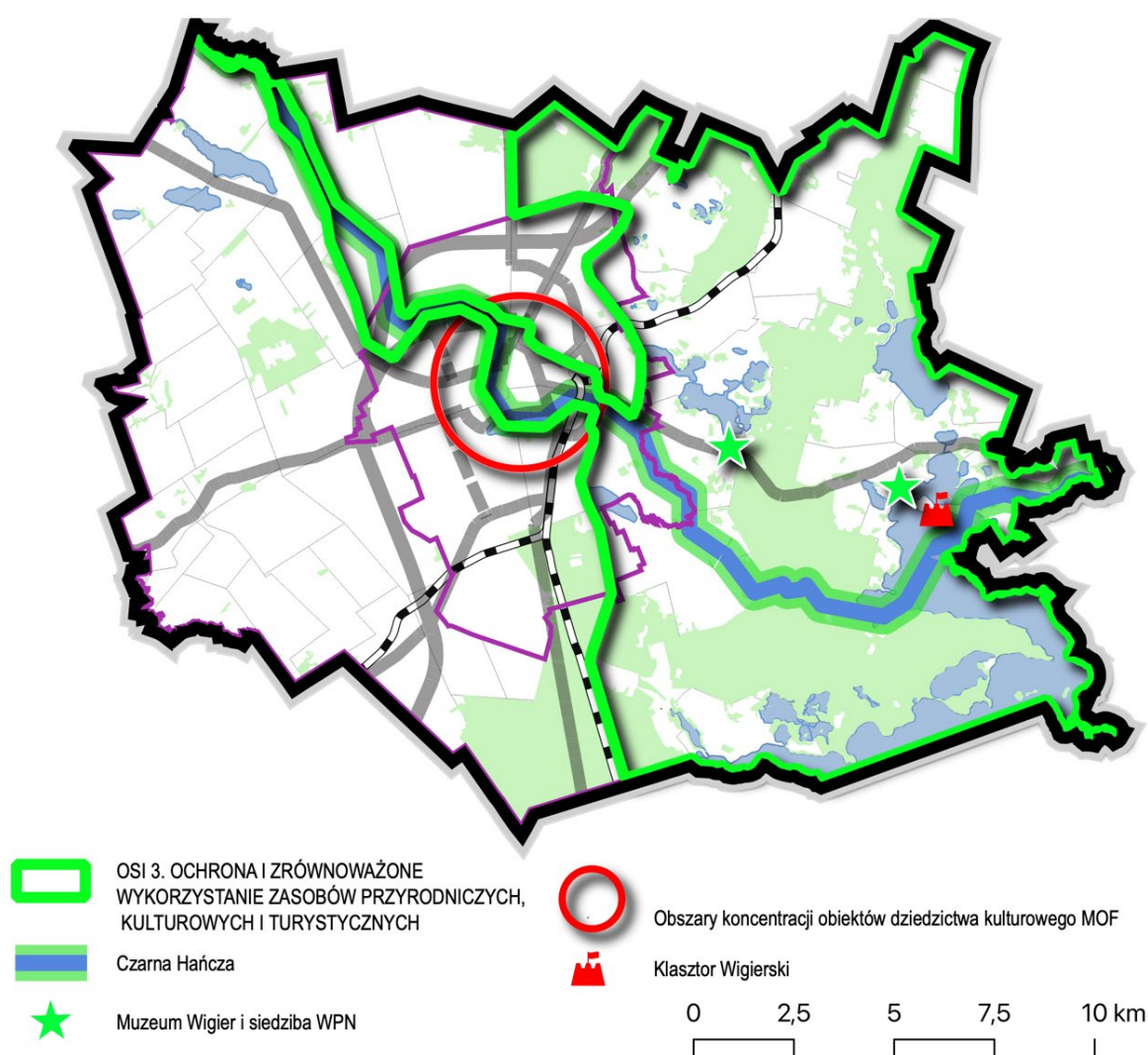
OSI 3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych, w tym ich ochrona, obejmuje **wschodnią część obszaru MOF** oraz obszary w bezpośrednim sąsiedztwie korytarza **rzeki Czarna Hańcza**, w szczególności lokalizacje ośrodków i obiektów kultury, ośrodków i obiektów sportowych, były zwirownie przeznaczone do rekultywacji, unikatowe obszary o walorach krajobrazowych.

OSI 3 to również obszar rewitalizacji i obszar zdegradowany zgodnie z Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Suwałki. W wyżej wymienionym obszarze przewidziane są m.in. przedsięwzięcia związane z **wykorzystaniem potencjału środowiska i walorów przyrodniczych** obszaru MOF prowadzące do rozwoju istniejących i tworzenia nowych miejsc rekreacji, w szczególności zrównoważona kontynuacja zagospodarowania wschodniej części partnerstwa i doliny Czarnej Hańczy. W ramach kierunków działań: *3.3.2 Rozwój terenów zieleni w MOF*, *3.2.3. Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury*, w powiązaniu z działaniami w ramach kierunku *3.3.1. Poprawa atrakcyjności przestrzeni* planowane jest wsparcie tworzenia nowych obszarów zieleni, zielonych korytarzy i ochrona już istniejących, w tym rozbudowa bulwarów nadrzecznych oraz zagospodarowanie zielenią terenów pożwirowych, pokolejowych i innych położonych w pobliżu osiedli mieszkaniowych oraz istniejących czy planowanych obiektów turystycznych. Działania te stanowią ważny element budowy wizerunku MOF jako ważnego elementu Suwalszczyzny atrakcyjnej dla wypoczynku.

Kierunek działań *3.2.6. Ochrona bioróżnorodności* obejmuje przedsięwzięcia wiążące się z ochroną siedlisk i gatunków, badania inwentaryzacyjne, analityczne i naukowe. Przewidywane przedsięwzięcia to również odtwarzanie naturalnych ekosystemów wodnych. W tych działaniach istotną rolę będzie odgrywał Wigierski Park Narodowy. W obszarze OSI 3 realizowane będą przedsięwzięcia skierowane na **poprawę stanu dziedzictwa kulturowego MOF**, w tym chronionego układu urbanistycznego Suwałk, zabudowy historycznej, zabudowy drewnianej, terenów koszar. Kierunek obejmuje planowanie dalszego rozwoju

przestrzennego miasta i gminy Suwałki z poszanowaniem i uwzględnieniem zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym mieściłaby się ochrona krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, rewitalizacja zdegradowanych obszarów oraz nadanie im nowych funkcji. Kierunek działań 3.3.4. *Organizacja przestrzeni do rozwoju MOF* koncentruje się wokół terenów do objęcia rewitalizacją lub rehabilitacją. Działania dotyczą stosowania zachęty do inwestowania w place i obiekty zabytkowe oraz inne nadające się do adaptacji do nowych potrzeb na rzecz biznesu i usług społecznych oraz wykorzystanie instrumentu GPR oraz innych instrumentów do kształtowania przestrzeni oraz pozytywnych zmian społecznych na obszarze rewitalizacji i zdegradowanych.

Ryc. 37. OSI 3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych

Źródło: opracowanie własne

Jednocześnie cały obszar MOF objęty jest OSI 3 w kierunkach działań: 2.4.1. Rozwój oferty sportowej i rekreacyjnej oraz 2.4.2. Rozwój oferty kulturalnej i rozrywkowej i

2.5.3. Rozwój MOF poprzez synergię potencjałów. **Synergia potencjałów MOF**, w tym **związanych z infrastrukturą społeczną** może odbywać się poprzez realizację projektów wykorzystujących zasoby miasta i gminy np.: wspólne imprezy kulturalne i sportowe, wspólne kampanie informacyjne promujące walory MOF, wspólną politykę informacyjną adresowaną do mieszkańców i turystów. Synergii potencjałów sprzyja również integracja oferty handlowej, biznesowej i turystycznej miasta i gminy Suwałki, wykorzystanie potencjału sektora rolniczego do poprawy atrakcyjności turystycznej poprzez rozwój agroturystyki, promocję lokalnych ekologicznych produktów, łączenie oferty kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej i edukacyjnej z ofertą turystyczną. Integracji tej towarzyszyłoby wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych. Rozwój infrastruktury kulturalnej i rozrywkowej będzie realizowany poprzez projekty infrastrukturalne i wyposażeniowe dotyczące budowy Mediateki w Suwałkach, budynku Ośrodka Czytelnictwa i Kultury Gminy Suwałki w Płocicznie – Osiedlu, wyposażenia Suwalskiego Ośrodka Kultury i Ośrodka Czytelnictwa i Kultury Gminy Suwałki.

5.4.4. OSI 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego

OSI 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego **obejmuje obszar całego MOF** i skupia się wokół działań związanych z rozwojem OZE w sektorze publicznym i prywatnym, poprawiających samowystarczalność energetyczną MOF, lobbujących w celu podłączenia MOF do gazociągu magistralnego, innych działań dotyczących obniżenia energochłonności spółek komunalnych, promowania energooszczędności w MOF, rozwoju społeczności energetycznych poprzez realizację działań poprawiających samowystarczalność energetyczną MOF. Zakładane kierunki działań: 3.2.1. *Poprawa bezpieczeństwa energetycznego* i 3.2.2. *Rozwój infrastruktury technicznej*. Proponowane typy działań dotyczą również działań w zakresie m.in. sieci deszczowej wraz z budową zbiorników retencyjno-rozsączających, sieci energetycznej i ciepłowniczej oraz poprawy systemu zagospodarowania odpadów, w tym selekcji odpadów w szczególności z budownictwa wielorodzinnego, termicznego wykorzystania odpadów, usuwania eternitu.

W ramach kierunku działań 3.2.3. *Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury* zakłada się wsparcie inicjatyw zwiększających retencję, promowanie rozsączania wód deszczowych zamiast wprowadzania ich do kanalizacji deszczowej oraz zbiorniki rozsączające jako inwestycje samorządowe.

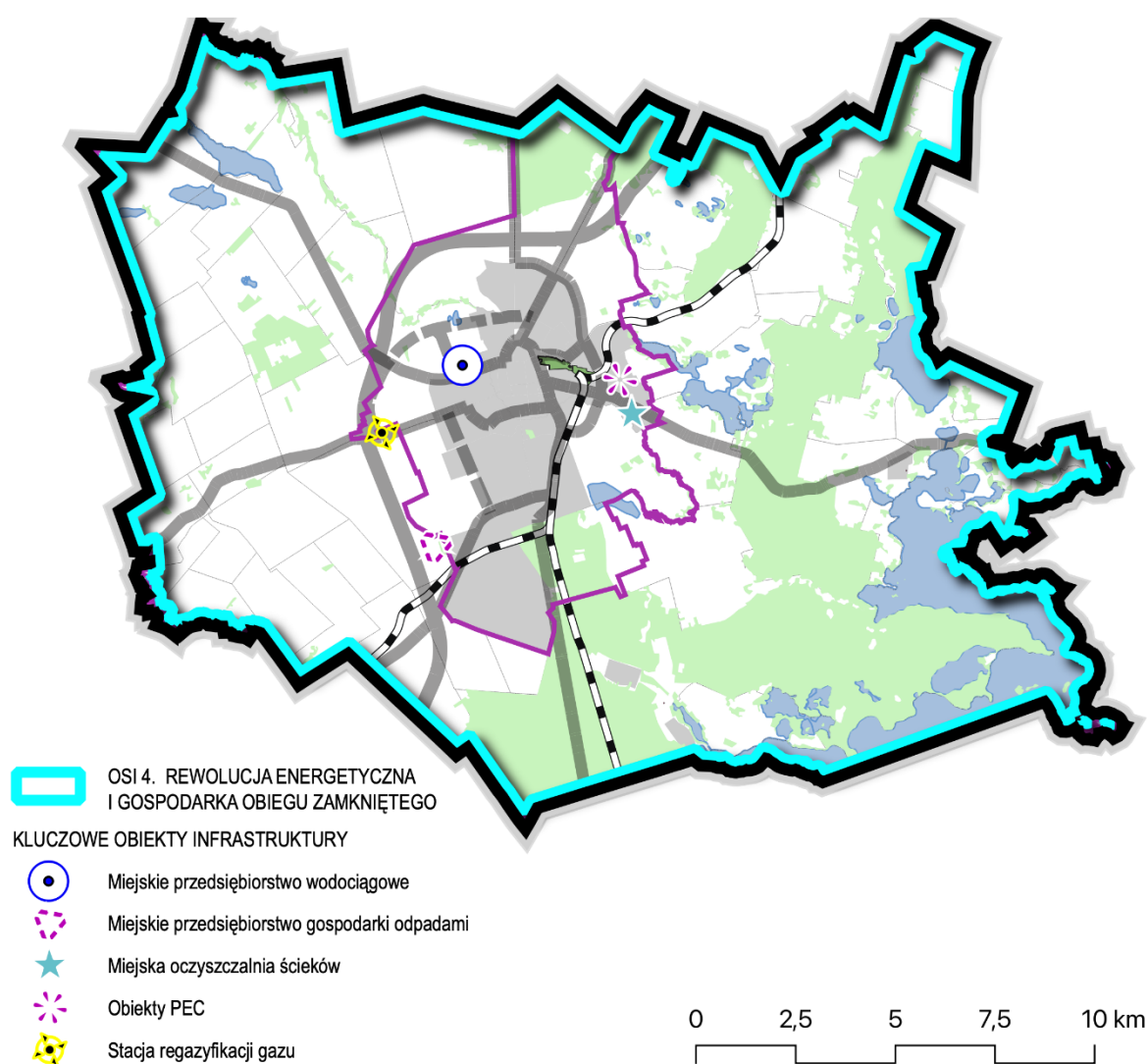
Kierunek działań 3.2.4. *Gospodarka niskoemisyjna* skupia typy operacji takie jak: dofinansowanie zmian w systemach ogrzewania, w tym dopłaty do wymiany pieców, rozbudowa systemu sieci ciepłowniczej i lobbowanie rozbudowy sieci gazowej, przechodzenie na niskoemisyjny i zeroemisyjny transport publiczny.

Kolejny kierunek działań: 3.2.5. *Rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej* ściśle związany jest z działaniami na rzecz zmniejszenia emisji komunikacyjnej, do czego przyczyniać się będą: rozwój alternatywnych metod komunikacji zbiorowej (m.in. ścieżki pie-

sze, rowerowe, rozwój systemów rowerowych), rozwój elektromobilności, rozwój i modernizacja taboru komunikacji zbiorowej, utworzenie zintegrowanego centrum przesiadkowego na bazie dworca autobusowo-kolejowego, wdrożenie inteligentnych systemów transportowych, budowa odcinków ulic na potrzeby transportu zbiorowego, rozwój systemu roweru miejskiego.

Kierunek działań 3.2.7. *Informacja i edukacja środowiskowa* wspomagają powyższe przedsięwzięcia poprzez m.in. działania edukacyjne np. w zakresie segregacji odpadów, ograniczania zużycia plastiku, ekologicznych zachowań, promocję inwestycji w OZE, działań mających na celu rozwój gospodarki obiegu zamkniętego.

Ryc. 38. OSI 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego

Źródło: opracowanie własne

6. Projekty

6.1. Zintegrowany charakter projektów

W dokumencie *Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027* wskazano, że projekt zintegrowany to projekt, który wpisuje się w cele rozwoju obszaru funkcjonalnego objętego instrumentem i jest ukierunkowany na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Oznacza to, że projekt ten ma wpływ na więcej niż jedną gminę w MOF oraz jego realizacja jest uzasadniona zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej strategii.

Projekt zintegrowany powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków:

- jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027;
- deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, tj. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury w przypadku projektów „twardych”, lub objęcie wsparciem w przypadku projektów „miękkich”, mieszkańców co najmniej dwóch gmin OF, co powinno znaleźć swoje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej strategii.

Wszystkie projekty niniejszej strategii spełniają drugi warunek wymieniony powyżej. Ponadto proces wyłaniania projektów wynikających ze strategii był konsekwencją zastosowanego podejścia zintegrowanego przy identyfikacji celów strategii, który opisano w podrozdziale 3.1. „Sposób wyznaczania celów strategicznych”, tj.: uwzględniano proporcjonalnie potrzeby zarówno miasta jak i gminy, sprawdzano zintegrowanie projektów realizujących cele strategicznych oraz misję, a w ramach każdego projektu sprawdzano, czy działania planowane oraz ich efekty są zintegrowane pomiędzy sobą. Zintegrowanie projektów odnosi się bez wyjątku do obu gmin Partnerstwa.

6.2. Wykaz zarysów projektów

Niniejsza strategia rozwoju ponadlokalnego pełni także rolę strategii ZIT, a więc powstaje kwestia umieszczenia w niej projektów. Od ogólnej zasady zamieszczania w strategii ZIT listy projektów, wyrażonej w art. 34 ust 15 p 3 ustawy wdrożeniowej ustanowiono wyjątek opisany w art. 34 ust. 9 i 10, które brzmią:

9. *Strategii ZIT można nie sporządzać, w przypadku gdy dla miejskiego obszaru funkcjonalnego, o którym mowa w ust. 2, obowiązuje strategia rozwoju ponadlokalnego, o ile zawiera elementy, o których mowa w ust. 15.*
10. *Dla strategii rozwoju ponadlokalnego, o której mowa w ust. 9, lista projektów, o której mowa w ust. 15 pkt 3, może być przyjęta odrębną uchwałą Związku ZIT.*

Zgodnie z dyspozycją przytoczonych przepisów Ustawy **w niniejszej strategii nie umieszcza się listy projektów**. Jest ona przyjęta odrębną uchwałą Związku ZIT.

Natomiast w celu zachowania większej czytelności dokumentu strategii, w niniejszym rozdziale umieszcza się wykaz zarysów projektów, który wymienia wstępne idee projektów, jakie będą uszczegółowione poza niniejszą strategią. Wykaz nie jest tożsamy z listą projektów, o której mowa w art. 34 ust 15 p 3 Ustawy wdrożeniowej, a w szczególności nie musi być aktualizowany w przypadku zmian na liście projektów przyjętej odrębną uchwałą. Wykaz zarysów projektów zawarto w poniższej tabeli. Nie muszą być również aktualizowane jakiegokolwiek dane zawarte w niniejszym dokumencie dotyczące tytułów, opisów, alokacji, wskaźników projektów, ujętych w innych częściach strategii.

Tabela 20. Wykaz zarysów projektów przewidzianych do finansowania w ramach ZIT

I.p.	kod projektu	opis zarysu/idei projektu	planowany lider
1.	SUW_ZIT_1	Projekt polegałby na poprawie jakości systemu kształcenia na terenie miasta Suwałki poprzez zorganizowanie Suwalskich Centrów Kształcenia Zawodowego w Zespole Szkół nr 4, Zespole Szkół nr 6 i w Zespole Szkół Technicznych w Suwałkach.	Miasto Suwałki
2.	SUW_ZIT_2	Projekt polegałby na rozbudowaniu lotniska w Suwałkach w zakresie rozwoju funkcji gospodarczych obszaru MOF Suwałki i poprawy bezpieczeństwa lotów	Miasto Suwałki
3.	SUW_ZIT_3	Projekt polegałby na poprawieniu jakości kształcenia ogólnego w Mieście Suwałki poprzez rozbudowę infrastruktury I Liceum Ogólnokształcącego, Zespołu Szkół nr 1 i Zespołu Szkół nr 2 w Suwałkach	Miasto Suwałki
4.	SUW_ZIT_4	Projekt polegałby na adaptacji obiektów z zasobów komunalnych na Rodzinne Domy Dziecka działające na potrzeby mieszkańców MOF Suwałki	Miasto Suwałki / MOPR w Suwałkach

l.p.	kod projektu	opis zarysu/idei projektu	planowany lider
5.	SUW_ZIT_5	Projekt polegałby na utworzeniu Centrum integracji i aktywizacji społecznej osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.	Miasto Suwałki / MOPR w Suwałkach
6.	SUW_ZIT_6	Projekt polegałby na podniesieniu jakości usług kulturalnych poprzez zakup wyposażenia dla Suwalskiego Ośrodka Kultury i Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Płocicznie	Gmina Suwałki
7.	SUW_ZIT_7	Projekt polegałby na wspieraniu zrównoważonej mobilności miejskiej w mieście i gminie Suwałki poprzez pakiet działań: poprawę jakości systemu transportu publicznego z zakupem autobusów elektrycznych, budowę i przebudowę przystanków z dynamicznym systemem informacji pasażerskiej, dostosowanie zaplecza transportu publicznego, rozbudowę systemu roweru publicznego SUWER, oraz budowę ciągów pieszych i pieszorowerowych).	Miasto Suwałki
8.	SUW_ZIT_8	Projekt polegałby na przedsięwzięciach z zakresu <i>Smart City</i> i <i>Smart Village</i> z wykorzystaniem nowoczesnych technik cyfrowych do zarządzania MOF.	Miasto Suwałki
9.	SUW_ZIT_9	Projekt polegałby na wspieraniu przystosowania do zmian klimatu poprzez zielono-błękitne inwestycje na terenie MOF Suwałki	Miasto Suwałki
10.	SUW_ZIT_10	Projekt polegałby na zainstalowaniu OZE oraz magazynów energii w obiektach użyteczności publicznej w mieście i gminie Suwałki	Miasto Suwałki
11.	SUW_ZIT_11	Projekt polegałby na ograniczeniu zanieczyszczeń na terenie Miasta i Gminy Suwałki poprzez usuwanie i transport na składowisko eternitu i innych materiałów zawierających azbest	Miasto Suwałki
12.	SUW_ZIT_12	Projekt polegałby na podniesieniu jakości kształcenia zawodowego w MOF poprzez rozbudowę infrastruktury edukacyjnej	Miasta Suwałki
13.	SUW_ZIT_13	Edukacja włączająca w placówkach oświatowych MOF Suwałki	Miasto Suwałki

l.p.	kod projektu	opis zarysu/idei projektu	planowany lider
14.	SUW_ZIT_14	Zrównoważona mobilność miejska w miejskim obszarze funkcjonalnym Suwałk	Miasto Suwałki

Tabela 21. Wykaz projektów przewidzianych do sfinansowania poza instrumentem ZIT

l.p.	kod projektu	opis zarysu/idei projektu	planowany lider
15.	SUW_POZ_1	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej miasta Suwałki poprzez przebudowę układu ulic w południowej strefie przemysłowej miasta	Miasto Suwałki
16.	SUW_POZ_2	BIBLIOTEKA-MEDIATEKA – Kreatywne Centrum Książki, Nauki, Edukacji i Technologii w Suwałkach	Miasto Suwałki
17.	SUW_POZ_3	Budowa wewnętrznej obwodnicy miasta z mostem na rzece Czarnej Hańczy	Miasto Suwałki

Opracowanie własne

6.3. Powiązanie pomiędzy projektami (wiązki projektów)

Wszystkie projekty w ramach strategii są zintegrowane i powiązane w wiązki projektów realizujące wspólnie dany cel strategiczny lub jego część opisaną na poziomie celów operacyjnych. W strategii zaplanowano cztery takie wiązki:

- Wiązka I. Silna gospodarka,
- Wiązka II. Spójna społeczność,
- Wiązka III. Czyste środowisko, przyjazna przestrzeń,
- Wiązka IV. Zrównoważona mobilność.

Poniższa tabela zawiera szczegółowy opis wszystkich czterech wiązek, z wyszczególnieniem poszczególnych projektów wchodzących w skład wiązki oraz opisem rodzaju powiązań między nimi.

Tabela 22. Wiązki projektów i opisy powiązań między projektami

WIĄZKA	PROJEKTY	OPISY POWIĄZAŃ POMIĘDZY PROJEKTAMI:
WIĄZKA I. SILNA GOSPODARKA	• SUW_ZIT_1, • SUW_ZIT_2, • SUW_ZIT_12, • SUW_POZ_1	Na wiązkę składają się cztery przedsięwzięcia poprawiające warunki działania lokalnych podmiotów gospodarczych: • projekt poprawy jakości systemu kształcenia zawodowego z lepszym jego dostosowaniem do potrzeb rynku, • projekt rozbudowy lotniska w Suwałkach dla obsługi funkcji gospodarczych • poprawa jakości kształcenia zawodowego w Mieście Suwałki poprzez rozbudowę infrastruktury • poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Suwałk poprzez przebudowę dróg w strefie przemysłowej miasta. Wiązka będzie uzupełniona projektami miękkimi z zakresu budowania kultury przedsiębiorczości. Wymienione powyżej projekty wspólnie realizują <u>cel strategiczny 1. Silny ośrodek gospodarczy</u>

WIĄZKA	PROJEKTY	OPISY POWIĄZAŃ POMIĘDZY PROJEKTAMI:
WIĄZKA II. SPÓJNA SPOŁECZNOŚĆ	• SUW_ZIT_3, • SUW_ZIT_4, • SUW_ZIT_5, • SUW_ZIT_6, • SUW_ZIT_13 • SUW_POZ_2	Na wiązkę składa się sześć przedsięwzięć podnoszących spójność społeczną i włączenie społeczne mieszkańców: • Projekt poprawy jakości ponadpodstawowego kształcenia ogólnego w MOF; • Adaptacja obiektów komunalnych na Rodzinne Domy Dziecka w MOF; • Utworzenie Centrum Integracji i Aktywizacji osób starszych i niepełnosprawnych; • Podniesienie jakości usług kulturalnych gminnych instytucji kultury; • Edukacja włączająca; • Biblioteka-Mediateka – Kreatywne Centrum Książki, Nauki, Edukacji i Technologii w Suwałkach. Wiązka będzie uzupełniona projektami miękkimi dotyczącymi współpracy między wymienionymi instytucjami. Wymienione projekty realizują wspólnie <u>cel strategiczny 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF</u>
WIĄZKA III. CZYSŁE ŚRODOWISKO, PRZYJAZNA PRZESTRZEŃ	• SUW_ZIT_8, • SUW_ZIT_9, • SUW_ZIT_10. • SUW_ZIT_11.	Na wiązkę składają się cztery projekty mitygujące zmiany klimatu, adaptujące MOF do zmian klimatycznych, poprawiające jakość środowiska i przestrzeni: • przedsięwzięcia z zakresu Smart City i Smart Village, • wspieranie przystosowania do zmian klimatu poprzez zielono-błękitne inwestycje w MOF • zainstalowanie OZE oraz magazynów energii, • utylizacja elementów budowlanych z eternitu i azbestu pozostałych na terenie MOF. Wiązka będzie uzupełniona projektami miękkimi z zakresu edukacji ekologicznej i klimatycznej. Wymienione powyżej projekty wspólnie realizują <u>cel strategiczny 3. czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń, w tym cele operacyjne: 3.2. Bezpieczne i czyste środowisko przyrodnicze oraz 3.3. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń</u>

WIĄZKA	PROJEKTY	OPISY POWIĄZAŃ POMIĘDZY PROJEKTAMI:
WIĄZKA IV. ZRÓWNOWA- ŻONA MOBILNOŚĆ	• SUW_ZIT_7, • SUW_POZ_3, • SUW_ZIT_14.	Na wiązkę składają się trzy przedsięwzięcia wzmacniające zrównoważoną mobilność w MOF Suwałk: • wspieranie zrównoważonej mobilności miejskiej w MOF poprzez pakiet działań: ○ zakup autobusów elektrycznych, ○ budowę i przebudowę przystanków, ○ rozbudowę systemu roweru publicznego SUWER, ○ budowę ciągów pieszo-rowerowych, • poprawa jakości systemu transportu publicznego w mieście • budowa wewnętrznej obwodnicy miasta z mostem na rzece Czarnej Hańczy. Wiązka będzie uzupełniona projektami miękkimi z zakresu promowania zrównoważonej mobilności. Wymienione powyżej projekty i przedsięwzięcia wspólnie realizują <u>cel strategiczny 3. czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń</u>, a w jego ramach <i>cel operacyjny 3.1. Dostępność komunikacyjna</i>

Opracowanie własne Partnerstwa

7. Wdrażanie: warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii

7.1. Zarządzanie wdrażaniem strategii

7.1.1. Forma instytucjonalizacji

Partnerstwo funkcjonuje jako związek ZIT w formie porozumienia międzygminnego. Porozumienie pomiędzy Gminą Suwałki i Miastem Suwałki powołało Związek ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk do realizacji zadań w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej 2021-2027. Porozumienie zostało zawarte na okres programowania, negocjowania i przygotowania dokumentów strategicznych oraz wszelkich innych dokumentów niezbędnych do realizacji ZIT, jak również wdrażania i realizacji projektów w ramach związku ZIT, zgodnie z dokumentami programowymi określającymi wydatkowanie środków UE na lata 2021-2027. Liderem Porozumienia jest Miasto Suwałki.

7.1.2. System zarządzania wdrażaniem strategii

Strategia jest realizowana i zarządzana w systemie koordynatorskim. Koordynatorem wdrażania strategii jest Prezydent Suwałk.

Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych jest ciałem opiniująco-doradczym związku ZIT. W skład zespołu doradczego partnerów społeczno-gospodarczych wchodzi w szczególności przedstawiciele podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji. Do zadań zespołu doradczego partnerów społeczno-gospodarczych należy w szczególności: udział w organizowanych spotkaniach i warsztatach związanych z przygotowaniem lub ewaluacją strategii oraz opiniowanie projektu strategii. Realizatorzy zewnętrzni strategii to wykonawcy i partnerzy realizacyjni, m.in.: instytucje państwowe, instytucje samorządu województwa, uczelnie i szkoły, instytucje badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu, samorządy gospodarcze i inne organizacje zrzeszające przedsiębiorstwa, różne organizacje branżowe, przedsiębiorstwa, spółki samorządowe, zarządcy sieci technicznych, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, wspólnoty osiedlowe i sołeckie, mieszkańcy, nieformalne grupy mieszkańców, inne ciała konsultacyjne i inicjatywne, inne podmioty zainteresowane realizacją lub skutkami realizacji strategii.

7.1.3. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Strategia rozwoju ponadlokalnego stanowi podstawę zintegrowanego systemu programowania rozwoju na obszarze MOF Suwałk, na który składają się:

- strategię i polityki (dokumenty strategiczne o charakterze kierunkowo-planistycznym):
 - strategię rozwoju poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa,
 - strategię branżowe lub polityki Partnerstwa (strategie całego Partnerstwa sporządzane dla określonych obszarów tematycznych albo dokumenty deklarujące zasady i wartości lub wyrażające sposób myślenia Partnerstwa o danej dziedzinie),
 - strategię branżowe lub polityki gmin wchodzących w skład Partnerstwa (strategie poszczególnych JST wchodzących w skład Partnerstwa sporządzane dla określonych obszarów tematycznych albo dokumenty deklarujące zasady i wartości lub wyrażające sposób myślenia JST o danej dziedzinie),
 - inne dokumenty wyznaczające cele i kierunki działań w długiej perspektywie czasowej,
- dokumenty wykonawcze (o charakterze wdrożeniowo-operacyjnym):
 - programy rozwoju dla strategii rozwoju gmin lub strategii rozwoju ponadlokalnego – dokumenty konkretyzujące (uszczegóławiające) realizację poszczególnych celów strategicznych zawartych w strategiach rozwoju,
 - sektorowe programy rozwoju,
 - inne dokumenty wykonawcze dla strategii rozwoju gmin lub strategii rozwoju ponadlokalnego – dokumenty dotyczące realizacji innych obowiązkowych zadań samorządu lokalnego (lub ponadlokalnego) wykraczających poza cele określone w strategiach rozwoju.

Dokumenty o charakterze strategicznym będą kierunkowo spójne ze strategią rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa (także w zakresie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej). Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych do strategii rozwoju gmin wchodzących w skład Partnerstwa są określone w strategiach rozwoju tych gmin.

W przypadku opracowania nowych lub aktualizacji już istniejących dokumentów o charakterze strategii, polityk, programów rozwoju, w tym sektorowych lub innych dokumentów wykonawczych, należy zbadać zgodność w/w ze Strategią ZIT MOF.

Dokumenty opracowywane lub aktualizowane będą sporządzane według następujących zasad:

- ich horyzont czasowy powinien być dostosowany do horyzontu czasowego Strategii ZIT MOF, chyba że inaczej wynika z przepisów prawa lub szczególnych uwarunkowań,
- zapisy dokumentów powinny odnosić się do celów strategicznych i operacyjnych Strategii ZIT MOF poprzez wskazanie które cele realizują,
- w przypadku ujawnienia na dowolnym poziomie szczegółowości sprzeczności lub wątpliwości pomiędzy opracowywanym lub aktualizowanym dokumentem, a Strategią ZIT MOF należy to odnotować i przekazać na piśmie informację do Komitetu Sterującego,
- należy przyjąć partycypacyjne podejście w tworzeniu tych dokumentów,
- dokumenty należy tworzyć/ aktualizować, w miarę możliwości z wykorzystaniem podejścia zintegrowanego, tak aby konkretne projekty/ przedsięwzięcia rozwiązywały wspólne problemy, wykorzystywały wspólne potencjały lub służyły mieszkańcom i interesariuszom na obszarze obydwu JST tworzących Partnerstwo.

Zachowanie zasad tworzenia dokumentów wykonawczych, tworzących wraz z dokumentami strategicznymi zintegrowany system programowania rozwoju ma na celu zachowanie spójności systemu a także pośrednio usprawnienie i ułatwienie Partnerstwu aplikowania o środki rozwojowe ze wszystkich wymagających podejścia strategicznego źródeł finansowania.

7.1.4. Cykl aktualizacji Strategii

Strategia została sporządzona do 2030 roku. Wynika to m.in. z okresu programowania środków unijnych w perspektywie finansowej 2021-2027, które można będzie wydatkować prawdopodobnie do 2029 lub 2030 roku. Ze względu na dynamikę zmian zachodzących w otoczeniu, strategia może podlegać aktualizacji. Komitet Sterujący może podjąć decyzję o aktualizacji w każdej chwili strategii, jeśli będzie to wynikało z potrzeb rozwojowych MOF Suwałk i wyników monitoringu. Aktualizacja dokumentu musi odbywać się w trybie właściwym dla strategii ponadlokalnej.

7.2. Monitorowanie i ocena wdrażania

7.2.1. Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Niniejszy dokument stanowi strategię ponadlokalną spełniającą funkcję strategii ZIT. W dokumencie określono rezultaty i wskaźniki realizacji celów strategicznych. Ponadto określono wstępnie wskaźniki produktów i rezultatów projektów ZIT, które zostaną ewentualnie uszczegółowione w odrębnej uchwale.

Będą prowadzone dwa zakresy monitoringu. W zakresie realizacji strategii jako całości oraz w zakresie realizacji projektów ZIT. Pierwszy zakres będzie obejmował jeden rodzaj

monitoringu: strategiczny (kontrola osiągnięcia wskaźników realizacji celów strategicznych). Drugi zakres będzie obejmował trzy rodzaje monitoringu:

- operacyjny (opis stanu realizacji zaplanowanych projektów ZIT),
- finansowy obejmujący analizę wydatkowanych środków finansowych,
- strategiczny (kontrola osiągnięcia wskaźników realizacji projektów ZIT).

Zakres i częstotliwość monitorowania projektów ZIT będzie dostosowany do wymagań IZ. Za monitorowanie realizacji strategii odpowiada Komitet Sterujący. Niezbędne dane będą gromadzone i opracowywane przez Grupę Roboczą. Raz na dwa lata, do końca czerwca Partnerstwo opracuje raport o stanie realizacji strategii. Projekt raportu zostanie poddany publicznej dyskusji (debacie), z udziałem wszystkich struktur działających w ramach Partnerstwa, a także z udziałem zainteresowanych interesariuszy. Raport będzie opiniowany przez Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych.

Raport będzie przygotowywany w czasie odpowiednim do wykorzystania go do opracowania raportów o stanie gminy/miasta. Po publicznej debacie, Komitet Sterujący przyjmuje raport, który jest publikowany. Wnioski i rekomendacje mogą posłużyć do ewentualnej aktualizacji strategii lub listy projektów ZIT.

7.2.2. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Ewaluacja będzie prowadzona przed rozpoczęciem realizacji strategii (ewaluacja uprzednia – *ex ante*) i po jej zakończeniu (ewaluacja końcowa – *ex post*).

Ewaluacja *ex-ante*, jest przeprowadzana przed przyjęciem strategii, a jej celem jest ocena trafności wytyczonych celów i przyjętych zamierzeń oraz przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji planu strategicznego.

Ewaluacja końcowa jest oceną stopnia zrealizowania zamierzonych celów strategii (osiągnięcia rezultatów strategicznych). Ewaluację końcową należy zrealizować w roku 2030. Ewaluacja ma za zadanie stwierdzić czy zrealizowano założone wskaźniki rezultatu strategicznego dla wszystkich celów strategicznych i operacyjnych. Powinna być także jednym z punktów wyjścia przygotowania nowej strategii na lata 2030+. W ramach ewaluacji końcowej zaleca się także przeprowadzenie wybranych analiz i badań społecznych w formie zbliżonej do badań wykonanych na etapie przygotowania strategii. Ewaluacja końcowa powinna także zawierać ocenę realizacji wszystkich projektów strategicznych, w tym – projektów ZIT, w szczególności ocenę zintegrowanego charakteru tych projektów. Ewaluacja końcowa ocenia skuteczności i efektywności realizacji projektów i celów, analogicznie do ewaluacji *ex-ante*.

Natomiast zamiast oceny trafności dokonuje się oceny przydatności (*relevance*), ponieważ projekty na tym etapie są już zrealizowane. Projekt raportu ewaluacji *ex-post* zostanie poddany publicznej debacie z udziałem wszystkich interesariuszy. Raport będzie opi-

niowany przez Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych. Po publicznej debacie raport jest korygowany i publikowany. Wnioski i rekomendacje mogą posłużyć do ewentualnej aktualizacji strategii lub listy projektów.

7.3. Wskaźniki osiągnięcia celów strategii

Zgodnie z art. 34 ust. 15 pkt 2 ustawy wdrożeniowej strategia powinna zawierać oczekiwane wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją właściwego programu (regionalnego i krajowego).

Jednak wskaźniki rezultatu i produktu ustalone na poziomie programów regionalnych finansujących cele strategii – choć są konieczne dla celów monitorowania skuteczności interwencji – nie są wystarczające dla dokonania oceny skuteczności osiągania celów samej strategii, ponieważ niejednokrotnie są zbyt uogólnione.

Toteż w niniejszej strategii ustala się trzy poziomy wskaźników, z których poziom I i II powinny być śledzone obligatoryjnie, a poziom III to wskaźniki fakultatywne, służące do obserwowania szerszego kontekstu wdrażania strategii.

Poziom I. Wskaźniki sprawozdawcze zaczerpnięte z programów regionalnych finansujących działania strategii i służące monitorowaniu skuteczności interwencji; wskaźniki te będą śledzone obligatoryjnie.

Poziom II. Wskaźniki ewaluacyjne to wskaźniki rezultatu ustanowione wewnątrz strategii w celu dokonywania jej ewaluacji – oceny postępu osiągania celów strategii; wskaźniki te również będą śledzone obligatoryjnie.

Poziom III. Pomocnicze wskaźniki kontekstowe, służące uzyskaniu szerszego obrazu skutków wdrażania strategii, w tym – oddziaływań odroczonej i rozproszonych; wskaźniki te będą śledzone fakultatywnie.

7.3.1. Wskaźniki sprawozdawcze powiązane z realizacją właściwych programów

Wskaźniki sprawozdawcze to wskaźniki zarówno produktów, jak i rezultatów, monitorowane na poziomie pojedynczych projektów i na poziomie całej strategii. Są one zaczerpnięte z programów regionalnych finansujących poszczególne działania strategii. Wskaźniki te służą monitorowaniu skuteczności interwencji po stronie Instytucji Zarządzających programami. Wskaźniki te będą śledzone obligatoryjnie.

Zestawienie wskaźników sprawozdawczych dla poszczególnych projektów strategii zawiera poniższa tabela.

Tabela 23. Wskaźniki produktu i rezultatu powiązane z realizacją programów

kod projektu	Skrócony tytuł	Wskaźnik produktu/ rezultatu
<i>Projekty przewidziane do sfinansowania w ramach instrumentu ZIT</i>		
SUW_ZIT_1	Suwalskie Centra Kształcenia Zawodowego	Produktu:
		• liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem
SUW_ZIT_2	Rozbudowa lotniska	Rezultatu:
		• Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu
SUW_ZIT_3	Poprawa jakości kształcenia ogólnego w szkołach średnich	Produktu:
		• Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego: • Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego • Liczba obiektów gospodarczych objętych wsparciem – wskaźnik własny
SUW_ZIT_4	Adaptacja obiektów na Rodzinne Domy Dziecka	Rezultatu:
		• Liczba osób odwiedzających obiekty gospodarcze objęte wsparciem – wskaźnik własny
SUW_ZIT_5	Centrum integracji i aktywizacji.	Produktu:
		• Liczba wspartych szkół • Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami
SUW_ZIT_6		Rezultatu:
		• Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych
SUW_ZIT_7		Produktu:
		• Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych • Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego.
SUW_ZIT_8		Rezultatu:
		• Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych
SUW_ZIT_9		Produktu:
		• Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych • Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego
SUW_ZIT_10		Rezultatu:
		• Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych
SUW_ZIT_11		Produktu:
		• Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem

kod projektu	Skrócony tytuł	Wskaźnik produktu/ rezultatu
	Podniesienie jakości usług kulturalnych	Rezultatu: Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem
SUW_ZIT_7	Wspieranie zrównoważonej mobilności miejskiej	Produktu: - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego - Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego - WLWK-RCO059 - Infrastruktura paliw alternatywnych (punkty tankowania/ładowania) - WLWK-PLRO088 - Liczba zakupionych jednostek taboru autobusowego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej i metropolitarnej. - WLWK-RCO060 - Miasta z nowymi lub zmodernizowanymi cyfrowymi systemami transportu miejskiego. Rezultatu: - WLWK-RCR062 - Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego, - WLWK-PLRR047 - Liczba ludności korzystającej z nowych lub zmodernizowanych cyfrowych systemów transportu miejskiego, - WLWK-RCR029 - Szacowana emisja gazów cieplarnianych.
SUW_ZIT_8	Przedsięwzięcia <i>Smart City</i> i <i>Smart Village</i>	Produktu: - Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji - Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowanie usług, produktów i procesów cyfrowych - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego Rezultatu: - Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych - Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne(w tym dotacje, instrumenty finansowe)
SUW_ZIT_9	Zielono-błękitne inwestycje na terenie MOF Suwałk	Produktu: - Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania do zmian klimatu - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego. - Pojemność obiektów małej retencji

kod projektu	Skrócony tytuł	Wskaźnik produktu/ rezultatu
		Rezultatu: • Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej • Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem (oprócz powodzi i niekontrolowanych pożarów)
SUW_ZIT_10	OZE i magazyny energii	Produktu: • Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii cieplnej) • Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego • Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego
		Rezultatu: Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia cieplna)
SUW_ZIT_11	Utylizacja eternitu w MOF Suwałk	Produktu: • Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest • Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego
		Rezultatu: • Liczba gospodarstw domowych, z których usunięto azbest – wskaźnik własny
SUW_ZIT_12	Infrastruktura kształcenia zawodowego	Produktu: • liczba wspartych szkół
		Rezultatu: • Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych
SUW_ZIT_13	Edukacja włączająca	Produktu: • liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem
		Rezultatu: • Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje lub kompetencje po opuszczeniu programu

kod projektu	Skrócony tytuł	Wskaźnik produktu/ rezultatu
SUW_ZIT_14	Poprawa jakości transportu publicznego	Produktu: - WLWK-PLRO088 - Liczba zakupionych jednostek taboru autobusowego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej i metropolitarnej. - WLWK-RCO059 - Infrastruktura paliw alternatywnych (punkty tankowania/ładowania). - WLWK-RCO060 - Miasta z nowymi lub zmodernizowanymi cyfrowymi systemami transportu miejskiego.
		Rezultatu: - WLWK-RCR062 - Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego, - WLWK-PLRR047 - Liczba ludności korzystającej z nowych lub zmodernizowanych cyfrowych systemów transportu miejskiego, - WLWK-RCR029 - Szacowana emisja gazów cieplarnianych.
Projekty przewidziane do sfinansowania poza instrumentem ZIT		
SUW_POZ_1	Przebudowa ulic w strefie przemysłowej	Produktu: WLWK-PLRO107 - Długość wybudowanych dróg gminnych
		Rezultatu: WLWK-RCR055 - Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg:
SUW_POZ_2	BIBLIOTEKA-MEDIATEKA	Produktu: Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem
		Rezultatu: Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem
SUW_POZ_3	Budowa wewnętrznej obwodnicy miasta	Produktu: - WLWK-PLRO107 - Długość wybudowanych dróg gminnych - WLWK-PLRO105 - Długość wybudowanych dróg wojewódzkich
		Rezultatu: WLWK-RCR055 - Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg

Opracowanie własne

7.3.2. Wskaźniki ewaluacyjne rezultatów strategicznych służące ewaluacji

Wskaźniki rezultatu strategicznego określono na poziomie celów strategicznych i celów operacyjnych strategii. Zawiera je poniższa tabela.

Tabela 24. Wskaźniki rezultatu strategicznego określone na poziomie celów strategicznych i operacyjnych, służące ewaluacji strategii

Cele strategii	Wskaźniki rezultatu strategicznego	Wartość		Źródło
		bazowa	docelowa	
CEL STRATEGICZNY 1.	Suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z trzech celów operacyjnych wchodzących w skład tego celu. Cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach: • Cel operacyjny 1.1. – 30%; • Cel operacyjny 1.2. – 50%; • Cel operacyjny 1.3. – 20%	0%	100%	obliczenia własne
Cel operacyjny 1.1.	odsetek osób osiągających co najmniej czterokrotność płacy minimalnej wśród lokalnych podatników PIT	b.d. ¹⁶	+1%	POLTAX
Cel operacyjny 1.2.	wzrost lokalnych rocznych wpływów z CIT (wartość bazowa: 2021)	b.d. ¹⁷	+20%	POLTAX
Cel operacyjny 1.3.	Liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego (wartość bazowa: 2021)	113	124	GUS

¹⁶ Dane za rok 2021 nie są obecnie znane. Dla celów ewaluacji wartość ta zostanie uzupełniona po jej opublikowaniu w raportach systemu POLTAX

¹⁷ Jak wyżej

Cele strategii	Wskaźniki rezultatu strategicznego	Wartość		Źródło
		bazowa	docelowa	
CEL STRATEGICZNY 2.	Suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z pięciu celów operacyjnych wchodzących w skład tego celu, przy czym cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach: • Cel operacyjny 2.1. – 30%; • Cel operacyjny 2.2. – 20%; • Cel operacyjny 2.2. – 20%; • Cel operacyjny 2.4. – 20%; • Cel operacyjny 2.5. – 10%;	0%	100%	obliczenia własne
Cel operacyjny 2.1.	średnia z wyników matury w MOF jako odsetek tego wskaźnika województwa (wartość bazowa 2023)	99,45%	100,45%	CKE
Cel operacyjny 2.2.	zgony osób w wieku do 65 lat z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności w tym wieku (powiat, wartość bazowa 2021)	62,0	55,0	GUS
Cel operacyjny 2.3.	zasięg korzystania z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego (wartość bazowa 2022)	2,18%	2,08%	GUS
Cel operacyjny 2.4.	liczba osób aktywnie uczestniczących w uprawianiu kultury i sportu (wartość bazowa 2022)	3830	4290	GUS
Cel operacyjny 2.5.	liczba zrealizowanych pomysłów działań wspólnych jako odsetek liczny działań zaplanowanych.	0%	100%	GUS

Cele strategii	Wskaźniki rezultatu strategicznego	Wartość		Źródło
		bazowa	docelowa	
CEL STRATEGICZNY 3.	Suma ważona osiągniętych rezultatów strategicznych każdego z trzech celów operacyjnych wchodzących w skład tego celu. Cele operacyjne odpowiadają za wskaźnik celu strategicznego w następujących proporcjach: • Cel operacyjny 3.1. – 40%; • Cel operacyjny 3.2. – 30%; • Cel operacyjny 3.3. – 30%	0%	100%	obliczenia własne
Cel operacyjny 3.1.	liczba pojazdów bezemisyjnych w lokalnej flocie transportu publicznego.	0	19	Dane własne
Cel operacyjny 3.2.	odsetek pomyślnie zrealizowanych projektów w ogólnej liczbie projektów przewidzianych do realizacji	0%	100%	Dane własne
Cel operacyjny 3.3.	odsetek pomyślnie zrealizowanych projektów w ogólnej liczbie projektów przewidzianych do realizacji	0%	100%	Dane własne

Źródło: opracowanie własne

7.3.3. Pomocnicze wskaźniki kontekstowe

Oprócz podstawowej listy wskaźników rezultatu zapisanych w tabeli powyżej, które to wskaźniki będą użyte w procesie ewaluacji do dokonywania oceny stopnia osiągnięcia celów strategii, przyjmuje się dodatkowo listę wskaźników pomocniczych.

Wskaźniki pomocnicze służą uzyskaniu obrazu kontekstowego – szerszego spojrzenia na zmiany zachodzące w MOF Suwałk w czasie wdrażania strategii, lecz nie ma pewności, czy w związku z jej wdrażaniem. W ich przypadku wartości docelowe (referencyjne) nie oznaczają progów, jakie mają być osiągnięte, lecz raczej poziomy poszczególnych wskaźników, jakie są przewidywane pod koniec wdrażania strategii. Ich znaczące odstępstwa od tych poziomów będą domagały się wyjaśnienia i interpretacji.

Listę wskaźników pomocniczych zawiera poniższa tabela.

Tabela 25. Pomocnicze wskaźniki rezultatu służące kontekstowej ocenie wdrażania strategii

Cel strategiczny	Wskaźnik rezultatu	Obszar	Wartość bazowa [2021]	Wartość docelowa [2029]	Źródło danych
Cel strategiczny 1. Silny ośrodek gospodarczy	Podmioty średnie i duże na 10 tys. mieszkańców	Miasto Suwałki	8,5	9,5	GUS
		Gmina Suwałki	5,1	<i>const.</i> ¹⁸	GUS
	Os. fiz. prowadzące dział. gosp. na 1000 ludności	Miasto Suwałki	81	83	GUS
		Gmina Suwałki	83	<i>const.</i>	GUS
	Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gosp.	Miasto Suwałki	765,9	804,2	GUS
		Gmina Suwałki	363,0	381,2	GUS
	Liczba firm z kapitałem zagranicznym [szt.]	Miasto Suwałki	27 [2020]	30	GUS
	Liczba uczniów w szkołach zawodowych na 1000 mieszk.	MOF Suwałk	9,88 [2020]	10,86	MRL
	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie jako procent krajowego	Miasto Suwałki	82,8%	90,0%	GUS
Cel strategiczny 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF	Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki [%]	Miasto Suwałki	58	65	CKE
		Gmina Suwałki	57	65	CKE
	Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową	Miasto Suwałki	32	50	GUS
	Saldo migracji na 1000 ludności	Miasto Suwałki	-0,8	0,00	GUS
		Gmina Suwałki	9,7	<i>const.</i>	GUS
	Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w wydatkach bieżących JST [%]	Miasto Suwałki	0,93	1,12	GUS
		Gmina Suwałki	2,70	<i>const.</i>	GUS

¹⁸ Przez *constans* (utrzymanie) wartości wskaźnika rozumie się tu osiągnięcie wartości docelowej w przedziale <+5%:-5%>

Cel strate- giczny	Wskaźnik rezultatu	Obszar	Wartość bazowa [2021]	Wartość docelowa [2029]	Źródło danych
	NGO na 1000 mieszkańców	MOF Suwałk	4,3	<i>const.</i>	GUS
	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Miasto Suwałki	-1,58	0,00	GUS
		Gmina Suwałki	-2,93	0,00	GUS
Cel strategiczny 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń	Liczba pasażerów suwalskiej komunikacji miejskiej [mln]	MOF Suwałk	1,4	1,6	UM Suwałki
	Łączna liczba wypożyczeń rowerów SUWER [szt.]	MOF Suwałk	76 871	100 000	UM Suwałki
	Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych na 10 tys. km ² , powierzchni	MOF Suwałk	7723,4	11585	GUS
	Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami miejscowymi	Miasto Suwałki	83,3 [2022]	90,0	UM Suwałki
		Gmina Suwałki	26,7 [2022]	30,0	UG Suwałki
	Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji [%]	Miasto Suwałki	97,50%	99	GUS
		Gmina Suwałki	21,90%	30	GUS
	Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem	Miasto Suwałki	1,8	2,2	GUS

Źródło: opracowanie własne

8. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

8.1. Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii

Proces prac nad strategią ZIT MOF Suwałk był koordynowany przez Zespół Doradców Związku Miast Polskich i Grupę Roboczą związku ZIT oraz Grupę Roboczą utworzoną w ramach projektu CWD+ oraz nadzorowany przez Komitet Sterujący (a do czasu utworzenia związku ZIT przez Radę Partnerstwa utworzoną w ramach projektu CWD+). Prace przebiegały w oparciu o model partycypacyjny umożliwiający uzyskanie szerokiej informacji oraz udział w opracowywaniu elementów dokumentu mieszkańcom MOF reprezentującym różne grupy interesariuszy.

W lipcu 2022 r. Rada Miasta Suwałki oraz Rada Gminy Suwałki podjęły uchwały w sprawie powołania związku ZIT i zasad współpracy jednostek samorządu terytorialnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Suwałk, służących realizacji zadań w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w perspektywie finansowej 2021-2027, w wyniku czego 2.08.2022 r. podpisane zostało stosowne porozumienie międzygminne. Wyłoniony został Komitet Sterujący związku ZIT, Grupę Roboczą, które wraz z doradcami ZMP zobowiązały się do ścisłej współpracy nad opracowywaniem strategii.

8.1.1. Grupa robocza

W dniu 29 grudnia 2022 r. Prezydent Suwałk jako Lider Związku ZIT powołał skład grup roboczych do prac nad Strategią Rozwoju Ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk do roku 2030 w trzech sektorach: „przestrzeń” (18 osób), „gospodarka” (18 osób), „społeczeństwo” (44 osoby). W całym procesie prac diagnostyczno-strategicznych powołana Grupa Robocza Partnerstwa w ramach projektu CWD+ aktywnie współpracowała w oparciu o regularne spotkania (minimum raz na dwa tygodnie) stacjonarne lub za pośrednictwem platformy TEAMS oraz bieżących kontaktów mailowych i telefonicznych. Na spotkania zapraszano wybrane grupy interesariuszy w zależności od tematu spotkania. Od kwietnia 2022 roku do kwietnia 2023 roku odbyło się około 60 spotkań.

8.1.2. Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych

Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych (ciało opiniująco-doradcze) powołano w marcu 2023 r. W skład zespołu doradczego weszły osoby lub przedstawiciele podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na

rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji, a także przedstawiciele podmiotów spoza sektora finansów publicznych, spełniających definicję partnerów społecznych i gospodarczych w rozumieniu art. 5, pkt 7 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2006 r., nr 227, poz. 1658 z późn. zm.), w tym w szczególności samorządów zawodowych, izb gospodarczych, organizacji pozarządowych.

8.1.3. Badania społeczne

Zarówno w trakcie prac nad przygotowaniem raportu diagnostycznego (od kwietnia do końca października 2022 r.) jak też strategii (od listopada 2022 do kwietnia 2023) przeprowadzono szereg spotkań, badań ankietowych oraz wywiady grupowe i warsztaty z reprezentantami różnych grup interesariuszy.

8.1.3.1. Badania ilościowe

W ramach badań ilościowych zrealizowano: badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży, badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, badanie opinii lokalnych liderów, badania osób starszych, badania dotyczące atrakcyjności Miasta Suwałki i Gminy Suwałki do życia i rozwoju osób młodych, badania samorządów w zakresie współpracy i instytucjonalizacji partnerstwa, badania wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwojowych partnerstwa.

Badania zostały przeprowadzone metodą CAWI uzupełnioną tradycyjną dystrybucją kwestionariusza i wprowadzeniem danych do systemu elektronicznego.

Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży objęły uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych. Wzięło w nich udział 258 uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych na obszarze partnerstwa, czyli ok. 35% populacji. Badanie przeprowadzono przy udziale szkół ponadpodstawowych i ich organów prowadzących.

Badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa: „Suwałki za 10 lat – mój pomysł na Miasto” oraz „Gmina Suwałki za 10 lat – mój pomysł na Gminę”. W badaniu wzięło udział 1241 osób, w tym 1199 mieszkańców partnerstwa. Ankietę „miejską” wypełniło 1175 osób, ankietę „gminną” wypełniło 66 osób. Samorządy – członkowie partnerstwa, przeprowadziły samodzielnie akcję rozpowszechnienia informacji o badaniu.

Badanie opinii lokalnych liderów skierowane było do czterech kategorii liderów lokalnych: lider administracji (wójt, burmistrz, wyższy urzędnik, kierownik w JST), lider gospodarki (przedsiębiorca, członek kierownictwa firmy, menadżer), lider sektora społecznego (lider organizacji społecznej, fundacji, stowarzyszenia, społecznik, itp.), lider opinii (ksiądz, dziennikarz, popularny blogger, inny lokalny autorytet). W badaniu wzięło udział 61 liderów. Badania osób starszych skierowane było do osób powyżej 60 roku życia i

wzięło w nim udział 46 osób. Pytania dotyczyły problemów i potrzeb związanych z jakością życia seniorów, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Badania atrakcyjności Miasta Suwałki i Gminy Suwałki do życia i rozwoju osób młodych dotyczyły zagadnień związanych z wyjazdami osób młodych na studia i w celach zawodowych poza obszar partnerstwa oraz sposobami na zatrzymanie migracji i utrzymywanie kontaktów z suwalską diasporą. W badaniu wzięło udział 139 osób.

Przeprowadzono także badania samorządów:

- Badania samorządów w zakresie współpracy i instytucjonalizacji partnerstwa, diagnozujące potencjał do współpracy na obszarze partnerstwa. Badania przeprowadzono wśród pracowników obu samorządów.
- Badania wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwojowych partnerstwa m.in. zasobów, produktów, zagrożeń i problemów rozwojowych, tzw. „Badania SWOT”. Badania przeprowadzono wśród członków Grupy Roboczej, Rady Partnerstwa i wybranych liderów społeczno-gospodarczych. W badaniu wzięło udział 13 osób.

8.1.3.2. Badania jakościowe

W ramach badań jakościowych przeprowadzono debaty strategiczne, spotkania konsultacyjne celów i kierunków strategii ZIT oraz odbywające się minimum raz na dwa tygodnie spotkania członków Grupy Roboczej (GR) i Rady Partnerstwa (RP).

Spotkania i debaty członków Grupy Roboczej (GR) i Rady Partnerstwa (RP). Od maja 2022 roku do końca października 2022 roku przedstawiciele samorządów oraz doradcy ZMP, członkowie GR i RP oraz zaproszeni goście spotykali się głównie w formule zdalnej, w celu omawiania poszczególnych wyników badań, analizy danych, dyskusji o przyszłości i kierunkach rozwoju partnerstwa. Spotkania odbywały się ze zróżnicowaną frekwencją. Przeprowadzono w tym czasie ok. 20 spotkań (spotykano się mniej więcej co tydzień).

Wywiady grupowe i warsztaty. W czasie trwania prac nad diagnozą przeprowadzono szereg wywiadów grupowych i warsztatów z członkami Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa oraz liderów społecznych.

Dnia 20 czerwca 2022 r. odbył się w Suwałkach warsztat strategiczny z udziałem Rady Partnerstwa, Grupy Roboczej, doradców ZMP oraz zaproszonych interesariuszy reprezentujących lokalne środowisko. W spotkaniu wzięło udział 18 osób. Dyskutanci dzielili się swoimi spostrzeżeniami na temat uwarunkowań MOF Suwałk, lokalnych problemów i potrzeb. W dniu 7 grudnia 2022 r. odbyła się debata strategiczna, w której wzięło udział 76 osób, w tym przedstawiciele Partnerów MOF Suwałk, doradcy ZMP oraz licznie zaproszeni goście reprezentujący różne grupy interesariuszy. Zaprezentowano raport diagnostyczny i odbyła się debata na temat problemów, potencjałów i potrzeb

mieszkańców. Głos zabierali przedstawiciele władz samorządowych, jednostek organizacyjnych, różnych grup interesariuszy, m.in. niepełnosprawnych, seniorów, przedsiębiorców i mieszkańców, dzieląc się uwagami o przedstawiając oczekiwania i nadzieje związane z przyszłością obszaru MOF.

Z udziałem doradców ZMP, w tym urbanistów oraz członków Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa odbył się cykl spotkań (14 grudnia 2022 r., 12,13,17 stycznia 2023 r.) z przedstawicielami trzech grup eksperckich zajmujących się tematyką: społeczną gospodarczą oraz środowiskowo-przestrzenną. Omówione zostały wyniki i wnioski z raportu diagnostycznego oraz dyskutowano na temat kluczowych problemów, potencjałów i potrzeb, wyłonienia celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań. Dyskutowano na temat wizji przyszłości terenu Partnerstwa, wyznaczeniu obszarów strategicznej interwencji i planowanych inwestycjach. Jednym z elementów warsztatów była dyskusja i identyfikacja projektów zintegrowanych możliwych do realizacji w formule ZIT.

8.2. Sprawozdanie z przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Konsultacje społeczne projektu dokumentu „Strategii ponadlokalnej ZIT MOF Suwałk do roku 2030” zostały ogłoszone zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1259, 1273), na podstawie Zarządzenia nr 384/2023 Prezydenta Miasta Suwałk z dnia 23 października 2023 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu Strategii ponadlokalnej ZIT MOF Suwałk do roku 2030, Obwieszczenia o rozpoczęciu konsultacji społecznych projektu Strategii ponadlokalnej ZIT MOF Suwałk do roku 2030 z dnia 23 października 2023 oraz Obwieszczenia o spotkaniu konsultacyjnym w dniu 15.11.2023 r. z dnia 9 listopada 2023 r.

Konsultacje były prowadzone zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1259, 1273). Projekt Strategii ZIT MOF wraz z formularzem zgłaszania uwag został udostępniony w dniu 23 października 2023 r. w wersji elektronicznej w Biuletynie Informacji Publicznej i na stronie internetowej www.um.suwalki.pl w zakładce: Dla Mieszkańca/ Obywatelskie Suwałki / Konsultacje społeczne. Od tego dnia dokument był również dostępny do wglądu w siedzibie Urzędu Miejskiego w Suwałkach przy ul. Mickiewicza 1, w pokoju 130. W ramach konsultacji przewidziano możliwość zgłaszania uwag w następujących formach:

1. Otwarte spotkanie konsultacyjne, które odbyło się w dniu 26.10.2023 r. o godz. 16.00 w Parku Naukowo-Technologicznym Polska-Wschód, Suwałki, ul. Innowacyjna 1. Na spotkaniu były obecne 24 osoby. Informacje o spotkaniu były ogłoszone na stronie internetowej Miasta i Gminy Suwałki. Zaproszenia zostały rozesłane również do członków Zespołu Doradczego Partnerów Społeczno-Gospodarczych,

2. Otwarte spotkanie konsultacyjne w dniu 15.11.2023 r. o godz. 16:00 w formacie on-line. Informacje o spotkaniu były ogłoszone na stronie internetowej Miasta i Gminy Suwałki. W spotkaniu wzięło udział 10 osób.
3. Zbieranie uwag w wersji elektronicznej z wykorzystaniem formularza zgłaszania uwag (do pobrania od 23.10.2023r. ze strony Biuletynu Informacji Publicznej i z strony internetowej www.um.suwalki.pl z zakładki: Dla Mieszkańca /Obywatelskie Suwałki/Konsultacje społeczne/ – wypełnione formularze należało przysyłać na adres e-mail: rff@um.suwalki.pl
4. Zbieranie uwag w wersji papierowej z wykorzystaniem formularza zgłaszania uwag (do pobrania od 23 października 2023 roku ze strony Biuletynu Informacji Publicznej i ze strony internetowej www.um.suwalki.pl z zakładki: Dla Mieszkańca/Obywatelskie

W trakcie konsultacji społecznych, w dniu 13.11.2023 r. odbyło się również posiedzenie Suwalskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, zrzeszającej organizacje pozarządowe z obszaru MOF. Przedstawiciele NGO obecni na posiedzeniu dyskutowali nt. projektu i przedstawili swoje uwagi i spostrzeżenia.

Informacje o konsultacjach społecznych zostały zamieszczone:

- na stronach internetowych Miasta i Gminy Suwałki jak również w Biuletynach Informacji Publicznej Miasta i Gminy Suwałki
- na stronie internetowej Dwutygodnika Suwalskiego
- opublikowane w prasie lokalnej: Dwutygodniku Suwalskim (wydanie nr 21/274 z dnia 26.10.2023 r., „Spotkanie konsultacyjne”, strona 3); Dwutygodniku Suwalskim (wydanie nr 22/275 z dnia 09.11.2023 r., „Konsultacje strategii”, strona 7); Gazecie Współczesnej (wydanie z dnia 13.11.2023 r., „Prezydent Miasta Suwałk informuje”, strona 23).

Informacja o rozpoczęciu konsultacji społecznych strategii ponadlokalnej wraz z zaproszeniem do wzięcia w nich udziału, zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1259, 1273) została przesłana bezpośrednio do jst sąsiadujących z MOF, tj. Jeleniewo, Szypiszki, Raczki, Bakałarzewo, powiat suwalski, Filipów, Przerośl, Krasnopol, Nowinka, partnerów społeczno-gospodarczych, organizacji przedsiębiorców, organizacji zrzeszających NGO z obszaru województwa podlaskiego, Dyrektora Regionalnego Zarządu Wody Polskie w Białymstoku Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

Informacja o rozpoczęciu konsultacji społecznych została wysłana również do członków Zespołu Doradczego Partnerów Społeczno-Gospodarczych, powołanego Zarządzeniem nr 214/2023 Prezydenta Miasta Suwałk z dnia 16 czerwca 2023 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego Partnerów Społeczno-Gospodarczych do spraw przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego ZIT MOF Suwałk, z prośbą o wyrażenie

opinii nt. tego dokumentu (Zespół liczy 68 przedstawicieli środowisk będących interesariuszami strategii z terenu MOF, tj. samorządów lokalnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, parków narodowych, organizacji zrzeszających mieszkańców, organizacji religijnych, turystycznych, etc.).

W procesie konsultacji uczestniczyły osoby fizyczne oraz osoby reprezentujące daną organizację czy podmiot gospodarczy. W okresie trwania konsultacji wpłynęły 3 formularze z uwagami. Do zapisów Strategii zostały zgłoszone 32 uwagi, w tym:

- 26 uwag zostało zaakceptowanych,
- 6 uwag nie zostało zaakceptowanych,

8.3. Ewaluacja ex-ante

Obowiązek sporządzenia **uprzedniej ewaluacji trafności, skuteczności i efektywności** – zwanej potocznie ewaluacją *ex ante*¹⁹ – wynika z art. 10a ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju²⁰, który to przepis brzmi:

Podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju przeprowadza uprzednią ewaluację trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii rozwoju – przed jej przyjęciem.

Z brzmienia tego przepisu wynika, że:

1. obowiązek sporządzenia ewaluacji ex-ante dotyczy każdego typu strategii rozwoju, a więc także strategii rozwoju ponadlokalnego;
2. ewaluację ex ante należy sporządzić przed przyjęciem przez odpowiedni organ strategii, której ewaluacja dotyczy;
3. ewaluacja ex ante odnosi się do trzech skonkretyzowanych cech strategii:
 - a. trafności (*relevance*) strategii,
 - b. przewidywanej skuteczności (*effectiveness*) strategii,
 - c. przewidywanej efektywności (*efficiency*) strategii.
4. Skuteczność i efektywność mają być oceniane jako parametry **przewidywane**, nie zaś faktycznie osiągnięte (to będzie możliwe dopiero na etapie ewaluacji ex post).

¹⁹ Dość powszechnie spotyka się błędną pisownię „ex-ante” (rozdzieloną dywizem); jest to błąd polegający na kalkowaniu do języka polskiego pisowni angielskiej, tymczasem w języku polskim jest utrwalony zwyczaj pisowni zwrotów łacińskich w brzmieniu oryginalnym, a więc – używamy pisowni *ex ante* (rozdzielone spacją).

²⁰ Dz.U. z 2021 r., poz. 1057 ze zm.

Oceniane cech strategii są definiowane następująco:

- **Trafność** (*relevance*) ocenia adekwatność planowanych celów interwencji i metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno-ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie (...).
- **Skuteczność** (*effectiveness*) ocenia stopień realizacji zakładanych celów (czy osiągnięto to, co zaplanowano), skuteczność użytych metod, instytucji oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty.
- **Efektywność** (*efficiency*) ocenia relację między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji.²¹

8.3.1. Zastosowana metodyka ewaluacji

Na przełomie października i listopada 2023 roku przeprowadzono procedurę ewaluacji ex ante niniejszej strategii. Przyjęto metodę badania ilościowego skierowanego do grona osób mogących mieć wiedzę o planowaniu strategicznym lub doświadczenie w tworzeniu i wdrażaniu strategii. Przebadano opinię o projekcie strategii:

1. specjalistów samorządowych (urzędników administracji samorządowej miasta Suwałk i gminy Suwałki), którzy mieli doświadczenie w tworzeniu lub wdrażaniu strategii poprzednich;
2. interesariuszy społecznych i gospodarczych, którzy byli zaangażowani w przygotowanie projektu tej strategii;
3. władz samorządowych obu gmin MOF;
4. specjalistów zewnętrznych (doradców ZMP spoza składu zespołu, który przygotowywał strategię).

W badaniu udział wzięło udział 39 respondentów, przy czym poszczególne grupy były reprezentowane w następującej liczbie: władze samorządowe – 5 osób, specjaliści administracji samorządowej – 15 osób, interesariusze społeczni i gospodarczy – 16 osób i specjaliści zewnętrzni – 3 osoby. W trzech pierwszych grupach były reprezentowane miasto i gmina. Czwarta grupa z istoty składa się ze specjalistów zewnętrznych.

Formularz badawczy zawierał 12 pytań merytorycznych, z czego:

- trzy pierwsze pytania (1 – 3) dotyczyły *trafności* trzech celów strategicznych realizujących misję,
- trzy kolejne pytania (4 – 6) odnosiły się do *trafności* przyjętych celów operacyjnych (kierunków działań) realizujących cele strategiczne,

²¹ EWALUACJA. Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, Tabela 2, s. 18 (www.ewaluacja.gov.pl/media/11102/Poradnik_ewaluacji.pdf)

- pytania 7 – 9 odnosiły się do spodziewanej skuteczności wdrażania strategii,
- wreszcie pytania 10 – 12 dotyczyły spodziewanej efektywności wdrażania strategii (adekwatności zaplanowanych kosztów do spodziewanych rezultatów).

8.3.2. Wyniki ewaluacji ex ante

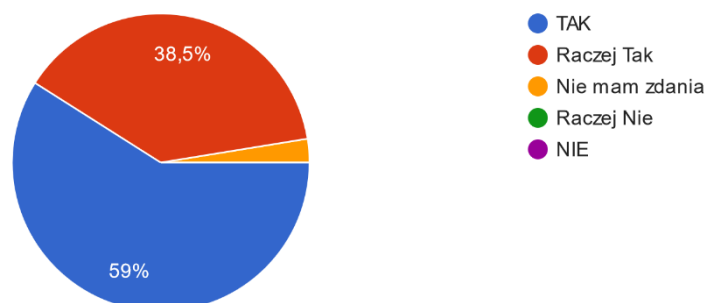
Ewaluacja ex ante dała wynik jednoznacznie pozytywny.

1. Respondenci ocenili pozytywnie **trafność** wyznaczonych celów:
 - a. Na cztery z sześciu pytań padły wyłącznie odpowiedzi „TAK” i „raczej tak”, przy czym zdecydowane TAK to w każdym przypadku ponad połowa wszystkich odpowiedzi.
 - b. tylko w przypadku celu strategicznego „Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF” jedna osoba na 39 uznała go za nietrafny a dwie nie miały zdania. A w przypadku celu „Silny ośrodek gospodarczy” jedna osoba nie miała zdania. Jednak i w przypadku tych pytań zdecydowane odpowiedzi TAK stanowiły około 2/3 odpowiedzi (odpowiednio: 59,0% i 69,2%).
2. Podobnie wysoko oceniono spodziewaną **skuteczność** wdrażania strategii. Padły wyłącznie odpowiedzi „TAK” i „Raczej tak”, choć dzieliły się one mniej więcej pół na pół, co jest zrozumiałe w przypadku pytania o oszacowaną skuteczność. Odpowiedzi „Nie” i „raczej nie” oraz „nie mam zdania” nie pojawiały się ani razu.
3. W przypadku ocen spodziewanej **efektywności** pojawiło się więcej odpowiedzi „nie mam zdania” i w jednym przypadku pojedyncza odpowiedź „raczej nie”. Jednak i tu dominowały odpowiedzi „TAK” i „raczej tak”.

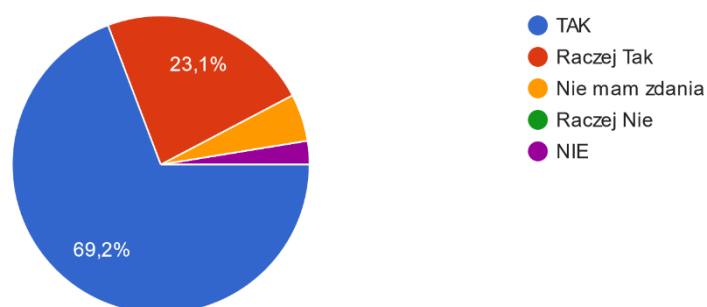
Oto szczegółowe zestawienie odpowiedzi na poszczególne pytania:

1. Czy w kontekście zdiagnozowanych problemów, potrzeb i potencjałów uważa pani/pan, że cel strategiczny „Silny ośrodek gospodarczy” jest sformułowany trafnie i odpowiada na ustalenia diagnozy?

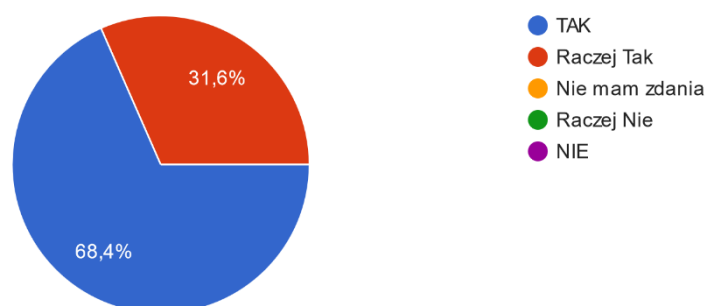
39 odpowiedzi

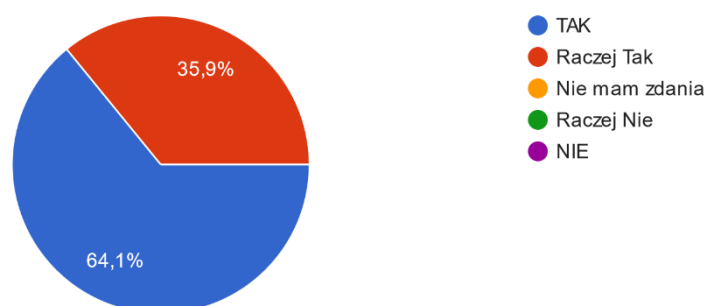
2. Czy w kontekście zdiagnozowanych problemów, potrzeb i potencjałów uważa pani/pan, że cel strategiczny „Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF...y trafnie i odpowiada na ustalenia diagnozy?
39 odpowiedzi

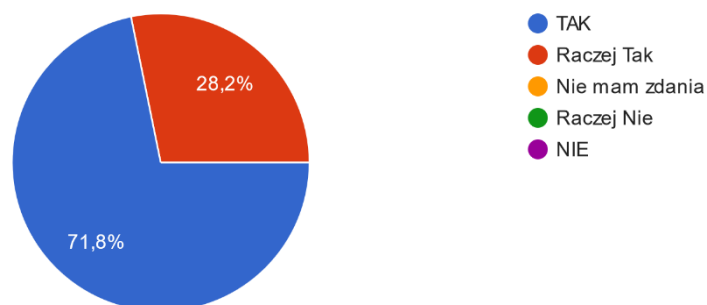
3. Czy w kontekście zdiagnozowanych problemów, potrzeb i potencjałów uważa pani/pan, że cel strategiczny „Czyste środowisko i funkcjonalna prze...ny trafnie i odpowiada na ustalenia diagnozy?
38 odpowiedzi

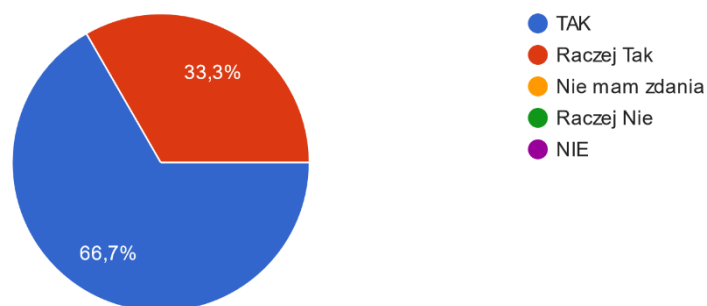
4. Czy w kontekście przyjętych celów strategicznych uważa pani/pan, że kierunki działań: - Rozwój szkolnictwa wyższego; - Rozwój kształcenia ustawicz...e trafnie i będą odpowiednio realizowały cel 1?
39 odpowiedzi

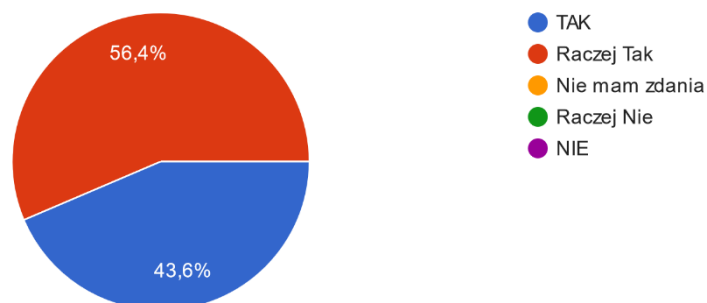
5. Czy w kontekście przyjętych celów strategicznych uważa pani/pan, że kierunki działań: - Rozwój systemu edukacji; - Przeciwdziałanie wykluczeniu cy...ne trafnie i będą odpowiednio realizowały cel 2?
39 odpowiedzi

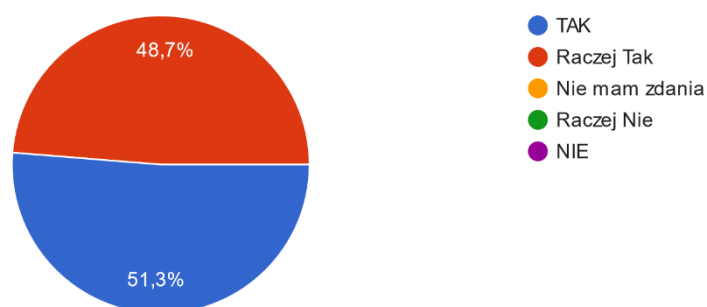
6. Czy w kontekście przyjętych celów strategicznych uważa pani/pan, że kierunki działań: - Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost be... trafnie i będą odpowiednio realizowały cel 3?
39 odpowiedzi

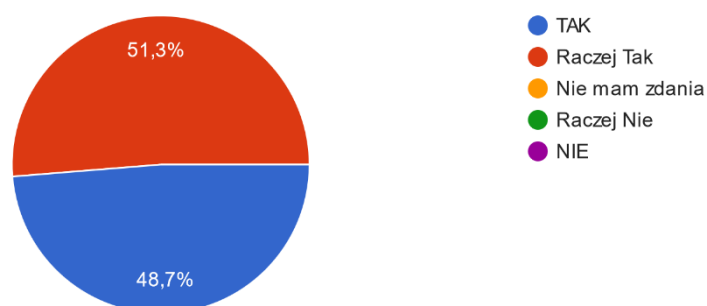
7. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunek działań: - Rozwój szkolnictwa wyższego; - Rozwój kształcenia ustawicznego i za...skutecznie (mogą osiągnąć zaplanowane rezultaty)?
39 odpowiedzi

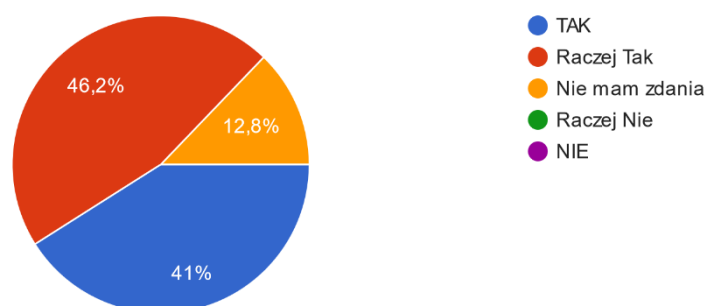
8. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunek działań: - Rozwój systemu edukacji; - Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowe...skutecznie (mogą osiągnąć zaplanowane rezultaty)?
39 odpowiedzi

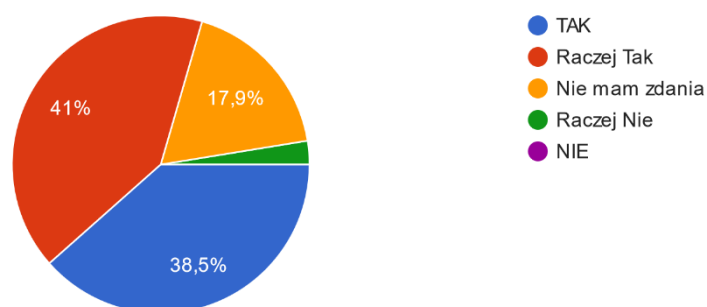
9. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunek działań: - Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost ...tecznie (mogą osiągnąć zaplanowane rezultaty)?
39 odpowiedzi

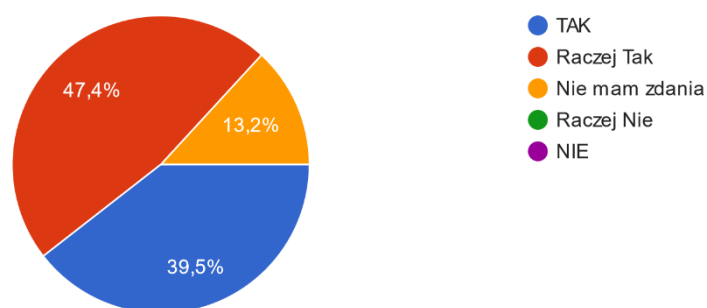
10. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunki działań: - Rozwój szkolnictwa wyższego; - Rozwój kształcenia ustawicznego i za...e oszacowane co do potrzebnych na nie nakładów?
39 odpowiedzi

11. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunki działań: - Rozwój systemu edukacji; - Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowe...ie oszacowane co do potrzebnych na nie nakładów?
39 odpowiedzi

12. Czy przewiduje pani/pan, że projekty Strategii realizujące kierunki działań: - Poprawa wewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wzrost ... oszacowane co do potrzebnych na nie nakładów?
38 odpowiedzi

8.4. Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii

Partycypacja społeczna na etapie wdrażania strategii zostanie zapewniona poprzez:

- utrzymanie funkcjonowania Zespołu doradczego partnerów społeczno-gospodarczych w okresie wdrażania, jako ciała doradczo-opiniującego ,
- społeczną kontrolę procesu realizacji strategii poprzez udział interesariuszy w otwartych debatach dotyczących rocznych raportów monitoringowych, publikację tych raportów i ich opiniowanie przez Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych,
- publiczne konsultowanie rozwiązań realizacyjnych wybranych projektów, w tym projektów ZIT w postaci wywiadów fokusowych, spotkań konsultacyjnych, warsztatów, debat lub badań ankietowych, w zależności od potrzeb w danym momencie i rodzaju projektu.

Poza tym Partnerstwo zamierza stale informować o postępach w realizacji strategii, wdrażanych projektach i podjętych przez partnerów działaniach poprzez strony internetowe podmiotów samorządowych, lokalne radio i telewizję, media społecznościowe, publikacje w prasie lokalnej i regionalnej.

8.5. Partycypacja społeczna na etapie oceny efektów strategii

Partycypacja społeczna na etapie ewaluacji strategii zostanie zapewniona poprzez podejmowanie przez partnerstwo działań polegających na:

- społeczną kontrolę oceny efektów strategii poprzez udział interesariuszy w otwartych debatach dotyczących raportów ewaluacyjnych, publikację tych raportów i ich opiniowanie przez **Zespół doradczy partnerów społeczno-gospodarczych**,
- społeczną kontrolę oceny efektów strategii poprzez udział interesariuszy w opracowaniu ewaluacji ex-post, otwartych debatach dotyczących ewaluacji ex-post,
- przeprowadzenie w ramach ewaluacji końcowej wybranych badań w formie zbliżonej do badań wykonanych na etapie przygotowania strategii (badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży, badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, badania dotyczące atrakcyjności Miasta Suwałki i Gminy Suwałki do życia i rozwoju osób młodych).

W razie potrzeby Partnerzy zastosują również inne formy i metody partycypacji umożliwiające mieszkańcom i innym interesariuszom uczestnictwo w procesie oceny strategii.

O realizacji procesu oceny strategii społeczność lokalna będzie informowana poprzez strony internetowe partnerów, lokalne radio i telewizję, media społecznościowe, publikacje w prasie lokalnej oraz spotkania informacyjne.

8.6. Ocena oddziaływania na środowisko

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawowymi, w szczególności art. 54 ust. 1 oraz art. 46 ust. 1 pkt 2, art. 57 ust. 1 pkt 2, art. 131 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2023.1094 ze zm.) dla strategii została przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko. W dniu 30.10.2023 r. strategia wraz z prognozą została zaopiniowana pozytywnie przez Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku a w dniu 9.11.2023 r. przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku.

9. Źródła finansowania

9.1. Potencjał inwestycyjny gmin MOF Suwałk

Z danych historycznych wynika, że średnia wartość procentowego udziału wydatków inwestycyjnych ponoszonych przez Partnerów w okresie 2015-2021 wynosiła 16,44% w przypadku miasta Suwałki i 23,45% w przypadku gminy Suwałki. Wydatki poniesione na inwestycje w wymienionym okresie wyniosły 70,67 mln zł w przypadku gminy wiejskiej i 521,31 mln dla miasta Suwałki. Średnioroczne wydatki w latach 2023-2030 dla gminy i miasta wyniosą odpowiednio: ok. 56 mln i ok. 570 mln zł. Dane oszacowano na podstawie aktualnych wieloletnich prognoz finansowych gminy i miasta. Przyjmując dotychczasowy udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem średnioroczne wydatki inwestycyjne w okresie 2023-2030 wyniosą dla gminy Suwałki – ok. 13,13 mln zł, dla miasta Suwałki – ok. 93,71 mln zł. Oznacza to potencjał inwestycyjny samorządów w okresie 2023-2030 na poziomie ok. 105 mln zł i miasta na poziomie ok. 750 mln zł.

Tabela 26. Potencjał inwestycyjny Partnerstwa w latach 2015–2021

Gmina	Ogółem [mln zł]							Razem w latach 2015–2021
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Wydatki budżetu ogółem								
Gmina Suwałki	28,57	35,30	39,68	50,09	46,55	49,17	52,02	301,38
Miasto Suwałki	323,13	366,89	394,93	476,39	566,22	516,79	526,49	3 170,85
wydatki majątkowe inwestycyjne								
Gmina Suwałki	5,34	7,60	9,70	18,05	9,45	9,92	10,60	70,67
Miasto Suwałki	50,56	42,75	43,21	103,84	152,15	71,77	57,02	521,31
udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem [%]								
Gmina Suwałki	18,7	21,5	24,4	36,0	20,3	20,2	20,4	23,45
Miasto Suwałki	15,6	11,7	10,9	21,8	26,9	13,9	10,8	16,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Powyżej oszacowany potencjał inwestycyjny obejmuje także planowane i ujęte już w wieloletnich prognozach finansowych inwestycje.

Tabela 27. Potencjał inwestycyjny Partnerstwa – prognoza 2023–2030

Gmina	Średnioroczna prognoza wydatków 2023–2030	Prognozowana suma w latach 2023–2030
Wydatki budżetu ogółem (mln zł)		
Gmina Suwałki	56,00	448,00
Miasto Suwałki	570,00	4560,00
wydatki majątkowe inwestycyjne (mln zł)		
Gmina Suwałki	13,13	105,05
Miasto Suwałki	93,71	749,70
udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem [%]		
Gmina Suwałki	23,45	23,45
Miasto Suwałki	16,44	16,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Na potrzeby diagnozy potencjału finansowego Partnerstwa zwrócono uwagę na zdolność poszczególnych Partnerów (JST) do spłaty i obsługi nowych zobowiązań, tj. nowego długu, który dotychczas nie był planowany, a jego zaciągnięcie może być niezbędne do realizacji projektów. Ponadto analizie poddano poziom wydatków majątkowych z wyłączeniem wydatków majątkowych, które zostały zaplanowane w wieloletnich prognozach finansowych, jako wydatki wieloletnie (tj. ujmowanych w załączniku przedsięwzięć do WPF) oraz poziom nadwyżki operacyjnej netto.

Wskazane informacje pozwalają na określenie zdolności poszczególnych Partnerów (JST) do realizacji projektów wynikających ze strategii. Dla celów analitycznych jako ostatni rok prognozy (WPF) przyjęto 2030 r. Analizy dokonano na podstawie złożonych projektów WPF na 2023 r. Całkowity prognozowany potencjał finansowy Partnerstwa w latach 2023-2030 kształtuje się na poziomie 395,9 mln zł, z tego ponad 157,8 mln zł dotyczy zdolności do spłaty i obsługi nowego długu. Łączna kwota wydatków majątkowych, która nie została podzielona na wieloletnie zadania inwestycyjne wynosi ponad 238,1 mln zł. Natomiast prognozowana skumulowana nadwyżka operacyjna netto osiągnie poziom 150,3 mln zł.

W Strategii określono cele strategiczne oraz kierunki działania samorządów do 2030 roku. W celu realizacji zamierzeń niezbędne jest zabezpieczenie i pozyskanie stosownych środków finansowych. Podstawowym źródłem finansowania będzie budżet gmin. Jednak efektywność prowadzenia polityki rozwoju wymaga wykorzystania źródeł zewnętrznych. Planowane do wykorzystania środki będą pochodziły w szczególności z następujących różnych źródeł finansowania:

- środki własne gminy,
- środki innych samorządów, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych,
- środki europejskie dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego/Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury,
- inne unijne fundusze, programy, inicjatywy np. norweski mechanizm finansowy, mechanizm finansowy EOG, programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej, FENIKS, inne,
- Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności,
- środki funduszy celowych, np. Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska, PFRON-u, innych,
- granty z Banku Ochrony Środowiska i Banku Gospodarstwa Krajowego,
- środki pochodzące z budżetu państwa,
- środki jednostek organizacyjnych gminy,
- środki sektora prywatnego, w tym w ramach PPP,
- kredyty bankowe, pożyczki oraz inne zwrotne instrumenty finansowe.

Tabela 28. Potencjał finansowy Partnerstwa [mln zł]

Nazwa JST	Dane	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Wartości skumulowane
GMINA SUWAŁKI	Zdolność do spłaty i obsługi nowego długu	10,8	10,0	9,0	6,3					36,0
	Kwota niepodzielonych wydatków majątkowych	10,2	0,5	1,5	1,8					13,9
	Wynik operacyjny netto	-2,3	-0,7	0,3	0,5					-2,2
MIASTO SUWAŁKI	Zdolność do spłaty i obsługi nowego długu	16,7	9,2	14,7	10,9	13,1	15,2	14,2	27,8	121,8
	Kwota niepodzielonych wydatków majątkowych	21,5	8,7	26,7	30,4	31,7	33,1	34,9	37,2	224,2
	Wynik operacyjny netto	-51,8	10,3	26,7	30,4	31,7	33,1	34,9	37,2	152,5
	Razem: Zdolność do spłaty i obsługi nowego długu	27,5	19,2	23,7	17,2	13,1	15,2	14,2	27,8	157,9
	Razem: Kwota niepodzielonych wydatków majątkowych	31,7	9,1	28,2	32,2	31,7	33,1	34,9	37,2	238,1
	Razem: Wynik operacyjny netto	-54,1	9,6	27,0	31,0	31,7	33,1	34,9	37,2	150,3

Opracowanie własne na podstawie projektów WPF na 2023 r., dane Ministerstwa Finansów

Legenda:

- **Zdolność do spłaty i obsługi nowego długu** – określa „zapas” w zakresie poziomu spłaty długu wraz z kosztami jego obsługi (odsetkami) w poszczególnych latach. Skumulowana wartość wskazuje na przybliżoną wartość nowego długu (wraz z kosztami jego obsługi) w analizowanym okresie, który może jeszcze zaciągnąć dany Partner (JST).
- **Kwota niepodzielonych wydatków majątkowych** – określa wielkość środków na wydatki majątkowe, które nie zostały zaangażowane na zadania wieloletnie (ujmowane w załączniku przedsięwzięć do WPF). Tym samym jest to wartość wydatków majątkowych, która może zostać przeznaczona na realizację projektu w poszczególnych latach (pod warunkiem rezygnacji z realizacji zadań jednorocznych).
- **Wynik operacyjny netto** – dodatnia różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi pomniejszona o rozchody z tytułu spłaty długu. Wartość wyniku operacyjnego netto informuje o wysokości środków finansowych, które mogą zostać przeznaczone na wydatki majątkowe.

9.2. Źródła finansowania projektów

Źródłem finansowania projektów ZIT jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny Plus oraz środki własne samorządów. Czternaście projektów, w tym jedenaście finansowanych w ramach ZIT i trzy finansowane spoza ZIT, będzie sfinansowanych z programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021 – 2027. Jeden projekt będzie finansowany z programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021 – 2027. Podstawowym źródłem pierwotnym finansowania tych programów są: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+).

Tabela 29. Źródła finansowania projektów strategii (w EUR²²)

kod projektu	Skrócony tytuł	Cel strategiczny /cel operacyjny /kierunek działań	Oszacowana WARTOŚĆ CAŁKOWITA (EUR)	Koszty kwalifikowalne (EUR)	w tym – oszacowane dofinansowanie (EUR)	w tym – oszacowany wkład własny (EUR)	Źródło planowanego dofinansowania
<i>Projekty przewidziane do sfinansowania w ramach instrumentu ZIT</i>							
SUW_ZIT_1	Suwalskie Centra Kształcenia Zawodowego	1. / 1.1. / 1.1.2.	3 470 786,52	3 470 786,52	2 950 168,54	520 617,98	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_2	Rozbudowa lotniska	1. / 1.3. / 1.3.3.	1 348 314,61	1 155 857,65	982 479,00	173 378,65	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_3	Poprawa jakości kształcenia ogólnego w szk. średnich	2. / 2.1. / 2.1.1.	1 573 033,00	1 455 386,00	1 237 078,10	218 307,90	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_4	Adaptacja obiektów na Rodzinne Domy Dziecka	2. / 2.3. / 2.3.1.	359 550,00	259 550,00	220 617,50	38 932,50	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_5	Centrum integracji i aktywizacji.	2. / 2.3. / 2.3.2. oraz 2.3.5.	1 820 225,00	1 536 884,12	1 306 351,50	230 532,62	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_6	Podniesienie jakości usług kulturalnych	2. / 2.4 / 2.4.2.	1 040 317,00	847 860,00	720 681,00	127 179,00	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_7	Wspieranie zrównoważonej mobilności miejskiej	3. / 3.1. / 3.1.1.	5 032 523,00	4 638 235,29	3 942 500,00	695 735,29	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_8	Przedsięwzięcia <i>Smart City</i> i <i>Smart Village</i>	3. / 3.2. / 3.2.2.	1 225 706,00	1 200 706,00	1 020 600,00	180 106,00	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_9	Zielono-błękitne inwestycje na terenie MOF Suwałk	3. / 3.2. / 3.2.3.	10 460 713,00	9 276 470,59	7 885 000,00	1 391 470,59	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_10	OZE i magazyny energii	3. / 3.2. / 3.2.1.	8 633 795,82	8 633 795,82	7 338 726,45	1 295 069,37	FEdP 2021-2027

²² Do kalkulacji wykorzystano kurs 1 EUR = 4,45 zł

kod projektu	Skrócony tytuł	Cel strategiczny /cel operacyjny /kierunek działań	Oszacowana WARTOŚĆ CAŁKOWITA (EUR)	Koszty kwalifikowalne (EUR)	w tym – oszacowane dofinansowanie (EUR)	w tym – oszacowany wkład własny (EUR)	Źródło planowanego dofinansowania
SUW_ZIT_11	Utylizacja eternitu w MOF Suwałk	3. / 3.2. / 3.2.2.	786 517,00	742 117,65	630 800,00	111 317,65	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_12	Infrastruktura edukacji zawodowej	1./1.1./1.1.2.	2 022 472,00	1 904 054,00	1 618 445,90	285 608,10	FEdP 2021-2027
SUW_ZIT_13	Edukacja włączająca	2./2.3./2.3.5.	1 167 448,78	1 167 448,78	992 331,46	175 117,32	FEdP 2021-2027
Finansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 w ramach instrumentu terytorialnego ZIT (EUR)							
Razem			38 941 401,73	36 289 152,42	30 845 779,45	5 443 372,97	
Projekty przewidziane do sfinansowania w ramach instrumentu ZIT z FEPW 2021-2027							
kod projektu	Skrócony tytuł	Cel strategiczny /cel operacyjny /kierunek działań	Oszacowana WARTOŚĆ CAŁKOWITA (PLN)	Koszty kwalifikowalne (PLN)	w tym – oszacowane dofinansowanie (PLN)	w tym – oszacowany wkład własny (PLN)	Źródło planowanego dofinansowania
SUW_ZIT_14	Poprawa jakości transportu publicznego	3. / 3.1. / 3.1.1.	60 000 000,00	60 000 000,00	51 000 000,00	9 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej
Projekty przewidziane do sfinansowania poza instrumentem ZIT							
SUW_POZ_1	Przebudowa ulic w strefie przemysłowej	1. / 1.2. / 1.2.1.	73 000 000,00	73 000 000,00	62 050 000,00	10 950 000,00	fundusze krajowe/własne
SUW_POZ_2	BIBLIOTEKA-MEDIATEKA	2. / 2.4 / 2.4.2.	50 000 000,00	50 000 000,00	42 500 000,00	7 500 000,00	FEdP 2021-2027
SUW_POZ_3	Budowa wewnętrznej obwodnicy miasta	3. / 3.1. / 3.1.1.	100 000 000,00	100 000 000,00	85 000 000,00	15 000 000,00	FENIKS 2021-2027/fundusze krajowe/własne

kod projektu	Skrócony tytuł	Cel strategiczny /cel operacyjny /kierunek działań	Oszacowana WARTOŚĆ CAŁKOWITA (EUR)	Koszty kwalifikowalne (EUR)	w tym – oszacowane dofinansowanie (EUR)	w tym – oszacowany wkład własny (EUR)	Źródło planowanego dofinansowania
<i>Całkowite finansowanie poszczególnych celów strategicznych w skali całej strategii w ramach FEdP 2021-2027 (EUR)</i>							
		Cel strategiczny 1	6 841 573,13	6 530 698,17	5 551 093,44	979 604,73	
		Cel strategiczny 2	5 960 573,78	5 267 128,90	4 477 059,56	790 069,34	
		Cel strategiczny 3	26 139 254,82	24 491 325,35	20 817 626,45	3 673 698,90	
		RAZEM	38 941 401,73	36 289 152,42	30 845 779,45	5 443 372,97	
<i>Finansowanie z programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej w ramach instrumentu terytorialnego ZIT (PLN)</i>							
		Cel strategiczny 3	60 000 000,00	60 000 000,00	51 000 000,00	9 000 000,00	
<i>Finansowanie projekty poza ZIT (PLN)</i>							
		Cel strategiczny 1	73 000 000,00	73 000 000,00	62 050 000,00	10 950 000,00	
		Cel strategiczny 2	50 000 000,00	50 000 000,00	42 500 000,00	7 500 000,00	
		Cel strategiczny 3	100 000 000,00	100 000 000,00	85 000 000,00	15 000 000,00	
		Razem projekty poza ZIT (PLN)	223 000 000,00	223 000 000,00	189 550 000,00	33 450 000,00	

Opracowanie własne

10. Wykazy i spisy

10.1. Wykaz użytych skrótów

FEdP	–	Program „Fundusze Europejskie dla Podlaskiego”;
FEPW	–	Program „Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej”;
GOZ	–	gospodarka obiegu zamkniętego;
IOB	–	instytucje otoczenia biznesu;
KSRR 2030	–	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego do 2030;
MOF	–	miejski obszar funkcjonalny;
MRL	–	Monitor Rozwoju Lokalnego;
OZE	–	odnawialne źródła energii;
PEC	–	przedsiębiorstwo energetyki ciepłej;
pre RDF	–	pre Refuse Derived Fuel; odpady, które zgodnie z wytycznymi, przepisami lub specyfikacjami przemysłowymi mogą zostać przetworzone na RDF;
PZPWP	–	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego;
RDF	–	Refuse Derived Fuel; odpady, które zgodnie z wytycznymi, przepisami lub specyfikacjami przemysłowymi zostały przetworzone na paliwo o wysokiej wartości opałowej (zwykle około 18 MJ na kilogram masy);
SDIP	–	systemu dynamicznej informacji pasażerskiej;
SOR	–	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do roku 2030;
SRWP 2030	–	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030;
ZIT	–	zintegrowane inwestycje terytorialne;
ZMP	–	Związek Miast Polskich;

10.2. Spis rycin

Ryc. 1.	Starość demograficzna za rok 2021.....	11
Ryc. 2.	Rozmieszczenie podstawowych usług społecznych na terenie partnerstwa.....	13
Ryc. 3.	Liczba organizacji pozarządowych.....	16
Ryc. 4.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2015 – 2021	18
Ryc. 5.	Czas przejazdu samochodem osobowym pomiędzy Suwałkami a wybranymi większymi miastami.....	21
Ryc. 6.	Dostępność czasowa Suwałk i wybranych miast w otoczeniu partnerstwa	22
Ryc. 7.	MOF Suwałk – struktura funkcjonalno-przestrzenna.....	23
Ryc. 8.	Formy ochrony przyrody	25
Ryc. 9.	MOF Suwałk – stan i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego.....	27
Ryc. 10.	Stan i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego	30
Ryc. 11.	Mapa aglomeracji Suwałki - arkusz 1, miasto	32
Ryc. 12.	Mapa aglomeracji Suwałki - arkusz 2, gmina Suwałki	33
Ryc. 13.	MOF Suwałk – infrastruktura techniczna i OZE	35
Ryc. 14.	MOF Suwałk – komunikacja i transport	40
Ryc. 15.	Układ linii autobusowych w MOF Suwałk	43
Ryc. 16.	Liczba pasażerów suwalskiej komunikacji miejskiej 2018-2020 z prognozą 2030.....	47
Ryc. 17.	Średnia liczba wypożyczeń rowerów SUWER w 2022 roku wg dni tygodnia i miesięcy	51
Ryc. 18.	Mapa ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych na terenie miasta Suwałki	52
Ryc. 19.	Mapa ścieżek rowerowych na terenie gminy Suwałki	53
Ryc. 20.	Mapa ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych na terenie MOF.....	54
Ryc. 21.	Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w MOF Suwałk w latach 2011-2020 .	61
Ryc. 22.	Pracownicy pracujący poza własną gminą: liczba i odsetek w 2020 r.)	62
Ryc. 23.	MOF Suwałk: kierunki dojazdów uczniów do szkół.....	63
Ryc. 24.	Pracodawcy zatrudniający pracowników spoza własnej gminy: liczba i odsetek zatrudnionych, dane dla 2020 r.....	64
Ryc. 25.	Struktura celów strategicznych i operacyjnych.....	70
Ryc. 26.	Priorytety w zakresie zrównoważonej mobilności (kierunku działań 3.1.1.)	98
Ryc. 27.	Sieć miast Partnerstwa i w jego otoczeniu wg liczby ludności.....	100
Ryc. 28.	Partnerstwo MOF Suwałk – Struktura sieci osadniczej	102

Ryc. 29.	Partnerstwo MOF Suwałk – Środowisko przyrodnicze: zasoby, ochrona, system powiązań przyrodniczych	104
Ryc. 30.	Partnerstwo MOF Suwałk – Zabytki i krajobraz kulturowy	106
Ryc. 31.	Partnerstwo MOF Suwałk – Transport i komunikacja	109
Ryc. 32.	Partnerstwo MOF Suwałk – Infrastruktura techniczna i OZE	111
Ryc. 33.	Maksymalne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową mieszkań do 2041 r. ...	117
Ryc. 34.	Pozytywne i negatywne schematy rozwoju zabudowy i zagospodarowania	124
Ryc. 36.	OSI 1. Rozwój funkcji subregionalnych	130
Ryc. 37.	OSI 2. Wewnętrzna i zewnętrzna dostępność komunikacyjna	132
Ryc. 38.	OSI 3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych	134
Ryc. 39.	OSI 4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	136

10.3. Spis tabel

Tabela 1.	Zużycie energii elektrycznej w 2019 roku w Suwałkach przez poszczególne grupy odbiorców	36
Tabela 2.	Wykaz taboru użytkowanego w komunikacji miejskiej w Suwałkach	44
Tabela 3.	Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych w km (2013–2020)	49
Tabela 4.	Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych w km na 10 tys. km ² (2013–2020)	50
Tabela 5.	Przedmiot i formy współpracy Partnerów tworzących MOF Suwałk	57
Tabela 6.	Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w wydatkach bieżących JST w latach 2012–2022 [%]	59
Tabela 7.	Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [w tys. zł]	60
Tabela 8.	Budżet obywatelski w mieście Suwałki w latach 2014-2022	61
Tabela 9.	Mocne i słabe strony	65
Tabela 10.	Szanse i zagrożenia	67
Tabela 11.	Operacjonalizacja celu strategicznego 1. Silny ośrodek gospodarczy	72
Tabela 12.	Operacjonalizacja celu strategicznego 2. Silni mieszkańcy w zintegrowanym MOF .	77
Tabela 13.	Operacjonalizacja celu strategicznego 3. Czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń	83

Tabela 14. Zgodność Strategii ZIT MOF z KSRR 2030	90
Tabela 15. Zgodność Strategii ZIT MOF z SOR.....	90
Tabela 16. Zgodność Strategii ZIT MOF z SRWP 2030.....	91
Tabela 17. Słownik pojęć z zakresu zrównoważonej mobilności użytych w tym rozdziale	92
Tabela 18. Zestawienie szacunkowych kosztów realizacji każdego ze scenariuszy (w zł)	97
Tabela 19. Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową w MOF do 2041 r.	116
Tabela 20. Wykaz zarysów projektów przewidzianych do finansowania w ramach ZIT	138
Tabela 21. Wykaz projektów przewidzianych do sfinansowania poza instrumentem ZIT	140
Tabela 22. Wiązki projektów i opisy powiązań między projektami	141
Tabela 23. Wskaźniki produktu i rezultatu powiązane z realizacją programów.....	149
Tabela 24. Wskaźniki rezultatu strategicznego określone na poziomie celów strategicznych i operacyjnych, służące ewaluacji strategii.....	153
Tabela 25. Pomocnicze wskaźniki rezultatu służące kontekstowej ocenie wdrażania strategii..	156
Tabela 27. Potencjał inwestycyjny Partnerstwa w latach 2015–2021.....	171
Tabela 28. Potencjał inwestycyjny Partnerstwa – prognoza 2023–2030	172
Tabela 29. Potencjał finansowy Partnerstwa [mln zł].....	173
Tabela 30. Źródła finansowania projektów strategii (w EUR).....	175

